Takács Péter

A rózsa neve: Magyar Köztársaság

A sorozat szerkesztői

Paksy Máté

Tattay Szilárd

Takács Péter

A rózsa neve: Magyar Köztársaság

AZ ÁLLAMOK NEVÉRŐL ÉS A MAGYAR ÁLLAM ÁTNEVEZÉSÉRŐL

Gondolat Kiadó
Budapest, 2015

Készült az OTKA K 108790. számú, *A modern állam változásai – Történeti perspektívák és a jelenkori kihívásokra adott válaszok* című kutatási projektje keretében és támogatásával. A projekt a győri Széchenyi István Egyetem szervezeti keretei között zajlik, részben más egyetemek kutatóinak közreműködésével. Honlapja: http://www.dfk-otka.sze.hu.

© Takács Péter, 2015

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

A kiadó könyvei nagy kedvezménnyel az interneten is megrendelhetők.

www.gondolatkiado.hu
gondolatkiado.blog.hu

A kiadásért felel Bácskai István
Szöveggondozó Békési Bernadett
Borítóterv Pintér László
Tördelő Lipót Éva

ISBN 978 963 693 598 6
ISSN 2064-7107

Egykori tanítványaimnak

Tartalom

Előszó 9

1. Az államok nevéről – általában 13
2. Az államnevek funkciói 25
3. Az államok meg-, el- és átnevezéséről 35
4. Az államnevek fajtái 57
   4.1. Államnév és államforma 60
   4.2. Államnév és országnév 63
   4.3. „Hivatalos” és „nem-hivatalos” államnév 76
5. Nyelv, politika, jog: a magyar állam átnevezése 94
6. Betűk és szavak, jelek és nevek: az átnevezés értelmezése 110

Szakirodalom 125

FÜGGELÉK

A. Képi adalékok az államnevek, az államformák, valamint a nyelv- és névpolitikai küzdelmek vizuális megjelenítéséhez 136
B. Ország- és területnevek. A magyar Földrajzinév-bizottság államnévjegyzéke 148
C. Az államok neve angol, francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelven 154

D. Az államok listája 181
Államtöredékek és töredékállamok 189
Projektállamok 190
Jegyzetek *Az államok listájá*hoz 191
E. Mutatók 220

Előszó

Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus (A hajdani rózsa név csupán, puszta neveket markolunk) – fogalmazott Clunyi Bernát *A világ megvetéséről* című versében, 871 évvel ezelőtt.* A szöveget a kortárs közgondolkodás számára Umberto Eco elevenítette fel *A rózsa neve* című regényében.** Bár a XII. században íródott mű pontos textusát illetően szakmai viták zajlanak, azt vélhetőleg senki sem vitatja, hogy a clunyi apátság szerzetesének gondolata nemcsak a középkori nominalisták és realisták vitájába illeszkedett, de helye lehet a nevekkel – s így az államok nevével – kapcsolatos mai okfejtésekben is. Nekem legalábbis ez jutott eszembe, amikor áttekintettem a magyar állam átnevezésével és az államok nevével kapcsolatos kérdéseket, s úgy láttam, hogy a rózsa, pontosabban az ősi Róma*** nevére való utalással számos elméleti összefüggés kifejezhető, vagy legalábbis sűrítetten megjeleníthető.

* Bernard de Clunisien: *De Contemptu Mundi. Une vision de monde vers 1144. Texte latin. Introduction, traduction et notes par Andre Cresson*, Turnhout: Brepols 2009. 126. (951. sor) és lásd még az ahhoz tartozó jegyzetet is, 256–257. Az idézett szöveg magyar változata Klaniczay Gábor fordítása. (A középkori szerző más ismert nevei: Bernardus Cluniacensis, Bernard de Clunisien vagy állítólagos morlaix-i születésére tekintettel Bernardus Morlanensis, Bernardo de Morlay, azaz Morlaix-i Bernát.)

** Vö. Umberto Eco: *A rózsa neve*, ford.: Barna Imre, Budapest: Európa 2007. 582. Lásd még Umberto Eco: *Széljegyzetek a Rózsa nevéhez*, in *uo*.585.

*** Valószínű, hogy a másolások során a szöveg megsérült, s Clunyi Bernát eredetileg nem a hajdani rózsát (*rosa*), hanem a hajdani Rómát

Az államnevekkel kapcsolatos kérdéskör feldolgozásának közvetlen motívumát az jelentette, hogy a magyar állam alkotmányos neve 2012. január 1-jén *Magyarország*ra változott. Ez az elnevezés az 1989 és 2011 között használt *Magyar Köztársaság* nevet váltotta fel a 2011. április 25-i alkotmány rendelkezése alapján. Az alkotmányos államnév megváltozása a 2010/11-ben bekövetkezett politikai-jogi változások kifejeződése és az állam ezt követő időszakra tervezett, azóta sok elemében meg is valósított további átalakításának előjele volt.

E kötetben az államok nevével kapcsolatos elméleti összefüggéseket elemzem, alkalmasint kitérve a magyar állam átnevezésének egyes kérdéseire is. Először az államok elnevezésének jelentőségére mutatok rá, majd az államnevek rendszerét, nyelvi jellegét és funkcióit tárgyalom. Elemzem az államok el-, át- és megnevezésének kérdéseit, és áttekintem az államnevek nyelvi értelemben vett fajtáit, érzékeltetve az azok kapcsán felvetődő főbb filozófiai és általános államelméleti kérdéseket is. Végül a magyar állam átnevezésének problémáit mutatom be. Már itt jelzem: akit csak a cím rejtélyének meg- vagy rejtélyességének feloldása érdekel, az kezdheti az olvasást a végén is. Ez már csak azért is megtehető, mert az államnevekkel kapcsolatos *általános* tételek és a magyar állam átnevezésével kapcsolatos *különös* megállapítások nem a „sequitur" viszonyában állnak, amennyiben az utóbbiak nem az előbbiből „következnek". Ennek fejében viszont – reményeim szerint legalábbis – megállapításaim mindkét csoportja megáll a saját lábán is.

Az államok nevének kérdését a szakirodalomban ritkán elemzik. Ennek egyik oka feltehetőleg az, hogy a téma három tudományterület – az államtudomány (azon belül elsősor-

(*Roma*) említette. E szövegváltozat szerint *stat Roma pristina nomine, nomina nuda tenemus* (Az ősi Róma név csupán, puszta neveket markolunk). Ennek eredetiségét az valószínűsíti, hogy az előző (950.) sor így hangzik: *Nunc ubi Regulus aut ubi Romulus aut ubi Remus?* (Kb.: Hol van ma Regulus, Romulus vagy Remus?) A szöveg mindazonáltal az Umberto Eco által is idézett, a *rózsa* nevére utaló változatban terjedt el.

ban az államelmélet), a nyelvészet (azon belül főleg a névtudomány), valamint a földrajztudomány (azon belül pedig a kartográfia) – metszéspontján fekszik. De lehet, hogy nem is metszéspont ez, amire – ha így volna – többek figyelme is kiterjedhetne, hanem olyan elhanyagolt „senki földje", amely iránt mindhárom irányból csak kevesen érdeklődnek. Ennek következtében a téma szakirodalma nem mondható túl bőségesnek. Abban bízva, hogy lesznek majd, akik folytatják a kutatást, az írás végén közzéteszem a bibliográfiai adatgyűjtés eredményét is, függetlenül attól, hogy az adott művet közvetlenül fel tudtam-e használni az itt következő rövid értekezéshez.

A *Függelék*ben az államok három listáját teszem közzé. Az egyik a magyar Földrajzinév-bizottság *Ország- és területnevek* címen időről időre megjelentetett, újabban interneten közreadott államnévjegyzéke. Néhányan ezt tekintik a „hivatalos" magyar nyelvű államnévlistának; a szövegben kitérek rá, hogy mit érthetünk e hivatalos jellegen. A másik az ENSZ Földrajzinév-szakértői Csoportja és az ENSZ Közgyűlési és Konferenciamenedzsment-osztály Dokumentációs Divíziója által gondozott egyik államnévjegyzék, mely angol, francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelven közli az államok nevét. Végül a harmadik egy magyarázó jegyzetekkel ellátott „saját lista", amely nem teljesen egyezik az előbbiekkel, s nyilvánvalóan csak szakirodalmi jelentősége van. E vonatkozásban azonban azzal a reménnyel bocsátom a szakmai nyilvánosság elé, hogy az első kettővel összevetve vagy más módon használva elméleti reflexiók tárgya lesz. E harmadik lista végén megadom az „államok" és a „nem államok" közötti határterületen elhelyezhető „államtöredékek" és „töredékállamok" nevét, valamint – elsősorban a kuriózumok iránt érdeklődők számára – utalok az ún. projektállamokra is. Ha az Olvasó ezzel a különös kifejezéssel még nem találkozott, azon nem kell csodálkoznia. Ez a hazai terminológiába itt bevezetni kívánt kifejezés – *projektállam* – azokra a játékosan komoly vagy komolytalan, de valamilyen szempontból szellemes kísérletekre utal, amelyek keretében államokat vagy legalábbis államszerű képződményeket kíván-

tak létrehozni, és ennek valamilyen elméleti tanulsága lett vagy lehet. Ezek részleteit a jegyzetekben fejtem ki, s abban bízom: e kis kötet egyik sajátos vonása az, hogy a jegyzeteket ugyanolyan gondosan érdemes átolvasni, mint a főszöveget.

Végül szeretnék köszönetet mondani mindazoknak – intézményeknek és személyeknek –, akik hozzájárultak e mű megszületéséhez. Így a *Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán*ak, amely szakmailag ösztönző, az emberi kapcsolatokat illetően pedig kiváló feltételeket biztosított az elméleti kutatómunkához. A nemrég megszüntetett *OTKA-program*nak, mely a korábbitól eltérő feltételek, illetőleg szervezeti keretek között és módon, de ma is támogatja az államelméleti kutatásokat. Köszönettel tartozom azon kollégáimnak, akik az itt olvasható szöveg valamelyik korábbi változatát vagy annak egy részét előzetesen véleményezték és bírálták, illetőleg beszélgetéseink során tanácsokat adtak a téma elemzéséhez: Drinóczi Tímeának, Egresi Katalinnak, Ganczer Mónikának, Garai Borbálának, Gercsák Gábornak, Kardos Gábornak, Kecskés Gábornak, Paksy Máténak, Pruzsinszky Sándornak, Rajky Csabának, Rácz Lajosnak, Rixer Ádámnak, Sulyok Gábornak, Szabó Miklósnak, Szigeti Péternek és Tamás Andrásnak. Szakmai észrevételeikre és kritikáikra sok esetben figyelemmel voltam a szöveg írása során, s ha valamelyik megjegyzésükkel esetleg nem értettem egyet, az is az épülésemet szolgálta. A szövegben maradt hibákért vagy tévedésekért természetesen a szerző felel.

Kelt a Budapest–Bécs közötti gyorsvonaton,
Győr előtt, 2015. május 17-én

Takács Péter

1. Az államok nevéről – általában

Az államok nevének *történeti, jogi, nyelvi és társadalom-lélektani*, meg-, el- vagy átnevezésének pedig mindezek mellett *jövőt formáló* s ebben az értelemben *politikai* jelentősége van. Az állítás második felének bizonyítéka, hogy a társadalmi és a politikai-közjogi rendszerek jelentős átalakulásai – vagy ahogy nálunk sokan szívesen nevezik: a rendszerváltozások – idején az állam (egyik) neve szinte mindig megváltozik. Erre tipikus esetekben az államforma megváltozása révén kerül sor, olykor azonban – miként később részletezem – anélkül is.

A rendszerváltozás és az államnévváltozás összefüggése abból is látható, hogy a XX. század folyamán a magyar állam ún. hosszú alakos neve 1918-ban, 1919-ben, 1920-ban, 1946-ban, 1949-ben és 1989-ben módosult.[1] Ezek a dátumok egyben a magyar történelem jelentős fordulópontjait és az állam formájának változását is jelzik. Az államforma-változás hiánya ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a név változása ne kötődne a politikai rendszer lényeges átalakulásához, hiszen az ilyen rendszerekből több is megfér egy adott államforma keretei között. A legutóbbi névváltozás nem az államforma, hanem a politikai rendszer megváltozásának kísérőjelensége volt.[2] Je-

1. Ha nem a *deklarált nev*et, hanem a *tényleges névhasználat*ot vesszük, abban kisebb-nagyobb változások 1918/19-ben, valamint 1920 és 1945 között is bekövetkeztek. Erre később még kitérek.

2. A rendszerváltozás tényének megerősítéséhez (nem bizonyítékként, hanem szemléltetésként) egy politikai beszédre utalok itt: „Négy

lentősége tehát – szemben a hivatalos állásponttal és néhány elemző értelmezésével (lásd alább) – egyáltalán nem szimbolikus, amennyiben azt a „csak jelképes", „nem túl fontos" értelemben veszik, hanem nagyon is lényegi.

Az államrend jellegének megváltozása és az állam átnevezésének összefüggése táblázatszerűen a következőképpen ábrázolható. (A táblázat egyes, esetleg problematikusnak tűnő megfogalmazásaira később térek ki.)

1. táblázat. A társadalmi-gazdasági, állami-politikai és jogi rendszer jelentős változásai

Magyarországon a XX. század folyamán és a XIX. század elején

1918/1919	1919/1920	1944/1946	1948/1949	1989/1990	2010/2011

A magyar állam államformája, illetőleg annak változásai

1918: népköztársaság	1919: tanácsköztársaság	1920: királyság	1946: köztársaság	1949: népköztársaság	1989: köztársaság	2011: köztársaság

A magyar állam nevének alakulása
(felül: alkotmányos államnév, alul: országnév)

1918	1919	1920	1946	1949	1989	2011
Magyar Népköztársaság/ Magyar Köztársaság	Magyar Köztársaság – Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság – Magyar Népköztársaság	Magyar Királyság	Magyar Köztársaság	Magyar Népköztársaság	Magyar Köztársaság	Magyarország
Magyarország	Magyarország	Magyarország	Magyarország	Magyarország	Magyarország	Magyarország

év távlatából már látjuk – hangsúlyozta ún. évértékelő beszédében 2014 elején Magyarország miniszterelnöke –, hogy 2010-ben valójában rendszerváltás történt. Húsz év alatt a második. Leváltottuk azt a politikai és gazdasági rendszert, amely a kommunizmus megdöntése után épült föl…" Lásd *Magyar Nemzet Online*. 2014. február 17. [http://mno.hu ezen belül: /magyar_nemzet_belfoldi_hirei/felivelo-korszak-kuszoben-allunk-1211344].

Az államnév fontosságát és az el- vagy átnevezés jelentőségét egy ősi kínai gondolat felidézésével nyomatékosítom. Konfucius egyik tanítványa egyszer megkérdezte a mestert: „Ha rád bíznának egy országot, melyet saját eszméid szerint kormányozhatnál, mit csinálnál először?" „Először egészen biztosan megváltoztatnám a neveket" – hangzott Konfucius válasza. A zavarba jövő tanítvány csodálkozott: „Megváltoztatnád a neveket? És hogyan? Tréfálsz?" – bizonytalankodott. A mester erre jelezte, hogy komolyan gondolta a válaszát, és elmagyarázta a lényeget: „Ha a nevek nem helyesek, akkor nem felelnek meg a dolgoknak, és a nyelvnek nem lesz tárgya. Ha a nyelvnek nincsenek tárgyai, a tettek nem sikerülnek. Így minden emberi dolog szétesik, s irányításuk értelmetlenné és lehetetlenné válik. Ezért az igazi államférfi legelső feladata a nevek kiigazítása."[3]

A dolgok megnevezésének, illetőleg átnevezésének tehát ősidők óta nagy jelentősége van az államok kormányzásában. Az persze Konfucius szövegéből nem derül ki, hogy a „nevek kiigazítása" [*cheng ming*],[4] illetőleg megváltoztatása az ország

3. Konfucius: *Válogatott mondások* [论语, 論語, *Lún Yǔ*, *Lun jü*], közismert európai címe szerint *Analecta*k, XIII. 3. A beszélgetés itt közölt ún. narratív szövegváltozata a mű angol fordítójának összegzésén alapul, amelyet először az *Analecta*k angol kiadáshoz írott előszavában tett közzé (vö. *Analects of Confucius*, New York – London: W. W. Norton 1997), majd egy önálló írásban idézett fel; lásd Simon Leys [Pierre Ryckmans]: One More Art. Chinese Calligraphy, in Simon Leys: *The Hall of Uselessness. Collected Essays*, New York: New York Review of Books 2011. 307. A mű magyar kiadásaként és az idézett hely szó szerinti fordításaként lásd Konfuciusz: *Beszélgetések és mondások*, fordította, bevezette és jegyzetekkel ellátta: Tőkei Ferenc, Szeged: Szukits 1995. Elektronikus kiadás: *Terebess Ázsia E-Tár* [http://www.tanit.hu ezen belül: /content/konfuciusz-beszelgetesei-mondasai], valamint Őri Sándor: *Konfuciusz bölcseletei. Lun jü*, Budapest: Golden Goose Kiadó 2012. 281.

4. E különös kifejezés – amint azt a *Lun jü* angol fordítójának a mű XII. 17. helyéhez fűzött jegyzetéből tudom – a kínaiban egy szójátékra utal: „kormányozni, *cheng*, azt jelenti, hogy kiigazítani, *cheng*". Konfucius szövegének értelmezéséről lásd Várnai András: „Egyenes szavak"

el-, át- vagy visszanevezését jelenti-e. Az ősi Kínában ugyanis, ahol a Nyugaton megszokott közéleti diszkusszió és deliberáció szinte ismeretlen volt, ennek nem volt jelentősége.

*

Mint minden egyedi létezőnek, az államoknak is önálló nevük van. A név önálló volta egyebek mellett azt jelenti, hogy annak mint jelnek *egyetlen állam* a jelölete,[5] azt azonban nem, hogy egy államnak csak egy neve lehet. Épp ellenkezőleg: az államoknak, mint látni fogjuk, rendszerint *két nev*ük van; bár egyeseknek csak egy, s ritkán ugyan, de akad olyan is, amelyiknek kettőnél több.

Az „egy állam – két név" fő szabály alól természetesen vannak kivételek. Már azok az államok is ilyen kivételnek tűnhetnek, amelyek *országneve* (rövid államneve) és *teljes* (vagy hosszú alakos) *államneve* megegyezik egymással, mert az egyik a másik funkciójában jelenik meg. Erre vagy akkor kerül sor, amikor a teljes, ún. hosszú alakos államnév szolgál országnévként, például *Dominikai Köztársaság*, *Egyesült Arab Emírségek*, *Közép-afrikai Köztársaság*,[6] vagy akkor, amikor az országnév változatlan formában teljes államnévként jelenik meg, például *Japán*, *Magyarország*, *Malajzia*. Van olyan szakmai álláspont, amely szerint ilyenkor nem arról van szó, hogy a két név egymás funkciójában is megjelenhet, és ezért megegyezik, hanem arról, hogy az adott államnak nincs országneve vagy hosszú államneve, tehát csak egy neve van.[7]

(Zheng ming). Nyelvelmélet, hatalomtechnika és erénytan a klasszikus kínai bölcseletben, *Magyar Filozófiai Szemle* (2011) 2. 9–31.

5. A „jel", „jelölet" és „jelentés" kifejezéseket e tanulmányban a Gottlob Frege által megállapított értelemben használom; vö. F. L. G. Frege: Jelentés és jelölet, ford. Máté András, in uő: *Logika, szemantika, matematika*, Budapest: Gondolat 1980. 156–190.

6. E csoport két, nyelvi szempontból problematikus esete a *Cseh Köztársaság* és az *Amerikai Egyesült Államok*. Ezekre később térek vissza.

7. Lásd például Gercsák Gábor: Térképi névírás, in Faragó I. és mások: *Térképészet és geoinformatika I.* szerk. Klinghammer István, Buda-

Szerintem az államoknak ezekben az esetekben is *két nevük* van (vagyis van például országnevük és alkotmányos nevük), bár csak egy szót vagy a szavak egyetlen kombinációját látjuk, halljuk, illetve mondjuk névként; a két név ezért *egymással megegyezik*. A két álláspont különbségét illetően esetleg valaki azt mondja, hogy „nézőpont dolga", de ez a nagy tolerancia itt alighanem tévedéshez vezetne. Hiszen így nem derülne ki, hogy léteznek olyan államok is, amelyek valamilyen speciális okból valóban *csak egy* névvel rendelkeznek, és azt nem lehet két kontextusban használni, vagy egyszerre ország- és államnévnek tekinteni.

Ez a helyzet például *Írország* esetében, amelynek csak országneve van (angolul *Ireland*, gael nyelven *Éire*), hosszú alakos vagy alkotmányos államneve azonban nincs. Az ír állam államformája köztársaság, de a népszavazással elfogadott 1937. évi alkotmány nem köztársaságként nevezi meg az államot; az országnevet meghatározva a hosszú alakos név megadását egy külön törvényre bízza. Egy 1948-ban elfogadott törvény ezt a jövőre vonatkozóan teszi meg: *description of the State shall be the Republic of Ireland* (*The Republic of Ireland Act*, 1948, 2. cikk). Az angol nyelvben oly sok mindent kifejezni és sejtetni is tudó *shall be* segédigés szerkezetnek történeti és politikai okai vannak: az 1916-os ún. húsvéti felkelés óta sok ír úgy gondolja, hogy az „Ír Köztársaság" elnevezés annak az államnak

---

pest: ELTE Eötvös 2010. 223.: „Vannak országok, amelyeknek nincs hosszú neve, csak rövid…", és „léteznek olyanok is, amelyeknek csak hosszú neve van". Ez az álláspont megegyezik azzal, ami az ún. Földrajzinév-bizottság állásfoglalásainak szövegében is megjelenik – többnyire. Például akkor, amikor a bizottság úgy fogalmazott, hogy *Türkmenisztán*-nak „eddig [ti. 1992-ig] teljes neve is volt, most nincs" (vö. 11/151. sz. állásfoglalás). E bizottság szóhasználata ugyanakkor nem volt mindig következetes, tehát álláspontja sem az, ami állásfoglalásaiban ugyancsak kimutatható. Így például 1991-ben azt állapította meg, hogy a *Koreai Köztársaság* esetén „eddig *Dél-Korea* volt a rövid és a teljes név is" (lásd a 10/142. sz. állásfoglalást), tehát egy szóalak két funkcióban volt használható.

jár majd, amely az egész ír szigetet egyesíti.[8] (A nemzetközi kommunikációban egyébként az írek nem túlságosan érzékenyek arra, ha államukat valaki tévedésből „Ír Köztársaságként" nevezi meg – egészen addig, amíg a beszélőről feltehetik: az valóban tudatlan azt illetően, hogy a politikai motiváltságú nyelvhasználatban az „ír" és a „köztársaság" összekapcsolása az északír ügyekre történő asszociációt segíti, mert például az Ír Köztársasági Hadseregre, az IRA-ra utal.)

A fő szabály alóli kivételhez vezet a politikai megosztottságot területi elkülönülésben is megjelenítő államok esete, amelyeknek létezik ugyan valamilyen hagyományos országnevük, ám az épp a megosztottság miatt nem alkalmazható egyikre sem. Ez volt a helyzet például 1949 és 1990 között a *Német Szövetségi Köztársaság* (1949-től) és a *Német Demokratikus Köztársaság* (1949–1990) esetében, amelyek egyikét sem lehetett *Németország*nak nevezni. Jelenleg is ez jellemzi a *Koreai Köztársaság* (1948-tól) és a *Koreai Népi Demokratikus Köztársaság* (1948-tól) helyzetét, melyek egyikére sem alkalmazható az Európában Marco Polo által meghonosított *Korea* szó (jelentése: „magas ragyogás"). Ugyanígy: ha valaki a *Kongó* országnevet használná, nem lehetne tudni, hogy az melyik államra vonatkozik: a *Kongói Köztársaság*ra-e (mely ezen a néven 1960-tól létezik), vagy a *Kongói Demokratikus Köztársaság*ra (független 1960-tól, ezen elnevezéssel: 1966 és 1971 között, majd 1997-től).

Az így felvetődő problémát két módszerrel szokták megoldani. Az egyik az országok égtájak szerinti azonosítása:

8. Vö. Szente Zoltán: Az európai parlamentarizmus a két világháború között, in Mezey Barna, Szente Zoltán: *Európai parlamentarizmus- és alkotmánytörténet*, Budapest: Osiris 2003. 388–389. Lásd még D. Tóth Balázs: Ír Köztársaság, in Chronowski Nóra, Drinóczi Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*, Budapest: HVG-ORAC 2007. 193–194. Írország államnevéről részletesebben lásd Mary E. Daly: The Irish Free State / Éire / Republic of Ireland / Ireland: A Country by Any Other Name? *Journal of British Studies*, (2007) 1. 72–90.

Kelet-Németország, Nyugat-Németország,[9] Észak-Korea, Dél-Korea.[10] Az ilyen elnevezések azonban nem válnak széles körben használt vagy hivatalosnak tekintett országnevekké (a hivatalosságnak még abban a speciális értelmében sem, amiről később szólok), aminek az az oka, hogy nem elégítik ki az államiság fogalmában rejlő s többek között a szuverenitás eszméje által sugallt teljességigényt.[11] Ma már nem is mindig tudjuk pontosan értékelni azt a nyelvi és politikai leleményességet, amellyel a németek az ilyen teljességigény által felvetett problémákat kezelték: az NDK és az NSZK határát például „belnémet határnak" mondták, a keletnémet államot „*demokratikus*" s nem „*nép*köztársaságnak" nevezték el,[12] a *Bundesrepublik Deutschland* nemcsak *Német* Szövetségi Köz-

9. A német államok névhasználatának egyes kérdéseihez lásd Barbara Marzahn: *Der Deutschlandbegriff der DDR. Dargestellt vornehmlich an der Sprache des „Neuen Deutschland"*, Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann [Sprache der Gegenwart. Schriften des Instituts für deutsche Sprache. XLVIII.] 1979.

10. A két Korea elnevezéséről lásd Osváth Gábor: Ország- és népnevek problémái a kultúraközi kommunikációban, *Külkereskedelmi Főiskolai Füzetek* [BGK Külkereskedelmi Főiskolai Kar] 2. 55–69. [http://elib.kkf.hu okt_publ/szf_12_06.pdf]. A koreai helyzetről lásd Csoma Mózes: *Korea. Egy nemzet, két ország*, Budapest: Napvilág 2008.

11. Elvileg hasonló problémát vethet fel a 2010/11 folyamán létrejött *Dél-szudáni Köztársaság* országneve. Ez az eset azonban annyiban mégiscsak más, hogy *Szudán* – Kongóval és Koreával ellentétben – sosem volt egységes országnak tekinthető: északi és déli része gazdasági, kulturális, vallási stb. szempontból már korábban is jelentősen eltért egymástól. Ez mára odáig ment, hogy a különböző konfliktusok miatt a szudáni állam újabban egyenesen a szétesés szélére sodródott. Ezért az égtájmegnevezéssel kiegészített országnév *(Dél-Szudán)* ez esetben kellő módon jelzi az ország önálló és egységes voltát.

12. Annak az oka, hogy az egykori keletnémet államot *(Deutsche Demokratische Republik)* nem „*nép*köztársaságnak" nevezték, miként sok szovjet befolyás alá került közép- és kelet-európai kommunista államot, az volt, hogy a *Volksrepublik* szóban szereplő *Volk* könnyen felidézhette volna a *völkisch*t, aminek az állam létrejötte idején nem volt túl jó csengése.

társaság volt, hanem *Németországi* Szövetségi Köztársaság is,[13] ahol „alkotmány" helyett 1949-ben ideiglenesnek szánt „alaptörvényt" fogadtak el, és így tovább. A magyar Földrajzinév-bizottság által kiadott *Ország- és területnevek* című lista (a továbbiakban: magyar államnévjegyzék) mindmáig őrzi az ezzel kapcsolatos emléket: miközben *Németország* alkotmányos nevét magyar nyelven *Német Szövetségi Köztársaság*ként adja meg, jegyzetként hozzáteszi: „Nemzetközi kapcsolatokban a *Németországi Szövetségi Köztársaság* államnév is használható." A tényleges nyelvhasználatból ugyanakkor az tűnik ki, hogy a mai német állam képviselői magyar nyelven ma már inkább a *Németországi Szövetségi Köztársaság* nevet használják önmaguk megnevezésére,[14] és a *Német Szövetségi Köztársaság* elnevezést az 1989 előtti nyugatnémet államra tartják fenn. E kérdésben a (magyarországi) magyar nyelvhasználat az elmúlt két és fél évtized során csak kis mértékben változott.

A másik megoldás, mely ugyancsak részlegességet sejtet, az önálló, bár „az egész ország" szempontjából részállamok valamilyen specifikációja, elsősorban a köznapi kommunikációban. Fővárosuk alapján például a két Kongó egyikét *Kongó-Brazzaville*-nek (1960-tól), másikát *Kongó-Léopoldville*-nek (1960–1966), illetőleg Léopoldville későbbi neve alapján *Kongó-Kinshasá*nak vagy inkább *Kinshasa-Kongó*nak (1966–1971) mondták, és mondják néha még ma is – már akik nem akarták használni a gyarmatosítókra utaló régi (*Belga Kongó*, 1908–

13. A nyelvi lelemény itt abban áll, hogy a nyugatnémet állam vezetői ezzel a névvel azt is jelezni tudták, hogy úgy gondolják: az ún. államazonosságra tekintettel ők a német államiság folytatói, s nem a keletnémetek, akik szerint a II. világháború után a hitleri német állam romjain két új német állam jött létre. A kérdés e vonatkozásáról lásd Bokorné Szegő Hanna: *Államazonosság – államutódlás*, Budapest: Akadémiai 1984. 40–44., 60–62. A két német állam 1990-es egyesülése az egykori nyugatnémet álláspontot igazolta vissza.

14. Lásd például a budapesti Német Nagykövetség honlapját. [http://www.budapest.diplo.de ezen belül: /Vertretung/budapest/hu/Startseite.html].

1960) vagy a sikertelen politikai kísérletre emlékeztető újabb (*Zaire*, 1971–1997) államnevet. Egyesek felvetették, hogy a két koreai államra a mai koreaiak önmeghatározását is használhatnánk, a Koreai Köztársaságot *Hanguk*nak („Hanország"-nak, avagy a „Nagy Han Császár Országá"-nak), a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot pedig *Csoszon*nak („Reggeli Frissesség"-nek) nevezve. Ezek az elnevezések megoldanák ugyan az identifikációs problémát, ám – túl azon, hogy a név deskriptív funkcióját e nevek egészen biztosan nem képesek teljesíteni (hisz egy köztársaságot meglehetősen esetlen dolog lenne a császár országának mondani) – tovább erősítenék a megosztottságot, s ezért nem terjedtek el.

Az eddigieket összefoglalva azt lehet mondani, hogy az államoknak fő szabály szerint két nevük van; ez a szabály az esetek mintegy 80%-ában úgy érvényesül, hogy a két név *különbözik*, az esetek mintegy 18%-ában pedig úgy, hogy *ugyanaz* a névalak két kontextusban is használható. Néhány – jelenleg öt – államnak csak egy neve van, mert ezek esetén vagy az országnév nem használható hosszú államnévként, vagy a hosszú államnév nem használható országnévként.

Általános szabályszerűség az is, hogy egy név jelöletként csak egyetlen államot jelölhet meg, tehát ha egy államra használnak valamilyen nevet, azt egy másik állam nem használhatja.[15] E szabály érvényesülésének szemléletes példáját nyújt-

15. „Az állam (alkotmánybeli) önmegnevezésének nemzetközi jogi jelentősége van, hiszen más állam már nem veheti fel az általunk használt nevet" – fogalmaz Jakab András, lásd Az Alkotmány kommentárjának feladata, in Cserne Péter et al.: *Az Alkotmány kommentárja*, szerk. Jakab András, Budapest: Századvég 2. kiadás, 2009. I. 66. A szabály alkalmazásának egyik érdekes esete amerikai. A Thomas Jefferson által megalkotott *Amerikai Egyesült Államok* nevet a XVIII. század végén és a XIX. század elején sokan szerették volna – egyebek között azért, mert az egyszavas országnevekből könnyebben képezhető melléknév vagy népnév – *Columbiá*ra változtatni, ám ezt *Kolumbia* létrejötte (1819) után már nem tehették meg. A változtatás hívei ezután más, meglehetősen esetlen nevekkel kísérletezgettek *(Freedonia, Appalachia, Algania)*; végül aztán

ja „a két Dominika”: a *Dominika* rövid alakos államnevet a *Dominikai Közösség* használja,[16] s ezért a *Dominikai Köztársaság*[17] mint ország nem nevezhető „Dominikának”; ez utóbbi országneve, vagyis rövid alakos államneve így megegyezik a hosszú alakos nevével.

Az államok megnevezésére használt szavak kategoriális besorolása igen változatos, s ugyanaz a név több kategória elemeként is meghatározható. Például a „rövid államnév” egyben „országnév”, a „hosszú államnév” egyben „alkotmányos név”, és így tovább. Erre később térek vissza; először az államnevek nyelvi-nyelvtani vonatkozásaival kapcsolatos kérdéseket tekintem át.

Ezek körében először is azt az evidenciát említem, hogy az államnév tulajdonnév.[18] A tulajdonneveken belül az államok

---

maradtak a Jefferson-féle névnél. Lásd Országh László: Egy országnév geneziséről, Amerikai Egyesült Államok, *Magyar Nyelv* (1974) 70. 286–287. Egy államnév használatának „joga” ugyanakkor nem mindig az időbeli elsőbbségen alapul; lásd e tekintetben a „két Dominika” esetét.

16. A magyar államnévjegyzék *Dominika* nevét kizárólag *Dominikai Közösség*ként adja meg, vagyis úgy, hogy az állam rövid és hosszú alakos neve azonos. Az ENSZ Földrajzinév-szakértői Csoportjához kötődő, hasonló célokat szolgáló jegyzékek (a továbbiakban: idegen nyelvű államnévjegyzékek) szerint ezzel szemben a *Dominikai Közösség* rövid és hosszú alakos neve különbözik. Országneve angolul *Dominica*, franciául *la Dominique*, oroszul Доминика, kínaiul 多米尼克, arabul دومينيكا stb., hosszú alakos neve pedig angolul *the Commonwealth of Dominica*, franciául *le Commonwealth de Dominique*, oroszul Содружество Доминики, kínaiul 多米尼克国, arabul كمنولث دومينيكا. Az egyértelműség végett megjegyzem: itt a karib-tengeri Kis-Antillákon fekvő szigetállamról van szó, mely korábban Nagy-Britannia gyarmata volt, és 1978 óta független.

17. A *Dominikai Köztársaság* a karib-tengeri Nagy-Antillákhoz tartozó *Hispaniola* sziget keleti részén, Haiti szomszédságában fekvő állam, mely korábban Spanyolország, majd Franciaország, később újra Spanyolország gyarmata volt, és 1844 óta független. Spanyol neve: *República Dominicana*.

18. A tulajdonnevek nyelvi jellemzőiről lásd Hajdú Mihály: *Általános és magyar névtan*, Budapest: Osiris 2003. 59–82. és 128–132.; A tu-

nevét egy közelebbről ma már meghatározhatatlan eredetű nyelvészeti hagyomány alapján régóta, viszonylag gyakran – és tévesen – *földrajzi név*nek minősítik.[19] Ezzel a klasszifikációs szempontból kissé félrevezető gyakorlattal a külföldi szakirodalomban is találkozunk. Valószínűsíthető indoka az, hogy egy állam neve – mivel az államterületre is utal – alkalmas a földfelszín egy meghatározott részének azonosítására. Az államnév földrajzi névnek való minősítése számos forrásra megy vissza. Ilyen például a helyesírási tanácsadó művek gyakran hiányos taxonómiája és bizonytalan – mert elvi és gyakorlati szempontokat egyaránt követni kívánó – klasszifikációja, valamint a térképészek gyakorlati igényei. Ezen igények miatt az államnevek szemantikájának gondozásában a nyelvészek mellett jelentős szerepük van a kartográfusoknak. Akármi legyen is azonban a téves minősítés forrása, annak egyik furcsa következménye az, hogy a „független államok" olykor „hivatalosnak" mondott listáját – mint később utalok rá – sok helyütt a *földrajzi nevekkel* foglalkozó szakmai szervek, rendszerint kormány- vagy miniszteri bizottságok gondozzák. Nálunk ez a Földrajzinév-bizottság. 1963-tól 1989-ig létező elődjének elsősorban térképészek voltak a tagjai, az 1989-ben átalakított

---

lajdonnév mint szófaji kategória, http:// mnytud.arts.unideb.hu; Várnai J. Szilvia: *Bárhogy nevezzük… A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*, Budapest: Tinta 2005; Farkas Ferenc (szerk.): *Tulajdonnév-használatunk. Névtudományi tanácskozás Jászberényben 1991. október 11–12.* Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem 1992.

19. Lásd e tekintetben *A magyar helyesírás szabályai* című kiadványt (Budapest: Akadémiai 11. kiadás 1985, 154–201., különösen 180. pont), valamint Fábián Pál, Földi Ervin, Hőnyi Ede: *A földrajzi nevek helyesírása*, Budapest: Akadémiai 1998. 18. Lásd ezzel szemben (szerintem helyesen) J. Soltész Katalin: *A tulajdonnév funkciója és jelentése*, Budapest: Akadémiai 1979. 85–86. (valamint a probléma egyik aspektusáról: 97–98.) és Hajdú: *Általános és magyar névtan*. 150. A szóban forgó nyelvészeti hagyományhoz adalékként lásd Gercsák: Térképi névírás, különösen 213–216.; annak elméleti indokolásához kiinduló gondolatként Hoffmann István: *Helynevek nyelvi elemzése*, Budapest: Tinta 2. kiadás 2007. 28–29.

testületben azonban nyelvészek és más szakterületek művelői is helyet kapnak.

Amint az *állam* jóval több területénél, az *államnév* sem csupán a földfelszín egy meghatározott részét nevezi meg. Ha az államok nevét valamilyen okból nem mondhatjuk a tulajdonnevek önálló csoportjának, aminek egyébként szerintem nem lenne akadálya, akkor alighanem *intézménynév*nek kell tekintenünk, vagy az egyedi „*emberi alkotások* elnevezései" csoportba kellene besorolnunk. A pontosság érdekében megjegyzem: az államnév – ha nem is földrajzi név – nyelvtanilag lehet „földrajzi megjelölés", amennyiben az ilyen megjelölés magában foglalhat intézményneveket is.

2. Az államnevek funkciói

A személyekhez és más egyedi jelenségekhez hasonlóan a névnek az államok esetében is számos funkciója van. Ezeket a tulajdonnevek vonatkozásában a nyelv- és kommunikációelméletek részletesen tárgyalják,[20] az általános elméleteknek azonban tudomásom szerint nem létezik államnevekre vonatkozó adaptációja. Pedig e funkciók áttekintése viszonylag egyszerű.

Az államok esetén is a név teszi lehetővé a jelenség azonosítását *(identifikáció)*, megjelölését *(denotáció)*, a különböző diskurzusokban való megszólítását *(invokáció)* s általában a vele kapcsolatos közléseket *(kommunikáció)*. Ezeken túl a név meghatározott feltételek között megjeleníti az egyedi létezőt *(reprezentáció)*, ami történhet szimbolikusan és expresszív módon, sőt az ún. beszélő nevek esetén valamilyen jellemzés révén is *(deskripció)*.

A malájok számára „beszédes név" például Brunei teljes neve *(Brunei Darussalam Állam)*, mert a maláj دار السلام [dar

20. Lásd például Hajdú: *Általános és magyar névtan*. 46–128. és J. Soltész: *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. *passim* (néhány további funkcióval). E funkciók aszerint különböztethetők meg, hogy a közlő vagy a befogadó személyére összpontosítjuk-e figyelmünket. A kérdéssel kapcsolatban lásd még – Roman Oszipovics Jakobsonnak a közlő *és* a befogadó viszonyára koncentráló s e szempontból *affektív*, *konatív*, *referenciális*, *fatikus*, *metanyelvi* és *poétikai* funkciókat megkülönböztető elméletére is utalva – Róka Jolán: *Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából*, Budapest: Századvég 2002. 27–28.

es salaam] azt jelenti: „ahol a béke lakozik”. Bruneit gyakran így nevezik meg: مالسلاراد ينورب اراڭن, azaz *Brunei népe, ahol a béke lakozik*. A név deskripciós funkciójára közismert példa *Montenegró* neve. Ez ugyanis a helyiek számára *Crna Gora*, mely a szláv nyelvekben is olasz közvetítésű újlatin fordításban honosodott meg (*monte:* hegy, *negro:* fekete); az országnév jelentése tehát „fekete hegy”, illetőleg „a fekete hegy országa”. Ugyanígy: *Sierra Leone* a nevét az ország fővárosából is látható hegységről kapta, amelynek formája a területet felfedező portugál hajósokat évszázadokkal ezelőtt az oroszlánokra emlékeztette, ezért *Serra de Leãó*nak (Oroszlánok hegyének, Oroszlán-hegynek) nevezték el. A „beszélő név” persze csak azok számára mond valamit, akik ismerik az adott állam vagy valamelyik elődje nyelvét. *Szingapúr* neve például csak azokat emlékezteti az oroszlánokra, akik tudnak szanszkritül, vagy beszélik a védikus óind nyelvet. Ők tudják, hogy a városállam nevének etimológiai alapja a szanszkrit सहि (*simha*, magyarul: oroszlán) és पुर (*pura*, magyarul: város), s a név jelentése így *Oroszlánváros*.

A fő funkciókhoz visszatérve érdemes kiemelni, hogy mint minden névnek, az államnévnek is az az egyik legalapvetőbb funkciója, hogy hozzájáruljon a megnevezett jelenség önazonosságának őrzéséhez *(identitásvédelem)*, esetleg mágikus védelméhez, megváltoztatása esetén pedig önazonossága módosulásához, vagyis az *új identitás kialakulásá*hoz.

XX. századi történelmünkben a magyar állam átnevezései során rendszerint ez utóbbira került sor.[21] Magyarországon az

21. A korábbi időkre utalva itt megjegyzem, hogy az *államnév* – miként maga az *állam* is – modern jelenség. Az újkor előtt az általunk államnak tekintett közhatalmi képződényeket vagy az *uralmi viszonyra* s e tekintetben az uralkodó személyére utaló névvel jelölték meg, vagy az *uralom területi vonatkozása* révén utaltak rá. A középkori *Archiregnum Hungariae* így a *Regnum Hungariae* mellett II. Endre korában hét, később ezen kívül még két *regnum*ot foglalt magában. Lásd erről (s így az Árpád-házi korszak magyar „államának” korabeli, oklevelekben elő-

első népköztársaságot, valamint a Tanácsköztársaságot gyakran *köztársaság*nak, az utóbbit pedig emellett alkalmasint *magyar szovjet köztársaság*nak mondták. Bár a Nemzeti Tanács 1918. november 16-i néphatározata a „népköztársaság" kifejezést használta, az ezt követő négy hónapban hol a *népköztársaság*, hol a *köztársaság* kifejezéssel utaltak a magyar államra. A Tanácsköztársaság hosszú alakos államneve egy ideig ugyancsak *Magyar Köztársaság* volt, s néhány hétig így is utaltak rá.[22] Az ideiglenes alkotmány, a Forradalmi Kormányzótanács XXVI. rendelete 1919. április 2-án már *Tanácsköztársaság*ról beszélt, a „véglegesnek" szánt alkotmány (Szövetséges Taná-

---

forduló nevéről): Vajay Szabolcs: Dominae reginae milites. Árpád-házi Jolánta magyarjai Valencia visszavétele idején, in Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc (szerk.): *Mályusz Elemér emlékkönyv. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*, Budapest: Akadémiai 1984. 395–414., kül. 397. Később, így az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában a magyar államot „hivatalosan" ritkán nevezték meg a *Magyarország* országnévvel, ehelyett – főleg a Monarchián belüli helyzetének vagy viszonyainak hangsúlyozásakor – a *Länder der Heiligen Stephans Krone* (Szent István koronájának országai) kifejezést használták. Az 1867. évi XVI. törvénycikkünk például *A magyar korona országai* kifejezéssel jelöli meg a magyar államot. Lásd ezt adalékként az 54. sz. jegyzetben és az ahhoz tartozó főszövegben említettekhez is. – Amint azt később megmutatom, a tényleges névhasználatra a XX. század második felében, az ún. Kádár-korszakban is érdemes odafigyelni, mert fontos következtetések vonhatók le belőle.

22. A Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 24-i ülésének jegyzőkönyve szerint a tanács elnöke, „Garbai Sándor elnök felhív[t]a a figyelmet arra, hogy a *szovjet* helyett valamilyen jó magyar kifejezést kellene használni". A határozati részben a következő szöveg áll: „A Kormányzótanács megállapodik, hogy a szocialista magyar állam neve: Magyar Köztársaság." A jegyzőkönyvet 1986-ban közreadó kötet szerkesztői ezen annyira meglepődtek, hogy jegyzetet kapcsoltak a határozathoz: „A szövegben így, feltehetőleg elírás következtében" – jegyezték meg. Lásd Imre Magda, Szűcs László.(szerk.): *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei*, Budapest: Akadémiai 1986. 61. A jegyzet azonban alighanem felesleges volt, mert a jegyzőkönyvet nem rontotta el senki; az új államot sokan köztársaságnak tartották.

csok Országos Gyűlése, 1919. június 23.) pedig *Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság*ról. – Nem volt egyszerűbb a helyzet a Tanácsköztársaságot közvetlenül követő hónapokban sem: az ún. Peidl-kormány (1919. augusztus 2-án) az államformát újra „népköztársaságként" határozta meg, az államot pedig *Magyar Népköztársaság*nak nevezte. Friedrich István kormánya az állam nevét 1919. augusztus 8-án *Magyar Köztársaság*ra változtatta, de kormányzása idején alkalmilag használták a *Magyar Népköztársaság* nevet is. Az identitásképzés szempontjából érdekesen alakult a tényleges névhasználat 1920 és 1945 között is. Ekkor igen gyakran az országnevet *(Magyarország)* használták azokban az esetekben is, például a nemzetközi szerződésekben, ahol szokás szerint az alkotmányos névvel *(Magyar Királyság)* szokták megnevezni az államot. Ebben a 25 évben a két nevet – minthogy az államok ilyen vonatkozású névhasználatára akkor sem létezett semmilyen előírás – minden különösebb szabályosság nélkül, váltakozva használták. Ennek oka feltevésem szerint az adott korszak ún. államforma-problémája volt, amelyet a nem hivatalos, sőt rendszerkritikus s talán kissé pejoratív államforma-megjelölés, a „király nélküli királyság" mélyebb értelme plasztikusan jelez; nevezetesen az, hogy az államforma konkrét uralkodót kívánt volna, a trón azonban, már ha volt, évtizedeken át betöltetlen maradt.

A *Magyar Köztársaság* név *Magyarország*gal való felváltása 2011-ben funkcionális szempontból az identitással függ össze: a döntés meghozója – egy, az addigitól eltérő politikai rend kialakítására való törekvés mellett – a név módosításával feltehetőleg az állam identitását kívánta megváltoztatni, vagy legalábbis előmozdítani, esetleg ez irányú szándékát demonstrálni.

Egy ettől eltérő értelmezés szerint a *Magyarország* alkotmányos névben nem a *Magyar Köztársaság*gal szembeni diszkontinuitást s így az állam identitásának módosítását kell látni, hanem az annak bevezetését (1946) megelőző korszak kontinuitását, illetőleg a kontinuitás hangsúlyozásának lehetőségét.

„Az átnevezés szimbolikus jelentősége, hogy hangsúlyozza a történelmi hagyományokat, azáltal, hogy a köztársasági időszak előtti idők állama is megnevezhető a »Magyarország« elnevezéssel" – fogalmaz az Alaptörvény egyik első elemzője.[23] Ez az értelmezés azért vitatható, mert a kontinuitás hangsúlyozásának lehetősége az államnévként is használható országnév – *Magyarország* – vonatkozásában, mely nem változott, korábban is megvolt. Vagyis a magyar államot – az alkotmányos államnév megváltoztatása nélkül – *Magyarország*nak lehetett nevezni már 2011 előtt is.

Az átnevezés szimbolikus jelentőségét hangsúlyozzák az „Alaptörvény barátai" is, ám nem a történelmi hagyományokhoz való „visszatérést", hanem a nemzeti érzések általi legitimáltságot emelik ki. Az átnevezés olyan „szimbolikus lépés" – fogalmazott egy másik elemző –, amelynek az a célja, hogy „szűkítse a különbséget az ország és az állam között. A hazafiasság Magyarországon azt jelenti, hogy a legtöbb magyart érzelmi szálak kötik az országhoz, azt azonban nem, hogy viszonyuk lenne az állammal. Az új elnevezés az ország és az állam közötti erősebb kapcsolatot vetít előre: senki sem lehet jó hazafi anélkül, hogy jó polgár legyen."[24] Az idézett gondolat utolsó előtti mondatával – ti. az országhoz és az államhoz való

23. Lásd Jakab András: *Az új alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, Budapest: HVG-ORAC 2011. 186. Az ilyen megközelítés problémája az, hogy a „történelmi hagyományokhoz" való visszatérés vonatkozásában egy másik szimbolikus időpont is kiválasztható; ahogyan az 1989-ben az „1949 előtti" „köztársasági hagyománnyal" történt. A „köztársasági időszak előtti idők" helyett pedig az adott szövegben helyesebb lett volna „az 1920–1945 közötti korszakot mondani", minthogy – amint fentebb jeleztem – főleg ekkor használták formális vagy alkotmányos névként a „Magyarország" államnevet a „Magyar Királyság" helyett.

24. Schanda Balázs: Constituent and Constitutional Entities, Csink Lóránt, Schanda Balázs, Varga Zs. András (eds) *The Basic Law of Hungary. A First Commentary*, Dublin: Clarus 2012. [http://www.eui.eu ezen belül Documents/General/DebatingtheHungarianConstitution/TheBasicLawofHungary.pdf].

viszony lehetséges diszkrepanciájával – egyetértek, ám a szerzőétől lényegesen különböző következtetést vonok le belőle (lásd alább). A fogalmi megközelítés egyik lehetséges végeredménye, vagyis az idézett szöveg utolsó mondata és az abból levonható következtetés ugyanakkor – túl azon, hogy szerintem érvénytelen, hiszen sok „jó magyar hazafi" ma is más állam polgára – számomra meglehetősen ijesztően hangzik.

Az identitásvédelem érdekes esete *Burmáé*, amelynek alkotmányos neve immár 25 éve *Mianmar*. Ennek az 1949-től független, 1961-től katonai junta által vezetett államnak a nevét 1989-ben változtatták meg; s mivel a névváltoztatás óta (bár 2008-ban alkotmányt fogadtak el, 2010-ben pedig *pro forma* általános választásokat is tartottak) nem ült össze demokratikusan választott parlament, mely jóváhagyhatta volna a változást, az ellenzék, valamint a nemzetközi kapcsolatokban néhány állam (Nagy-Britannia, Kanada, olykor az Amerikai Egyesült Államok is) politikai okokból továbbra is a *Burma* nevet használja.

Ahogy a tulajdonneveknek, az államneveknek is lehet *emlékeztető* funkciója.[25] E funkció érdekes példája *Venezuela* esete, melynek teljes államneve *(Venezuelai Bolívari Köztársaság)* a dél-amerikai függetlenségi mozgalom vezetőjére, később Venezuela elnökére, majd diktátorára, Simón Bolívarra (1783–1830) utal. Ha nem is emlékeztet, de emlékeket őriz *Uruguay* hosszú neve is *(Uruguayi Keleti Köztársaság)*, amelyben a „keleti" jelző hátterében az áll, hogy az ország fővárosának, Montevideónak az elődje az Uruguay folyótól *keletre* eső területek közigazgatási központjaként kijelölt spanyol katonai erődítmény volt.

Az egyes funkciók egymás ellenében is hathatnak, ami persze önmagában még nem teszi használhatatlanná a neveket. A név identifikáló funkciója például akkor is működhet, ha deskriptív volta megkérdőjelezhető, vagyis ha az, amit az ál-

25. A tulajdonnevek vonatkozásában lásd erről J. Soltész: *A tulajdonév funkciója és jelentése*. 124–128. és 129–152.

lamnév „mond”, nem felel meg a valóságnak. Aki úgy vélné, hogy a név nem állíthatja a valóság ellenkezőjét, azt ki kell ábrándítanom: az államok e tekintetben meglehetősen tág határok között mozognak. A köztársaságokat persze rendszerint nem nevezik monarchiának, és fordítva; ám az nagyon is lehetséges, hogy a köztársaság elnevezés mögött – amint az az újkori itáliai városállamoktól egészen a mai közép- és kelet-európai államokig könnyen példázható – valamilyen egyeduralmi forma húzódik meg. Ennek nem névtani, hanem államformatani okai vannak, amelyeket itt nem részletezek.[26] A jel és a jelölet közötti diszkrepancia feldolgozásának számos eszköze van; az államnevek terén ilyen például a *rövidítések* gyakori használata, ami az átpolitizált ún. birodalmi nyelvekre különösen jellemző. A rövidítésekre egyetlen példa: az egykori Német Demokratikus Köztársaságot azért szerették sokan „NDK”-nak mondani, mert ezt használva nem vált kifejezetté, s ezért nem is lehetett rákérdezni, hogy valóban „demokratikus”-e az az állam.[27]

A deskriptív jelleg háttérbe szorítására általában akkor kerül sor, ha a hosszú alakos államnévben a névadók nem

26. Álláspontomat lásd Takács Péter: A*z államok rendszertana és tipológiája*, Budapest: 2015 [előkészületben].

27. A példát és ilyen magyarázatát illetően vö. Herbert Marcuse: A*z egydimenziós ember* [1964], Budapest: Kossuth 1990. 115–117. Az „NSZK”-rövidítés politikai tartalmát illetően lásd Manfred W. Hellmann: Das „kommunistische Kürzel BRD”. Zur Geschichte des öffentlichen Umgangs mit den Bezeichnungen für die beiden deutschen Staaten, in Irmhild Barz, Marianne Schröder (Hrsg.): *Nominationsforschung im Deutschen. Festschrift für Wolfgang Fleischer zum 75. Geburstag*, Frankfurt am Main: Lang 1997. 93–107. Hasonló okból nem volt szokás kimondani a Szovjetunió tagköztársaságainak hosszú nevét, hanem csak ún. országnevét vagy rövidített alakját (például *Ukrajna*, *Ukrán SZSZK*). Lásd Tóth Szergej: A szovjet birodalmi nyelv, avagy a totalitarizmus grammatikája, *AETAS. Történettudományi Folyóirat* 6 (1991) 3. 5–39.; Tóth Szergej: A totalitarizmus logikája: birtokolni a toponimákat, *Színes eszmék nem alszanak. Szépe György 70 éves*, II. Pécs: Lingua Franca 2001. 276–284.

egyszerűen az államformát jelölik meg, hanem – például „demokratikus", „szocialista", „arab" vagy „iszlám" köztársaságnak, esetleg „népköztársaságnak" nevezve az államot – rögtön minősítik is azt. Ezek nagy részének az a funkciója, hogy az államforma szintjén is megjelenítsék és megerősítsék az adott állam uralkodó ideológiáját, s ezáltal már az állam nevével is hozzájáruljanak a politikai rend legitimálásához. Vannak államok – s ezek pont azok, amik esetén már egy jelző valóságtartalmában is kételkedünk –, amelyek e jelzőket még meg is duplázzák, és – példának okáért – „demokratikus népi köztársaságnak" vagy „demokratikus szocialista köztársaságnak" nevezik önmagukat. E tekintetben a legmesszebbre a korábbi *Líbia* ment el, amelynek teljes neve évtizedeken át ez volt: *Líbiai Arab Szocialista Népi Dzsamahirija*.[28] A *dzsamahirija* (arabul: جماهيرية, *jamāhīriyya*) jelentése: kb. népi köztársaság, népi közösség, tömegek állama. A szó a pánarab szocializmus tanait megfogalmazó Moammer Kadhafi alkotása, mely hangzásában emlékeztet a *jumhūrīyah*ra, amely a „köztársaság" szokásos arab fordítása, és a *jamāhīr*ra is, amely „tömegeket" jelent. Talán nem kell itt részletesen megvizsgálni, hogy valóban „szocialista", „népi" vagy „köztársasági" volt-e ez az állam, s hogy a „tömegeknek" milyen szerepe volt benne.

28. Az ókori görög névre emlékeztető *Líbia* (arabul: ليبيا, Lībiyā) nevet 1934-ben az olasz hatóságok adták néhány olyan észak-afrikai területnek, amelyet akkor szereztek meg az Oszmán Birodalomtól. A líb állam, mely 1951-ben az ENSZ közreműködésével nyerte el függetlenségét, eredetileg monarchia volt (1951–1969). Ez egy államcsínyt követően köztársasággá változott; neve először *Líbiai Köztársaság* (1969–1972), majd *Arab Szövetségi Köztársaság* (1972–1977) lett. (Néhány kézikönyv az 1969–1977 közötti időszakban *Líbiai Arab Köztársaság*ként tartja nyilván.) Az állam vezetője, Moammer Kadhafi lépésről lépésre egyeduralmat alakított ki, s 1977-ben kikiáltotta a *dzsamahirijá*t. Az állam teljes neve ekkortól *Líbiai Arab Szocialista Népi Dzsamahirija* (1977–2011). Az „arab tavasz" részeként kibontakozó polgárháború (2012–2013) nyomán az állam neve *Líbia* lett, amely 2013-ban, az új alkotmány jövőbeli elfogadásáig *Líbiai Állam*ra változott.

A téves információk közlése mindazonáltal nem mindig legitimációs célokat szolgál, és nem is mindig politikai huncutság következménye, hanem a nyelv változásának jele. Hiszen megtévesztő *Svájc* teljes neve is, amennyiben annak megszokott magyar, francia, olasz és rétoromán alakját vesszük alapul. A *Svájci Államszövetség* (franciául: *la Confédération suisse*, olaszul: *Confederazione Svizzera*, rétorománul: *Confederaziun svizra*) ugyanis – nevével ellentétben – nem konföderáció, vagyis államszövetség, hanem föderáció: szövetségi állam. A név német alakja (*Schweizerische Eidgenossenschaft*, szó szerint: *Svájci Esküszövetség*) nem vet fel ilyen problémát, bár államelméleti értelemben igen nehéz volna meghatározni, hogy mit is jelent az „esküszövetség".[29] Az államnevekben alkalmazott *államszövetség* szó a régi, kb. száz-százötven évvel ezelőtti nyelvhasználat maradványa, amikor is még nem terjedt el az államkapcsolatok két fő formája – államszövetség és szövetségi állam – közötti közjogi különbségtétel. E két kategória jelentésének eltérő voltát ma már a szakmai körökön kívül is észlelik, még ha tartalmát nem ismerik is pontosan. Ezért megtévesztőnek tűnik, ha *államszövetség*nek neveznek egy *szövetségi állam*ot. A nyelvi pontosság iránti igényt Svájc esetében persze felülírja a hagyomány ereje, más esetekben[30] azonban nem feltétlenül.

29. A három svájci őskanton Rütli-mezőn kötött szövetségének (1291), vagyis az ún. rütli eskünek az értelmezésére vonatkozó ritka államelméleti utalások egyikeként lásd Rudolf Kjellén: *Der Staat als Lebensform* (eredetileg Stockholm: 1916, németül: 2. kiadás, 1917). Berlin: Kurt Vowinckel 4. kiadás, 1924. 101–102. és Detlef Göldner: *Integration und Pluralismus im demokratischen Rechtsstaat*, Tübingen: Mohr Siebeck 1977. 40.

30. Ilyen például Ausztrália hosszú alakos neve, ahol az angol névben *(Commonwealth of Australia)* szereplő *commonwealth* szót szerintem nem szerencsés államszövetségnek fordítani, ahogy azt a magyar államnévjegyzék teszi, mely szerint Ausztrália hosszú alakos neve *Ausztrál Államszövetség* (lásd a Földrajzinév-bizottság 1991. évi 10/142a. sz. állásfoglalását). Ausztrália 1901-től ténylegesen hat szabad állam szövetsége,

Alighanem érdekes végeredményre vezetne az is, ha meg akarnánk vizsgálni az egykori *Felső-Volta* mai nevének igazságtartalmát. Ezt a franciák által 1919-ben önálló gyarmatként megszervezett, majd 1960-ban függetlenné vált államot ugyanis egy 1983-as forradalom (egyesek szerint: puccs) nyomán 1984-től *Burkina Faso*nak hívják. Ez az ott élő emberek által beszélt more és djula nyelveken azt jelenti: a *becsületes emberek országa*. Az országban – „nemzetiségi" vagy inkább etnikai értelemben – *burkinabé*k élnek. A *burkinabé*k többsége minden bizonnyal becsületes ember, bár valószínűleg nem mindegyikük az. Erre tekintettel jó kis kérdés, ha valaki aziránt érdeklődik, hogy az állam neve vajon tény-e, vagy program-meghatározás?

---

azaz szövetségi állam, s nem államszövetség. Ez esetben a hagyomány azért gyengébb, és ereje szerintem azért nem írja felül a téves szóhasználatot, mert Ausztrália teljes nevét – a magyarban is, az angolban is – meglehetősen ritkán használjuk. A rövid alakos név preferálásának egyik oka az, hogy az eltünteti az államformára utaló megnevezés (monarchia, köztársaság) elhagyása miatti esetleges hiányérzetet. Megjegyzem: az idegen nyelvű államnévjegyzékek szerint Ausztrália két neve a különböző nyelveken megegyezik. Angolul *Australia* és *Australia*, franciául *Australie (l')* és *l'Australie*, spanyolul *Australia* és *Australia*, oroszul Австралия és Австралия, kínaiul 澳大利亚 és 澳大利亚, arabul أستراليا és أستراليا. E vonatkozásában alighanem az UNTERM-lista megoldása kérdőjelezhető meg azon az alapon, hogy ha nem is a hibás, de a túl egyszerű megoldást választotta. Hiszen az 1900-ban elfogadott, majd azóta többször módosított ún. *Constitution Act* 3. pontja szerint Ausztrália különböző államai *„…shall be united in a Federal Commonwealth under the name of the Commonwealth of Australia* [egy szövetségi államközösségben egyesülnek, Ausztráliai Állam néven]".

3. Az államok meg-, el- és átnevezéséről

Hogyan lesz az államoknak nevük? Úgy, hogy elnevezik őket. Ennek ez esetben is két fő módja van: a konvenció és a névadás. A köznevek a közösségek nyelvi gyakorlatai és szokásai révén, szinte észrevétlenül alakulnak ki, a tulajdonnevek pedig – amennyiben eltekintünk itt a közszói eredet kérdésétől – a név meghatározása, vagyis a névadás révén kapcsolódnak hozzá az egyedi létezőkhöz.

A *konvenciók* révén történő névadásnak a *népnevek* esetében van szerepe, márpedig az államnevek egy része az *országnév* közvetítésével az államterületen élő (egyik) *nép nevé*ből alakult ki, vagy egyenesen megegyezik az országnévvel; például portugál – *Portugália*; svéd – *Svédország*. Az ilyen elnevezések persze – a népek folyamatos alakulása, a nyelvi szokások elkerülhetetlen változásai,[31] valamint az országok politikai tör-

31. A nyelvi szokások változására egyetlen példa: a régi magyar nyelvben olykor *tót*oknak nevezett *szlovák*ok népneve alapján képzett országnév (*Tótország*) valamikor Szlavóniára – s nem Szlovákiára – utalt, mert a trák–illír, esetleg kelta eredetű *tót* szó (vö. *tauti*, *touta*) a XVIII. századig a Kárpát-medence térségében élő szlávokat, elsősorban délszlávokat nevezte meg. Ezért volt Szlavónia régi neve *Tótország*, a vend vidék egykori elnevezése pedig *Tótföld*. A *tót* jelentése csak a XIX. században szűkült le a *szlovák*ra, aminek érdekes nyelvi nyoma, hogy a két világháború közötti *Szlovákiát* a magyarok sosem nevezték *Tótország*nak, hanem *Szlovenszkó*nak mondták, ahol – amint akkortájt kifejezték – „csehtótok" élnek. Vö. Osváth Gábor: Ország- és népnevek problémái ... ; Kiss Lajos: Cuius regio, eius nomen? *Magyar Tudomány* (1992) 2. 130. A II. Rákóczi

ténetének forgandósága[32] miatt – olykor bizonytalanságokhoz vezetnek, nem is beszélve arról, hogy az államnév alapja igen sok esetben nem az országban élő valamely nép neve (*Marshall-szigetek*, *Elefántcsontpart* stb.). A konvenció olykor fordított irányú: előfordul ugyanis – például az *Amerikai Egyesült Államok* esetében –, hogy az államnév nem az államterületen élő nép nevéből alakult ki, hanem az ott élő népet – „amerikai" – nevezték el egy idő után az államnév alapján.[33] E fordított folyamatra az egységes nemzetek XIX. századi kialakulása

---

Ferenc által a Felvidékre vonatkozóan kezdeményezett *Tót Impérium* kifejezésről: *ugyanott*.

32. Ez olyan nyilvánvaló, hogy példa gyanánt elég itt futólag utalni a „lengyel nép", „a lengyelek országa" és a „lengyel állam" zaklatott kapcsolatára.

33. Itt jegyzem meg, hogy az *Amerikai Egyesült Államok* ún. országnevét illetően a magyar és az idegen nyelvű névhasználat eltér egymástól. A *the United States of America* hosszú alakos államnév, illetőleg annak megfelelője az idegen nyelvű államnévjegyzékekben egyben országnév is. – Az állam neve így (elöl az *országnév*, utána az *alkotmányos név*) *angolul* United States of America (the) – the United States of America, *franciául* États-Unis d'Amérique (les) – les États-Unis d'Amérique, *spanyolul* Estados Unidos de América (los) – los Estados Unidos de América, *oroszul* Соединенные Штаты Америки – Соединенные Штаты Америки, *kínaiul* 美利坚合众国 – 美利坚合众国, *arabul* الولايات المتحدة الأمريكية – الولايات المتحدة الأمريكية. A magyar államnévjegyzék ezzel szemben – a hosszú alakos *Amerikai Egyesült Államok* mellett – rövid alakos államnévként, vagyis országnévként az *Egyesült Államok* nevet adja meg. A mindennapi nyelvhasználatban ez kétségkívül valamennyi nyelvben megszokott. – A *United States/Egyesült Államok* név egyébként a XIX. század folyamán azzal összefüggésben terjedt el, hogy az amerikai hadsereg eszközeibe bevésett vagy azokra felírt *U.S.A.* jelzést *U.S.* feliratra cserélték (talán azért, mert nem gondolták, hogy ez a hadsereg valaha az amerikai kontinensen kívül is be lesz vetve). A hazai szakirodalomban a kérdésről lásd Országh László: Egy országnév geneziséről. A gazdag és színes forrásanyagra támaszkodó elemzés szerint az 1789 és 1886 közötti 97 évben „a *United States of America* magyar egyenértékeseként valamivel több, mint 70 név és leíró megjelölés volt hosszabb-rövidebb ideig forgalomban"; vö. *uo*. 295.

kapcsán egy differenciált elemzésben számos további példa hozható: „olasz" – *Olaszország*; (a poroszoktól, bajoroktól, szászoktól stb. megkülönböztetett) „német" – *Németország*, sőt: (a gascogne-iaktól, bretagne-iaktól stb. megkülönböztetett) „francia" – *Franciaország*, és így tovább.

Az elnevezés másik fő – s az újabb államfejlődésben az ún. alkotmányos államnevek esetében szinte kizárólagos – módja a *névadás*. A névadás azt jelenti: valamihez tudatosan és egyetlen aktussal nyelvi jelet rendelünk, azzal azonosítjuk, s egy szűkebb vagy szélesebb közösségben ezt az azonosságot elfogadtatjuk.

Filozófiai értelemben a névadás természetesen több ennél. Már Hegel észrevette, hogy valami birtokbavétele – a „testi megragadás" és a „formálás" mellett – a „megjelöléssel" történik. Ez utóbbi egyebek mellett névadás. Ám a névadás nála nemcsak birtokbavétel, hanem teremtés is. E gondolat késői ifjúkorától foglalkoztatta Hegelt: a valóság megismerő elsajátításának szubjektuma – jegyezte meg már a *Jénai reálfilozófiá*ban – a dolog jelentésével „nevet ad a dolognak, s ezt a nevet úgy mondja ki, mint a tárgy létét, [s ezzel] […] a belsőt mint létezőt tételezi".[34] A *névadás* így – fejtegeti filozófiájának egyik elemzője[35] – afféle *mágia*: a szellem ezen az úton, vagyis a névadás révén egyfelől *megteremti* a természetet, másfelől *el is sajátítja* és birtokba veszi azt.

34. Georg Wilhelm Friedrich Hegel: Jénai reálfilozófia. Részletek. [1803–1806], uő: *Ifjúkori írások. (Válogatás)*, szerk.: Márkus György, Budapest: Gondolat 1982. 343. A birtokbavételt illetően lásd G. W. F. Hegel: *A jogfilozófia alapvonalai vagy a természetjog és az államtudomány vázlata* [1820]. 54. §, Budapest: Akadémiai 1971. 2. kiadás 1983. 81. A hegeli gondolat egyébként sok szempontból a névvel kapcsolatos keresztény elgondolások egyikének megismétlése: „… megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy!", vö. Ézs 43, 1-3. Lásd erről részletesebben a 143. jegyzetet.

35. Vö. Rozsnyai Ervin: *Forradalom és megbékélés*, Budapest: Magvető 1988, *passim*.

A mindennapi életben a név elfogadása és a használata hat arra a közösségre és arra a jelenségre (személyre, dologra, állatra vagy államra), amelyet megneveztünk: racionális képességekkel rendelkező lények esetén a nevet az illető megtanulja, azonosul vagy nem azonosul vele, megszereti, vagy sem, megváltoztatja (ha módjában áll), vagy sem, és így tovább. Az elfogadás és annak következményei, pontosabban az elfogadottság kialakítása tekintetében kijelenthető, hogy a *névadás* e vonatkozásban is *alkotás*. „Aki nevet ad, az alkot, teremt" – fogalmaz a magyar nyelvtudomány egyik legszenzitívebb képviselője.[36] Egyetértve vele, az is kijelenthető, hogy a közjavak terén a *névadás* politikai kérdés. S ha az, akkor van stratégiája és taktikája is, és ezen a területen is küzdelmek – „névharcok" – folynak.

A névharcok leglátványosabb terepe a *városok és falvak*,[37] a helyi politikában pedig az *utcák* és más *közösségi terek*[38] el-,

36. Balázs Géza: *Névpolitikai küzdőtér*. [http://mnytud.arts.unideb.hu/nevarchivum/konyvtar/altnev/tanulmanyok/balazs.doc].

37. Közismert például, hogy Szentpétervárnak az elmúlt 210 évben hat neve volt: *Sankt Pieter Burch* (1703) → *Sankt-Petersburg* (XVIII. sz.) → *Szankt-Petyerburg* (XIX. sz.) → *Petrográd* (1914) → *Leningrád* (1924) → *Szankt-Petyerburg* (1991). Magyarországon hasonló: *Dunapentele* → *Sztálinváros* (1951–1961) → *Dunaújváros*, valamint: *Tiszaszederkény* → *Leninváros* (1970–1992) → *Tiszaújváros*. A helységek átnevezése sokszor nem egyszerűen politikai, hanem ideológiaalapú döntés (például *Szolgaegyháza* →1948: *Szabadegyháza*, *Eszterháza* →1950: *Fertőd* stb.), de ne gondoljuk, hogy ez csak a kommunista rendszer sajátja; lásd például *Ráckozár* → 1934: *Egyházaskozár*, *Szomolya* →1937: *Gömbösfalva* →1946: *Szomolya*, *Zsidó* → 1943: *Vácegres* esetét. A kérdésről elméleti vonatkozásban lásd – egyebek mellett – J. Soltész Katalin: Rendszerváltozás és névváltoztatás, 15–21. és Faragó Imre: Névrajz, Faragó Imre (szerk.): *Kartográfia*, Budapest, k. n., é. n. [http://mercator.elte.hu ezen belül: ~farago/kartografia%20tankonyv%20altalanos.html].

38. Az utcanév-változtatásoknak is vannak – úgymond – „klasszikus" vagy legalábbis közismert esetei. Egy széles körben ismert példa Budapest sugárútja; ennek ugyanis az elmúlt másfél évszázad folyamán hat neve volt *Sugár út* | *Radialstrasse* (1883) → *Andrássy út* (1886) →

át- és visszanevezése. Minél inkább nemzetközi vonatkozású valami, vagyis nem egyetlen állam hatalma alatt áll, annál nehezebben változtatható meg a neve. Az országhatárokon áthaladó nagy folyók neve például ritkán változik.[39] Az államok – bár a nemzetközi rend fontos szereplői – e tekintetben „könnyű prédák": aki megszerzi bennük a főhatalmat, az el- vagy át is nevezheti őket. A nemzetközi jogrendnek tudomásom szerint nincs olyan szabálya, amely bármilyen korlátot állítana az egyes államok átnevezése elé.

Sztálin út (1950) → *Magyar Ifjúság útja* (1956) → *Népköztársaság útja* (1957) → *Andrássy út* (1990). Az átnevezések nemcsak a politikai akarat erejét, hanem annak jellegét is tükrözik; példaként lásd *Széll Kálmán tér* (1929) → *Moszkva tér* (1951) → *Széll Kálmán tér* (2011). – Az utcák átnevezése olykor ironikus is lehet (így amikor a *Károlyi Mihály utcá*ból *Károlyi utca* lesz; 2011), néha pedig egyenesen groteszkbe hajlik (például amikor a vegyes emlékeket felidézni képes budapesti *Köztársaság tere*t *II. János Pál pápa té*rre nevezik át, 2011). A helyénvaló új nevekkel együtt járó természetes jó érzést és az ironikus vagy groteszk esetekkel együtt járó mosolyt az utcanevek terén is könnyen elhalványítja a „politikai környezetszennyezés". Ilyennek tartom például azt, amikor Budapesten utcát neveztek el a kommunista titkosrendőrség parancsára megölt lengyel papról, Jerzy Popiełuszkóról (ami az igazságosság érvényesülését sugallta, és a legtöbb ember jóérzésének megfelelt), de azt nevezték át így, amelyik a fasisztákkal fegyverrel is szembeforduló s 1944-ben egy csendőrnyomozó által lelőtt Ságvári Endre nevét őrizte. Az átnevezést azzal indokolták, hogy Ságvári neve – aki az 1940-es évek Magyarországán lett kommunista, s akit jóval halála után tettek egy rendszer „hivatalos ifjúságpolitikai ikonjává" – a kommunista rendszerhez kötődött. A komikus átnevezések több érdekes esete egyébként az e téren meglehetősen tréfás kedvű szegediekhez kötődik. Szegeden ugyanis a *Vitéz* utcából 1949 után *Partizán* utca lett, abból pedig 1990 után újra *Vitéz*. Ugyanígy: a szegedi *Mars* térből ideológiai alapon *Marx* tér lett, ami a kommunista idők elmúltával újra *Mars* térre változott. Ugyanitt a *Zalka Máté* utcát – az „utcanév egyszerűsítésére" hivatkozva – 1990 után *Máté* utcára nevezték át. Lásd ezekről Tóth Szergej – Zánthó Róbert: *A hatalom logikája: birtokolni az utcaneveket. Megjegyzések a toponímák változtatásaihoz szegedi nézőpontból*. [http://www.jgypk.u-szeged.hu /tanszek/alknyelv/UTCAnevek.htm.]

39. Vö. Kiss: Cuius regio, eius nomen? 132.

Természetesen az államok neve kapcsán is folynak névharcok. Ezek olykor az egyes államok *között* zajlanak, miként az ún. görög–macedón névvita kapcsán az közismert, gyakrabban azonban az egyes államokon *belül*, amint az például a magyar állam 2011/12-es átnevezése előtt, alatt és után született politikai nyilatkozatokból, újságcikkekből, slágerszövegekből vagy internetes blogbejegyzésekből nyilvánvaló. Mind a két esetre kitérek itt röviden.

Jugoszlávia felbomlása során, még 1991-ben, annak egyik tartománya önálló állammá vált Македонија (Macedónia) országnévvel, illetőleg Република Македонија (Macedón Köztársaság) alkotmányos névvel.[40] Az előbbi csaknem azonos egy

40. Gyakran hivatkozott szabály, hogy a magyarban (és egyébként a németben) az ókori államot *Makedónia*nak írjuk, és a szót [k]-val ejtjük, a mait pedig *Macedónia*nak írjuk, és [c]-vel mondjuk. E szabály ugyanakkor nem feltétlen. A németben az ókori állam neve, írva és kiejtve: *Makedonien* [makedónien], a maié pedig vagy *Mazedonien* [macedónien], vagy *Makedonien* [makedónien]. A különbségtétel, vagyis a [k]-s és a [c]-s írás, illetve ejtés oka – részletezte egy írásában Fejes László –, hogy az „[ó]görögben a szót valóban [k]-val ejtették, és így került be a latinba. Később azonban a latinban a [k] [cs]-vé vált [e] (és [i]) előtt: a [cs] aztán a különböző újlatin nyelvekben, illetve az egyes területek latin ejtésében [sz]-szé vagy [c]-vé is válhatott. A német és a magyar nyelvterületen [c]-vé vált. A [c]-s ejtés tehát nem a klasszikus latin jellemzője, hanem a középkori és az újkori latiné, azé is csak Közép-Európa területén." Lásd Fejes László: Macedónia és Makedónia, *Nyelv és Tudomány* [http://www.nyest.hu ezen belül: /hirek/macedonia-es-makedonia]. 2012. április 2. A mai kelet-európai nyelvekben, valamint a cseh, a finn, észt, litván és lett, valamint a török és görög nyelvben „csak a [k]-s alakokat használják mind az ókori, mind a modern állam, illetve területük megnevezésére", az újlatin és a kelta nyelvekben, a baszkban, az angolban, a hollandban, a lengyelben és a szlovákban „létezett a [k]-s alak is, de már elavult". Fejes László különböző – nyelvészetileg fontos – összefüggések vizsgálata után arra következtet: a gyakran hivatkozott szabály ellenére „a magyar nyelvhasználatban nincs nyoma annak, hogy a makedón és a macedón, illetve a Macedónia és Makedónia között különbség lenne: mind a *c*-s, mind a *k*-s változat utalhat mind az ókori, mind a mai népre, nyelvre, területre, államra stb. Ugyanakkor tény, hogy tetten érhető a törekvés a két

észak-görögországi tartomány – *Makedónia* (Μακεδονία; korábban három közigazgatási régió: Nyugat-, Közép- és Kelet-Makedónia) nevével. Színesítette a helyzetet, hogy az új állam zászlaján az ókori görög királyi szimbólum, az ún. verginai csillag látható. Ilyen körülmények között Görögország – attól tartva, hogy az új állam igényt tart majd az észak-görögországi tartomány területére is – kifogásolta az állam elnevezését, és számos módon megpróbálta megakadályozni e név használatát. Azt szerette volna elérni, hogy az új államot legrosszabb esetben is *Szláv Macedónia*nak nevezzék. A vita a nemzetközi jogi szabályokat megalapozó háttérmegfontolásokra is ráirányította a figyelmet: a „szabad névválasztás" hívei az önrendelkezési jogra hivatkoztak, ellenzői pedig arra, hogy a névválasztást illetően ennek vannak bizonyos korlátai, amelyek az államelismerés során érvényesíthetők. Macedónia vonatkozásában 1993-tól, az ENSZ szerveinek kezdeményezésére, a nemzetközi kapcsolatokban egy kompromisszumosnak mondható név vált megszokottá: *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság* (vagy, helyesírási szabálytól függően: *Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság*), ún. szláv–macedón nyelven: Poranešna Jugoslovenska Republika Makedonija, cirill betűs átírással: Поранешна Југословенска Република Македонија, angolul: *the former Yugoslav Republic of Macedonia*, rövidítve: PJRM, ПЈРМ, FYROM vagy F.Y.R.O.M. Az angol nyelvű nemzetközi kommunikációban használják a *FYRO Macedonia* nevet is. Macedónia és Görögország 1995-ben (ideiglenesnek szánt, ám újjal azóta sem felváltott) államközi szerződést kötött, melyben érintik az államnév használatának

---

alakváltozat használatának a szabályozására: eszerint a [c]-s alak a mai, míg a [k]-s alak az ókori államot és népet jelöli (illetve az utóbbi utal a mai Görögország területének egy részére is). Akik ezt a törekvést hűen követik, azok nyelvében valóban megvan a kettősség, de ugyanez nem mondható el a magyar nyelvhasználók összességéről" (lásd *uo.*).

egyes kérdéseit is. Görögország jelenleg is ragaszkodik e szerződés fenntartásához.[41]

Az államokon belüli a névharcok „csatatere" történelmileg tágasabb és perspektivikusabb, mint a városok vagy az utcák neve körül zajlóké, ezért azok pillanatnyi állását nem a különböző nyilatkozatok és nem is a slágerszövegek[42] vagy másfajta szép dalok[43] mutatják meg, hanem a nyelvhasználat *tényleges*

41. A szerződésről lásd Mikanov Viktor: A Görögország és Macedónia közötti 1995-ös ideiglenes megállapodás eredményei és kudarcai, *Jog. Állam. Politika*, (2014) 1. 109–125. Érdemes megjegyezni, hogy a névvita során – bár amögött ez esetben is hatalmi, legitimációs és érdekharcok állnak – érzelmi húrokat is pengetnek. A macedónokat sok szomszédjuk nem ismeri el önálló nemzetként; nyelvüket például a bolgár nyelv „elszerbesített változatának" tekintik. A szerbek úgy gondolják, hogy a macedónok lényegében „délszerbek", miközben a görögök csak „szkopjeieknek" *(szkopianosz)* mondják őket, ami kissé degradáló jelentésű szó.

42. Vö.: „Lesz még egyszer szép a világ | Lesz még Magyar Köztársaság!"; Bródy János: *Lesz még Magyar Köztársaság*. Ugyanehhez a régebbi időkből – s természetesen a névvitától függetlenül – lásd még Sztevanovity Dusán *Magyarország* (2002) vagy Geszti Péter *Magyarország* (2005) című slágereinek szövegét. Az előbbi, mely ma is tanulságos, így szól: „Aranyfüggés aranyláncon | Mikor ölelem, soha nem is látom | Mondd a kódot, a kapu nyílik | De ha nem jössz rá, várhatsz a sírig | Tegnap tudtad, de mára új kell | Mert a hoppmester épp a trónra ült fel | Magyarország" (zene: Presser Gábor). Az utóbbi egyik részlete ez: „Magyarország, | ahol az arcodban láttam | a magam arcát. | […] Magyarország | […] Én ezer év óta várlak már…" (zene: René Dupéré, előadta: Oláh Ibolya). Bár ez utóbbiak nem az állam átnevezéséhez és a politikai rendszer megváltoztatásához kapcsolódnak, de az ezzel kapcsolatos vitákban jól felhasználhatók. Lásd például a Navracsics Tibor egyik 2012. január eleji leveléről szóló közlést, melyben az utóbbiakra hivatkozott, természetesen pusztán címük alapján; vö.: „A köztársaságot féltő felvetése okkal minősíthető alaptalannak"; [http://www.fidesz.hu, ezen belül: /hirek/2012-01-05/a-koztarsasagot-felt337-felvetese-okkal-min337sithet337-alaptalannak/].

43. Lásd a Nabucco *Szabadságkórusának* Fábri Péter által Göncz Árpád 90. születésnapjára alkotott és egy spontán ünneplő csoport által előadott [http://www.noltv.hu/video/4163.html] magyar szövegét: „száll a szó… | Száll a Kékes, a Körös vidékén, | száll az Alföldön, száll

helyzete. Ami a hazai névharcot vagy inkább a mára némileg elcsendesedett névvitát illeti, az lényegében legitimációs, s ebben a kontextusban hatalmi jellegű kérdés. A legitimációs ügyekben az egyik fő szempont a *tényleges elfogadottság*. Ez jelen esetben a mindennapi nyelvhasználat helyzetének kérdése. Ezt azonban – mint minden legitimációs probléma esetén – ki kell egészíteni a *helyesség*, jelen esetben a nyelvhelyesség szempontjaival, mely nem pusztán a többség-kisebbség függvénye. Így abból, hogy a Magyar Köztársaságot 1992-ben kevesen hívták „Magyar Népköztársaságnak", s a magyar államot 2014-ben sokan már „Magyarországnak" mondják (már ha a kontextus ezt megengedi), a döntés legitimációjának előrehaladtára következtethetünk – ám a legitimáció ennek ellenére nem tekinthető lezártnak, mert a nyelvhasználat tényei mellett figyelembe kell venni nyelvhelyességi és szemantikai szempontokat is. S ez utóbbi vonatkozásban a *Magyarország* mint teljes (alkotmányos) államnév nem ígér gyors sikert. Már csak azért sem, mert nyelvileg nem minden kontextusban tudja változatlan jelentéssel helyettesíteni a *Magyar Köztársaság* nevet. Ilyenkor annak, aki nem akar „renitens" lenni, *Magyarország* helyett *magyar állam*ot kell mondania. Tudták ezt már az alkotmányozók is, hiszen – miközben az Alaptörvény szövegezésekor fáradhatatlanul és szisztematikusan a „Magyarország" szót használták a „Magyar Köztársaság" helyett (azokban a szövegekben is, amelyeket a régi alkotmányból vettek át, és az újakban is) – van olyan szöveghelye az Alaptörvénynek, ahol be kellett érniük a „magyar állam" kifejezéssel, mert a „Magyarország" nyelvileg nem lett volna elfogadható. Az Alapvetés C. cikke szerint „a magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik". Ha ezzel összehasonlítjuk a másik két lehetséges változatot („Magyarország működése a hatalom megosztásának elvén alapszik" és „a Magyar Köztársaság működése a hatalom megosztásának elvén alapul"), ak-

---

a Moszkva téren, | édes, szép föld, te szélfútta síkság, | lesz itt még, lesz itt köztársaság!"

kor könnyen belátható, hogy – már ha valaki még csak véletlenül sem szeretné használni a „Magyar Köztársaság" kifejezést – itt a „magyar állam" kifejezés használata a helyes.[44]

A nyelvhasználat egyébként az államnevek tekintetben az átlagosnál is lassabban változik. Másfelől viszont a politikai viszonyok stabilitása esetén a névadási döntést követő változások szinte feltartóztathatatlanok. Jól érzékelteti ezt az ellentmondásos összefüggést az, hogy az elmúlt 55 évben az „egyik Kongónak" egyetlenegy, a vele szomszédos „másik Kongónak" pedig négy neve volt. Ha valaki ismeri a két állam politikai történetét,[45] ezen nem csodálkozik. A 26 éve átnevezett *Mianmar* (Burma) esetét már említettem, s ugyanígy kijelenthető, hogy vannak, akik *Srí Lanká*t néha még ma is Ceylonnak mondják (pedig 43 év telt el nevének megváltoztatása óta), *Burkina Fasó*t pedig Felső-Voltának (holott 31 éve más a neve). Igaz, egyre kevesebben akadnak, akik *Zimbabwé*t Dél-Rhodesiának, *Zambiá*t Észak-Rhodesiának, *Namíbiá*t pedig Délnyugat-Afrikának neveznék, holott az előbbi kettő esetén nagyjából ugyancsak 30-40 év telt el átnevezésük óta, az utóbbi pedig önállóan csak 23 éve létezik. Lehetséges persze, hogy az idősebb generáció számára *Tanzánia* még Tanganyika és Zanzibár, a még idősebbek számára pedig (Burundival és Ruandával együtt) Német Kelet-Afrika, de *Etiópiá*t ma már senki nem nevezi Abesszíniának, *Thaiföld*et Sziámnak, *Tajvan*t pedig Formosának. Ha ezt tenné, az ugyanolyan helyzetidegen beszédmód lenne, mintha *Irán*ra azt mondaná, hogy Perzsia, *Irak*ra meg azt, hogy Mezopotámia.

44. Az ilyen fogalmazás stilisztikai szempontból másutt is ráfért volna az Alapvetésre. Ha például a kissé különösen hangzó H. cikkben („Magyarország védi a magyar nyelvet") az alkotmányozó úgy fogalmazott volna, hogy „a magyar állam védi a magyar nyelvet", valószínűleg többen egyetértettek volna vele, mert többen értették volna meg elsőre, hogy a szöveg mit is jelent.

45. Az államnév kérdését is érintve lásd például Denis M. Tull: Troubled State-building in the DR Congo. The Challenge from the Margins, *The Journal of Modern African Studies*, (2010) 4. 643–661.

Érdekes filozófiai összefüggés, hogy aki nevet ad, az – legalábbis első pillantásra így tűnik – olyasmit ad, amivel ő maga nem rendelkezik. „És mi történik, amikor nevet adunk? Mit adunk olyankor? – kérdezi egy francia posztmodern filozófus, majd rögtön válaszol: – Nem egy dolgot kínálunk, nem nyújtunk semmit, de mégis elérkezik valami, ami egyet jelent annak adásával – mint Plótinosz mondta a Jóról –, amink nincs."[46] A névadás helyzetének szabatosabb elemzése persze könnyen megmutatja, hogy e magas absztrakciós szinten megfogalmazott gondolatot nem lehet közvetlenül a személyek és dolgok s különösen nem az államok elnevezésére alkalmazni. Mert az igaz ugyan, hogy aki nevet ad, az nem olyasmit ad, ami az övé, ám rendelkezik valami olyasmivel, ami a jel és a jelölet (személy, állam stb.) összepárosításához, vagyis a névadáshoz nélkülözhetetlen. Nevezetesen: joggal vagy hatalommal arra, hogy befolyásolja a nyelvhasználatot. A névadás tekintetében tehát a „teremtés" és az „alkotás" az emberi kapcsolatok befolyásolása és alakítása, bizonyos esetekben pedig átalakítása a név használatát illetően. A névadás ezért is hangsúlyozottan politikai tett, mely jogi keretek között zajlik.

Államok esetében névadásra – az újabb időkben legalábbis – rendszerint az *alkotmányozás keretei között* kerül sor. Az alkotmányozók valamilyen módon megnevezik az államot, s ezzel már nevet is adtak neki. Az így kialakult név az állam *alkotmányos nev*e. A megnevezés rendszerint azzal történik meg, hogy meghatározzák és kinyilvánítják az *államformá*t, s magától értetődőnek veszik, hogy az állam hosszú alakos neve az országnév és az államforma kombinációja lesz. Ha ez nem magától értetődő, vagy nem ezt akarják névként használni, akkor erről külön rendelkezniük kell, amire ugyancsak akad példa; lásd például Írország alkotmányát (4. §) és Magyarország

46. Jacques Derrida: *Esszé a névről*, ford. Boros János, Csordás Gábor, Orbán Jolán, Pécs: Jelenkor 2005. 5. Az idézett gondolat megértő értelmezéséről és továbbgondolásáról lásd Kiss Lajos András: A név hatalma, *Liget* (2007) 11. 18–25.

alaptörvényét (Alapvetés A. cikk, a hozzá tartozó értelmező rendelkezéssel együtt).

Vannak ugyanakkor „szégyenlős" és „hallgatag" alkotmányok is, amelyek valamilyen történeti-politikai ok miatt nem deklarálják az államformát, vagy nem mondják ki az állam hosszú alakos nevét. *Hallgatag* például Szerbia 2006. évi alkotmánya, amelynek esetén az államformára csak az állam fejének megnevezéséből és egyéb rendelkezéseiből következtethetünk: onnan tudjuk, hogy Szerbia köztársaság, hogy az állam élén köztársasági elnök áll, így az állam teljes neve *(Szerbiai Köztársaság)* is csak kikövetkeztethető.[47] Az ír állam nevére már utaltam. *Szégyenlős*nek az 1978-as spanyol alkotmányt mondanám, mely – az elfogadása idején még közismert, ma már csak a történelmi kérdések iránt fogékonyak számára nyilvánvaló okok miatt – nem tartalmazza a *Spanyol Királyság* kifejezést mint államnevet, bár a spanyol állam vitathatatlanul monarchia, és ez a neve.[48] Azt, hogy az állam formáját és így annak hosszú alakos vagy az államforma nélküli rövid nevét már az alkotmány címe is közli-e, vagy csak a szövege, nem e problémakörbe sorolnám, hisz egyszerű szö-

47. Vö. Horváth Dóra: Szerb Köztársaság, in Chronowski Nóra, Drinóczi Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*, Budapest: HVG-ORAC 2007. 579–598., különösen 580. Megjegyzem: a magyar államnévjegyzék *Szerbia* hosszú alakos nevét „Szerb Köztársaság"-ként adja meg, az állam képviselői (például budapesti nagykövetsége [http://www.budapest.mfa.gov.rs/hun/]) szerint ugyanakkor az *Szerbia Köztársaság* (szerbül, cirill betűs írással: Република Србија, latin betűs átírásban: *Republika Srbija*). A Szerbiában élő magyarok a „Szerb Köztársaság" elnevezést használják. A „Szerbia Köztársaság" névalak használatának oka feltehetően a boszniai *Szerb Köztársaság*tól (ez szerbül, cirill betűs írással: Република Српска, latin betűs átírásban: *Republika Srpska*, bosnyák nyelven és horvátul *Republika Srpska*) s esetleg ezen túl a krajinai *Szerb Köztársaság*tól való megkülönböztethetőség.

48. Vö. D. Tóth Balázs: Spanyolország, in Chronowski, Drinóczi (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana.* 347–365., különösen 347. Lásd még Badó Attila, Trócsányi László (szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, Budapest: Complex 2005. 921–960.

vegezési-jogtechnikai kérdésnek tűnik,[49] bár nem kizárt, hogy bizonyos esetekben ennek is jelentősége lehet.

Az államnév meghatározása – a *névadás* – mai viszonyok között, a már létező és névvel rendelkező államok világában egyben *névváltoztatás* is: ilyenkor az új név a régi helyébe lép. Egy állam nevének megváltoztatása annak a jele, hogy – a névadó szerint – az állam életében új korszak következik. A név változása gyakran az *államforma megváltoztatásá*nak következménye. Ez azonban távolról sem szükségszerű, a változás indoka lehet egy tradíció kiemelése, az államot alkotó népek viszonyának megváltozása és sok minden más is.

Ha az államforma nem változik, a névváltoztatás valódi motívumát igen nehéz – s valójában csak utólag, sőt néha még utólag sem lehet – megállapítani. Amikor például Pétain marsall 1940-ben a *Francia Köztársaság* nevét *Francia Állam*-ra *(l'Etat français)*, a „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség" jelszót pedig minden feliraton a „Munka, Család, Haza" jelszóra változtatta, nemigen lehetett tudni, hogy ez a jobboldali „nemzeti forradalom" részét képezte-e, vagy a monarchia visszaállításának előjele volt. A teljhatalommal felruházott miniszterelnök személyét mindenesetre kultikus tisztelet övezte,

49. Egy alkotmány *cím*ének természetesen jogi jelentősége van, de nem azért, mert ez határozza meg az ország, illetőleg az állam nevét (vö. Jakab: Az Alkotmány kommentárjának feladata. 66.). Az államok többsége esetén az alkotmány címe tartalmazza az államformát és így az állam hosszú alakos nevét, sok esetben azonban – jelenleg például a francia, a finn, a spanyol vagy a görög alkotmányok esetén – nem. A cím más vonatkozásaival (például „alkotmány" vs. „alaptörvény" stb.) itt nem foglalkozom. Magyarországon az 1989-es, érdemben: új alkotmány, vagyis az ún. köztársasági alkotmányt meghatározó 1989-es törvény címe egyébként eredetileg meglehetősen szedett-vedettnek tűnt. Ti. ez volt: „1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról" [http://www.1000ev.hu /index.php?a=3&param=8629]. Ezt egy évvel később, 1990-ben, az egységes szerkezetbe foglalás során „címezték át" a következőképpen: „1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya", *Magyar Közlöny.* 1990. évi 84. szám (1990. augusztus 24.).

s külsőségeiben az állam már ekkor „egy régi típusú monarchiához hasonlított".[50] Hogy Pétain vajon visszaállította volna-e a monarchiát, nem tudtuk meg, s ma már nem is fogjuk, mert a történelem elsodorta rendszerét.

Strukturális értelemben hasonló a helyzet a *Magyar Köztársaság* nevének *Magyarország*ra való megváltoztatása esetén is, ti. annyiban, amennyiben a valódi motívumok megismeréséhez idő kell. Azok az érvek ugyanis, amelyeket a változás hívei hoztak fel – például hogy a „Magyar Köztársaság" megnevezés „hosszadalmas és nem közbeszédszerű"[51] stb. –, túlságosan is súlytalanok ahhoz, hogy ésszerű magyarázatot tegyenek lehetővé a név megváltoztatásának *indítéká*t illetően. A publicisztikában olykor-olykor megfogalmazott gyanú viszont, miszerint a névváltoztatás társadalom-lélektanilag a királyság jövőbeli visszaállítását készítené elő – leszámítva a politikai álmodozók és kalandorok sejtelmes megállapításait[52] –, bizonyíthatatlan, s

50. Boros Zsuzsanna: *Vichy-Franciaország, 1940–1942. A francia állam születése és a „nemzeti forradalom" első időszaka*, Budapest: Akadémiai 1994, rövid összegzésként uő: A Francia Állam születése 1940-ben, *História* (1980) 2. 9–10. A korszakban kialakított alkotmányjogi berendezkedés legalitásának és legitimitásának értékelésére nézve lásd Paksy Máté: *Konstitucionalizmus archeológiája*, Budapest: Gondolat 2014. 235–249, kül. 235–238.

51. A „ma […] túl sok helyzetben feleslegesen erőltetett és használt Magyar Köztársaság" név „hosszadalmas és nem közbeszédszerű megnevezés" – fogalmazott például Kolozsi Béla nyugalmazott nagykövet a *Magyar Hírlap*ban már 2010 októberében[http://www.magyarhirlap.hu].

52. Az Alaptörvény elfogadásával „az államformaváltás lehetőségeit tekintve két nagyon fontos elv előtt – ha csak résnyire is, de – elvben kinyíltak a kapuk. Az egyik a Szentkorona-tan, a másik a jogfolytonosság igénye és annak helyreállítása" – fogalmazott 2011-ben Pánczél Hegedűs János, a *Regnum!* portál alapítója. Vö.: „A helyreállításról az örökös király halála után", [http://www. regnumportal.hu ezen belül: node/793]. Ugyanígy: „amit ma köztársaságnak neveznek Magyarországon, az nem res publica, inkább interregnum" – jelentette ki egy 2012-es interjúban Molnár Attila Károly, az interjú készítőjének bemutatása szerint a „Babes-Bólyai Egyetem [sic!], Kolozsvár, a Miskolci Egyetem, ELTE,

olyan argumentatív környezetben kénytelen megfogalmazódni, amelyben óhatatlanul maliciózusnak tűnik.

A „hivatalos álláspont”[53] az átnevezés vonatkozásában a következő öt állítás vagy szempont egyikét-másikat hangsúlyozta, illetőleg alakítja argumentummá. Először is azt, hogy a névváltozás a *történelmi kontinuitás*t erősíti vagy fejezi ki.[54] Ezen állítás problematikus voltára fentebb már utaltam; lásd a 21. sz. jegyzetet, valamint a 23. sz. jegyzetet követő főszöveget. Itt azt teszem még hozzá, hogy az állam 2011-es olyan átnevezése, mely egy új „névrezsim” bevezetése is volt (amennyiben a hosszú alakos név pozíciójába tette a rövid alakosat), az iménti állítással ellentétben éppenséggel a *kontinuitás megszakítását* jelentette. Ennek bizonyítékaként elég egy pillantást vetni az 1. fejezetben található táblázatra.

A hivatalos álláspont hívei, másodszor, azt szokták hangsúlyozni, hogy a névváltozás *szimbolikus* jelentőségű, akár abban az értelemben, hogy csak valami apró-cseprő dolog, de a lényeget nem érinti, hisz az államformát nem változtatja meg; akár abban, hogy a helyes szimbólumhasználat politikailag is helyes és eredményes.[55]

PPKE, a Leuveni Katolikus Egyetem, a London School of Economics and Political Science, Holland Királyi Tudományos és Művészeti Akadémia, Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences stb.” tudós oktatója. [http://www. regnumportal.hu ezen belül: node/901].

53. Ez – a szokásos médianyilatkozatok mellett – egyebek mellett a következő műből ismerhető meg: Ablonczy Bálint: *Az alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel*, Budapest: Elektromédia Kft. 2011, különösen 59–61.

54. „Ami az ország elnevezését illeti – fogalmazott Szájer József egy interjúban –, az is a kontinuitás jele […], evidens, hogy Magyarországnak ezer éve Magyarország a neve, ezt a kontinuitást jobban kifejezi az államformát mellőző megnevezés”; *uo.* 59.

55. Az államforma vonatkozásában „[e]gyáltalán nem változik meg semmi…” – nyilatkozta Orbán Viktor 2011 tavaszán egy televízióriporter államnévvel kapcsolatos, vitathatatlanul manipulatív kérdésére válaszolva; vö.: „Magyarország vagy Magyar Köztársaság?”, [közölve: Hír Tv,

Harmadszor azt, hogy a *köztársaság* eszméje, melyre a korábbi név *pro forma* utalt, történelmileg jelentéktelen: a köztársaság „üres szó", s „a mi jövőnk… nem a köztársaságban [van]".[56] Ugyanígy, de konkrétabban: „a köztársasági államforma a magyar történelemben nem játszott olyan szerepet, nincs olyan többlettartalma, ami indokolná az ország nevében való megjelenítést".[57] Sajátos, bár némileg alárendelt módon egészíti ki ezt a különböző érvelésekben a köztársasági államforma megtartásának gyakori s a *monarchia* vissza nem állításának nem túl gyakori hangsúlyozása. „Magyarországon a királyság megszűnt – mondta egy politikus e nem túl gyakori alkalmak egyikén –, és ennek helyreállítására nincsen semmilyen politikai igény és szándék".[58] Megállapítása őszinteségében vagy helyességében néhányan még ma is kételkednek, s ennek oka nem, vagy nem kizárólag, s még csak nem is elsősorban a po-

---

lásd https://www.youtube.com azon belül: /watch?v=ONPWt3SSvg0]. „Nincs szó arról, hogy az államformát meg akarnánk változtatni" – mondta ugyanígy Szájer József; vö. Ablonczy: *Az alkotmány nyomában*. 59. A „szimbolikus" másik értelmére lásd Gulyás Gergely nyilatkozatát: „Azt pedig mindenki elismerheti, hogy érdemes olyan szimbólumokat használni, amelyeket az ország polgárai magukénak éreznek, alkalmaznak. Márpedig eddig is mindenki Magyarországot és nem a »Magyar Köztársaságot« tekintette hazájának"; *uo.* 61.

56. „Számunkra a köztársaság egy üres szó, […] az csak egy ruha, valójában a nemzet a test, azon a köztársaság a ruha, az emberek, azok a nemzetben élnek, a köztársaság legfeljebb a ház, amiben lakunk… A mi jövőnk a nemzetben van, nem a köztársaságban…" – mondta Orbán Viktor, az ellenzék vezetőjeként, már 2006-ban. [http://www.ma.hu ezen belül: /tart/rcikk/a/0/143121/1].

57. Gulyás Gergely megfogalmazása; lásd Ablonczy: *Az alkotmány nyomában*. 59.

58. Szájer József megállapítása, vö. *uo.* 59. Hasonlóan fogalmazott az alkotmányjogi szakirodalomban Schanda Balázs: „A változás [ti. a név megváltoztatása] nem sugallja az államforma megváltoztatásával kapcsolatos megfontolást (a monarchia újbóli bevezetését); Magyarország köztársaság marad"; vö. Schanda: Constituent and Constitutional Entities.

litikusok szavahihetőségével kapcsolatos attitűd, hanem az állam nevével kapcsolatos diskurzus *képlékenysége*.

Ebben a diskurzusban nincsenek fix pontok: a „köztársaság" – hangsúlyozzák – történelmileg (nálunk) jelentéktelen, ám az állam számára nem választunk másik formát, például monarchiát. A „köztársaság" nem érdemes arra, hogy az állam nevében szerepeljen, de arra igen, hogy államformaként megmaradjon. A fogalmak ilyen lebegtetése s ezzel a *rugalmas argumentáció*[59] a „hivatalos álláspont" negyedik, talán legfeltűnőbb jellemzője. Végül, ötödször, a hivatalos álláspont az érvelés szintjén azt aknázza ki, hogy az „ország", az „állam" és a „haza" fogalmának jelentéstartományai közötti átfedés pontos mértékét nehéz megállapítani. (Ezt később részletezem.)

Az ilyen érvek és érvelések világában az államformák érdemi kérdései az államnév kontextusában nem tárgyalhatók meg. Egy ilyen helyzetben a tárgyilagos elemző csak két dolgot tehet: hipotetikus, esetleg szkeptikus tételeket fogalmaz meg, vagy a helyzet átmeneti jellegét érzékelteti.[60]

59. Fogalmazhatjuk ezt az ún. „név-vita" és „köztársaság-vita" *rugalmas* kezeléseként is. Ezen a következőt értem: ha a változtatás bírálója a név mibenlétét és az államforma ügyét összekapcsolja, akkor a hivatalos álláspont híve ezeket szétválasztja, ha pedig a bíráló külön kezeli, akkor a hivatalos álláspont védelmezője azt mutatja meg, hogy össze is kapcsolhatók vagy összekapcsolódnak. Ez utóbbi feltétele, hogy a „köztársaság-vitát" ne államforma-vitaként, hanem politikai vitaként értelmezzük. S valóban: „ami a »köztársaság-vitát« illeti – jegyezte meg Gulyás Gergely –, mindenekelőtt azt kell egyértelműen rögzíteni, hogy ez nem az államformával kapcsolatos vita. […] Ez a vita tehát tisztán szimbolikus"; Ablonczy: *Az alkotmány nyomában*. 61.

60. Bár e sorok szerzője a szkeptikus megoldás felé hajlik (ezért írta: a változás valódi motívumát „csak utólag lehet majd megállapítani"), de elfogadja a mértéktartó helyzetjelentéseket. Ilyen például Kukorelli Istvánnak Sulyok Dezső 1946-os felszólalására reflektáló megállapítása egy tudományos konferencián. A köztársasági államformát bevezető 1946. évi I. törvénycikk parlamenti vitájában Sulyok Dezső ezt mondta: „a múlt után nemcsak betettük az ajtót, hanem be is falaztuk azt"; vö. az 1945. évi november hó 29-re összehívott *Nemzetgyűlés 8. ülésének nap-*

Az általános kérdésekhez visszatérve megjegyzem: ha az államoknak már van nevük, akkor a kommunikáció során *meg*nevezzük őket. Az, hogy miként, először is a kommunikáció nyelvétől függ. Természetesen ez alól is vannak kivételek. Például az egykori francia gyarmatból 1960-ban önállóvá vált *Elefántcsontpart* esetében, melynek hivatalos személyei 1986-tól a nemzetközi kommunikációban csak a francia nyelvű névváltozatokat – *Côte d'Ivoire* és *la République de Côte d'Ivoire* – fogadják el államukra vonatkozóan. Ezért a teljes angol, spanyol, orosz stb. államnév őrzi a francia nevet: Elefántcsontpart neve angolul *the Republic of Côte d'Ivoire*, spanyolul *la República de Côte d'Ivoire*, oroszul Республика Кот-д'Ивуа.

Az egykori gyarmatosítók nyelve más esetekben is megmaradt vagy legalábbis nyomot hagyott az önállóvá vált államok nevében. *Salvador*ban például a spanyol (bár ez esetben nem politikai, hanem „nyelvtani okok", nevezetesen a névelő-használati szabály miatt),[61] a *Zöld-foki-szigetek* esetében pedig a portugál.

A Zöld-foki Köztársaság – mely 1975-ben vált függetlenné Portugáliától – 2013-ban bejelentette, hogy portugál nevét – mely a *verde* (zöld) és a *cabo* (hegyfok, földnyelv, sziget)

---

lója [1946. január 24.]. 256. o. Az Alaptörvény elfogadásával azonban – jelentette ki Kukorelli – „ebből a falból kétségtelenül kivettek néhány téglát" (Kukorelli István: *Magyarország állam- és kormányformája*. Előadás Győrben, 2014. február 7-én). Szerintem is itt tartunk most, s ennél többet nem lehet mondani; ám ezt ki lehet s – a diszkurzus őszinteségének és a beszéd egyenességének érdekében – ki is kell mondani.

61. A névelő a legtöbb nyelvnél a név részét képezi, ezért *Salvador* neve spanyolul névelővel használatos: *El Salvador* (jelentése: *a Megváltó*), hosszú alakos változatban: *la República de El Salvador*. Erre tekintettel a nemzetközi kommunikációban a magyar állami szervek olykor az *El Salvador Köztársaság (la República de El Salvador)* nevet használják. A Földrajzinév-bizottság 17/227. sz. (1994) állásfoglalása szerint ugyanakkor „a magyar térképeken nem indokolt a *Salvador* helyett az *El Salvador* névalak használata". Salvador neve angolul *El Salvador – the Republic of El Salvador*, franciául *El Salvador – la République d'El Salvador*, oroszul Сальвадор – Республика Эль-Сальвадор.

szavak nyomán alakult ki: *Cabo Verde* – kéri nem lefordítani más nyelvekre. Ilyen módon hosszú alakos neve is a portugál országnevet tartalmazza: angolul *the Republic of Cabo Verde*, franciául *la République de Cabo Verde*, spanyolul *la República de Cabo Verde*, oroszul *Республика Кабо-Верде*.

A portugál gyarmatosítás máshol is nyelvi nyomot hagyott maga után – főleg azért, mert az őket követő elnyomók (egy konkrét esetben az indonézek) kegyetlenebbek voltak náluk. Közismert, hogy Kelet-Timor 1633-tól 1975-ig portugál gyarmat volt (a nemzetközi kommunikációban angolul *Portuguese Timor*nak hívták), majd 1975-ben önállóvá vált. Egy hét függetlenség után azonban a szomszédos (a holland uralom alól egyébként 1949-ben felszabadult) Indonézia megszállta, és kegyetlenül elnyomta, mígnem az 1999-től egyre intenzívebbé vált függetlenségi mozgalom 2002-re sikerre vezetett, és Kelet-Timor – legalábbis a többségi vélemény szerint – önálló állam lett. Az országban – ahol 17 nyelvet beszélnek, de nincs egy mindenki által ismert közvetítő nyelv – ma két nyelv „hivatalos" (a portugál és a sokak által beszélt tetum), kettő pedig (az angol és az indonéz) ún. „tárgyalási nyelv". Az állam közismert rövid neve a maláj, indonéz és portugál nyelvi elemeket vegyítő *Timor-Leste*.[62] A 17 beszélt nyelv egy része az ausztronéz, más részük a pápua nyelvcsaládba tartozik, tehát nem sok kapcsolat van közöttük.[63] Ilyen körülmények között

62. A *timor* az indonéz és maláj *timur* (kelet) szó „portugálosult" változata. A nemzetközileg *Portugál Timor*ként ismert gyarmatot a portugálok a saját „kelet" *(leste)* szavuk alapján *Lesté*nek nevezték. A *Timor-Leste* jelentése tehát *Kelet-Kelet*. Ezt őrzi a hosszú alakos portugál államnév: *República Democrática de Timor-Leste*. Az angol, francia, spanyol orosz stb. név ennek tükörfordítása. Színesíti a dolgot, hogy tetum nyelven Kelet-Timort *Timór Lorosa'e*-nak, illetőleg *República Demokrátika Timór Loro Sa'e*-nak nevezik, amelyben a *Lorosa'e* (átvitt értelemben: „felkelő nap") jelentése ugyancsak az, hogy „kelet".

63. Vö. Péli Péter: Új ország, új kommunikációs problémák, *Nyelv és Tudomány* (2011) június 28. [http://www.nyest.hu ezen belül: /hirek/uj-orszag-regi-kommunikacios-problemak].

nem csoda, ha 2011-ben Kelet-Timor azzal a kéréssel fordult a nemzetközi szervezetek, így az ENSZ és az Európai Unió megfelelő fórumaihoz, hogy országukkal lehetőleg portugál vagy tetum nyelven kommunikáljanak.

Néhány éve egy ezektől tartalmilag eltérő, jellegében azonban hasonló problémát vetettek fel Grúzia vezetői. Ők azt szerették volna, s szeretnék ma is, ha országukat magyar nyelven nem az orosz eredetű – s a szovjet uralom idején sok más nyelv mellett a magyarban is meghonosodott – *Grúzia* szóval, hanem az egyes források szerint perzsa–arab, más források szerint görög–latin (vö. γεωργός, *georgicus*) eredetű *Georgia* szóval neveznék meg, de legalábbis a hivatalos kapcsolatokban ezt az elnevezést használnák. Vagyis a grúzok – akik önmagukat *kartvelebi*nek, országukat pedig *Szakartvelo*nak nevezik – exonimaként (külső névként) a *Georgiá*t elfogadják, a *Grúziá*t pedig nem. A Földrajzinév-bizottság 2009-ben ennek ellenére úgy foglal állást, hogy – idézem – „a საქართველო (Sak'art'velo, angol: Georgia) országnév hazai használatra ajánlható magyar megfelelője továbbra is a nyelvünkben régóta egyértelműen használt *Grúzia* név" maradjon.[64] A *Grúzia* név egyébként más közép- és kelet-európai országokban is csak nagyon lassan vagy egyáltalán nem változik.

Előfordulhat az is, hogy egy állam a név nyelvi formájával szeretné megkülönböztetni magát környezetétől. Érdekes fejlemény e tekintetben Kazahsztán elnökének az a felvetése, mely szerint országa esetleg elhagyhatná nevéből a perzsa

64. Lásd a Földrajzinév-bizottság 68/631. sz. állásfoglalását. A bizottság egy évvel később az államközi kommunikációt illetően már némi engedményt tett: „A Földrajzinév-bizottság tudomásul veszi a Külügyminisztériumnak azt a gyakorlatát, hogy a Magyarország és Grúzia közötti magyar nyelvű diplomáciai érintkezésben, a kétoldalú baráti kapcsolatok elmélyítése céljából, a *Georgia* országelnevezést is használják" (71/655. sz. állásfoglalás). Az ügy folyamatosan foglalkoztatta a bizottságot; lásd például a 2012-es 79/721. sz. állásfoglalást a *Kartulia* névjavaslat elutasításáról. Grúzia nevében egyébként 1998 óta nem szerepel a köztársasági államforma-megjelölés (lásd a 31/334. sz. állásfoglalást).

eredetű *-isztán* (magyarul: *-föld*) végződést. Egy nemzetközi hírügynökség jelentése szerint Nurszultán Nazarbajev elnök 2014 februárjában a következőket mondta: „Talán gondolkodnunk kellene azon, hogy országunkat *Kazah Eli*nek nevezzük át, mielőtt azonban így teszünk, ezt egész biztosan meg kell vitatnunk a kazah néppel."[65] Az esetleges új név jelentése ugyancsak (kb.) *Kazahföld*, a *kazahok földje* lenne; a javaslat értelme inkább az, hogy Nazarbajev állama így különüljön el a többi hasonlóan végződő nevű közép-ázsiai országtól: Afgan*isztán*tól, Kirgiz*isztán*tól, Pak*isztán*tól, Tádzsik*isztán*tól, Türkmen*isztán*tól és Üzbeg*isztán*tól. Ám a nép által csak „Papának" nevezett – karrierjét még a szovjet kommunista pártban kezdő, jelenlegi pozícióját pedig 1991 óta betöltő – 73 éves vezér iménti kijelentése nem csak nyelvi érzékenysége és szofisztikáltsága miatt keltett feltűnést világszerte. A visszhang másik oka az volt, hogy Kazahsztánban, ahol még sosem tartottak (európai szempontból is annak nevezhető) szabad választásokat, a kérdés „néppel való megvitatásának" terve az ő szájából meglehetősen különösen hangzott.

A magyar nyelvű kommunikáció során az államokat természetesen magyar nyelven nevezzük meg, ami azért lehetséges, mert ma már a Föld minden államának van magyar, illetve magyarnak tekinthető névalakja.[66] Ezek vagy *eredeti magyar* névalakok, vagy idegen nyelvből *átvett*, de magyaros alakok, esetleg *egyénileg* alakult magyar alakok.

Az első csoportba tartozók – ilyenek például az *-ország*, a *-föld* és a *-part* végződésű nevek – leggyakrabban a népnevekből alakultak ki,[67] főleg olyanokéból, amik már a középkorban

65. Lásd http://www.reuters.com [ezen belül: /article/2014/02/07/us-kazakhstan-name-idUSBREA160HA 20140207].

66. Vö. Faragó Imre: A magyar földrajzinév-használat, *Könyvtári Figyelő. 2005*/4. (2005. január 17.) [http://ki.oszk.hu/kf/2005/01/a-magyar-foldrajzinev-hasznalat].

67. Ez a névképzési eljárás más nyelvekben is megszokott; lásd például a *-land* (ország) utótaggal ellátott neveket az angol vagy német

is államiséggal rendelkeztek. Például *Franciaország*, *Németország*, *Lengyelország* stb. Elsősorban régi európai államokat nevezünk így, de néha egyes új államok neve is ezen a módon alakul ki (például *Finnország*). Nyelvünk ugyanakkor sokszor nem fogadta be *(Osztrákország*, *Skótország)* vagy egy idő után kivetette *(Angolország*, *Erdélyország)* az ilyen újításokat. A második csoportba tartozó nevek az államok eredeti nevéből alakultak ki, többnyire, bár nem kizárólagosan *-ia* végződéssel *(Dánia*, *Portugália)*. Nyelvünkön, különös módon, egy kivétellel minden Magyarországgal szomszédos államnak ilyen idegen eredetű neve van: *Ausztria*, *Szlovákia*, *Szerbia*, *Szlovénia*, *Románia*, *Ukrajna* (a kivétel *Horvátország*) – valószínűleg azért, mert ezek többsége viszonylag fiatal, néhány évtizedes vagy egy-két évszázados múlttal rendelkező állam, bármilyen messzire vezessék is vissza történeti előzményeiket. Az egyénileg alakult névalakok – főleg a távoli és nem túl régi államok esetén (*Botswana*, *Ecuador* stb.) – idegen eredetűek, s ezt az eredetet a helyesírásukban is őrzik. Az ilyen nevek többsége természetesen az idők folyamán magyarosodott, például *Egyiptom*, *Marokkó*, *Vietnam*. Ritkán, de arra is van példa, hogy egy név nem magyarosodik, hanem épp ellenkezőleg, újra idegenné válik: a mai *Botswanát* például a magyarok brit gyarmatként *Becsuánaföld*nek, Lesothót pedig az 1966-os függetlenné válása előtt *Bászutóföld*nek nevezték. Ezekre ma már nagyon kevesen emlékeznek. Vannak példák a magyar és idegen nyelvi eredetű alak váltakozására (*Olaszország – Itália*, ritkábban: *Finnország – Suomi*), valamint arra is, hogy ez következetlenséggel párosul, mint például *Fehéroroszország – Belarusz – Belorusszia* vagy *Moldávia – Moldova* esetén.[68]

---

nyelvben: *Scotland*, *England*, *Ireland*, *Poland*, illetőleg *Deutschland* stb. Ezek esetén előfordul az is, hogy az ország „nemzetközileg" ismertebb elnevezése eltér a kevésbé ismert „belső" névtől: *Scotland – Alba*, *Finland – Suomi*.

68. „Az elmúlt évtizedben egy állam neve vált hivatalosan magyar helyesírásúvá, ez *Malajzia* (azelőtt Malaysia). *Fehéroroszország*ot az

4. Az államnevek fajtái

Mint említettem, az államoknak rendszerint két nevük van, s azokat különböző kategóriákba sorolhatjuk. A mindennapi és a szakmai nyelvben tíz ilyen névfajta különböztethető meg: *ország*név, *állam*név, *rövid* államnév (másként: *rövid alakos* államnév), *teljes* államnév, hosszú államnév (másként: *hosszú alakos* államnév), *formális* államnév, *nem formális* államnév, *hivatalos* államnév, *nem hivatalos* államnév, *teljes* államnév, valamint *alkotmányos* államnév. (Alkalmasint az országoknak és államoknak is lehet becenevük, esetleg ragadvány- vagy gúnynevük, ezekre később utalok.) Az államnevek most említett fajtáit párokba rendezhetjük, s a kategóriapárok egyes elemeit megpróbálhatjuk összeegyeztetni egymással. Ha a tényleges nyelvhasználatot tekintjük kiindulópontnak, ez nem mindig lesz következetes, mert a fogalmi párok egyes tagjainak jelentése nem teljesen fedi egymást.

1950-es évektől orosz neve alapján Belorussziának neveztük, majd függetlenné válásával a Belarusz és a Fehéroroszország név váltakozott, utóbbi méltó »győzelmével«. Ugyanakkor két idegen név gyűrűzött be nyelvünkbe: Felső-Volta helyett *Burkina Faso* és Moldávia helyett *Moldova*. Ha ezekhez hozzászámoljuk az 1950-es–60-as évek előtt magyarul használt Kirgizföld, Kazakföld, Becsuánaföld, Bászutóföld neveket és azok idegenebbre *(Kirgizisztán, Kazahsztán, Botswana, Lesotho)* váltását, akkor a valóban magyar államnevek csökkenésének aránya felülmúlja a növekedését" – mutatott rá Faragó Imre, vö. Faragó: A magyar földrajzinév-használat.

Ennek ellenére fő vonalakban kialakítható közöttük valamiféle rend. Például a következő:

ORSZÁGNÉV	–	ÁLLAMNÉV
RÖVID (RÖVID ALAKOS) ÁLLAMNÉV	–	HOSSZÚ (HOSSZÚ ALAKOS) ÁLLAMNÉV
„NEM FORMÁLIS" ÁLLAMNÉV	–	„FORMÁLIS" ÁLLAMNÉV
„NEM HIVATALOS" ÁLLAMNÉV	–	„HIVATALOS" ÁLLAMNÉV
		TELJES ÁLLAMNÉV
		ALKOTMÁNYOS ÁLLAMNÉV

A két oszlop kategóriái a következő pontosításokkal feleltethetők meg egymásnak. Az *országnév* nem más, mint a rövid vagy *rövid alakos* államnév, amelyet néha (pontatlanul) *nem formális* államnévnek is mondanak. Az állam hosszú vagy *hosszú alakos* neve nem más, mint *alkotmányos* név, amelyet az alkotmány vagy kimond, vagy nem, de ha nem, abból az következtethető. Ezt olykor (ugyancsak pontatlanul) *teljes* vagy *formális* névnek is tekintjük. A „teljes államnév" azért pontatlan kifejezés, mert valójában az országnév, vagyis a rövid alakos államnév is *teljes* államnévnek tekinthető.

A tíz kategória közötti kisebb-nagyobb jelentésbeli eltérések egy része jól megfigyelhető, ha összehasonlítjuk a Földrajzinév-bizottság által közzétett államnévjegyzék 2009-es és 2014-es bevezető szövegét, és megfigyeljük, hogy a szövegező miként váltogatja, illetőleg egészíti ki – láthatólag minden különösebb elméleti koncepció nélkül – a „rövid név", „teljes név", „hivatalos név" stb. kifejezéseket. A két szöveg a következő:

2009: „Országok (rövid országnevükkel, illetve hosszú v. teljes államnevükkel), továbbá mindazon területek nevei, amelyek a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) két- vagy hárombetűs ország-, illetve területkódjaival, valamint számkódjaival rendelkeznek. Egyes országok esetében a rövid név megegyezik az államnévvel (pl. Románia), de több olyan ország is van, amelynek nincs rövid országneve (pl. Kongói Demokratikus Köztársaság)."[69]

2014: „Országok (rövid országnevükkel, illetve hosszú v. teljes államnevükkel), továbbá mindazon területek nevei, amelyek a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) két- vagy hárombetűs ország-, illetve területkódjaival, valamint számkódjaival rendelkeznek. Egyes országok esetében a rövid név megegyezik a *teljes* államnévvel (pl. Románia), de több olyan ország is van, amelynek *hivatalosan* nincs *rövid neve*, a *teljes név itt formálisan egyúttal rövid országnév is* (pl. Kongói Demokratikus Köztársaság)."[70]

Az eltérések feltehetőleg a magyar állam neve 2012-es megváltozásának értelmezését, esetleg igazolását szolgálják. Az, hogy a szövegezőt ez a cél vezette, természetesen puszta feltételezés; ennek bizonyítására nincs itt hely, s talán szükség sem. Bármi volt is azonban a cél, nem ártott volna a mindkét változatban szereplő „rövid országnév" terminust korrigálni (ezen a szövegező minden valószínűség szerint a rövid alakos államnevet értette), hiszen olyan, hogy „rövid országnév", nem létezik, s az államok rövid vagy rövid alakos neve maga az országnév.

69. Forrás: http://web.archive.org [ezen belül: /web/20120218102939/ http://www.fvm.gov.hu /doc/upload/2009-11/orszagnevjegyzek_091103.pdf].

70. Forrás: http://web.archive.org [ezen belül: /web/20120412081412/ http://www.fvm.hu /main.php?folderID= 2234]. Az eltérések kurzívval kiemelve. Megjegyzem még, hogy az e kötetben kifejtettek alapján a Kongói Demokratikus Köztársaság nem jó példa arra az esetre, amikor „a teljes név… országnév [ti. rövid államnév] is". Az itt kifejtettek szerint erre – egyebek mellett – a Közép-afrikai Köztársaság lehetne példa.

A lehetséges elméleti kérdések közül háromra térek ki részletesen: az államnév és az államforma viszonyára, az országnév és az államnév kapcsolatára, valamint a „hivatalos” és „nem hivatalos” államnév jelentésének kérdésére.

4.1. Államnév és államforma

Az államnév és az államforma viszonyát illetően a legegyszerűbb megállapítás ez: az államok hosszú, hosszú alakos vagy alkotmányos neve többnyire tartalmazza az államformát, ám ez nem szükségszerű. E tételt részletezve a következőket állapíthatjuk meg.

A kb. 195 állam[71] közül a hosszú alakos vagy alkotmányos névben jelenleg 156 esetben szerepel államforma-megnevezés, 39 esetben pedig nem. Ez utóbbiak közül 25 esetben a hosszú alakos név megegyezik a rövid alakossal. Az egyezés alapja – amint arra részben már utaltam – vagy az, hogy az országnév egyben államnév is, vagy megfordítva: az, hogy az államnév egyben országnév is. Az államforma-meghatározás nélküli csoportban az ilyen eseteken túl fennmaradó 14 állam esetében valamilyen általános politikai-jogi terminus egészíti ki az országnevet. Ilyen az „állam” (például *Izraeli Állam, Kuvaiti Állam*), a „független állam” *(Szamoai Független Állam)*, az „államok”, illetőleg az „egyesült államok” *(Amerikai Egyesült Államok, Mexikói Egyesült Államok)*, a „föderáció” és a „konföderáció” *(Oroszországi Föderáció, Svájci Államszövetség)*, az „unió” *(Comore-szigeteki Unió)* vagy az e vonatkozásban „államnak” és „közösségnek” is fordítható „com-

71. Azt, hogy jelenleg hány állam létezik, hogy miért csak „körülbelül” tudjuk meghatározni a számukat, s hogy e hozzávetőlegesség miért nem baj vagy hiba, másutt fejtettem ki. Lásd Takács Péter: *Államtan*. [2. kötet.] *Négy fejezet az állam általános elmélete köréből. Az állam általános sajátosságai*, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar 2011. 7–9.

monwealth" *(Ausztrál Államközösség* vagy *Ausztráliai Állam*, *Dominikai Közösség)*.

A 25 állam közül, melyek rövid alakos és alkotmányos neve egymással megegyezik, 6 európai, s ezek közül 5 kelet-közép-, illetve kelet-európai. Ezek a következők: *Bosznia-Hercegovina*, *Magyarország*, *Montenegró*,[72] *Románia*, *Ukrajna*. E listára bizonyos értelemben és megszorításokkal még további két állam is felvehető volna, minthogy ezek az állam hosszú alakos nevének meghatározásakor – némi közvetlenséggel fogalmazva – csak „ímmel-ámmal" utalnak az államformára. Nem meglepő, hogy ezek is ugyanebben a régióban találhatók. Egyrészt ilyen *Szerbia*, melynek hosszú alakos nevében – mint már jeleztem – szerepel ugyan a „köztársaság" szó, de ezt nagyon csendesen mondták ki az alkotmányozók. Másrészt ilyen Lengyelország, melynek alkotmányos neve lengyelül *Rzeczpospolita Polska*. Ez azért mondható „ímmel-ámmal" történt államforma-meghatározásnak, mert bár a lengyelek is ismerik a latin eredetű „köztársaság" szót (középkori latinossággal: *respublika*, lengyelül: *republika*), ám nem ezt, hanem a *rzeczpospolitá*t használták. Ez a későbbi *republica* előzményét jelentő ókori latin *res publica* (jelentése: „a közösség dolgai, ügyei") kifejezés lengyel nyelvre történt tükörfordítása. Érdekessége – túl azon, hogy alkalmasint a lengyel–litván nemzetközösségre is utalt – az, hogy eredetileg a választott *királyság*gal kiegé-

72. A magyar államnévjegyzék szerint Montenegró hosszú alakos államneve: *Montenegrói Köztársaság*. Az idegen nyelvű jegyzékek szerint ezzel szemben ezen állam esetén az országnév és a teljes államnév megegyezik *(Montenegró)*, s az utóbbi az angol, francia, spanyol stb. változatokban nem tartalmazza az államformára történő utalást. Montenegró korábbi teljes neve valóban *Montenegrói Köztársaság* volt, a 2007. október 9-i alkotmány alapján azonban 2007-től az alkotmányos név is *Montenegró*ra változott. Lásd ezzel kapcsolatban a 101. sz. jegyzetet. Montenegró alkotmányos fejlődésének legutóbbi korszakáról lásd továbbá Drinóczi Tímea: Montenegró. Az új alkotmányhoz vezető út, in Chronowski, Drinóczi (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*. 626–640.

szülő *nemesi nemzeti közösség*et, később, nevezetesen a XVII–XVIII. században *monarchiá*t jelentett, s csak a XX. század első fele óta jelent *köztársaság*ot. A *rzeczpospolita* tehát most éppen köztársaságot jelent, de volt idő, amikor a királyságra vonatkozott.

Annak, hogy az államforma-meghatározás nélküli államnevek jelentős számban kelet-közép- és kelet-európaiak, minden bizonnyal van valamilyen közös oka, bár tudomásom szerint ezt eddig nem vizsgálta senki. Nem célom itt ennek vizsgálata, de hipotetikus jelleggel megjegyzem a következőket. A szóban forgó országokban (elsősorban Bosznia-Hercegovinában, Magyarországon és Romániában) a politikai elit meggyőződése szerint a *köztársaság* nem rendelkezik elégséges *legitimációs potenciállal*, ezért a *monarchikus hagyomány* felelevenítése különböző okokból és módokon *hasznosnak* tűnik számára. Ez a gondolat Romániában lappangó módon az 1990-es rendszerváltozás óta, Magyarországon pedig a 2010-ben hatalmat szerző elit köreiben érzékelhető. Korábban – egyáltalán nem lappangó módon – ennek volt része a köztársasági címerben, a címerpajzson megjelenített királyi korona (már a régi alkotmány szóhasználatában is: „magyar Szent Korona"), e korona szakralizálásának elfogadtatása a közbeszédben, a koronának a Nemzeti Múzeumból a Parlament épületébe való átvitele és a Szent Korona-tan felelevenítése is.[73] A 2006-ban önállóvá

73. Ennek indokaként lásd a 2000. évi I. törvény preambulumát: „A Szent Korona a magyar *állam folytonosságát és függetlenségét* megtestesítő *ereklye*ként él a nemzet tudatában és a magyar közjogi hagyományban". Érdemes ezt összevetni a 2010/11-ben működő alkotmány-előkészítő eseti bizottság *Magyarország Alkotmányának szabályozási elveiről* készített 2011-es szövegével, mely az alkotmányosság *eleven* hagyományára utal: „Magyarország *alkotmányos állami folytonosságát* a Szent Korona fejezi ki". Az *Alaptörvény* ezt a nemzet egységével is kiegészíti: „Tiszteletben tartjuk… a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország *alkotmányos állami folytonosság*át és a *nemzet egység*ét" (*Nemzeti hitvallás*, 18. mondat). (Valamennyi kiemelés a szerzőtől.) Lásd ezzel kapcsolatban Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – a

vált Montenegró rövid története során folyamatosan kokettál a monarchiával és annak eszmei kereteivel,[74] s valószínűleg ugyanezért. Ehhez képest a (román közgondolkodásban a francia–román kulturális kapcsolatok miatt búvópatakként jelen lévő, Magyarországon pedig egy 2004–2010 között erőltetett, elhibázott baloldali politikai ideológiai kísérlet[75] részeként felbukkanó) *republikanizmus* ideológiájának *ellensúlyozása* másodlagos jelentőségű.

4.2. Államnév és országnév

A legtöbb elméleti és így „megfeleltetési" problémát az *országnév* és az *államnév* kapcsolata veti fel. Annak ellenére is, hogy az alapösszefüggés egyszerű: az országnevek igen sokszor egyben államnevek is.

Az országnevek az esetek jelentős részében népnevekből születtek, s így az államok az országnevek révén kapcsolódnak azon *néphez*, illetőleg népek egyikéhez vagy másikához, amelyeket integrálnak. Érdekes megoldás e tekintetben Bolívia 2009 utáni hosszú neve: *Estado Plurinacional de Bolivia*. A magyar államnévjegyzékben a *plurinacional* magyar megfelelője a *többnemzetiségű*, tehát a Földrajzinév-bizottság szerint az állam neve *Bolíviai Többnemzetiségű Állam*. Megjegyezném ehhez, hogy a *nemzetiség* szó a régi magyar politikai

történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, *Közjogi Szemle*, (2011) 3. 1–13., valamint Csink Lóránd, Fröhlich Johanna: Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben, *Közjogi Szemle* (2012) 1. 9–15. (kül. 13.)

74. Például a mai állam zászlaja a királyság idején használt zászlóra emlékeztet, közepén I. Miklós – aki a trónról sosem mondott le – monogram nélküli címerével. 2011-ben továbbá hivatalosan rehabilitálták a Petrović-Njegoš királyi családot, és elismerték szerepét a montenegrói önazonosság előmozdításában (lásd a *Zakon o Statusu Potomaka Dinastije Petrović Njegoš* című törvényt).

75. Lásd erről Ablonczy: *Az alkotmány nyomában*. 60.

nyelv része, melynek jelentése több szempontból is különbözött a *nemzet* szó jelentésétől. A most tárgyalt vonatkozásban például abban, hogy száz-százhúsz éve olyan népcsoportra utalt, amely kisebbségben volt, és a beszélő szerint – szemben a *nemzet*tel – nem rendelkezett „államalkotó képességgel". A szakirodalomban mára nagyrészt felváltotta a *kisebbség* terminus. Ezzel szemben amikor a XIX. század végén a magyarok *nemzetiség*nek mondták – példának okáért – a tótokat vagy a ruszinokat, ezzel azt is hangsúlyozták: (szerintük) nincs és nem is lesz államuk. Mint tudjuk, mert nem sokkal később kiderült, egyik-másik *kisebbség* esetén a magyarok ebben (is) nagyot tévedtek. A *nemzet* és a *nemzetiség* különbségtételnek az „államalkotó képességre" utaló eleme hallgatólagosan ugyan, de mindmáig megmaradt, s ezen a „kisebbségek" államalkotó tényezőként való meghatározásának alkotmányjogi ideológiája sem változtatott. Ilyen körülmények között talán nem a legszerencsésebb egy állam nevében – melynek népessége többségében kecsua és ajmara indián, kisebbik része pedig mesztic, kreol és (a szokásos meghatározás szerint) „fehér" – pont ezt alkalmazni. Ezért Bolívia hosszú alakos nevét én így adnám meg magyarul: *Bolíviai Többnemzeti Állam*.

Az országnév és az államnév viszonya vonatkozásában egyedi megoldást jelent a *Cseh Köztársaság*. Ha nem a mi nyelvünket vennénk alapul, ez lényegében a mai magyar államnév-rendszer inverze volna, hisz ez esetben a hosszú államnevet használják az ország megnevezésére, vagyis rövid államnévként is. A magyar államnévjegyzék ezt a helyzetet nem tükrözi, mert a *Cseh Köztársaság* országneveként *Csehország*ot adja meg. Az idegen nyelvű listákon, ideértve a cseh nyelvűt is, ezzel szemben országnévként is a *Cseh Köztársaság* megfelelő változata szerepel.[76] Az országra utaló „Csehország" szó – csehül *Čechy*, *újabban Česko* – más nyelvekben is

76. Az állam neve (elöl a hosszú alakos név, utána az országnév) csehül *Česká Republika – Česká Republika*, angolul *Czech Republic (the) – the Czech Republic*, franciául *République tchèque (la) – la République*

ismert;[77] ezt azonban több nép vagy beszélői csoport (például az angolok és az angolul beszélők) ritkán, mások (így például az olaszok) szinte soha nem használják. Maguk a csehek megosztottak a kérdésben: a *Čechy alig terjedt el körükben az állam megjelöléseként, a Česk*ót pedig csak a legújabb időkben – s bizonyos csoportok ellenérzései mellett – használják szélesebb körben ilyen célból. Ráadásul az egyes nyelvek vagy inkább beszélők eltérnek abban, hogy mire utalnak a „Csehország" szó megfelelő változatával: az egész Cseh Köztársaságra-e, vagy az azt alkotó három ország – Csehország, Morvaország és Szilézia – egyikére. A cseh *Česko*, a magyar *Csehország* (és ugyanígy: a lengyel *Czechy vagy a szlovén Češka stb.) mindhárom országra utal, a csehek azonban meg tudják különböztetni azokat a Čechy (szűkebb értelemben vett* Csehország), *Morava (*Morvaország*) és Slezsko (Szilézia, pontosabban Cseh Szilézia) szavakkal. További bonyodalmakat okoz, hogy az így értett Čechy* angol és német megfelelője nem a *Czechia* és a *Tschechien*, hanem tradicionálisan a *Bohemia*, illetőleg a *Böhmen*; ám ezeket a kereskedelemben és az idegenforgalomban – vélhetően a könnyebb megjegyezhetőség miatt – az egész Cseh Köztársaság megnevezésére is vonatkoztatják. S ehhez jönnek még a nyelvújítók: miközben a *Česko* szónak is csak pár évtizedes múltja van, egyesek a *Ceskomoravsk*óval, az angol nyelvű szakirodalomban pedig a *Czechland, The Czechlands* (Csehország) szavakkal kísérletezgetnek.[78]

---

tchèque, spanyolul *República Checa (la) – la República Checa*, oroszul Чешская Республика – Чешская Республика.

77. Angolul *Czechia*, németül *Tschechien*, franciául *la Tchéquie*, hollandul *Tsjechië*, norvégul *Tsjekkia*, spanyolul *Chequia*, olaszul *Cechia*, oroszul Чехия, szerbül Чешка, ukránul Чехія *(Chekhiya)*.

78. Mindezek alapján nemcsak tréfás túlzás, de egyenesen tévedés a Cseh Köztársaságot „név nélküli országnak", esetleg „nevét kereső országnak" nevezni (vö. Daniela Lazarová: Looking for a Name, *Radio Prague*, 2004. május 13. Forrás:_ http://www.radio.cz /en/section/curraffrs/looking-for-a-name); vagy azt mondani, amint azt az egyik szórakoztató útikönyv teszi, hogy „a cseheknek nincs egy szóból álló kifejezésük ha-

E bonyolult helyzet kialakulásában több – történeti, politikai, elvi és praktikus – tényezőnek is szerepe volt. Így például annak, hogy bár a cseh nép hosszú évszázadokra vezeti vissza történetét (*Boiohaemum*ot mint önálló entitást például már Tacitus említi, a nyugati szláv cseh törzsek 900 körül a mai Csehország környékén éltek), a nép állami létezése meglehetősen forgandó volt: a Cseh Fejedelemség, majd Cseh Királyság a Német-római Birodalom része, még később a Habsburgok állami önállóság nélküli „örökös tartománya" lett. Így arra az országra, amelyet ma Cseh Köztársaságnak tartunk, a csehszlovák állam XX. századi létrejöttéig (1918) a cseh nyelvben – nyilvánvaló politikatörténeti okokból – sokáig nem létezett az államformát, ti. a királyságot vagy a köztársaságot meg nem nevező, elfogadott rövid országnév.

A XX. század folyamán folyamatosan terjedő, de teljes elfogadottságot mindmáig nem élvező *Česko* (Csehország) névvel kapcsolatban többféle fenntartás létezik. Egyesek arra hivatkoznak, hogy az 1938 és 1945 között is használt név rossz emlékeket idéz, mások meg arra – és alighanem ez a fontosabb ok –, hogy azért nem használják, mert a demokratikus és polgárosult cseh nemzet természetesnek veszi, hogy ha az 1993-ban létrejött Cseh Köztársaság lényegében három „történeti országot" fog össze (ti. Csehországot, Morvaországot és Sziléziát), akkor erre az ország- és államnévnek még akkor is tekintettel kell lennie, ha a *cseh állam* mind a három or-

---

zájuk megjelölésére…, s mindörökké meg kell elégedniük azzal, hogy a »cseh« szóval csak melléknévként utaljanak nemzetükre"; vö. Catriona Tulloch Scott (szerk.): *Xenophobe's Guide to the Czechs*, London: Xenophobe's Guide 2008, 2. kiadás 2009. 1. A helyzet pont ennek az ellenkezője: a cseheknek sok, talán túl sok nevük is van országuk megnevezésére. A kettőt *(Česko, Čechy)* azért merem „túl soknak" mondani, mert nemcsak jelentéstartományaik különbözőek, de társadalmi rétegenként és politikai csoportonként változik érzelmi konnotációjuk is, nem beszélve idegen nyelvű megfelelőik változatosságáról.

ság népét integrálja.[79] Ám lehet, hogy nem is a demokrácia, hanem csak annak a kérdése ez, hogy a cseh nyelvben nincs olyan szó, amely mindhárom országot megjelölné. A helyzet érzékeltetése végett a csehek e vonatkozásban szívesen példálóznak azzal, hogy még a kommunista párt nevében *(Komunistická strana Čech a Moravy)* is két ország neve szerepel. Az egyszavas országnév s különösen angol változatának elterjedése az új állam létrejötte után sok cseh értelmiségi számára oly fontos volt, hogy 1997-ben polgári kezdeményezésbe fogtak a „Csehország" név elterjesztésére *(Občanská iniciativa Česko/Czechia)*. A brnói egyetemről kiinduló iniciatívát 1998-ban nagyszabású tudományos konferencia követte a prágai Károly Egyetemen, 2004-ben pedig a cseh parlament felsőháza közmeghallgatás keretében foglalkozott a rövid államnév[80] kérdésével. Ezek hatására az utóbbi években a nyelvhasználat kétségtelenül sokat változott, ám mégsem alakult át teljesen.[81]

79. Plasztikusan fejezi ki ezt a helyzetet az önálló cseh állam 1992 végén elfogadott és 1993 elején hatályba lépő alkotmányának preambuluma, amikor így fogalmaz: „Mi, a Cseh Köztársaság állampolgárai, Csehországban, Morvaországban és Sziléziában, az önálló cseh állam megújulása idején […] a Cseh Köztársaság következő alkotmányát fogadjuk el." Lásd Badó, Trócsányi (szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, 219.

80. Megjegyzem: terminológiai szempontból a cseh szakirodalomban az államneveknek két fő fajtáját különböztetik meg: a hosszú alakos államnevet *politikai* államnévnek, az országnevet vagy rövid alakos államnevet pedig *földrajzi* államnévnek mondják.

81. A névhasználat az állami vezetők preferenciái révén sajátos politikai mellékízt is kapott. Václav Havel például kifejezetten ellenezte a „Česko" név használatát: „a *Česko* hallatán libabőrös leszek" – mondta állítólag többször is. Ha valamiben egyáltalán, ebben még Václav Klaus is egyetértett vele. Ő még magánbeszélgetéseiben is „Cseh Köztársaságnak" nevezte államát. A jelenlegi államelnök, Miloš Zeman ezzel szemben külföldi utazásai alkalmával rendszerint Csehország *(Czechia)* elnökeként határozza meg önmagát, amit azzal indokol, hogy ez a név „szebben hangzik és rövidebb is, mint a »Cseh Köztársaság«". Vö. Charlotte McDonald-Gibson: Support is Growing for a National Name

Change, But Would 'Czechia' Really Do the Trick?, *Independent* [napilap], 2013. október 11. Az elmúlt két évtizedben ugyanez a kettősség volt megfigyelhető a hivatalnokok körében is. 1993-ban a külügyi és az oktatási minisztérium a *Csehország* név használatát ajánlotta a különböző hatóságoknak, azok azonban gyakran nem éltek e lehetőséggel. Az ENSZ megfelelő szervével 1993-ban közölték a „Cseh Köztársaság" nevet, amelyet 1995-ig könnyen ki lehetett volna egészíteni a rövid alakos névvel, mert mintegy két évig nem jelent meg az erről szóló közlemény. Az akkori (egyébként lengyel származású) külügyminiszter azonban „hallgatott", vagyis nem adott további információt az ENSZ illetékes szervének, s így ott a rövid alakos név helyére is hosszú alakost írták be. Másfelől az is igaz, hogy az elmúlt két évtizedben a névhasználatban lassú változás következett be, ami az egyszavas, államforma-megjelölés nélküli országnév terjedésében áll. Érdekes jelenség, hogy az 1990-es években a csehek tulajdonképpen azt szerették volna, hogy először a külföldi névhasználat változzon, s ők majd követik ezt. „A csehek – fogalmazott egy Prágában dolgozó angol diplomata 2000-ben – még mindig inkább a Cseh Köztársaság nevet használják, semmint a Csehországot [*Česko*]. […] Ha megváltozna a szóhasználat, számunkra nem jelentene problémát alkalmazkodni ahhoz. De úgy érezzük, hogy a változást a cseh oldalon kell kezdeményezni, s nem a miénken"; Giles Portman levele 2000. április 4-én, idézi Horová E.: *Record of Proceedings of the 7th Public Hearing of the Senate*. 2004. május 11. Abban, hogy a „Csehországot" jelentő *Czechia* nem terjedt el az angol nyelvű beszélők körében, többek szerint szerepe volt annak is, hogy fonetikailag hasonlít Csecsenföld angol nevéhez *(Chechnya)*, amiből a modern tömegmédiában kisebb-nagyobb bonyodalmak adódtak. A Karlovy Vary-i Nemzetközi Filmfesztiválon például Sharon Stone amerikai filmszínésznő olyan beszédet mondott, amelyből úgy tűnt: azt hiszi, hogy Csecsenföldön van. A 2013-as bostoni maratonon történt robbantás után a *Facebook*ra és a *Twitter*re épülő híradások azzal árasztották el az internetet, és zavarták meg egy pillanatra még a CIA-t is, hogy a terroristák csehek. A cseh nagykövet ekkor igen szellemesen figyelmeztette a publikumot: „A háború Isten eszköze arra, hogy megtanítsa az amerikaiakkal a földrajzot… Csecsenföld *[Chechnya]* és Csehország [itt így mondta: *Czech Republic*, egyébként *Czechia*] 3200 kilométerre van egymástól." Lásd Charlie Campbell: Czech Republic Forced to Remind the Internet that Chechnya is in Different Country after Boston Bombing. Twitter and Facebook filled with false reports that Boston bombing suspects were Czech, *Time* [magazin], 2013. április 23. A *Czechia* lassú terjedésében a

Visszatérve a fő kérdésekhez, megállapítható, hogy az országnév az esetek túlnyomó többségében államnév is. Ez azért lehetséges, mert az *ország* szónak *kettős jelentés*e van. Egyrészt egy összefüggő földrajzi területre utal, másrészt pedig arra az intézményre, hatalomra, szervezetre, államra, amely azt – az ott élő emberek közbejöttével – egységessé teszi. Vagyis a szó a *területet* és az ott tartósan élő nép felett gyakorolt, *intézményesült hatalmat* egyszerre jelenti. Ezt a két jelentést[82] fogja át a

---

fonetikai hasonlóság természetesen csak tizedrangú akadályozó tényező lehetett, hiszen az ilyesmi az államnevek között vagy az államnevek és egyéb nevek között gyakran előfordul. (Lásd például a következő eseteket: Líbia és Libéria, Mali és Malawi, Irán és Irak, Niger és Nigéria, Ausztria és Ausztrália, Szerbia és Szibéria, Szlovákia és Szlovénia, Szlovénia és Szlavónia, Zimbabwe és Zambia vagy Zambia és Gambia – hogy csak néhányat említsek. Mindez folytatható volna a teljes vagy részleges névegyezésekkel: Guinea, Bissau-Guinea, Egyenlítői-Guinea és Pápua Új-Guinea, amerikai Georgia és kaukázusi Georgia, Antigua és brit Anguilla, vagy angol nyelvű hasonlóságokkal: Latvia és Lithuania, Thailand és Tajwan.) A rövid alakos cseh államnévvel kapcsolatban – a fentebb jelzett forrásokon túl – lásd Pavel Krejčí, Leoš Jeleček, – Eva Horová: „Where Are you From?" – „I Am from Czechia!" *The Czech And Slovak History Newsletter* [Valdosta, Georgia, USA, Czechoslovak Studies Association], 31 (2008) 2. 7–10.; Barbara Medici: Czech Republic or Czechia, the Dilemma of the Name, *Progetto Repubblica Ceca* [Prága]. 2014. május 3.; Leoš Jeleček: Česko versus Czechy? On the Geographic Name of the Czech Republic. [Paper presented at the 2nd Slovak-Czech-Polish Geographical Seminar, 1999], *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae* [Pozsony-Bratislava], *Geographica, Supplementum* 2/*I*. 2000. [2001] 279.; Daniel Bardsley: Czech Out the Proposed Name, *The Prague Post*. The Czech Republic's English-language Newspaper [Prága], 2013. október 16. [http://www.praguepost.cz /tempo/17285-czech-out-the-proposed-name.html].

82. Bizonyos értelemben négy jelentéssel számolhatunk, bár a harmadik és negyedik is az első kettővel áll összefüggésben. A szónak ugyanis van egy átvitt *elvont* értelme és egy *rendszertani* kategóriára utaló jelentése is. Az előbbi (vö. tündérország, mennyország) lényegében a konkrétból származik; ami jól látható például a *Miatyánk* II. Vatikáni Zsinat utáni, kiegészített szövegéből: „Mert tiéd az ország és a hatalom és a dicsőség mind örökké. Ámen!" (eredetileg *Mt* 6,13b). Ugyanez a

következő definíció: az ország egy „egységes államszervezetbe tartozó nagy terület”,[83] vagy (ritkábban) megfordítva: az egy területen fennálló államszervezet, az ott élő emberekkel és ott található természeti képződményekkel, kincsekkel, építményekkel együtt.

Közismert, hogy az „ország” szavunk kb. hét-nyolcszáz éves: etimológiai alapja – a *Halotti beszéd* keletkezésének idejéig (1192/95) visszavezethetően – az *úr* egyik régebbi alakjának, az *uru*nak (eredeti jelentése szerint: törzsfő, fejedelem) ún. *-ság* képzős[84] változata: vö. *uruságh*, *ursz*á*g*, *uraság*. Az „állam” szavunk ezzel szemben sokkal újabb; e szó idegen nyelvű változatainak az európai nyelvekben kb. négy évszázados múltja van, a magyar nyelvben pedig csak kettő. Az *állam* szó európai nyelvekbeli megfelelői – így az angol *state*, a német *der Staat*, a francia *l'etat*, az olasz *lo stato* vagy a spanyol *estado* – a latin *statusból* alakultak ki a XVI–XVII. század folyamán.[85] A magyar nyelvben az *állam* szó az „álladalom”-ból alakult ki a XIX. században; az *álladalom* szavunkat pedig

---

jelentés őrződött meg a *rendszertani* használatban, amely az élőlények körén belül megkülönböztetett fajtákra utal; itt ugyanis a *five kingdoms* kifejezést „öt országnak” magyarították, a *kingdom* és *regnum* szokásos fordítása szerint.

83. Tótfalusi István: *Magyar etimológiai nagyszótár*, Budapest: Arcanum Adatbázis 2001 [Arcanum DVD-Könyvtár 2.].

84. A régi szakirodalomban ezt néhányan vitatták (vö. például Budenz J.: Jelentés Vámbéri Á. magyar–török szóeegyezéseiről, *Nyelvtudományi Közlemények*, szerk. Hunfalvi Pál et al., [Pest: MTA 1871. 10.1. füzet], 107.), az újabb irodalomban nem találtam erre vonatkozó adatot.

85. A *status* eredeti jelentése szerint „az ügyek, a dolgok állására” (vö. *rerum status*), a „nyugalmi állapotra”, „nyugalmi helyzetre” és annak „állandóságára” utalt. A rómaiak a *status* szót sosem használták a mai *állam* jelentéssel; ezt a fogalmat valószínűleg nem is ismerték. A *status* szónak a középkori és késő középkori latinban azonosítható politikai jelentéséről lásd az alább megadott irodalmat. Az ilyen nyelvi-etimológiai tények háttere előtt kifejtett elmélet keretében komolyabb államelméleti tézisek is megfogalmazhatók. Lásd például Takács Péter: *Államtan*. [1. kötet.] *Két fejezet az állam általános elmélete köréből*, Budapest: Buda-

Barczafalvi Szabó Dávid alkotta meg az 1780-as években, a latin *status* magyarításaként.

A „ország" szó ugyanakkor – miközben kétségtelenül felvette az intézményesült hatalomra, vagyis az államra utaló jelentést – megtartotta a földrajzi területre vonatkozó *önálló* jelentését is. Ez utóbbi az előbbitől független is lehet – legalábbis bizonyos ideig. Vagyis a szó két jelentése el is válhat és sokszor el is válik egymástól; van olyan „ország", amely már vagy még nem állam, s olyan állam, amely még nem ország. Amikor például azt mondjuk, hogy „Chopin a lengyelországi Żelazowa Wolában született",[86] akkor nem törődünk azzal, hogy a lengyel állam Chopin születése idején (1810) nem létezett, tehát a Varsótól 50 km-re fekvő Żelazowa Wola sem ennek az államnak területén volt, mert azt három nagyhatalom másfél évtizede leradírozta a térképről. Vagyis a „Lengyelország" szónak akkor és úgy is értelmes jelentése lehet, amikor a lengyel állam nem létezik. Bajorország *(Bayern)* vagy Stájerország *(Steiermark)* esetén ma már magától értetődő: a „tartomány" *(Land)* úgy jelent *ország*ot, hogy az államként egy magasabb szintű állami egységnek is része. A szászok jellemzően nemcsak Szászországban *(Sachsen)* élnek, hanem három további tartományban. S megfordítva: Kurdisztán annak ellenére tekinthető „országnak", hogy a több tízmilliós lélekszámúra tehető kurd népet politikailag nem a kurd állam integrálja, hiszen olyan nem létezik.

Az *ország* és az *állam* szavak jelentéstartományának eltérése jól látható azokban az esetekben is, amikor egy adott államnak csak egy neve van. Ezek körében fentebb már utaltam arra az öt mai államra, amelyek esetén ez azért van így, mert a hosszú államnév a politikai megosztottság vagy más ok miatt nem használható országnévként. Idesorolhatók továbbá a mes-

---

pesti Corvinus Egyetem, Közigazgatás-tudományi Kar 2011. 127–155., különösen 127–133.

86. A példát illetően lásd „…ország, …ország, ...ország... de miért?" *Nyelv és Tudomány.* 2011. augusztus 26. [http://www.nyest.hu]

terséges módon létrejött, a keletkezésük körülményei miatt lényegében ideiglenes vagy átmeneti, valamint a nagyhatalmi döntéssel létrehozott speciális államok, melyeknek sokáig, esetleg véglegesen rendszerint csak hosszú alakos nevük van, országnevük nincs. Ilyen volt például valamikor a *Varsói Hercegség* (1807–1815), nálunk a *Lajta Menti Köztársaság* (történészi elnevezéssel: *Lajtabánság*; 1921), vagy a ma már kevésbé emlékezetes *Vendvidéki Köztársaság* (másként: *Murai Köztársaság*, 1919) és a Pécset fővárosának tévő, ugyancsak rövid életű *Baranya–bajai Szerb–Magyar Köztársaság* (1921),[87] mai viszonyaink között pedig a *Dnyeszter Menti (Moldáv) Köztársaság* (1990/1992, illetőleg 2000 óta). Ezeknek van ugyan más ismert megnevezésük is – az utóbbi esetben így *Dnyeszteren Túli Terület* vagy *Dnyeszter-mellék* –, ám azok nem tekinthetők országnévnek. Idetartozik továbbá az Egyiptom és Szíria uniójával létrejött *Egyesült Arab Köztársaság*, mely három évig létezett (1958–1961, bár Egyiptom 1971-ig az *EAK* megnevezést viselte), valamint az ezt Jemennel kiegészítő *Egyesült Arab Államok* (1958–1961) is. A kezdet kezdetén a nagyhatalmi döntéssel létrehozott, országnév nélküli államok körébe volt sorolható *Jugoszlávia* is, amelynek eredetileg ugyancsak nem volt, ám az idők folyamán *lett* országneve. Ezt főleg az mozdította elő, hogy a *Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot* (1918–1929) *Jugoszláv Királyság*ra (1929–1941) nevezték át. Az új állam rövid alakos neve a délszláv összetartozás alkalmilag felerősödő érzése és a széles körben hatóképes ún. „jugoszlávizmus" ideológiája miatt viszonylag mély gyökeret eresztett – igaz, azon az áron, hogy hosszú alakos neve folyamatosan

87. A Lajtabánságról lásd – egyebek mellett – Prónay Pál: *A határban a Halál kaszál... (Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből)*. Budapest: Kossuth 1963 és Bálint István János (szerk.): *A rongyos gárda harcai 1919–1939*, Budapest: Magyar Ház 1999. A szerb–magyar államról lásd Szűts Emil: *Az elmerült sziget. A Baranyai Szerb–Magyar Köztársaság*, Pécs: Pro Pannonia 1991, a Vendvidéki Köztársaságról pedig vö. Julij Titl: *Murska Republika 1919*, Murska Sobota: Pomurska Založba 1970.

követte a térség népeiből létrejött politikai társulások forgandóságát. Az 1945-ben újra létrehozott államnak három neve is volt: hívták *Demokratikus Szövetségi Jugoszlávia*nak (1945), *Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság*nak (1945–1963) és *Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság*nak (1963–1992). 1992-ben aztán megszűnt, a „jugoszláv" melléknév jelen idejű alkalmazásával együtt, hogy átadja helyét egy még újabb államnak. Ez igényt formált arra, hogy az előbbi állam területének és lakosságának nagy részét „megörökölje", és *Jugoszláv Szövetségi Köztársaság*nak (1992–2003) hívta önmagát. Ezt az igényt azonban a nemzetközi közösség nem ismerte el; ezért erre az államra 11 éven át rendszerint „korábbi Jugoszláviaként" vagy a „korábbi Jugoszláv Szövetségi Köztársaságként" utaltak. Ezután *Szerbia és Montenegró Államközösség* lett (2003–2006), majd egy népszavazást követően két független államra (*Szerbiai Köztársaság* és *Montenegró*) vált szét, s ezzel a *Jugoszlávia* országnév érvényét vesztette.

A történelmileg akár efemernek is mondható neveknek (Vendvidéki Köztársaság, Lajtabánság stb.) mintegy ellenpontját jelentik azok az országnevek, amelyek az évszázadok folyamán nem vagy csak alig változtak. Közismert például, hogy Európában *Bulgária* országneve mondható a legrégebbinek – annak ellenére is, hogy mind az ország és az állam, mind pedig a bolgár nép sorsa igen forgandó volt az elmúlt 14 évszázad folyamán.

További – de immár nem a történelmi idő viszonylagosságát, hanem a népek és területek sorsának változatosságát érzékeltető – példa az országnév és az államnév eltérésére *Anglia*. Ti. az, hogy Anglia, Skócia vagy Wales országnak tekinthetők, bár a mindennapi nyelvhasználat szerint külön-külön államnak nem. Együttesen azonban – kissé különösen fogalmazva itt – csaknem kiteszik Nagy-Britanniát.[88] Ugyanígy: *Erdélyor-*

88. A pontosság érdekében megjegyzem, hogy a Földrajzinév-bizottság 2009-es 68/637. sz. határozata Anglia és Nagy-Britannia vonatkozásában az „ország" szó itteni értelmezésével nem egyeztethető össze.

ság esetén szinte végtelenül el tudnánk vitatkozgatni azon, hogy történetének egy-egy korszakában Erdély, illetőleg az Erdélyi Fejedelemség vajon *egységes ország* volt-e, vagy *önálló állam*.

Mindezt összefoglalóan mondhatjuk úgy is, s a példák fenti kavalkádjában ezzel rendet is csinálunk, hogy az *ország* szónak mint jelnek az *állam* nem kizárólagos jelölete.[89] Ebben a kontextusban nem túlzás kijelenteni, hogy egy országnak folyói, hegyei és búzamezői vannak, egy államnak pedig hivatalai, parlamentje és bíróságai. Akik bírálják a *Magyar Köztársaság* államnévnek *Magyarország*ra mint alkotmányos államnévre való változtatását, azok szerint az ország nevének hosszú alakos államnévvé minősítése ezt az aspektust figyelmen kívül hagyta, hiszen egy kizárólag az államra vonatkozó nevet *(Magyar Köztársaság)* olyannal váltott fel *(Magyarország)*, aminek a jelentése csak részben vonatkozik az államra. Szerintük az a szó, amely a Balatonra, az Alföldre, a Kékesre és a Dunakanyarra utal, nem használható minden további nélkül olyan értelemben, hogy bármilyen kontextusban vonatkozzon az Országgyűlésre, a Kúriára, a Központi Statisztikai Hivatalra és a Veszprémi Bányakapitányságra, vagyis az állami szervek teljes rendszerére is. A változás védelmezői ezzel szemben arra hívhatják fel a figyelmet, hogy 2011 előtt a politikai közbeszédben a magyar állam teljes nevét *(Magyar Köztársaság)* nem mindig használták kizárólag az államra vonatkozó érte-

89. Mivel az a most tárgyalt probléma *(ország – állam)* inverze, csak utalok az azzal kapcsolatos vitákra, hogy miként kell fordítani az *Intelmek* híres mondatát: *Nam unius lingue uniusque moris regnum inbecille et fragile est*. A szokásos régebbi fordításokban ugyanis az *ország* szó szerepel („mert az egynyelvű és egy szokással bíró ország gyenge és törékeny"), ám ezt többen kifogásolták, például Mályusz Elemér is, mondván: a *regnum*ot az adott kontextusban nem lehet *ország*nak fordítani, de még csak *királyság*nak sem, hanem *királyi udvar*nak kellene. Lásd ezzel kapcsolatban – egyebek mellett – Vekerdi József: Regnum unius linguae. Megjegyzések az *Intelmek* új fordításához, *Századok* (2004) 138., 495–499.

lemben, hanem alkalmasint az országra is utaltak vele. A határátkelőhelyeken például nem azt írták ki, hogy „Magyarország" (ti. hogy innentől ez az ország következik, ami a szó kettős jelentése révén az adott kontextusban utalhatott volna a földrajzi területre, de az államra s ez utóbbi vonatkozásban az utazók számára a határokon fontos „joghatóság-váltásra" is), hanem 1989 előtt azt, hogy „Magyar Népköztársaság", 1990–2011 között pedig azt, hogy „Magyar Köztársaság". Így azt lehet mondani, hogy a változtatás hívei, ahelyett, hogy reflektíven viszonyultak volna e kritizálható nyelvi gyakorlathoz, felhasználták azt.

E nyelvi gyakorlatot azért nevezem kritizálhatónak, mert az „ország" és az „állam" szavak szokásos és természetes szemantikáját politikai megfontolásokból zavarták és zavarják össze. Ez abban áll, hogy a *részleges és eseti* jelentésbeli átfedésből *teljes és állandó* kapcsolatot csináltak. E gyakorlat ismereteim szerint az 1970-es években alakult ki, a politikai nyelvben tovább élt 1990 után is, és jelenleg is megfigyelhető, mi több, a 2011 utáni korszakban az Alaptörvény szóhasználata miatt fel is erősödött. Leghatékonyabb eszköze – már a szocialista időkben is, jelenleg is – a „haza" szó beemelése az „ország" és az „állam" kontextusába. Amikor például az 1970-es években a május 1-jei felvonulásra a párt vezetői olyan jelmondatot adtak ki, hogy „Éljen és erősödjék szeretett hazánk, a Magyar Népköztársaság!", akkor ezzel a *haza* iránti pozitív érzelmi elkötelezettséget az *állam*ra kívánták átvinni, elfeledtetve azt, hogy az emberek többségének a *Magyar Népköztársaság – Magyarország*gal szemben – nem a „hazája" volt, hanem az állama, amelynek hatalma alatt élt. E mesterségesen kialakított gyakorlat a szocializmus legitimációját próbálta előmozdítani, és észrevétlenül az ún. köztársasági időkben is fennmaradt. S amikor aztán az Alaptörvény úgy fogalmazott, hogy „hazánk [valamilyen rejtélyes okból csupa nagybetűvel írva persze] neve Magyarország", s ezt az államra értette, akkor akarva-akaratlan ezt a gyakorlatot folytatta tovább.

Ez az összefüggés a következőképpen szemléltethető.

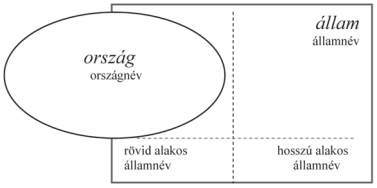

Az ország és állam szavaink szemantikája a szokásos nyelvhasználatban

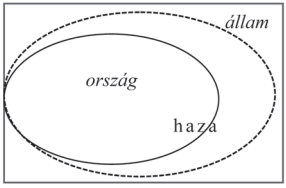

Az ország és állam szavaink szemantikája az 1970-es évek politikai nyelvhasználatában és a 2011-es alkotmányban

Ezzel talán nem mindenki ért egyet,[90] de akárhogyan foglaljunk is állást e kérdésben, a következő tételemet remélhetőleg mindenki elfogadja. Ez az, hogy az *ország* szó kettős jelentése tette lehetővé a magyar állam teljes vagy hosszú alakos nevének 2011-es megváltoztatását, bármi legyen is e változás célja; s ugyanez a jelleg (ti. hogy e két jelentés el is válhat és bizonyos kontextusokban el is válik egymástól) teszi lehetővé annak bírálatát is, bármi legyen is annak indoka.

4.3. „Hivatalos" és „nem-hivatalos" államnév

Az államok nevére vonatkozóan gyakran használjuk a *hivatalos* és *nem hivatalos* megkülönböztetést is. Mint már jeleztem, e kifejezéseknek meglehetősen bizonytalan a jelentésük, s ezért – hogy úgy mondjam – csínján kell bánni velük. Az államoknak ugyanis, bár a mindennapi és a jogi nyelvben gyakran mondunk ilyesmit, abban az értelemben nincs „hiva-

90. A Tárki egy 2012-es közvélemény-kutatása így fogalmaz: „az ország hivatalos nevét" illetően „erős megosztottságot tapasztaltunk". [http://www.vg.hu ezen belül: /kozelet/politika/magyarorszag-vagy-magyar-koztarsasag-ezt-gondoljuk-370387]. Bár a közvélemény futóhomokjával egy tágasabb perspektívájú elemzésben nem érdemes foglalkozni, azt mégis megjegyezném, hogy szerintem a homokot itt állandó irányú, erős szelek fújják.

talos" nevük, ahogyan az emberek esetén az anyakönyvezett nevet szoktuk „hivatalosnak" tekinteni.[91] A „hivatalos államnév" kifejezéssel együtt járó problémát két tényező okozza. Az egyik az, hogy a „hivatalosság" jelentése a bizonytalanság miatt sokkal korlátozottabb, mint amit a szó sugall. A másik, hogy a személyek és az államok esetében – a nevek fogalmi rendszerének eltérése miatt – mást értünk „jogi", „társadalmi" és „hivatalos" néven.

4.3.1. A „hivatalos" szó jelentése az államnév vonatkozásában

Amikor valaki „hivatalosnak" mond valamit, akkor egyrészt meg kell jelölnie azt a szervet vagy „hivatalt", amely e jelleg megállapítását illetően döntést hozhat, vagy vita esetén kimondhatja a „végső szót", másrészt meg kell határoznia azokat a *következmények*et, amelyeket e megállapítás maga után von.

Az állam *saját* alkotmányos nevét az esetek egy részében az alkotmányozó hatalom állapítja meg, kifejezetten megjelölve a nevet az alkotmányban (például *Éire, Ireland*), vagy az

91. A hazai szakirodalomban vannak ettől jelentős részben különböző álláspontok is. Ilyet képvisel Gercsák Gábor, aki szerint az állam mindkét neve „hivatalos". Az ország- és államnevekről szóló írásában egy helyütt így fogalmaz: „[az ENSZ ún. országnévjegyzékében] minden országnak két hivatalos neve van", másutt pedig így: „[a] teljes államnevet gyakran – és tévesen! – az adott ország hivatalos megnevezéseként kezelik. Ez azért hibás, mert mind a rövid országnév, mind a teljes államnév egyenrangúan hivatalos." Lásd Gercsák Gábor: Az ország- és államnevekről, *Magyar Tudomány* (2012) 8. 944–46. [http://www.matud.iif.hu, ezen belül: /2012/08/08.htm]. (Itt is megjegyzem, hogy a szerző „rövid országnév"-en minden bizonnyal „rövid alakos államnevet", vagyis országnevet ért.) Az én álláspontom nem ennek az ellenkezője, hanem az, hogy mind a rövid, mind a hosszú államnév csak a szó korlátozott értelmében, bár kétségtelenül egyenrangúan hivatalos, ami azt is jelenti, hogy a szó másik (korlátozott) értelmében egyik sem az.

államforma rögzítésével (például „Svédország: királyság”, az állam alkotmányos neve tehát *Svéd Királyság*). Előfordul az is, hogy egy állam alkotmánya felváltva használja az országnevet és a hosszú alakos államnevet. Ez a helyzet például az olasz alkotmány esetén, amely hol *Itália*nak (ti. Olaszországnak), hol *La Repubblica*nak (Köztársaságnak), hol pedig *Stat*ónak (Államnak) nevezi az olasz államot. Ha az alkotmány nem rendelkezik kifejezetten a névről, de abból az következtethető (lásd például *Spanyolország* vagy *Szerbia* esetét), a végeredmény ugyanaz. Mivel ezek „alkotmányos nevek”, gyakran azt mondjuk, hogy „hivatalosak”. Ezzel persze még semmit sem mondtunk arról, hogy ez milyen következményekkel jár.

Az államszervezetben létrehozható vagy kijelölhető továbbá olyan szerv is (például valamiféle névbizottság, esetleg egy miniszter vagy a kettejük kombinációja), amely megállapítja a *többi* állam nevét az adott állam nyelvén. A rájuk vonatkozó jogszabályban akár még az is kijelenthető, hogy ezeknek a szerveknek a névre vonatkozó állásfoglalásai „hivatalos nevek” lesznek; bár ezzel, kellően homályos kodifikációs tevékenység esetén, ugyanúgy nem mondjuk meg, hogy e minősítésnek mi a következménye, mint az előző esetben. Ilyen állami szerv Magyarországon a Földrajzinév-bizottság.

E bizottság egyfelől a magyar kormány térképészeti és földmérési ügyekért is felelős miniszterének – jelenleg: földművelésügyi miniszterének – tanácsadó és véleményező szerve, másfelől önálló hatáskörökkel rendelkezik. Egyik feladata a „földrajzi nevek” körébe sorolt államnevek magyar megfelelőinek megállapítása; e célból teszi közzé időről időre az *Ország- és területnevek* című listát. Kérdés persze – most még a konkrét magyar jogi szabályozástól függetlenül –, hogy ha egy ilyen bizottság megállapít valamit, az vajon mitől és milyen kontextusban lesz hivatalos. Előfordulhat például, hogy a bizottság úgy foglal állást: Izrael hosszú alakos államneve (az adott – jelen esetben a magyar – nyelv szabályainak megfelelő módon) *Izraeli Állam*, Izrael magyarul megnyilatkozó képviselői ugyanakkor – esetleg az angol nyelvből az egész világon

elterjedt birtokos szerkezet *(State of Israel)* mintájára vagy más nyelvi megfontolást követve, de sok magyar nyelvű beszélővel egyezően – magyar nyelven következetesen *Izrael Állam*ként nevezik meg államukat.[92] Ezek után vajon azt kell-e mondanunk, hogy a magyar állampolgároknak az egyik, a magyarul tudó izraeli állampolgároknak a másik a hivatalos? S a kettős állampolgárok számára? És ami hivatalos, az helyes is? S ha – folytatom a költői kérdéseket – a *hivatalos* egyben *helyes*, akkor maga Izrael állam vajon használhatja-e Magyarországon „hivatalosan" az *Izrael Állam* nevet, vagy neki is *Izraeli Állam*nak kellene neveznie önmagát?

Könnyű lenne azt mondani, hogy az ilyen kérdéseket (s a rend kedvéért hozzáteszem: ezek körében akadnak az *-i* képző problémáján túlmutató, „véresen komoly" kérdések is)[93] egy „államok feletti hivatalosság" alapján kellene eldön-

92. Honlapja szerint így jár el például Izrael budapesti nagykövetsége is [http://embassies.gov.il, ezen belül: /Budapest/Pages/default.aspx]. (Mellékesen megjegyzem: a magyar nyelv helyesírási szabályainak az megfelel, ha valaki az országnevet nagybetűvel, az államot pedig kisbetűvel írja, vagyis így: „Izrael állam".)

93. Nem célom itt ezek számbavétele, de kettőre azért utalok. Az egyik, hogy használható-e az „állam" szó (akár csak a sajtóban is) egy terrorszervezet esetén, mint amilyen például az, ami jelenleg *Iszlám Állam*nak nevezi önmagát. Ha az egyes afrikai partszakaszokon garázdálkodó kalózcsapatokat, az ukrán vagy az olasz maffiát nem nevezzük *állam*nak, akkor – vethető fel – az iraki és szíriai területek egy részét hatalmába kerítő és hatalma alatt tartó muszlim terroristák szervezetét miért mondjuk annak? E kérdésre a Függelékben még visszatérek. Ugyanilyen érzékeny problémát jelent a *Palesztin Autonóm Hatóság* elnevezése. Ezt a magyar Földrajzinév-bizottság szerint *Palesztin Autonóm Területek*nek kellene neveznünk, mert – mint írják – a *Palesztin Nemzeti Hatóság* „földrajzi névként" nem alkalmazható. Államtani szempontból ugyanakkor a *Palesztin Autonóm Hatóság* tűnik a legmegfelelőbbnek. E hatóság elnökének egy 2013-as rendelete szerint megnevezésük – miután az ENSZ Közgyűlése 2012 végén a Palesztin Autonóm Hatóság státuszát a világszervezetben (a határozat megfogalmazása szerint) a „nem tag megfigyelő állam" szintjére emelte – 2013-tól *Palesztin Állam*. Eszerint a palesztin hatóságok által kiadott hivatalos iratokon, valamint a címe-

teni. Az ENSZ-nek azonban – bár vannak a kérdéssel foglalkozó szakértői bizottságai (ilyen például az UNGEGN és az UNTERM,[94] melyek közzétesznek különböző államnévlistákat) – nincs olyan „hatósága", amely az efféle kérdésekben dönthetne, vagy vita esetén kimondhatná a „végső szót". Vagyis a név „hivatalos" volta már csak azért is korlátozott, mert nincs olyan államok felett álló, hatósági jellegű „hivatal", amely „végső jelleggel" megállapíthatná vagy hitelesen nyilvántarthatná az államok nevét. Fogalmazhatunk úgy is: az ENSZ-nek – annak ellenére sem, hogy az UNGEGN-listát az egyszerűség kedvéért néha az „ENSZ országnévjegyzékének" nevezzük – nincs „hivatalos" államnévjegyzéke. Ugyanez a helyzet az Európai Unió „kanonizált" államnévlistájával[95] is, amennyiben ennek is csak nagyon közvetett értelemben van

---

ren és zászlón ennek az elnevezésnek kell(ene) szerepelnie. A szóban forgó hatóságok ugyanakkor ezt a gyakorlatot csak a Palesztin Autonóm Hatóságot elismerő államokkal való kommunikációban érvényesítik; az Izraellel és más, Palesztinát államként el nem ismerő államokkal való kommunikációban nem.

94. Az UNGEGN az ENSZ Földrajzinév-szakértői Csoportja *(United Nations Group of Experts on Geographical Names)*, amely elsősorban egyeztetésekkel, konferenciák szervezésével stb. segíti a „földrajzi nevek" megállapítását. Az UNTERM *(United Nations Terminology Team of the Terminology and Reference Section)* az ENSZ Közgyűlési és Konferencia-Management Osztály *(Department for General Assembly and Conference Management)* Dokumentációs Divíziójának *(Documentation Division)* Terminológiai Szekciója, mely többnyelvű adatbázist tesz közzé az államok egyes nyelvek között megfeleltetett nevének listáival.

95. Lásd az *Interinstitutional Style Guide* 5. sz. függelékét: „List of countries, territories and currencies" [http://publications.europa.eu ezen belül: /code/en/en-5000500.htm]. (A valódi jogi kötelezettségek szempontjából e lista státusza arra emlékeztet, amikor a magyar helyesírás szabályait a nyomdai szedőknek munkaköri jogi kötelezettségük volt betartani, mások azonban nem rendelkeztek ilyen *jogi* kötelezettséggel. Más normarendszer természetesen mások számára is előírhatja e szabályokat, de ilyen normák nélkül nem létezik általános, mindenkire kiterjedő jogi kötelezettség betartásukra. A mai nemzetközi jogászoktól kölcsönzött kifejezéssel az ilyesmire azt mondjuk: *soft law*.)

közjogi jelentősége: a nyelvi lektorok és a jogász nyelvészek mintegy kötelesek ezt használni, így a jogi szövegekben mindig ezek az államnevek jelennek meg.

A kérdés tehát továbbra is – de most már pontosítva – az, hogy *(a)* „hivatalos-e" a magyar Földrajzinév-bizottság által kiadott és időről időre frissített *Ország- és területnevek* című lista a magyar jog szerint, azon a területen és személyi körben, ahol a magyar jog érvényes, s *(b)* ha igen, az milyen következményekkel jár. E következmények – mint látni fogjuk – részben attól függnek, hogy mit tekintünk a „hivatalos" szó jelentésének. Bármit soroljunk is azonban ide, a *jogi következmények*kel kísért jelleg és a *hitelesség* mindenképpen ezek közé tartozik.

A Földrajzinév-bizottság jogállását és hatáskörét megállapító, ma már nem hatályos 71/1989. (VII. 4.) MT-rendelet e kérdésekre még konkrét választ adott, az azt felváltó 303/2007. (XI. 4.) kormányrendelet azonban ezt nem teszi.

Az MT-rendelet 2. §-a szerint „a hivatalos kiadványokban, hatósági eljárásban az e rendelet alapján megállapított hivatalos földrajzi nevet kell használni". Vagyis e rendelet a *hivatalos kiadványok* szerkesztőire és nyomdászaira, valamint a *hatósági eljárások* résztvevőire azt a *jogi kötelezettség*et rótta, hogy azokat az államneveket közöljék, illetőleg használják, amelyeket a Földrajzinév-bizottság megállapított. Mások számára ilyen jogi kötelezettséget nem állapított meg; irodalmi művekben, tudományos monográfiákban, szak- és útikönyvekben, nem hivatalos célokra készült térképeken bárki eltérhetett a névbizottság által megállapított nevektől. Az MT-rendelet helyébe lépő 303/2007. (XI. 4.) kormányrendelet e kötelezettséget nem fogalmazza meg, s egyszerűen a „hivatalos földrajzi nevek megállapításáról és véleményezéséről" beszél (vö. 1. §). Lapidáris egyszerűséggel azt mondja, hogy „hivatalos földrajzi név: a hivatalos célra megállapított, esetenként ugyanazon részlet több neve közül kiválasztott földrajzi név" (lásd 2. § (2) bek.). E hevenyészett definíción túl e rendelet – mely nem nevezhető kodifikációs csúcsteljesítménynek – sem azt nem állapítja meg, hogy e hivatalosság milyen körben (társadalmi

kontextusban) alapoz meg jogi kötelezettséget, ha egyáltalán, sem azt, hogy milyen következményekkel jár az, ha egy név „hivatalosnak" minősül. Ezt annak ellenére sem teszi meg, hogy a „hivatalos" szó 33 alkalommal fordul elő benne. S minthogy – legalábbis ismereteim szerint – nincs olyan jogszabály, amely a hivatalosságnak az egész jogrendszerre kiterjedő jelentését megadná,[96] azt a kérdést, hogy milyen következményekkel jár az, ha egy államnév „hivatalos", lényegében a szokásjog – hogy ne mondjam: a „hivatali szokásjog" – alapján lehet megválaszolni.

További nehézséget okozhat, hogy amikor a 2007-es kormányrendelet felsorolja „a hivatalos földrajzi nevek" tizenkét fajtáját, akkor a hatodik csoportba besorolt „országnév" esetén olyan kodifikációs (szövegezési) eljárást alkalmaz, amely inkább homályossá, semmint világossá teszi a dolgot. Az „általános osztályozó kategóriához" rendelt példát ugyanis annyira egyedien és a hazai viszonyokra szabva jelöli meg, hogy csak jogértelmezési művelettel állapítható meg, vajon az „országnév" szó más államok nevére is vonatkozik-e, vagy csak a magyar állam nevére. A 2011-es módosítás ezen semmit nem változtatott. A rendelet 2. § (3) bekezdése, illetőleg annak a 322/2011. (XII. 27.) kormányrendelet által módosított *f)* pontja így fogalmaz: „a hivatalos földrajzi nevek típusai a következők: *a)* […] *f) országnév*: az ország Alaptörvényben megha-

96. Az egyes jogszabályok természetesen ezernyi kontextusban rendelkeznek a *hivatalosság* egyes aspektusairól. A Büntető törvénykönyv (2012. évi C. törvény) például meghatározza, hogy ki számít „hivatalos személynek", vagy mi a „hivatali bűncselekmény", a jogalkotási törvény (2010. évi CXXX. törvény) megmondja, hogy a magyar államnak és az egyes minisztériumoknak melyek a „hivatalos lapjai", a közjegyzőkről szóló törvény (2010. évi XXXVIII. törvény) beszél a közjegyző „hivatalos helyiségéről", a Ket. (2004. évi CXL. törvény) pedig rendelkezik a közigazgatási hatósági eljárás „hivatalos nyelvéről", és így tovább. Ám ezek érvénye (*tárgyi hatálya*) csak az adott jogterületre, esetleg az adott jogágra vonatkozik.

tározott neve (Magyarország)".[97] Az, hogy itt más országok, vagyis államok nevéről *is* szó lehet, elsősorban abból derül ki, hogy a tizenkét kategória egyes eseteiben az egyes számú névszóhasználat mellett példálózó felsorolásokat is találunk, valamint hogy a 4. szakasz (2) bekezdése szerint „a Bizottság véleményezi a 2. § (3) bekezdés *f)–k)* pontjaiban meghatározott hivatalos földrajzi nevekre vonatkozó javaslatokat"; márpedig ilyen javaslatokat csak más államok neve vonatkozásában lehet tenni. A rendelet 2. §-ának (5) bekezdése aztán egy kicsit újra elbizonytalanítja az értelmezőt, amikor a „külföldi földrajzi név magyar megfelelőjéről" beszélve („például Republik Österreich = Osztrák Köztársaság") ezeket nem nevezi sem „hivatalos országnévnek", sem „hivatalos államnévnek".

Összességében persze mégiscsak megállapítható, hogy a Földrajzinév-bizottság által közzétett *Ország- és területnevek* című listán[98] szereplő államnevek a magyar jog szerint inkább

97. A szóban forgó rendelet szövege kodifikációs szempontból 2011 előtt sem volt jobb; az ugyanis így hangzott: „a hivatalos földrajzi nevek típusai a következők: *a)* […] *f) országnév:* az államformát jelölő, különírt utótagot tartalmazó államnév (Magyar Köztársaság) és az államformát nem jelölő, egytagú (rövid) államnév (Magyarország)."

98. Itt térek ki röviden a Földrajzinév-bizottság által megállapított *Ország- és területnevek* című lista strukturális kérdéseire is, bár a „hivatalos név" problémáját ez csak közvetve érinti. Ennek a hosszú évek óta változatlan szerkezetű listának az egyes vonásai ugyanis azt sugallják: az első változat készítői hajlamosak voltak megfeledkezni az államtudományi evidenciákról (például nem ismerték az „államtöredék" fogalmát; nem tettek különbséget „elismert állam" és „ENSZ-tagállam" között, vagy legalábbis nem jelezték azt; stb.), a későbbi változatok közzétevői pedig – a téma iránti folyamatos szakmai elkötelezettségük ellenére – úgy gondolhatták: elődeik hibáit nem nekik kell kijavítaniuk. A lista első pontja a *Független államok*at, a második pedig – amint fogalmaz – az *Egyéb jogállású területek*et sorolja fel. – A *Független államok* címszó alatt az „ENSZ-nek és szakosított szervezeteinek tagállamait", valamint a „Magyarország által elismert független államo[ka]t" tartalmazza. E két csoport nyilvánvalóan különbözhet, hiszen Magyarország elismerhet olyan államokat is, amelyek nem tagjai az ENSZ-nek (*Koszovói Köztársaság*, *Vatikán-*

„hivatalos neveknek” minősülnek, mint sem. Azt persze, hogy ez mivel jár, többnyire csak a hivatali hierarchiában felettes szervek előírásai és a hivatalok szokásjoga mondja meg. Például azzal, hogy az állami hatóságoknak és hivataloknak eljárásuk során ezeket a neveket kell használniuk, ideértve, hogy a magyar államra és annak szerveire – tehát saját magukra is (például bélyegzőjükön, levélpapírjukon, kommunikációjukban) – az itt szereplő névvel kell utalniuk.

Az iménti szövegezésben a „többnyire” határozószó arra utal, hogy e tekintetben a bírói ítéletekre vonatkozó jogszabályok – így a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, valamint a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény – már 2011 előtt is egyértelmű kivételeket jelentettek, s e kivételes jelleg más formában ugyan, de 2011 után is megmaradt. E jogszabályok alapján az ítéleteket 2011 előtt egy meghatározott bíróság hozta meg, a „Magyar Köztársaság nevében”.[99] Maga az ítélet mindkettőre utalt: a konkrét bíró-

---

városi Állam). Az első csoporton belül is lehetséges diszkrepancia: az ENSZ szakosított szervezeteinek olyan képződmények („államok”) is tagjai, amelyek nem ENSZ-tagok. A legismertebb eset *Palesztináé*, mely nem tagja az ENSZ-nek, de tagja például az UNESCO-nak. (Palesztina 1974-től „megfigyelői entitásként” szerepelt a világszervezetben, 2012 óta pedig – egy sokak által vitatott, bár vitathatatlanul többségi, ti. 138 : 9 : 41 szavazatarányú közgyűlési döntés nyomán – a „nem tag megfigyelői állam” státuszában van. Ezt a döntést egyesek „Palesztina államiságának ENSZ általi elismeréseként” értelmezik, míg mások vitatják ezt, mondván, hogy az ENSZ nem „ismer el” államokat, hanem „felveszi” azokat a tagjai közé.) – A lista *Egyéb jogállású területek* címszó alatt ún. ISO-kóddal rendelkező, nemzetközi jogi jellegükben vegyesnek mondható területeket sorol fel. E csoportot azért mondom „vegyesnek”, mert ide vannak beleöntve az autonómiát élvező területek, az ún. függő területek, egyes ma is létező gyarmatok és az ismertebb államtöredékek. Ebben a csoportban találjuk például Tajvant, az Antarktiszt és a „Palesztin Nemzeti Hatóság”-ot is.

99. A bírósági döntést az állam egészével összekapcsoló nyelvi megfogalmazás egyébként Magyarországon a XX. század folyamán hatszor

ságra és az államra is. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény szerint – feltehetőleg arra tekintettel, hogy a „Magyarország nevében!" kissé esetlenül hangzana, „a Magyar Szent Korona nevében!" sokak számára (még) elidegenítő hatású volna, „a Magyar Állam nevében!" pedig talán nem jutott senkinek az eszébe – az ítéleteknek nem kell utalniuk az állam nevére, s a szóban forgó jogszabály hatályon kívül helyezte a két eljárásjogi törvény említett előírásait is. Ez azt jelenti, hogy az ítéleteket továbbra is egy meghatározott bíróság hozza meg, de megszövegezése és kihirdetése során az állam nevének megemlítésével már nem vonatkoztatja azt az államra. Ezt sokan problematikus jogi változásnak tekintik. S valóban az, hiszen az „államra vonatkoztatás" nem pusztán retorikai fordulat, hanem az ítélet elfogadtatásának, az azokra alapozott esetleges kényszeraktus legalitása értelmezésének és az állami rend legitimálásának eszköze.

A „hivatalos név" fogalmának értelmezésekor a másik fő jelentés, a *hitelesség* ugyancsak részleges eredményre vezet, hiszen csupán a „helyes eredet" értelmében mond valamit. Ti. azt, hogy a „hivatalos nevet" olyan szerv állapította meg, amelynek arra joga volt. Ám attól, hogy valami az eredetében hiteles, még nem következik, hogy azt tartalmilag – egy másfajta, ugyancsak érvényes normarendszerre hivatkozva – ne lehetne megkérdőjelezni. Vagyis a hitelesség nem jelent sem abszolút helyességet, sem vitathatatlanságot, sem egyetemes érvényt. Ennek két irányban is vannak következményei. Egyrészt: ha a Földrajzinév-bizottság államnévlistáján – példának

változott. A bírói ítéleteket 1918-ig *Őfelsége, a Király nevében*, 1918/19-ben (még akkor is, ha az állam közkeletű neve más volt) *a Köztársaság nevében*, 1920–1930 között *a Magyar Állam nevében*, 1930–1945 között *a Magyar Szent Korona nevében*, 1946–1949 között *a Magyar Köztársaság nevében*, 1949–1989 között *a Magyar Népköztársaság nevében*, 1989–2012 között újra *a Magyar Köztársaság nevében* hirdették ki. Ez az állam egészére való vonatkoztatás szűnt meg 2012-ben, anélkül, hogy új fordulat lépett volna a helyébe.

okáért – az Amerikai Egyesült Államok országneve *Egyesült Államok*ként szerepel, akkor ez nem „hiba”, és nem is „tévedés”, hanem az ilyen esetekben azt kell mondanunk, hogy e bizottság ezt állapította meg.[100] Másrészt: ha valaki eltér az e bizottság által megállapított név használatától (például az *USA*-t egy magyar nyelvű, nem hivatalos célú felsorolásban nem az *E* betűnél, *Egyesült Államok*ként, hanem az *A*-nál, *Amerikai Egyesült Államok* néven veszi fel a listájára), az sem hiba, és nem is kifogásolható. Hiszen olyasmitől tér el, ami bizonyos vonatkozásban „hivatalos” ugyan, de pusztán emiatt még nem feltétlenül helyes.[101]

100. Ebben az írásban több ilyen esetre is rámutattam, s a most jelzett összefüggésre tekintettel egyszer sem állítottam, hogy a Földrajzinév-bizottság tévesen állapította meg valamely állam nevét. Ez alól csak azok az esetek voltak kivételek, amelyek szavak fordításával – *commonwealth* és *plurinacional* – álltak kapcsolatban, és ezek esetén is csak a megállapított magyar nyelvű név „vitathatóságának” állításáig mentem el. Máshogy minősül az államformát tartalmazó vagy nem tartalmazó névtől való eltérés, ami – ha nincs rá ésszerű magyarázat – nem pusztán „vitatható álláspont”, hanem tévedés. Ennek elvileg két esete lehet: az államformát tartalmazó eredeti nyelvű név államformát nem tartalmazó magyar névkénti megállapítása (ilyenre jelenleg nincs példa), és az államformát eredeti nyelven nem tartalmazó név államformát tartalmazó magyar névkénti megállapítása (például Montenegró hosszú alakos neve esetén; lásd e tekintetben a következő lábjegyzetet).

101. E probléma egyik további eleme az, hogy a Földrajzinév-bizottság állásfoglalásai valamilyen rejtélyes okból (valószínűsíthetően azonban hivatali mulasztások miatt) nem mindig jelentek meg az *Ország- és területnevek* című listán. Vagyis a bizottság állást foglal, a közzétett magyar államnévjegyzék pedig változatlan marad. Például a *Fidzsi-szigetek* teljes neve a 45/425. sz. állásfoglalás szerint 2003 óta *Fidzsi-szigeteki Köztársaság*, ám a közzétett lista ezt még 2014 nyarán sem tartalmazza, s az államot *Fidzsi Köztársaság*ként nevezi meg. A példák száma egy szorgalmas elemző vizsgálata nyomán alighanem két számjegyűre is nőhet. Azt, hogy az ilyen esetek a hivatali apparátus számlájára írhatók-e, vagy a bizottságéra, a külső szemlélő számára szinte lehetetlen eldönteni. – A mulasztásra vonatkozó állításom Montenegró magyar nevének történetével példázom. Ez 2003-ban azzal kezdődött, hogy a bizottság – mellékesen

A helyesség egyik formája a nyelvi szabályoknak való megfelelés (nyelvtani helyesség), valamint ennek részeként a „helyesírási helyesség". Ez utóbbival – mivel nem tartozik szorosan az államnév-probléma lényegéhez – e kötetben igyekeztem keveset foglalkozni, bár az efféle kérdések itt-ott megkerülhetetlenek voltak. Pusztán adalékként ezeket megtoldom egy továbbival: azzal, hogy az angol határozott névelő *(the)* használatának van-e kapcsolata a „hivatalos államnevekkel". Az esettel azt a tételemet szeretném megerősíteni, hogy a „hivatalosság = helyesség" még a helyesírás területén is törékeny valami. A beszélt angol nyelvben az utóbbi évtizedekben – az angol helyesírás szerint ősidők óta így használt országneveken (például *the Netherlands*) túl – egyre gyakrabban kerül határozott névelő a rövid államnevek elé *(the Congo, the Sudan, the Argentine)*. Ez sokszor a hosszú alakos névben lévő névelő maradványa, máskor a spontán módon alakuló hétköznapi nyelvhasználat része. Néhány éve Ukrajna angliai nagykövetségének munkatársa az egyik lapnak írt levelében kifogásolta, hogy az ő országát nem „The Ukraine"-nak nevezik, ahogy az a sajtóból, sőt a hivatalos angol szervek képviselőinek nyilat-

---

megjegyezve: az államnevekről készült egyik leggondosabb elemzés kíséretében (lásd erről Ágoston Mihály „Ki is a mi egyik szomszédunk?" című írását) – „elfogad[t]a a *Szerbia és Montenegró*, [valamint] *Szerbia és Montenegró Államközösség* neveket mint a korábbi Jugoszlávia helyébe lépő állam rövid és teljes nevét" (vö. 45/421. sz. állásfoglalás). A történet 2006-ban azzal folytatódott, hogy a bizottság „módosít[ott]a az országnevek jegyzékét: Bosznia-Hercegovina, Szerbia és Montenegró (mindkettő rövid országnév, egyben államnév az államformára való utalás nélkül)" (vö. 56/539. sz. állásfoglalás). Végül 2009-ben azzal zárult, hogy – az érettségi vizsgák anyagának meghatározása kapcsán – a bizottság megjegyezte: „Szerbia és Montenegró ma már két önálló ország, és kötőszóval való összekapcsolásuk felesleges" (vö. 68/637. sz. állásfoglalás). – Mindebből az következne, hogy Montenegró alkotmányos neve azok számára is *Montenegró* (államforma-meghatározás nélkül), akik nem olvasták az állam 2007-es alkotmányát – ezzel szemben a magyar államnévjegyzékben ez az állam még 2015 elején is *Montenegrói Köztársaság*ként szerepel.

kozataiból kitűnt, hanem „Ukraine”-nak. Ezt a nevet már az 1991-es Függetlenségi nyilatkozat és Ukrajna Alkotmánya is így tartalmazza. A levélnek politikai okai is voltak, merthogy a levélíró szerint az angolban az egykori szovjet tagköztársaság Ukrajnának a neve előtt „the” állt („the Ukrainian Soviet Socialist Republic”), az új ukrán állam neve előtt viszont nem. A levél nyomán a brit Állandó Földrajzinév-bizottság *(Permanent Committee on Geographical Names)* elnöke megjegyezte, hogy az angol nyelvben csak két olyan rövid államnév van, amelynek az ő álláspontjuk szerint a „hivatalos változatban” is része a „the” névelő, sőt azt nagybetűvel írják.[102] Az egyik a *Bahama-szigetek* (angolul: *The Bahamas*), a másik *Gambia* (angolul: *The Gambia*). Az utóbbi esetében például ezt az álláspontot azután alakították ki – nyilatkozta az elnök – miután Gambia miniszterelnöki hivatala 1964-ben levélben ezt kérte a bizottságtól. A kérést az afrikai hivatalnok részben azzal indokolta meg, hogy a „the” nélkül országa könnyen összekeverhető volna Zambiával. Nos, ha azon múlik egy „hivatalos” név mibenléte, hogy az érintett állam miniszterelnöksége ír-e levelet egy másik állam valamelyik bizottságának, akkor ez a hivatalosság bizony nem áll valami stabil lábakon!

4.3.1. A formális-jogi és a társadalmilag használt név

Hasonlóan bonyolult úton juthatunk el egy ugyanilyen szerény, ám sok félreértést eloszlatni képes végeredményhez, amennyiben az „állam hivatalos neve” kifejezést a nevek fajtáival hozzuk kapcsolatba.

Állításom itt az, hogy a „hivatalos név” kifejezésnek – a konkrét jogszabályok szövegénél most már újra absztraktabb szintre emelkedve – más a jelentése a személyek és az államok

102. Lásd Tom Geoghegan: Ukraine or the Ukraine. Why Do Some Country Names Have ‘the’? *BBC News Magazine*. 2012. június 7. [http://www.bbc.com ezen belül: /news/magazine-18233844].

neve esetén, s ez azért van így, mert a névhasználat kategoriális rendszere a tulajdonnevek e két fajtája vonatkozásában eltér egymástól.

A személyek esetén a „hivatalos név" az anyakönyvi nyilvántartásba bevezetett nevet jelenti, amelynek segítségével a személyek a jog előírásai alapján – a nevet esetleg kiegészítve néhány formális kritériummal (születésük napja, anyjuk neve, az állam által kiadott szám vagy valamilyen igazolványuk száma stb.) – azonosíthatók.[103] Ettől a megnevezéstől lényegesen különbözhet – és sokszor különbözik is – az a név, amely alapján a társadalmi kapcsolatrendszerekben ténylegesen azonosítjuk egymást. A formális-jogi és a (nem jogi, nem hivatali) társadalmi gyakorlatban ténylegesen használt név persze a mai magyar társadalomban sokszor részben vagy egészben megegyezik; lehetséges például, hogy valaki mind a két rendszerben „Tóth Gyula Ottó". Előfordulhat azonban az is, hogy a két anyakönyvezett keresztneve közül valaki csak az egyiket használja; ez esetben – az adott példánál maradva – már a „Tóth Gyula" vagy a „Tóth Ottó" is szociológiailag érvényes névnek mondható, ha a személy környezete képes

103. A névviselésről és az anyakönyvezésről a magyar jogban lásd az 1982. évi 17. törvényerejű rendeletet, az ezt részben módosító 2002. évi XLV. törvényt, valamint a 6/2003. (III. 7.) BM-rendeletet. A tvr. 27. §-a szerint „hatósági eljárásban, igazolásban, igazolványban, nyilvántartásban a magyar állampolgár a születési, illetőleg a házassági anyakönyv szerint őt megillető születési vagy házassági nevet viseli". A 30. § úgy rendelkezik, hogy a születési anyakönyvbe a szülők, a házassági anyakönyvbe a férj és feleség, a bejegyzett élettársi kapcsolatok anyakönyvébe a felek apja és anyja, a halotti anyakönyvbe az elhalt apja, anyja, továbbá házastársa vagy bejegyzett élettársa neveként a születési nevet kell anyakönyvezni." Az anyakönyvek és vezetésük kérdéseiről lásd Ugróczky Mária: *Anyakönyvi igazgatás*, 1–2. kötet, Budapest: Unió 2004, az ún. névjogról (a régebbi szakirodalomból) Személyi Kálmán: *A névjog*. Budapest: Franklin 1915, valamint (az újabb irodalomból) Orbán Balázs András: A névviseléshez való jog. Az elméleti alapoktól a gyakorlati érvényesülésig, *Themis* (2011) 2, 87–120. [http://www.ajk.elte.hu /file/ THEMIS_2011_dec.pdf].

annak alapján azonosítani őt. A társadalmilag elfogadott név ugyanakkor egy jogi eljárásban, mondjuk, a választói névjegyzék összeállítása során kevésnek bizonyulhat.[104] Ráadásul az ilyen, hogy ne mondjam: „rendes" név (vagyis az anyakönyvezett név valamely ténylegesen használt és elfogadott változata) mellett sok embernek van beceneve, ragadványneve, egyeseknek gúnyneve, a művészeknek művészneve, az íróknak és a bűnözőknek pedig esetleg álneve. Az ilyen neveket ugyancsak „társadalmilag használt" vagy „szociológiailag érvényes" névnek mondhatjuk.

Az anyakönyvezett és a társadalmilag használt név nem csupán különbözik, de számos vonatkozásban egymáshoz is kapcsolódik. Kapcsolatuk *funkcionális* és *fokozati* kérdés,[105] s

104. Az ilyen jellegű problémák sűrített publicisztikai összegzését problémafelvető jelleggel (még 2010-ből) lásd a *Szóljon* című internetes újság egyik cikkében. [http://www.szoljon.hu ezen belül: /jasz-nagykun-szolnok/kozelet/kopasz-odon-fika-fia-es-hajas-is-kepviselojelolteklettek-326819 (2010. szeptember 9.)]. Ha aztán a választási hatóságok a jogászi formalizmus talajára helyezkedve egyszer csak elkezdik komolyan venni az anyakönyvezett név pontos használatát, miként az a 2014-es országgyűlésiképviselő-választások előtt történt, az még kisebb politikai morgolódásra is okot adhat.

105. A funkcionális és fokozati kapcsolat legkönnyebben egymáshoz kapcsolódó *hipotetikus esetek* révén mutatható meg. Ha például Gács Rezső, aki eredetileg Gross Rezsőként volt anyakönyvezve, esetleg *Rodolfo Grosso* néven írt volna alá egy egyébként mindenben szabályosan tett írásbeli magánvégrendeletet, akkor a jogalkalmazónak (közjegyzőnek, vita esetén a bírónak) állást kellett volna foglalnia abban a kérdésben, hogy az ilyen okiratot elfogadja-e érvényes végrendeletként. A döntés valószínűleg az lett volna, hogy egy ilyen végrendelet, amennyiben az egyéb jelek is megerősítik a személy társadalmi név alapján való azonosíthatóságát, érvényes. Ugyanígy: jogalkalmazói döntés kérdése, hogy érvényesnek tekinthető-e az az adásvételi szerződés, amelyet – tegyük fel ezt is – a Markstein József néven született, majd „hivatalosan" Markos Józsefnek nevezett személy *Alfonzó*ként ír alá. Az eset persze máshogy minősülne, ha ingatlan adásvételéről volna szó, s máshogy, ha Alfonzó valamilyen ingóságot, mondjuk, azt a ruháját adta volna el, amelyben Bagaméri fagylaltost alakította. A fokozatok azonban a másik végletig is

az ezek során felvetődő problémák megítélése az egyes országokban bevezetett anyakönyvi rendszerek[106] jellegétől is függ.

A személyneveknek ezt a fogalmi rendszerét a következő táblázat-ábra mutatja meg.

(Jogilag érvényes név)		*(Szociológiailag érvényes név)*
ANYAKÖNYVEZETT NÉV	–	TÁRSADALMILAG HASZNÁLT NÉV
(hivatalos név)		anyakönyvezett név vagy annak egy része
		az anyakönyvezett név valamely változata
		művésznév, írói álnév
		ragadványnév, becenév, gúnynév
		bűnözői álnév

Az államnevek esetén a névfajták szerkezete különbözik a személynevekétől. Itt mind az alkotmányos név, mind az országnév alkalmas az állam formális-jogi és társadalmi-politikai kapcsolatrendszereken belüli azonosítására. A különbség csak az, hogy az alkotmányos név kismértékben jogiasnak vagy legalábbis jogiasabbnak tűnik, és ilyen asszociációkat ébreszt, míg az országnevet inkább társadalmilag tekintjük érvényesnek. Ugyanez a helyzet a hosszú és rövid alakos nevek esetében is. Mindkettő tekinthető (a hivatalosság imént tárgyalt értelmében) akár „hivatalosnak" is. Semmi akadálya például, hogy valamely állam az országnevével szerepeljen egy nemzetközi

elvihetők: azt még – az egyéb körülmények által megerősítve – esetleg el tudjuk gondolni, hogy Demjén Ferenc érvényesen (magán-)végrendelkezhetne *Rózsi* néven aláírva az okiratot, de a társadalmi név hivatalos jogi eljárásában való használhatóságát valószínűleg már megkérdőjelezzük, ha – tegyük fel – olyan adásvételi szerződéssel találkoznánk, amelyet Zámbó Imre popénekes esetleg *Jimmy*, *a király*ként írt alá.

106. Az anyakönyvi rendszerekről itt csak annyit jegyzek meg, hogy azok sok mindenben különböznek, de az egyik legfontosabb eltérés közöttük az, hogy mit tanúsítanak: azt-e, hogy ki *minek* született (például férfinak vagy nőnek), vagy azt, hogy ki *micsoda* (például férfi-e, vagy nő). Az orvostechnológia mai állása szerint ez egyáltalán nem mindegy.

szerződés szövegében. Ismereteim szerint nincs olyan állam, ahol erre vagy hasonló esetre vonatkozóan névhasználati szabályokat vezettek volna be. Nem állítható, hogy a két névtípus (jogi és társadalmi) között az államnevek esetén szabályozott funkcionális vagy fokozati kapcsolat lenne.

Természetesen az államoknak is lehet ragadványnevük vagy gúnynevük; az Amerikai Egyesült Államokra például 1812 óta olykor *Uncle Sam*ként utalnak. Az egyes amerikai tagállamoknak közismerten van sajátos becenevük is; Louisiana például *Pelikán Állam*, New Jersey *Kertállam*, Tennessee *Önkéntes Állam*, Connecticut *Alkotmány Állam*, Wyoming *Cowboy Állam*, Kalifornia pedig *Aranyállam (Golden State)* stb. Ezek a nevek ugyanakkor szélesebb körben nem terjedtek el, és sem jogi, sem szociológiai értelemben nem használhatók azonosításra, vagyis ilyen értelemben nem érvényesek. Kizárólag kulturális jelentőségük van.

Az államnevek rendszerét az alábbi táblázat-ábra mutatja.

(Jogilag érvényes név)	*(Szociológiailag érvényes név)*	*(Egyéb név)*
alkotmányos államnév hosszú alakos államnév rövid alakos államnév országnév		*(köznyelvben részben elterjedt név)* *(„nem hivatalos” név)* ragadványnév, becenév, gúnynév régi országnév, régi államnév *(mint a hivatalos politika által nem preferált név)*
← („hivatalos” név és köznyelvben elterjedt név) →		

A két ábra összevetéséből nyilvánvaló, hogy az államnevek fajtáinak fogalmi szerkezete nem ugyanolyan, mint a személynevek fajtáinak fogalmi struktúrája, ezért a „hivatalos név” kifejezés nem ugyanarra a névtípusra utal a természetes személyek és az államok esetén. Természetes személyek esetén ez a hi-

vatalos nyilvántartásba, vagyis az anyakönyvbe a jogszabályok szerint bevezetett formális nevet jelenti. Mivel az államoknak sem anyakönyvük, sem más hatósági nyilvántartásuk nincs, a „hivatalos név" fogalma csak az egyes állami jogrendszereken belül értelmezhető (lásd fentebb), s az így jellemzett nevek érvénye csak bizonyos hivatalos eljárásokra terjed ki. A fennmaradó dimenziókban nincs érvényességük, és jelentésük sem.[107]

107. Mint említettem, az államnév valójában modern jelenség. A régebbi időkben voltak államok, amelyeknek közismert módon egyáltalán nem volt „hivatalos nevük". Ennek ellenére – akár évszázadokon át – jól megvoltak. A legismertebb ilyen a Habsburg Monarchia volt 1156–1867, illetőleg 1276–1918 vagy azon belül 1526–1867 között. Egyik korszakában nevezték Osztrák Császárságnak (*Kaisertum Österreich*, 1804–1867), majd pedig Osztrák–Magyar Monarchiának (1867–1918), vagy *Donaumonarchie*-nak, ám ezek ugyancsak nem voltak hivatalosak. A birodalmon belül tulajdonképpen Magyarországnak sem mindig a Magyar Királyság volt a neve, hanem a „Magyar Korona országa(i)". Az Osztrák–Magyar Monarchia idején például a pénzérméken az előbbit, a törvények szövegében az utóbbit használták.

5. Nyelv, politika, jog: a magyar állam átnevezése

A magyar állam átnevezésére 2011–12 folyamán, izzó lingvisztikai környezetben, társadalom- és politika-lélektanilag már-már forradalminak, de legalábbis fülkeforradalminak mondható történelmi helyzetben került sor. Az „izzó lingvisztikai környezet" kifejezéssel a nyelv és a politika sajátos viszonyát szeretném érzékeltetni. A nyelvnek ugyanis mindig van politikai, a politikának pedig nyelvi vonatkozása, ám ez a kapcsolat bizonyos korokban a szokásosnál is intenzívebbé lesz: a lingvisztika a politika középpontjába kerül, sőt a nyelv ügye államüggyé lesz. Magyarország 2010-ben kezdődött korszaka egy ideig vitathatatlanul ilyen volt. Ennek okát alighanem George Orwell elgondolása alapján lehet megadni: a világ átalakítására törekvő mozgalmak átalakítják a nyelvet is, egyfajta „újbeszélt" dolgozva ki és fogadtatva el. Az új nyelvből aztán – tehetjük hozzá Orwell gondolatához – visszakövetkeztethetünk a mozgalmak természetére is. A legradikálisabbak például sajátos szavakat és kifejezéseket vezetnek be („külső párttag", „Nagy Testvér" stb.), új stílust terjesztenek el (s ha ez militáris, akkor mindenki tudja, hogy a mozgalom is ilyen), és egyedi szemantikát alakítanak ki. Ez utóbbi lehet olyan – Orwellt idézve –, amelyben „a háború: béke, a szabadság: szolgaság, a tudatlanság [pedig]: erő". A kevésbé radikális mozgalmak beérik kevesebbel is.[108]

108. Bár nem célom itt ennek elemzése, de megjegyzem: a Magyarországon 2010-ben hatalomra jutott politikai párt(ok) mögötti mozga-

A nyelv és a politika felfokozott kapcsolata talán néhány utalással is bizonyítható. A nyelvi kérdések iránti fokozott figyelem két területen is megnyilvánult. Az egyik a közösségi terek nevének megváltozása volt, melyet már említettem (lásd a 37. és 38. jegyzetet), a másik pedig az állami szervek nyelv iránti elköteleződése.

Ez utóbbi bizonyítéka, hogy a korszak elején megválasztott köztársasági elnök már programjában a magyar nyelv védelmét tekintette egyik fő feladatának. Államfői tevékenysége során – bár a helyesírás szabályaival éppúgy nem volt tisztában,[109] mint a tudományetika előírásaival – folyamatosan „odafigyelt" a magyar nyelv helyzetére: az új alkotmány tervezete kapcsán például a nyelv ápolásával összefüggő javaslatokat tett közzé honlapján. Sokat foglalkozott nyelvi kérdésekkel a kormány is. Talán ez irányú elköteleződésének tudható be, hogy az ún. Ferihegy-ügyként elhíresült esetben nem tudta elfogadni a Földrajzinév-bizottság szakmai álláspontját nemzetközi repülőterünk új nevét illetően, sőt meg is torolta javaslatának elutasítását. Mint emlékezetes, a kormány által javasolt „Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér" helyett a bizottság 20 : 1 arányban a „Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér,

---

lom a nyelv területén is az *eklektikát* preferálja – miként olykor az építészetben vagy a festészetben is; lásd például a Nemzeti Színház épületét, az ún. Alaptörvény-képeket stb. Az eklektika iránti vággyal magyarázható az, hogy az életre keltett archaizmusokat meglepő neologizmusokkal vegyíti („nemzeti hitvallás" és „emberi erőforrások" minisztériuma stb.), a régi hivatali zsargont újakkal egészíti ki („az ország teljesítőképessége" és „kiszervezés"), s így tovább. A mára kialakult egyedi szemantika elemzése ugyancsak meglepetéseket hozhat. Ebben – például – „a békemenet: harc, a nemzeti együttműködés: engedelmeskedés, a hatalom pedig: tudás". A nyelv és a politika viszonyáról, illetőleg az új szavak és a dolgok megnevezésének politikai jelentőségéről általános jelleggel lásd még George Orwell: *Politics and the English Language*, London: Horizon 1946, valamint Raphael Salkie: *The Chomsky Update. Linguistics and Politics*, London: Unwin-Hyman 1990.

109. Lásd például *Index*, 2011. 03. 19. [http://index.hu ezen belül: belfold/2011/03/19/alamfoi_udvozletet_hagyott_schmitt_a_csardaban].

Budapest-Ferihegy" elnevezést tartotta nyelvileg helyesnek és a köznyelvben elterjeszthetőnek. Erre válaszul a kormány lényegében szétkergette a bizottságot,[110] jogszabály-módosítással átalakította feladat- és hatáskörét,[111] s a megújított testületbe új tagokat neveztetett ki.[112] Ezzel párhuzamosan az Országgyűlés – egy energetikai tárgyú törvény módosításával összekötve – a kormány javaslata szerint változtatta meg a légikikötő nevét. A nyelvi erőszakoskodás „jutalma" persze az lett, hogy az új nevet az elmúlt három évben a külföldiek közül szinte senki

110. Lásd például *Index*, 2011. 03. 09. [http://index.hu ezen belül: belfold/budapest/2011/03/09/vita_a_ ferihegyi_repuloter_uj_neverol], *Index*, 2011. 03. 20. [http://index.hu ezen belül: belfold/ 2011/03/20/a_kormany_megtorolta_hogy_leszavaztak_ferihegy_uj_nevet/], *Hír24*, 2011. 03. 19. Embereket rúgnak ki Ferihegy új neve miatt? [http://www.hir24.hu ezen belül: /belfold/2011/03/19/embereket-rugnak-ki-ferihegy-uj-neve-miatt/] *NOL* 2011. 03. 20. [http://nol.hu ezen belül: /belfold/20110322-liszt_ferenc_visszavag-1016991] (Az Orbán-kormány azonnal büntet).

111. Az új szabályozás egyik legfőbb nóvuma az volt, hogy a földrajzi nevek egy részét – amennyiben (a jogszabály megfogalmazása szerint) „ahhoz kiemelt közérdek fűződik" – nem a bizottság, hanem a kormány állapítja meg. Érdekes jogalkotási teljesítmény volt annak rögzítése is, hogy a 2007-es rendeletet módosító 36/2011. (III. 21.) kormányrendelet szerint a kormány névadása esetén 2011-től a jogszabály két előírását „nem kell alkalmazni". Az egyik szerint a „hivatalos földrajzi nevek megállapításakor" figyelemmel kell lenni „a helyi lakosság élő névhasználatára", az önkormányzatok véleményére, a tudományok eredményeire, a történelmi hagyományokra, valamint „a nyelvi és nyelvhelyességi követelményekre". A másik szerint „a történelmi hagyományokat őrző nevek nem változtathatók meg". Ezek a szabályok tehát a kormányra nem érvényesek.

112. A bizottság összetételét jelenleg a 2007-es jogszabályt módosító 430/2012. (XII. 29.) Kormányrendelet szabályozza. Eszerint annak 7 tagját a kormány egy-egy minisztere, 4 tagját az MTA négy intézménye, további két tagját pedig egy kormányhivatal és egy egyetem jelöli.

nem jegyezte meg, s a magyarok sem nagyon tudják pontosan felidézni.[113]

Nyelvi, sőt helyesírási kérdésekkel e korszakban még az Alkotmánybíróság is foglalkozott: állást foglalt abban, hogy *jó erkölcs*nek vagy *jóerkölcs*nek kell-e írni azt, amit a polgári jogászok a magánjogi szerződés egyik érvényességi feltételének tekintenek.[114] A nyelv „etikai aspektusának" problémájához egy államtitkár is hozzászólt, amikor a helyesírási ismereteket kapcsolatba hozta a „jó erkölccsel": aki nem tud helyesen írni, az jó ember nem lehet. Egy másik államtitkár az újabban bizonyos körökben vitatott finnugor nyelvrokonság genetikai módszerekkel történő vizsgálatára tett javaslatot.

A nyelv és politika felfokozott kapcsolatát a Magyar Nyelvstratégiai Intézet létrehozása koronázta meg 2014-ben. Ennek az intézménynek az azt létrehozó jogszabályok szerint – „a magyar nyelvi örökség föltárásán", „a nyelv mélyebb megismerésén", valamint annak „ápolásán, gondozásán és fejlesztésén" túl – 14 fontos feladata van. Ilyen egyebek mellett

113. Ennek több oka van. Az egyik a tulajdonneveket eklektikusan halmozó és egymás mellé szóró név bonyolultsága, sőt nyelvileg rendhagyó volta. Egy másik, hogy a szóban forgó név alapján a *Ferihegyi repülőtérre vezető út* elnevezésű utat (mely már addig is a főváros leghosszabb utcaneve volt) nem lehetett átnevezni *Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtérre vezető út*ra, s így más nevet kellett adni neki. Abban, hogy az emberek többsége nem jegyezte meg a légikikötő nevét, szerepet játszott az is, hogy a művészek és politikusok, valamint a repülőterek viszonya névadási szempontból kényes dolog. Leonardo da Vinci (Róma), Frédéric Chopin (Varsó), II. János Pál (Krakkó), John Fitzgerald Kennedy (New York) és Charles de Gaulle (Párizs) kétségtelenül „bejött" repülőtérnévként is, Elefthériosz Venizélosz (Athén), Lester B. Pearson (Toronto), John C. Munro (Hamilton), Milan Rastislav Štefánik (Bratislava, vagyis Pozsony) és Antônio Carlos Jobim Nilza Brasileiro de Almeida (Rio de Janeiro) már nem annyira.

114. A döntés nyelvészi értékelésével kapcsolatban lásd Fejes László: Igaza van-e az alkotmánybíróságnak? *Nyelv és Tudomány* [http://www.nyest.hu ezen belül: hirek/igaza-van-e-az-alkotmanybirosagnak], (2010. november 2.)

„a magyar nyelvi értékvesztés ellen ható feladatok megvalósítása", jelentsen ez bármit is.[115] Stílusos volna, ha az intézet első megnyilvánulása – például a jelentés nélküli szavak vagy homályos jelentésű kifejezések jogszabályokban való használatának elkerülésére vonatkozó javaslattal – a jogalkotás nyelvének egyértelművé tételére irányulna.

Nos, a fent jellemzett feszült és lobbanékony nyelvi környezetben került sor a magyar állam átnevezésére. Az ezzel kapcsolatos döntést rendszerint a 2011. április 18-án elfogadott és 25-én kihirdetett alkotmányhoz – teljes címével: *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)* – kötjük. Ez kétségtelenül helyes megállapítás, ám fontos hozzátenni: az, hogy az Alaptörvény adott a magyar államnak új nevet, annak egy konkrét szöveghelyéből nem derül ki; csak a szöveg viszonylag komplex feladatot jelentő értelmezése révén állapítható meg. Először röviden erre teszek kísérletet.

Az Alaptörvény *Alapvetés*ében az olvasható, hogy „HAZÁNK neve Magyarország" (A. cikk). Ezzel a megfogalmazással az alkotmányozó – mint említettem – azt a hagyományt folytatta, amely az „ország" és az „állam" szavak jelentéskapcsolatát úgy teremtette meg, hogy kontextusukba beemelte a „hazát". Ám ennek érdekében – amint a Kádár-korszak jelszóírói azt állították: az *állam* (Magyar Népköztársaság) *hazá*t jelent – azt is állítania kell, hogy a *haza* (Magyarország) jelentése: *állam*. Ez azonban nem állítható, hiszen „hazánk" még

115. Az intézet létrehozásának jogszabályi alapjaként lásd az 55/2014. (III. 4.) kormányrendeletet, az 1091/2014. (II. 28.) kormányhatározatot és az 1098/2014. (III. 4.) kormányhatározatot. A döntés szakmai értékeléseként lásd Johanna Laakso: Szép új nyelvészet, *Nyelv és Tudomány* [http://www.nyest.hu ezen belül: hirek/szep-uj-nyelveszet], 2014. 07. 11., publicisztikai kommentárként lásd Kálmán C. György: „Jött létre". *Magyar Narancs Online*. 2014. márc. 25., Élő Anita: Kell-e nekünk nyelvstratégiai intézet? *Heti Válasz*. 2014. 03. 20. Lásd még az intézetről megjelent cikkek listáját az MTA Nyelvtudományi Intézetének honlapján [http://www.nytud.hu ezen belül: /archiv/nyelvstrategiai_intezet.html].

akkor sem azonos „államunkkal”, ha az egyes országok népét és annak lakóhelyét egy állam integrálja.

A *haza* az ember szülőföldje, az aziránt érzett, pozitív érzésekkel együtt, valamint az a hely, ahol az ember boldogul, és ezért azt otthonának tekinti, érzelmileg és kulturálisan is. Olyan hely, illetőleg tágabb térség, amelyhez *születésünk* vagy *felnövekedésünk* alapján kulturálisan, életünk *előremenetele* alapján társadalmilag s mindkét esetben *érzelmileg* is kötődünk. E szón legfeljebb a politikai kérdések iránt rendkívüli érzékenységgel megáldott-megvert emberek értenek államot, s ők is talán csak a negyed-, ötödleges jelentésrétegekben. Ez már csak azért is így van, mert a *haza* személyes, az *állam* pedig intézményi jellegű és jelentőségű.

A személyes jelleg abból is kiderül, hogy az európai nyelvekben a *haza* szó többnyire a szülők nevéhez asszociálódik: az angolban, franciában, spanyolban és a magyarban például az *anyá*éhoz (angol: *motherland*, *mother country*, francia: *mère-patrie*, spanyol: *madre patria*, magyar: *anyaföld*, *anyaország*), a latinban, franciában, németben és spanyolban pedig az *apá*éhoz (latin: *patria*, francia: *patrie*, német: *Vaterland*, spanyol: *patria*). Máskor a szülők révén a *születés* helyének nevéhez kapcsolódik, mint a franciában, spanyolban, magyarban és oroszban (francia: *terre natale*, *pays natal*, spanyol: *tierra natal*, *país natal*, magyar: *szülőföld*, *szülőhaza*, orosz: родина), vagy ahhoz a helyhez kötődik, ahol valaki *nevelkedett*, mint a németben, angolban és a magyarban is (német: *Heimat*, angol: *homeland*, magyar: *hon*, *otthon*). Az államhoz, illetve az államhatalomhoz a *haza* jelentése csak néhány szláv nyelvben kötődik, így a csehben és a szlovákban (cseh: *vlast* és szlovák: *vlast'*).[116]

116. Lásd Bańczerowski Janusz, Bárdosi Vilmos: A „haza” fogalma a világ magyar nyelvi képében, *Magyar Nyelvőr.* 128. (2004) 1. 1–10. Ezek fényében nem mindegy, hogy „a hazánk neve Magyarország” mondatot miként fordítjuk idegen nyelvekre, például angolra. Az Alaptörvény (*The Fundamental Law of Hungary*) úm. hivatalos angol fordítása ugyanis az

Mindebből arra következtethetünk, hogy „a hazánk neve: Magyarország" mondat *(a)* a magyar nyelvi viszonyok között szocializálódott és a világról a magyar kultúrára jellemző szemantikai keretek között alkotott képpel rendelkező emberek számára nem ugyanazt jelenti, mint „a magyar állam neve: Magyarország" *(b)* vagy „a magyar köztársaság neve: Magyarország" *(c)* mondatok. Ennek ellenére mégis így értelmezik. Ennek az értelmezésnek (ti. hogy a „haza" = „állam") jogilag az a feltétele, hogy az alkotmányozó szándékát is figyelembe vegyük: feltegyük, hogy az alkotmányozó át akarta nevezni az államot, és ezt a szabály szövegében is megjelenítette valahogyan. Vagyis a fenti *(a)* és *(b)* mondat nem ugyanazt *jelenti*, de jogilag *így kell érteni*. Az ilyen értelmezés alapja az, hogy az alkotmányozó az Alaptörvény Alapvetése R. cikkének (3) bekezdésében foglalt rendelkezéssel[117] megteremtette az ún. objektív-teleologikus értelmezés lehetőségét, s e lehetőség valóra

„országunk" nevéről beszél: „The name of our country shall be Hungary" (vö. http://www.kormany.hu ezen belül: /download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf), az alaptörvény „barátainak" kommentárja pedig „hazánk" elnevezéséről: „Our homeland shall be named Hungary" (lásd *The Basic Law of Hungary*. 507.). Az Alaptörvény „kritikusainak" kommentárja e ponton – különös módon – a fordítási szempontból precíznek egyáltalán nem mondható hivatalos angol szövegváltozatot veszi át; vö. Tóth Gábor Attila (ed.): *Constitution for a Disunited Nation. On Hungary's 2011 Fundamental Law*, Budapest: CEU 2012. 382.

117. „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával […] összhangban kell értelmezni"; R. cikk (3) bekezdés. A bíróságok vonatkozásában az Alaptörvény 28. cikke további értelmezési rendelkezéseket tartalmaz, bár a most tárgyalt összefüggésben azok nem relevánsak. (A 28. cikk szerint: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.")

váltásához[118] az Alaptörvény számos szabályába, amely az államra utal – egy kivétellel gyakorlatilag mindenhová –, beírta a „Magyarország" szót. A kívánt végeredmény már csak azért sem maradhat el, mert az Alaptörvényhez benyújtott indokolás minderre „még rátett egy lapáttal", és teljesen egyértelművé tette, hogy mit is akar az alkotmányozó. Az indokolás ugyanis immár az államról beszél: „[a] Javaslat világossá teszi, hogy a magyar állam neve – mind a hazai használat során, mind a külkapcsolatokban – Magyarország".[119] Az, hogy a javaslat – mint fentebb bebizonyítottam – az adott helyen ezt nem teszi „világossá", de még csak magától értetődővé sem, ugyanolyan apróság, mint az, hogy az indokolás más megállapításai sem felelnek meg (részben vagy teljesen) a tényeknek.[120] A jogalkotó-alkotmányozó szándéka ennek ellenére világos.

118. Ezen értelmezési módszer esetén „az objektív célt vagy kifejezetten a *szövegből* (például címből, preambulumból), vagy közvetve *a szöveg alapján* (mint egy adott szerző szöveg alapján feltételezett szándékát) határozhatjuk meg", vö. Jakab András: A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében, *Jogesetek Magyarázata* [*JEMA*], (2011) 4. 86. Az objektív célnak tehát a szövegből kell megismerhetőnek lennie. Az R. cikk és a 28. cikk problémájáról lásd Chronowski Nóra, Drinóczi Tímea, Kocsis Miklós: Mozaikok, azaz milyen értelmezési kérdéseket vethet fel az alaptörvény? *Új Magyar Közigazgatás*, (2011) 6–7. 10–20.

119. Lásd a *Magyarország Alaptörvénye* [indokolással]. *Országgyűlés Hivatala. Irományszám: T/2627. Érkezett: 2014. márc. 14.* című iratot, 35.; [http://www.parlament.hu ezen belül: /irom39/02627/02627.pdf].

120. Például: „Hazánkat – fogalmaz az indokolás – ezer éve ezzel a névvel illették itthon és külföldön egyaránt." Hazánkat esetleg igen – tolul fel az olvasóban a gondolat –, de „államunk" elődeit már nem, hiszen azok (egyik) neve Magyar Királyság, „Szent István országai", a „Magyar Korona országai", majd Magyar Köztársaság, később Magyar Népköztársaság, s végül újra Magyar Köztársaság volt. Ugyanígy: „Ez a meghatározás – szól az indokolás – kijavítja azt a következetlenséget, amely a most hatályon kívül helyezett 1949. évi XX. törvény szövegében az elnevezéssel kapcsolatban található." De hát – mondhatja bárki, aki úgy véli: még nem kell letagadnia, hogy a józan észből neki is jutott – az 1949. évi XX. törvény szövegében nem szerepelt olyan „következetlen" mondat, amire e szöveg papírra vetője e helyen utalni próbált, hiszen a

Az állam átnevezése még 2011-ben azzal folytatódott, hogy az Alaptörvényben meghatározott név alapján a törvényhozó módosította a fontosabb jogszabályokat, s ahol a „Magyar Köztársaság" név szerepelt, oda beírta a „Magyarország" szót. E hatalmas munka legnagyobb részét *Az egyes törvények Alaptörvénnyel összefüggő módosításáról* címet viselő 2011. évi CCI. törvény szövegezői végezték el. (E törvény egy nem túl régi és sokak által szakmai fenntartásokkal fogadott jogalkotástani elgondolás – ti. az *öndereguláló jogi norma* – érvényesülése miatt 2011. december 31-től 2011. december 31-ig volt hatályban, ezért a hatályos jogszabályok gyűjteményeiben nem is szerepel, viszont 307 másik törvényt módosított úgy, hogy a változtatások vagy azonnal, ti. 2011. december 31-én, vagy fokozatosan, az érintett jogszabályok függvényében: 2012. január 1. és 2014. január 1. között léptek életbe.) A 437 szakaszból álló, gigantikus méretű ún. salátatörvény – egyebek mellett[121] – arra vállalkozott, hogy a régi jogszabályokban az Alaptörvény által megszüntetett szervek nevét „átírja" az azáltal újonnan létrehozottak nevére (például a *Legfelsőbb Bíróság*ot *Kúriá*ra), s a magyar jogrendszer jogszabályaiból – a szükséghez és lehetőséghez képest – „kigyomlálja" az *alkotmány*, az *alkotmányos* és az azzal összefüggő (például az *alkotmányellenes*) szavakat.[122] Mindezek mellett ez a törvény „írta

„hazánk, a Magyar Népköztársaság" jellegű szövegek nem abban voltak olvashatók!

121. A címe által még csak nem is jelzett *egyéb* rendelkezései közül a magyar jog alakulásáról közvetlen emlékképekkel rendelkezők minden bizonnyal az Országgyűlés elnökének, valamint a miniszterelnöknek a rezidenciájára és rezidencia-használati kötelezettségére vonatkozó szabályokat idézik fel legkönnyebben, bár a törvény számos ponton módosította a központi államigazgatási szervek rendszerét, érintett öregségi nyugdíjra vonatkozó szabályokat és számos más kérdést is.

122. E törvény számos jogszabály számos helyén az „alkotmány" szót „alaptörvény" szóra módosította, az „alkotmányos" szövegrész helyébe igen gyakran a „törvényes" szót tette, vagy azt elhagyta, az „alkotmányellenes" kifejezést pedig sok helyütt „alaptörvény-ellenes" kifejezésre

be" a legfontosabb jogszabályainkban a „Magyar Köztársaság" szövegrész helyébe a „Magyarország" szót. Sok esetben részben nyelvi (szövegezési, stilisztikai), részben tartalmi okokból a módosítás abban állt, hogy egyszerűen elhagyták az állam megnevezését, különösen, ha az nem okozott értelmi zavart a jelentésben.[123] Bár számos régebbi jogszabály szövege változatlan maradt, az azokban szereplő „Magyar Köztársaság" államnév-megjelöléssel együtt,[124] a 2011. április 25. után született jogszabályok értelemszerűen már az új államnévvel utalnak a magyar államra, ha az szükséges.

A további jogszabályi névátírásokat felesleges lenne itt tételesen számba venni; a 2011. évi CCI. törvény mellett elég utalni a 322/2011. (XII. 27.) kormányrendeletre. Ez a jogszabály nemcsak a 303/2007. (XI. 14.) kormányrendeletet módosította, hanem ugyanazt a feladatot látta el rendeleti szinten,

változtatta. Mivel az Alaptörvény nem tette jogellenessé, de még csak illegitimmé sem az „alkotmány" és „alkotmányos" szavakat (például maga is utal az alkotmányos értékekre, a történeti alkotmányra, ismeri az alkotmányjogi panasz intézményét és az alkotmánybíróságot mint intézményt), külön elemzést igényelne, hogy a 2011. évi CCI. törvény szövegének megfogalmazóit e „gyomlálásban" milyen szempontok, netán elvek vezették.

123. Például a Polgári törvénykönyvről szóló akkori jogszabályunk 8. §-ának (1) bekezdésében szereplő „a Magyar Köztársaságban minden" szövegrész helyébe a 2011. évi CCI. törvény 9. §-a szerint a „minden" szöveg került. Az ilyen esetekben a módosított jogszabályban valójában nem is volt szükség az állam megnevezésére.

124. Számos törvényt, így a nemzetközi egyezményeket kihirdető törvényeket tulajdonképpen nem is lehetett átírni, s ezek címe és szövege ma is a „Magyar Köztársaság" államnevet tartalmazza. Például a 2010. évi X. törvény címe ma is ez: „A Magyar Köztársaság Kormánya és az Örmény Köztársaság Kormánya között a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás kijátszásának megakadályozásáról a jövedelem- és a vagyonadók területén Budapesten, 2009. november 9. napján aláírt Egyezmény kihirdetéséről". Apró érdekesség, hogy a törvény által kihirdetett egyezmény egyenesen így fogalmaz: „a »Magyarország« kifejezés a Magyar Köztársaságot és földrajzi értelemben használva a Magyar Köztársaság területét jelenti" (3. cikk 1. pont).

mint amit a magasabb jogforrási szinten a 2011. évi CCI. törvény: számos más kormányrendelet szövegében 2012. január 1-jei hatállyal átírta az állam nevét,[125] majd – ez esetben a következő napon – hatályát veszítette.

2012. január 1-jén hatályba lépett az új alkotmány, így az állam alkotmányos neve ezen a napon változott *Magyar Köztársaság*ról *Magyarország*ra. A határátkelőhelyek tábláit 2011 legvégén, illetőleg 2012 legelején kicserélték. 2012 márciusában a Földrajzinév-bizottság is megnyilvánult: 79/722. számú állásfoglalásában „tudomásul vette" „Magyarország Alaptörvényének az ország elnevezésére vonatkozó megállapítását", és módosította az Országnévjegyzéket.

Az állam átnevezése ezzel jogilag megtörtént. A jogi befejezettség ellenére kérdés persze, hogy az átnevezés *társadalmilag* a történések sorozatának mely stádiumában tart, vagyis befejeződött-e? Az alkotmányos normák „befejezettségének" azok tényleges érvényesülése is része. Ezért egy állam átnevezése csak akkor befejezett, ha minden olyan kontextusban az új nevet használják, amelyben az államnévnek meg kell jelennie. E tekintetben azt mondhatjuk, hogy a magyar állam átnevezése mindeddig csak részlegesen ment át a gyakorlatba. Hiszen amikor – még 2011-ben – kiderült, hogy a „lendületnek ára van", akkor az alkotmányozók feltehetőleg meglepődtek. Egy állam neve ugyanis ezernyi helyen szerepel: feliratokon, levélpapírokon, az intézmények bejáratánál elhelyezett ún. címertáblákon, pénzérméken (érdekes módon nálunk a bankjegyeken nem), bélyegzőkön, útleveleken, a legkülönbözőbb igazolványokon, és így tovább. Ezek cseréjének olyan nagy költségigénye van, hogy jelentős részükön – az átnevezés kérdésében döntést hozók utólagos bölcsességének és korrekció-

125. A rendelet 10. §-a például így hangzik: „A cirkuszi menazséria létesítése és működtetése engedélyezésének, valamint fenntartásának részletes szabályairól szóló 222/2007. (VIII. 29.) Korm. rendelet 4. § (8) bekezdésében az »a Magyar Köztársaság« szövegrész helyébe a »Magyarország« szöveg lép."

jának következtében – csak természetes elhasználódásuk után jelenik meg az állam új neve. Ennek az elvnek az érvényesítéséről az alkotmányozó-törvényhozó az Alaptörvény negyedik módosításával gondoskodott. Ebben a már címében is, státuszában és sorsában is oly különös jogszabályban[126] ugyanis úgy fogalmazott, hogy „Magyarországra való utalásként a Magyar Köztársaságra utaló elnevezés[127] a hatályos jogszabályi rendelkezések szerint az Alaptörvény hatálybalépését követően is használható mindaddig, amíg az Alaptörvény szerinti megnevezés használatára való áttérés a felelős gazdálkodás elvei szerint meg nem valósítható".[128] Mivel a felelős gazdálkodás – állapíthatjuk meg 2015 elején – az elmúlt években bizonyos körben szinte evidencia volt, a feliratok átírása – „internacionális stílusban" fogalmazva – *under construction*, vagy-

126. A kérdéssel kapcsolatban lásd Szente Zoltán: Az Alkotmánybíróság döntése Magyarország Alaptörvényének Átmeneti rendelkezései alkotmányosságáról. Az Alaptörvény integritása és az alkotmányozó hatalom korlátai, *Jogesetek Magyarázata (JeMa)* (2013) 2. 11–21. és Drinóczi Tímea: Alkotmányos párbeszéd az új magyar alkotmány tartalmáról, *JURA* (2013) 2. 17–36.

127. Ha a „Magyarországra való utalásként a Magyar Köztársaságra utaló elnevezés" fordulatot *stilisztikai* szempontból botlásnak tekintenénk, akkor *szemantikai* szempontból minimum bukfencnek kellene mondanunk, hiszen a magyar állam jelenleg is köztársaság, tehát a „Magyarország" is „a Magyar Köztársaságra" (esetleg: magyar köztársaságra) „utaló elnevezés". E körülményeskedő fordulat helyett ugyanis nemcsak stílusabb, de helyesebb és egyenesebb is lett volna – legalábbis azok számára, akiknek a nyelvi ízlése nem kolbásztöltő fesztiválokon pallérozódott – a „köztársasági államformát tartalmazó korábbi államnév", vagy még egyszerűbben, s a dolgokat nevükön nevezve: a „Magyar Köztársaság név" használata.

128. Lásd *Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései A kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről* (elfogadva: 2011. december 30., kihirdetve 2011. december 31.), *Záró és vegyes rendelkezések*, 7. cikk. Lásd még az Alkotmánybíróság 45/2012. (XII. 29.) AB-határozatát (*Magyar Közlöny*, 2012. december 29.) és *Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítását* (elfogadva: 2013. március 11., kihirdetve: 2013. március 25., *Magyar Közlöny*. 2013/49. szám), 20. cikk.

is *on the way*. Bár nem ismerek erre vonatkozó szociológiai felméréseket, talán nem túlzás azt állítani: ahol az átnevezés hivatali döntés és közpénz függvénye volt, így az intézmények tábláin, bélyegzőin, az államhatároknál, és így tovább, ott a dolog – talán a hivatalnokok és a hivatalvezetők lélektanával is összefüggésben – viharos sebességgel *present perfect* lett, ahol magánemberi közreműködéssel és az ezt kísérő finanszírozással történhetne meg, így az igazolványokon, útleveleken stb., ott az átnevezés ma is *present continuous*.

A másik kérdés az, hogy az átnevezés jogi kötelezettséget teremtett-e az új név használatára, s ha igen, milyen körben és milyen következményekkel? Másként fogalmazva: el lehet-e térni az alkotmányban rögzített névtől? Mint fentebb kifejtettem, a Földrajzinév-bizottság által meghatározott államnevek „hivatalos célra" kötelezőek, ám a nem hivatalos célú beszédben eltérhetünk tőlük – többek között azért, mert abból, hogy „hivatalosak", még nem következik, hogy helyesek. Az Alaptörvény által megállapított államnévre ezzel szemben nem mondhatjuk, hogy az „nem helyes" – legalábbis abban az értelemben, hogy az Alaptörvény esetleg nem a *valódi* nevet tartalmazza, vagy *tévedne* az állam nevét illetően. Egy másik különbség lélektani jellegű: amíg a Földrajzinév-bizottság által más államokra megállapított nevek egyszer fordulnak elő egy csendes helyen megbúvó, meglehetősen „szikár" listán, addig az alkotmány szövege oly sokszor utal a magyar államra a *Magyarország* névvel,[129] s annak nyomán az említett 2011. évi CCI. törvény oly sokszor (gyakorlatilag 427 esetben) írta át jogszabályainkban a *Magyar Köztársaság*ot *Magyarország*ra, hogy a jogkövető közönség könnyen azt hiheti: mostantól tilos

129. Az Alaptörvény egy hely kivételével mindig a *Magyarország* szóval nevezi meg a magyar államot, és soha nem használja a Magyar Köztársaság kifejezést. A *Magyarország* szó kb. száz alkalommal fordul elő a szövegben, s az esetek mintegy 60 százalékában az államra utal, a többi esetben pedig az országra vagy az állam egy elemére (például területére).

máshogy megneveznie ezt az államot.[130] E feltételezett tilalomérzést az Alapvetés R. cikkének (2) bekezdése is megerősítheti, mely szerint „az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek". Ennek ellenére mégiscsak megkérdezhető: egy lapidáris szövegezésű deklaráció normatív értelemben vajon alkalmas-e arra, hogy kivételeket nem hagyó jogi kötelezettséget teremtsen a magyar állam meghatározott megnevezésére? A válasz – utalva az elmúlt két évtized jogtudományi vitáira is – egyszerű: egy alkotmány deklarációi és deklarációkat is tartalmazó rendelkezései (értéktételezései, jogelvei, generálklauzulái stb.) *közvetlenül*, vagyis az azon alapuló további jogszabályok nélkül általában nem teremtenek jogi kötelezettséget a magánszemélyek „nem hivatalos célú" vagy jellegű *magatartását* illetően. Ilyen jogi kötelezettséget az alkotmányon alapuló, 2011-ben módosított 303/2007. (XI. 14.) kormányrendeletet – mint fentebb megmutattam – nem alapoz meg. Ezért a magyar állam a magánjellegű viszonyokban – beszélgetésekben, internetes blogbejegyzésekben, irodalmi művekben, tudományos monográfiákban, szak- és útikönyvekben, sőt akár nem hivatalos célokra készült térképeken is – továbbra is nevezhető *Magyar Köztársaság*nak (az államformára utaló kontextusban esetleg mind a két szót kisbetűvel írva).

Ami persze jogilag *lehetséges* – teszem hozzá gyorsan –, az politikailag, társadalmilag, kommunikációs szempontból nem feltétlenül *kívánatos*, vagy inkább úgy fogalmazok: azt nem feltétlenül *érdemes* megtenni. S itt nem olyan lélektani szempontokra utalok, mint az alkalmazkodás, a félelem és hasonlók.

130. A stílus és a sajátos szóhasználat miatt kialakuló kényszerérzés nem a magyar alkotmány és jogi nyelv privilégiuma. Az 1997-es lengyel alkotmány például olyan látványosan kerüli a *Lengyelország* szó használatát, és olyan sokszor nevezi a lengyel államot *Lengyel Köztársaság*nak, vagyis *Rzeczpospolita Polska*nak (két-három kivétellel gyakorlatilag mindenütt), hogy a gyanútlan olvasó akár azt is hiheti: az előbbit tiltják (vagyis Lengyelországban mintha tilos lenne az államot *Lengyelország*ként megnevezni), az utóbbit pedig előírják. A szöveget lásd a *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban* című kiadványban, 523–561.

A régi államnév a mai magyar államra ilyen vonatkozásban akkor használható, ha ezzel a beszélő személyes értékeit kívánja kifejezésre juttatni (állítva: a *Magyarország*nak nevezett magyar állam ma is köztársaság, tehát *Magyar Köztársaság* vagy *magyar köztársaság*), és vállalja, hogy „politikailag nem preferált" szóhasználatával előbb-utóbb az uralkodó közéleti diskurzus peremére szorul, valamint számol azzal, hogy e névhasználattal egyes esetekben veszélyeztetheti mondandója leíró értékét.[131] Ha valaki a magyar államot – példának okáért – 2015-ben *Magyar Köztársaság*nak nevezné, az ugyanolyan anakronisztikusan beszélne, mint aki 1952-ben a Magyar Királyság nevet preferálta volna.

A mindennapi nyelvben persze olykor fel szoktunk vállalni anakronizmusokat, amennyiben az a kollektív nyelvhasználat (afféle népi nyelvszokás, mondhatnánk így is: nyelvi *folkways*) része.[132] A „Magyar Köztársaság" államnév esetében az előző

131. A nevek azonosítási funkciójára tekintettel e „nem hivatalos" névhasználat apróbb pontatlanságokhoz is vezethet. Például: ezen írás 2. jegyzetében „Magyarország miniszterelnökére" használhattuk volna a „Magyar Köztársaság miniszterelnöke", esetleg a „magyar köztársaság miniszterelnöke" kifejezéseket, ám – időmeghatározás nélkül – az Olvasó így egy 2011 előtti, esetleg 2002 előtti eseményre is gondolhatott volna. Az alkotmány más deklaratív tételei ugyanakkor nem ugyanígy működnek. Ha például valaki nem ért egyet a főváros alaptörvényi meghatározásával („Magyarország fővárosa Budapest"; *Alapvetés*, F. cikk), és a magánjellegű beszélgetésekben, internetes blogbejegyzésekben vagy irodalmi művekben bármilyen okból nem Budapestet, hanem, mondjuk, Debrecent tekinti az ország fővárosának, az – feltéve, hogy nem 1849-re utal – nem „pontatlanul beszél", hanem kolosszálisat téved.

132. Az 1989 táján *Ferenciek tere*re visszanevezett *Felszabadulás tere*t például – miközben a budapesti *Népköztársaság útjá*t magánbeszélgetésekben már 1980-ban szerettük *Andrássy út*nak mondani – sokan az 1990-es években, sőt néhányan még később is „Felszabtér"-nek hívták. (Az ilyen nyelvi gyakorlat alapján még intézménynevek is születtek; lásd például http://www.felszabter.hu/index.php.) Ez persze azért volt felvállalható, mert a szóban forgó térnek a mindennapi nyelvben már 1990 előtt is ez volt a szokásos neve. S ha valaki 2000-ben vagy akár 2005-ben

évtizedek „félhivatalos" preferenciái ellenére nem alakult ki ilyen népi nyelvszokás, s a köznyelvben a politikai elit meglehetősen szűk ellenzéki körein kívül egyre kevesebben nevezik így a magyar államot. Ezért aki e körön kívül, nem hivatalos célú szövegben nosztalgiából vagy a magyar történelem legutóbbi „köztársasági korszakában" (1990–2010) kialakult viszonyok helyreállítását remélve a „Magyar Köztársaság" nevet használja a mai magyar államra, mondván: az továbbra is ugyanolyan köztársaság, mint régen, az nem követ el ugyan jogsértést, ám – utalva Clunyi Bernátnak az előszóban idézett gondolatára *(stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus)* – úgy tesz, mintha valamilyen régen létező, de mára megszűnt, elmúlt, semmivé lett dolog nevét „markolászná". S teszi ezt ahelyett, hogy azt fogná meg, amin fogásának hatása van.

---

randevút szervezett a „Felszabtérre", az biztos lehetett abban, hogy akivel azt megbeszélte, az – minden különösebb kiegészítés vagy magyarázkodás nélkül – a megbeszélt időben ott fog állni a Nereidák kútjánál.

6. Betűk és szavak, jelek és nevek: az átnevezés értelmezése

A világról alkotott képünket olyan jelekből szőjük össze, amelyeket betűknek és szavaknak mondunk. A szavak – bizonyos szemiotikai előfeltételek mellett – úgy is felfoghatók, mint a „jelek jelei", s szavaink közül a legfontosabbak: a nevek. Az ember ugyanis – amellett, hogy homo sapiens vagy homo ludens – *homo nominans* is,[133] ami egyebek mellett azt is jelenti: mindennek és mindenkinek nevet ad, s jólesik neki felszabadultan „nevükön nevezni" a dolgokat.[134] Aki ezt teszi, az nem körülményeskedik, és „nem beszél mellé" – ami csak megfelelő neveket használva lehetséges. A nevek azért is fontosak, mert ezekkel azonosítjuk és szólítjuk meg a személyeket, ezekkel azonosítjuk és írjuk le a dolgokat, s ezek adnak önazonosságot a tudattal bíró egyedi létezőknek. Ezen identifikáció kapcsán két kérdést vizsgálok meg itt: annak „technikai" folyamatát az államnevek esetében, valamint az identifikáció és a jelentés (értelem) összefüggéseit.

Az identifikáció többek között azért bonyolult folyamat, mert a nevek máshogy működnek az emberek és a tárgyak vagy más dolgok azonosítása esetén.

133. Hajdú: Általános és magyar névtan. 10. (A kifejezés W. F. H. Nicolaisen munkásságára megy vissza.) Lásd még erről Laura Borràs Castanyer: Homo nominans, homo ludens, homo sapiens, *Anuari de Filologia. Secció G. Filologia Romànica*, 22 (2000) 10. 9–19.

134. Vö. ezzel kapcsolatban Orosz István: A dolgok neve [Ignotus Pál: *Fogságban, 1949–1956* című kötetéről], *Beszélő Online*, 5. évf. 39–41.

Ami az *embereket* illeti, mindenki tudja, hogy a név az egyik legfontosabb dolog számukra. A név nélküli ember, vagy az, akinek a neve helyén csak egy betű áll – amint azt Kafka *Josef K.*-ja óta tudjuk –, elveszett ember. S ha valakinek netán elveszik a nevét, az előbb vagy utóbb megszűnik: a náci koncentrációs táborokban ezért tartották nyilván a foglyokat a nevük helyett egy szám alatt.[135] A csak számmal rendelkező embernek egész biztosan nincs – pontosabban nem számít, hogy van-e, tehát semmibe vehető a – személyisége. „Aminek nincs neve, az mintha nem is létezne" – fogalmazott Eco regényét elemezve Kelemen János.[136] A személyhez kötődő név már csak azért is fontos, mert túlél bennünket, s azt az (esetleg csalókának tűnő) érzést keltheti bennünk, hogy ezáltal is részünk lehet az örökkévalóságban. Sok embernek annyira fontos, hogy becsülete megőrzése révén „neve tiszta maradjon", hogy ezért vállalja az egzisztenciális nehézségeket, a sors megpróbáltatásait, szélsőséges történelmi helyzetekben pedig akár a halált is. Aki nem hallotta volna még a japán közmondást: „az élet egy emberöltő hosszúságú, egy jó név örök", annak Derridától kell megtanulnia, hogy amikor eljön az ember halála, „nem marad más [belőle], csak a tulajdonnév", vagyis a neve.[137]

135. A névtelenné válásról lásd Hannah Arendt: *A totalitarizmus gyökerei*, ford.: Braun Róbert és mások, Budapest: Európa 1992. 544. sk.

136. Kelemen János: „A rózsa neve" és Eco szemiotikája, *Világosság* (1989) 4. 282–289.

137. Jacques Derrida: *Mémoires Paul de Man számára*, ford. Simon Vanda, Budapest: Jószöveg 1998. 62. Az „ember" persze – tehetjük hozzá (Derrida teljesebb elméletének egyébként nem ellentmondva) – szerencsére számos más minőséggel is rendelkezik: például „szerző" is, akinek „szövegei" vannak. Ezek bizonyos feltételek esetén „életművé" válnak, ami kellő feltételek esetén (vö. Roland Barthes: *A szerző halála* című írását) „szerzői minőségéből" halála után is megmarad. Ezért például Honoré de Balzacból vagy Thomas Mannból nyilvánvalóan éppúgy nem csupán a neve maradt fenn, ahogy Jacques Derridából sem.

Tárgyak esetén a név és a dolog kapcsolata épp ellenkezőleg működik: az *almát* nevezhetjük „körtének" is, amennyiben a *körtét* „almának" vagy valami másnak mondjuk. Az, hogy minek mi a neve – amint annak is, hogy mely jelnek mi a jelentése –, pusztán konvenció kérdése, s a nyelvhasználati konvenciók során kialakult elnevezésekben mindig van valami esetleges és véletlenszerű. Ilyenkor Shakespeare-rel szólva akár ezt is mondhatjuk: „Mi a név? Aminek »rózsa« a neve, | Az más néven is éppoly illatos".[138]

E kétféle viszonnyal – pontosabban *a név és a személy*, illetőleg *a név és a tárgy* kapcsolatának eltérésével – az emberi szellem szépen el tud játszadozni. Szerintem ezt láthatjuk például az utóbbi évek magyar irodalmában, ahol ugyancsak megjelent a nevek jelentősége és a névhasználat sokfélesége. Kemény István *Égi harmónia* című költeményéből és Háy János *Édes nevem* című, ironikus elemekkel tarkított vers-válaszából legalábbis valami hasonló dolog olvasható ki.[139] A magyar állam átnevezése kapcsán ugyanezt a viszonyulásbeli eltérést tapasztaljuk, s a két-három évvel ezelőtti viták során szinte ugyanazt a „játszadozást" láthattuk, mint ami a költőknél is megfigyelhető: akik ellenezték az államnév megváltoz-

138. Lásd William Shakespeare: *Rómeó és Júlia*. 2. 2. 42–44. A kérdés az eredetiben így hangzik: „What's *in a* name?", vagyis „mi van a névben?", amit mondhatunk így is: „Mit ér a név?"

139. Kemény István versének szóban forgó részlete így hangzik: „Édes nevem, Esthajnal | menekülj, menekülj… | Semminek nincs már neve | a nevek már szabadok | édes nevem, okos nevem | menj a tieid közé" *(Égi harmónia)*. Háy János erre a következő sorokkal reagált: „Édes nevem: | nem vagyok, nem vagyok. | Hol vesztem el, | nem tudom, nem tudom… | édes nevem | nem keres, nem keres. | Nem mutat meg: | senkinek, senkinek. | Édes nevem elveszett, | édes szemem elveszett, | édes testem elveszett, | édes lelkem elveszett. | Ki tudja, hogy boltban | tejet, utcán levegőt | nem veszek, nem veszek" *(Édes nevem)*. Az utóbbi elemzését illetően lásd Horváth Csaba: Saját nevét, óh Uram, add meg mindenkinek! Név, névadás és identifikáció Háy János műveiben, *Studia Caroliensia* (2009) 4. 257–266.

tatását, azok úgy kezelték azt, mintha *személy*hez kötődne, akik meg mellette voltak, azok úgy beszéltek róla, mintha egy *dolog* nevéről beszélnének.

Ez a „relativizmus" még a magyar közélet más relativizmusai körében is feltűnő, sőt kirívó volt, mert az emberek általában úgy viszonyulnak az államuk nevéhez, mintha az valamely személyhez kötődne. Ennek az az oka, hogy ezen keresztül is személyekhez kötődnek. Ezt egy távoli példával szemléltetem. Az Amerikai Egyesült Államok kibővülése idején, a XIX. század vége felé, Frederic James Grant, az ismert *pioneer*, szerkesztő, majd diplomata az új amerikai államok elnevezése körüli viták kapcsán a következőket írta: „»Miért van az – kérdezte a *Washingtoni Terület* szülötte[140] –, hogy ha *Washington* neve megváltozna, úgy érezném, mintha apám nevét vették volna el tőlem. Olyan lennék, mint egy hontalan.« Ahhoz, hogy Massachusetts, Connecticut vagy New York szülötte megérezze ezt az érzést – folytatta Grant –, azt kell elképzelnie, hogy államának a nevét leradírozták a térképről, és olyan szóval helyettesítették, ami neki és másoknak semmit sem jelent. A *Terület* népének a saját történelmére és eredményeire való büszkesége minden ízében ugyanolyan erős, mint a régebbi állami közösségek népeié, s ezért nincs semmi különös abban, hogy tiltakoznak az ellen, ha új nevekkel helyettesítik azokat, amelyeket az *ő Terület*ük oly sok éve visel."[141] Vagyis az állam neve sokak számára azért fontos, mert (ha nem is a személyiségük része, de) *személyes* kapcsolatuk

140. A *Washingtoni Terület* az Amerikai Egyesült Államok társult területe 1853 és 1889 között a Csendes-óceán partján. Miután az attól délre eső, hasonló státuszú ún. *Oregon Terület* 1859-ben önálló állam lett, jelentős területi módosulások után (melynek keretében egyes részei Wyominghoz, Montanához és Idahóhoz kerültek) 1889-ben *Washington* néven önálló államként szerveződött meg, és az USA tagállama lett.

141. Frederic James Grant: Naming the New States, *The North American Review* 148 (1889) 388. 391.

van vele, illetőleg azon keresztül másokkal. A „névviták" és a „névharcok" ezért is oly szenvedélyesek.

Akik viszont egy államot átneveznek, azok számára a régi név nem bír ilyen ilyen jelentőséggel, esetleg egyenesen negatív kapcsolatuk van vele, személyesen nem fontos számukra, vagy fontos ugyan, de valami más fontosabb. Ők vagy híveik ilyenkor a döntés igazolása végett akár azt is mondhatják: az átnevezés csak szimbolikus, jelképes értékű, s „tekintsd úgy az egészet, mintha a rózsát máshogy neveznénk!". Ha ezt teszed, „látni fogod, hogy azon a néven is éppoly illatos!". Az ilyen érvelés a *dolgok* megnevezésére vonatkozó gyakorlatot viszi át egy olyan intézmény nevére, aminek esetében – különösen akkor, ha a haza fogalmával is kapcsolatba kerül – a *személyek* megnevezésére vonatkozó módon szoktunk élni.

E ponton számos további szociológiai és politikai jellegű kérdés is felvethető. Elemezhető például e viszonyulásbeli eltérés társadalmi kontextusa: kik és miért preferálják az egyik, s kik és miért a másik viszonyulási módot? stb. Mérlegelhetők annak lehetséges következményei: vajon biztosnak mondható-e, hogy a következő rendszerváltozáskor – legyen bármilyen távoli vagy meghatározhatatlan is annak ideje – újra át fogják majd nevezni a magyar államot? Vagy: vajon egy igazi republikánusnak még annak is örülnie kell-e, ha a következő átnevezésre csak a „következő rendszerváltozáskor" kerül sor? Az ilyen izgalmas problémák helyett egy olyan kérdést vetek fel itt, amely a szemiotika körébe sorolható, és fontos gyakorlati s ennek keretében etikai következményekkel is jár.[142] Ez a következő: mi a „szemantikai természete" a magyar állam régi és új nevéhez való viszonynak, tekintettel arra is, hogy formája

142. Az *elmélet* és a *gyakorlat*, másként: a *gondolat* és a *cselekvés* persze ezernyi módon összefügg, ám kapcsolatuk a nevek területén a szokásosnál is rejtélyesebb dolog. Ez azért van így, mert „a név úgyszólván fizikai semmisége és az általa kiváltott hatás olykor egészen döbbenetes mértéke között" kétségtelenül ellentmondás feszül; vö. Kiss Lajos András: A név hatalma. 19.

2011 után is köztársaság maradt? Ennek tisztázásához át kell tekinteni a név általi identifikáció és a jelentés összefüggéseit.

Azt szokták mondani, hogy a nevek „beszélnek". Ezen azt értik: a dolog vagy személy *megjelölés*én túl információt hordoznak az általuk megjelölt jelenség *megismerhetőség*ét illetően is. S ez nemcsak az ún. „beszélő nevekre" áll, hanem valamilyen szinten és formában csaknem minden névre. A nevek kimondása – a középkori nominalisták, így Roscellinus, Duns Scotus vagy Ockham állításával szemben – nem „üres lehelet" *(flatus votis)*:[143] a névként használt szavakkal azért mondhatunk valami érdemit, mert a neveknek jelentésük van. A *jelentés* (Pierre Abélard kifejezésével: *significatio*)[144] több

143. A *flatus votis* kifejezés a középkori univerzálé-vitában eredetileg az emberi általánosítás reménytelenségére utalt. Itt jegyzem meg, hogy írásom címének megválasztásában Tattay Szilárd William Ockham elméletéről szóló szellemes tanulmánya inspirált; lásd Tattay Szilárd: A rózsa neve: Ockham. Nominalizmus és természetjog Eco regényében, *Iustum Aequum Salutare* (2007) 2. 111–118. Itt utalok arra is, hogy az univerzálé-vitában a szavak és „nevek" értelmezésének – a filozófiai problémákon túl – azért is különös jelentősége volt, mert a *Szentírás*ból a keresztények számára a személynevek olyan értelme rajzolódik ki, amivel a nominalisták álláspontját nem lehetett összeegyeztetni. Amikor például Jézus az ún. egyházépítő ígéret szövegében Kéfásnak [Péternek] nevezte Simont, akkor tudta, hogy ezt a nevet az arámul beszélő zsidók „nem értik", ezért külön megmagyarázta annak jelképes értelmét („kőszikla", stb.), azaz feltárta számára a valódi jelentését; vö. *Mk* 3,16 és *Mt* 16,18. A példa azt is jelzi, hogy a név adása vagy megváltoz(tat)ása egyúttal egy új személyiség kezdete, s a keresztények számára (vö. Ter 27,36 és Iz 7,14) a név mintegy „feltárja" a személy lényét és rendeltetését. A személy(iség), a név és egy felsőbb hatalom viszonyát illetően sokat mond a következő textus: „De most így szól az Úr, a te teremtőd, Jákób, a te formálód, Izráel: Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy! Ha vízen kelsz át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok nem sodornak el. Ha tűzben jársz, nem perzselődsz meg, a láng nem éget meg. Mert én, az Úr vagyok a te Istened, Izráel Szentje, a te Szabadítód!" (*Ézs* 43, 1-3a).

144. Abélard „szemiotikájáról" lásd Peter Dronke: A *History of Twelfth-Century Western Philosophy*, Cambridge: Cambridge University

néhány információnál: hozzátartozik az információ *értelme* is. Ez az értelem nem valami eleve adott, „lényegi" vagy „természetes" (ahogyan azt Kratüllosz állította Platónnál),[145] hanem olyasmi, ami számunkra adott, ami a mi szemünk előtt is alakul és változik, s ami elenyészik vagy megújul. A névként használt szavak és kifejezések a használat során mintegy magukra öltik a jelentést, azaz bizonyos társadalmi kontextusban számunkra való *értelmük* lesz, és – a kontextustól is függő módon – egy ideig hordozzák azt. Annak, hogy bizonyos információknak jelentésük legyen, és az megmaradjon, ezen túl az is feltétele, hogy (szemantikai értelemben) gondozzák tartalmukat. E gondozás a név jelentésének s így *értelm*ének kimunkálása vagy a kimunkált jelentés elméleti „karbantartása", ami nem slágerszövegek dalolgatásában vagy szavak imamalomszerű ismételgetésében áll, bár kétségtelenül hozzátartozhat az is.

E több évszázados filozófiai belátásokat a német matematikus és analitikus filozófus, Gottlob Frege egy új fogalmi rendszerben fejezte ki. Azt állította, hogy a névnek lényegében két

---

1988. 291. A jelentés kialakulásáról kifejtett abélard-i elméletről lásd Shimizu Tetsuro írásait: Words and Concepts in Anselm and Abelard, in Joël Biard (szerk.): *Langage, sciences, philosophie au XIIe siècle. Actes de la table ronde internationale organisée les 25 et 26 mars 1998*, Párizs: J. Vrin 1999. 177–198., különösen 193–194., valamint The Place of *Intellectus* in the Theory of Signification by Abelard and *Ars Meliduna*, in *Intellect et Imagination dans la Philosophie Médiéval*, Porto, du 26 au 31 août 2002, Brepols: 2006. 927–939.

145. „Ez a Kratülosz azt állítja, Szókratész – olvashatjuk–, hogy minden dolognak természettől fogva van helyes, valódi neve, és hogy a név nem az, amivel az emberek a dolgokat valamiféle hangot adva megegyezés alapján, konvencionálisan jelölik, hanem hogy van a neveknek valami természetes helyessége, valódisága a görögök és nem görögök nyelvében egyaránt." Ld. Kratülosz, *Platón összes művei*, ford.: Szabó Árpád, Budapest: Európa 1984. 1. kötet, 725–851. és Platón: *Kratüllosz*, ford.: Szabó Árpád, átdolg.: Horváth Judit, Budapest: Atlantisz 2008. 383a–b. A másik álláspont Hermogenészé volt, aki szerint a név közmegegyezés kérdése. Platón maga nem foglalt állást a kérdésben, mert mind a két álláspontot cáfolhatónak látta.

„jelentése" van: egy *konkrét* (ez a név *Bedeutung*ja, magyarul „jelölete") és egy *általános* (ez annak a *Sinn*je, vagyis a tulajdonképpeni „jelentése" vagy „értelme").[146] Ez utóbbihoz érdemes hozzátenni, hogy az általánosított tartalomból több is kapcsolódhat a névhez, s az így kialakított jelentések lehetnek többé vagy kevésbé *általánosak*. Ez különösen akkor van így, ha a név egy múltbéli dolgot nevez meg, aminek korábbi értelme a jelenre vagy a jövőre vonatkoztatva módosul, és új elemekkel egészül ki. Ilyenkor a névnek valójában három jelentése lesz: egy konkrét (esetünkben például a „Magyar Köztársaság" mint állam, ahogyan az 1989 és 2011 között létezett), egy általános (ennek az államnak a múltban, például 2012. január 1-jéig létezett értelme) és egy másik, ugyancsak általánosított (az, amit ez a név 2012. január 1. után jelent). Aki a magyar államot jelenleg [2015-ben] „Magyar Köztársaságként" nevezi meg, az jelezni kénytelen, hogy a második vagy a harmadik értelemre utal-e, amit – mivel az állam mai formája is köztársaság – csak némi körülményeskedés révén tehet meg. A magyar állam 2012. január 1. utáni alkotmányos neve így a kommunikáció során információtöbblet közlését várja el a beszélőtől, miközben maga információkorlátozáson alapul.

Az utóbbin a következőt értem. Frege fogalmi rendszere és elmélete azért is érdekes, mert a *két névvel rendelkező dolgok* vonatkozásában az is kiolvasható belőle: ilyenkor a nyelv nem egyszerűen megismétli ugyanazt az információt, hanem *többféleképpen mutat rá* ugyanarra, és *többféle értelmet* képes közvetíteni. E megoldások – Frege megfogalmazásában – az emberek ismereteinek az „értékes bővülését" jelzik.[147]

146. Frege: Jelentés és jelölet. *passim*. Lásd ehhez még Kállay Géza: *És most: beszélj! Nyelvfilozófia, dráma, elbeszélés*, Budapest: Liget Könyvek 2012. Elemzéséhez – egyebek mellett – vö. Kállay Géza: Nevek és névmások, *Liget* (2007) 11. 2–17.

147. Vö. Frege: Jelentés és jelölet. 157.

Közismert példája, hogy a Vénusz bolygót este *Alkonycsillag*nak, reggel *Hajnalcsillag*nak hívták, amíg rá nem jöttek, hogy ugyanarról az égitestről, ti. az *Esthajnalcsillag*ról van szó. Amikor az államok neve esetén valami hasonlót látunk, akkor első pillantásra úgy tűnhet, hogy a kétféle elnevezés itt is ismeretbővülést jelez; ez azonban csak az esetek egyik (nagyobbik) részében van így. Ha egy államnak az országneve (például *Franciaország*) mellett van egy, az államformát megnevező alkotmányos neve is (az adott esetben *Francia Köztársaság*, korábban *Monarchia*, alkalmasint *Császárság*), az arról az államról további információkat közöl. Az alkotmányos államnév azonban olykor épp megfordítva működik: az információ-korlátozás eszköze, és az ismereteknek valamely politika szempontjából fontos szűkítését jelentheti. Japánról például többet tudnánk, vagy legalábbis implicit tudásunk több ponton válna explicitté, ha alkotmányos (teljes) neve nem *Japán*, hanem *Japán Császárság* volna. Aki ismeri Hirohito (Sóva) japán császár II. világháborús szerepét, a japánok tradíciókhoz való viszonyát és az országnév háború utáni meghatározásának körülményeit, az tudja, hogy miért nem így hívják azt az államot. Másként és egészen más történelmi, illetve politikai kontextusban, valamint eltérő közjogi tartalommal, de hasonló módon információ-korlátozó *Ausztrália* vagy *Izrael* alkotmányos neve is.

Természetesen nem állítható, hogy az államforma megnevezésének hiánya mindig vagy kizárólagosan információkorlátozás. Az információmegvonás ugyanis keveredhet új információk vagy normatív előírások, esetleg eszmék közlésével is. Bizonyos értelemben ez jellemezte a Vichy-Franciaország fentebb említett államnevét, a *Francia Állam*ot. Egy (valamilyen) „Állam" nevű állam ugyanis egyfelől hangsúlyozottan nem köztársaság és nem is monarchia (a név tehát azt sugallta: ne tekintsd azt se ennek, se annak!), másfelől – a konkrét körülményekből megismerhetően – mindkettő érthető alatta: tekintsd azt olyan (ahogy az adott korban mondták) ún. „integrális" államnak, amelynek a köztársasági hagyomány

mellett a rojalista tradíció is része![148] Az országnevet alkotmányos névként megismétlő[149] vagy „állam", „államok" stb. szavakkal kiegészítő névrendszert látva, mindig a konkrét eset vizsgálatával lehet megmondani, hogy az adott állam el- vagy átnevezésekor csak információ-megvonásról volt-e szó vagy információk, illetőleg normák és eszmék közléséről is. Bizonyos államok egyébként az államnévben az államformánál fontosabbnak tartják az államszerkezet megjelölését (Oroszország:

148. A francia viszonyok ellentmondásos jellegét plasztikusan érzékelteti Paksy Máté a szóban forgó időszak (1940–1944) államforma-kérdését elemezve. „A korszak alkotmányjogászai a »francia állam« terminust azért vezették be – fogalmazott egyfelől –, hogy ezzel is hangsúlyozzák: a tárgyalt korszakban nem köztársasági államformában éltek a franciák. [Jegyzet: „A »köztársaság« kifejezést a tárgyalt korszakban mindenesetre – Prélot szerint – cenzúrázták. …"] A ma használatban lévő alkotmányjogi tankönyvek szerzői bizonytalannak tűnnek abban, hogy mi az államformája a »francia államnak«. Csak retrospektív módon zárható ki teljesen, hogy köztársaság lett volna. […] A francia alkotmányjogászok többségének álláspontja szerint az 1940-es »alkotmányreform« közvetlenül a republikánus államforma megváltoztatásának tilalmát sem érintette, amit az 1875. február 25-i alkotmányos törvényt módosító 1884. augusztus 14-i törvény 2. bekezdése vezetett be az alkotmányos rendbe. A »francia állam« kifejezés ugyanis nem megváltoztatta, csak helyettesítette a »francia köztársaság« kifejezést." Másfelől viszont – olvashatjuk később – „a »francia állam« terminussal Petain – miként korábban megpróbáltuk kimutatni – valójában fel kívánta ölelni az egész francia történelmet, vagyis a francia forradalom előtti időszakot is. Egyesek szerint a »nemzeti forradalom« az »ellenforradalom« szinonimája. Ez az állítás a »francia állam« integratív jellege miatt nem igaz: a Vezér személyesíti meg a »francia állam« egységét, de ennek az állam[nak az] identitását nem a forradalomellenesség, hanem [a] mindenféle megosztottsággal való szembenállás jellemzi." Paksy Máté: *Konstitucionalizmus archeológiája*. 236-237., 241. és 245.

149. Talán elég itt utalásszerűen jelezni, hogy ellenkezőjének – az alkotmányos név országnévként való megismétlésének – a hátterében (lásd például az *Amerikai Egyesült Államok* vagy a *Cseh Köztársaság* esetét) nem információ-korlátozás áll, hanem politikai vagy nyelvi kényszer: az ilyen államok mögött, létrejöttük idején, nem volt olyan „ország", amelynek a nevét ezek az államok átvehették volna.

Oroszországi Föderáció, Svájc: *Svájci Államszövetség*) vagy az állam valamely szerkezeti jellemzőjére való utalást *(Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Comore-szigeteki Unió)*. Ha az államnév esetleges megváltoztatásakor az erre utaló kifejezéseket hagyják el, akkor ugyancsak a konkrét eset vizsgálatával lehet megmondani, hogy ki akartak-e venni valamit a név jelentéséből, vagy inkább hozzá akartak-e adni valamit. A két névelem, ti. az államforma és az államszerkezet – amint azt Brazília és Németország alkotmányos neve mutatja: *Brazil Szövetségi Köztársaság, Németországi Szövetségi Köztársaság* – kombinálható is. S végül előfordulhat az is, hogy az államforma és az államszerkezet oly bonyolult, hogy azt szinte lehetetlen pontosan beemelni a névbe. Alighanem erről van szó *Malajzia* esetén. Malajzia ugyanis egyfelől tizenhárom állam és három nem állami szintű terület „szövetsége", tehát föderatív jellegű állam, másfelől pedig olyan „választási monarchia", ahol az uralkodót kilenc – egyébként örökletes – szultán közül öt évre választják, amint az egy köztársaság elnöke esetén szokásos, miközben e választásban a kormányzók által vezetett négy szövetséges állam nem vesz részt. Szinte biztosan nincs olyan név, ami jól ki tudná fejezni ezt az alkotmányos szerkezetet.

A magyar állam alkotmányos nevének 2011-es meghatározása természetesen nem abba a kategóriába tartozik, amelyik esetén valamit *lehetetlen* beemelni a névbe, hanem inkább abba, amikor valamit *nem akarnak* kifejezetté tenni. Mint fentebb bizonyítottam, az átnevezés lényegében információkorlátozás volt, bár az szinte vég nélkül vitatható, hogy mi is volt az a tartalom, amit a névváltoztatás *elfedett*, *elhallgatott*, vagy aminek *elhallgattatásában* szerepet játszott. Ez különösen azért említésre méltó, mert – mint röviden már ugyancsak említettem – a magyar államot az alkotmányos államnév megváltoztatása nélkül 2011 előtt is – szinte minden szituációban és számos nyelvi kontextusban – *Magyarország*nak lehetett (volna) nevezni. Ezt kissé kiélezetten fogalmazva úgy is mondhatjuk: a magyar államot 2011-ben nem egyszerűen

*át*nevezték, hanem *egyik* nevét *megszüntették* azon a módon, hogy annak a funkciójában a másik név használatát rendelték el. Mivel a *Magyarország* mint alkotmányos név kevesebbet mond a *Magyar Köztársaság*nál, ezt sokan névhasználati tilalomként, vagyis kényszerként élték meg. Növelte a meglepetést (s gyakran túlzó, sejtelmes következtetések levonására is alkalmat adott), hogy a régió hasonló névrendszert kialakító államaiban, például Ukrajnában vagy Romániában a kommunizmus összeomlása során lezajló rendszerváltozáskor hagyták el az állam formájának megjelölését, vagyis fel sem vették az államformát az államnévbe, míg nálunk egy – előre egyértelműen még csak nem is sejtetett, sőt lezajlása idején nyilvánosan folyamatosan tagadott, de legalábbis elhallgatott – következőben.

Ezért tűnhet úgy, hogy a magyar állam – neve szerint legalábbis – *nem-köztársaság* lett. Formája szerint persze köztársaság továbbra is. Ám olyan köztársaság, amely – 22 év után – fontosnak tartotta *nem-köztársaság*ként megnevezni önmagát. E döntés – gondoljon róla bárki bármit – kétségtelenül illeszkedik a „magyar történelmi hagyományokhoz". Népünket ugyanis hosszú évtizedek óta valami meglehetősen ellentmondásos, mi több: rejtélyes és ambivalens viszony fűzi állama formájához. Rejtélyesnek azt tartom, hogy e viszonyban összekapcsolódik a kontingencia és a tudatos tervezés, ambivalensnek pedig azt, hogy egyszerre van benne valami színlelt és valódi szenvedély, őszinteség és őszintétlenség, sőt talán valami gránitszilárdságú elvi jelleg és dagonyázó pragmatizmus is. Akárhogy legyen is, ez az ellentmondás a nemzet történelmének egy-egy jellegzetes korszakát jelentő *király nélküli királyság* (1920–1945) és a nép uralmától távol álló *népköztársaság* (1949–1989) fogalmában éppúgy kimutatható, mint abban, hogy egy másik jellegzetes korszakot (1990–2010) reprezentáló *köztársaság* idején az államot megjelenítő címerben egy szentnek mondott *korona* áll(t). Ehhez társult most egy olyan *magyar köztársaság*, amelynek alkotmányos neve hangsúlyozottan *nem-köztársaság*. Bár a jövőre vonatkozóan

nem tehetünk tudományos kijelentéseket, annyit megjegyzek itt: aki megéri, nem csodálkozhat azon, ha a most kialakult rendszer majdani elmúltával – hiszen erre is sor kerül majd egyszer – esetleg ezzel a paradoxonnal jellemeznék a mostani korszakot. E kötet főszövegét ezzel a mulandósággal kapcsolatos – bár nem arról szóló, hanem a fentebb említett „gyakorlati, s ennek keretében etikai következményeket" is érintő – megjegyzéssel zárom.

A *Magyar Köztársaság* mint állam a maga alkotmányos demokráciájával és plurális politikai rendszerével ma már a múlté, s neve olyan „hajdani rózsa", amelyet sokan – a clunyi kolostor XII. századi bencés szerzetese versének kifejezésével élve – puszta névként markolásznak. Bernát verse azért is aktualizálható itt, mert a régi toposzt elevenítette fel: *minden mulandó*. Umberto Eco megfogalmazásában: „az egykor élt nagyságok, a híres városok, a szép hercegnők [egyszer] mind semmivé lesznek".[150] Hozzájuk hasonlóan lesznek semmivé az állami és politikai rendszerek. Ehhez – ugyancsak Bernát verse alapján – még azt is hozzátehetjük, hogy a nyelv, mely nemcsak a létező, hanem a már vagy még nem létező dolgokról is képes szólni, megőriz belőlük valami fontosat: ti. a nevüket. Amint sok egykor élt nagyság, híres város és szép hercegnő neve fennmaradt, úgy maradt fenn mindmáig, s él tovább, immár egy egészen másfajta politikai-közjogi rend viszonyai között[151] a magyar *alkotmányos demokrácia* neve, s

150. Eco: Széljegyzetek a Rózsa nevéhez. *ugyanott*.

151. Az új rendszer főbb jellemzőit, mibenlétét s így nevét illetően mindmáig nem alakult ki konszenzus – valószínűleg a mostani rendszerváltók szándékával egyezően. A mindig gyanús legitimációs célú önjellemzések keretében egyesek sajátos (ti. magyar, vezérelvű, keresztény-, illiberális stb.) demokráciáról beszélnek, vagy – még mindig jogállamiságot emlegetve – azt mondják, hogy a dolgok jellegét illetően semmi lényeges nem változott. Nem jobb a helyzet a másik oldalon sem, már ha egyáltalán lehet vagy érdemes itt „oldalakról" beszélni. Itt ugyancsak elhibázott fogalmi vagdalkozást látunk, amikor diktatúrának, fasizmusnak, maffiaállamnak stb. mondják a kialakult rendszert. A hivatalos önminő-

nevének valamilyen – a mai viszonyok közötti jelentésében nem kellő mértékben tisztázott – értelme is. Egy olyan államé, amelyet *Magyar Köztársaság*nak hívtak; 1989/90 és 2010/11 között létezett; csikorogva, szociálisan sokszor érzéketlenül és elitisztikus módon működött, de struktúráit illetően sikerrel követte a nyugat-európai alkotmányos demokráciák mintáit. 2010/11-ben azonban – az állam nevének megváltozása által jelezve – megszűnt, s átadta a helyét valami másnak.

Az ezzel kapcsolatos alaptétel (minden mulandó, de a név megmarad) az adott esetre vonatkoztatva kétféle állításként is megfogalmazható. Mondhatjuk azt, elsősorban a jövő felé tekintve, hogy a magyar alkotmányos demokráciának „csak a

---

sítésekhez hasonlóan ezek sem ragadják meg annak lényegi jellemzőit. Néha azok is vitatható fogalmakat használnak, akik az elemzés érdemi részét illetően jó úton járnak. Ilyen például a „választásos autokrácia", amit Szilágyi Ákos alkalmazott *A sivatag törvénye* című írásában; megjelent: *2000 [Kétezer]*. 27 (2015) 1–2. szám, 3–8. Az elmúlt egy évben ugyanakkor – elsősorban tudományos körökben, de a nemzetközi sajtóból történt beszivárgása után részben a közéleti diskurzusokban is – egyre többen használják az új rend meghatározására a Juan José Linz által bevezetett és jellemzett kategóriát. A magam részéről ezt tartom a leginkább meggyőzőnek. Eszerint 2010 és 2014 között Magyarországon egy *tekintélyuralmi [autoriter]* politikai rendszer jött létre, annak szokásos jellemzőivel: a sajtószabadság korlátozásával, a parlamentarizmus megfékezésével, a jogállamiság jelentős mértékű erodálásával, az alkotmányos elvek bizonytalanná tételével, a politikai váltógazdálkodás lehetőségének szűkítésével vagy teljes kizárásával, mérsékelt populizmussal stb. Ezek kifejtésére nincs itt hely; lásd erről J. J. Linz: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Boulder: Lynne Rienner 2004; újabb elemzésként Sergei Guriev, Daniel Treismany: How Modern Dictators Survive: Cooptation, Censorship, Propaganda and Repression, *CEPR Discussion Paper* (DP10454) [http://econ.sciences-po.fr azon belül: /sites/default/files/file/guriev/GurievTreismanFeb19.pdf], valamint Sergei Guriev, Daniel Treismany: The New Authoritarianism, *VOX CEPR's Policy Portal* (2015. március 21.) [http://www.voxeu.org azon blül: /article/new-authoritarianism]. Saját álláspontomat az államok rendszertanát tárgyalva fejtettem ki röviden; lásd Takács Péter: *Az államok rendszertana és tipológiája*, előkészületben (Budapest: 2015).

neve maradt fenn, egyébként megsemmisült", és a múlt felé fordulva azt is, hogy „bár eltűnt, a ránk maradt név őrzi emlékét, s a név révén jelentését, sőt valamilyen értelmét is". Ez a két kijelentés – miközben *nem egyenrangú* egymással – kétségtelenül egymás *alternatívá*ja. Abban az értelemben legalábbis, hogy más és más kiindulópontot jelent mind a tudományos elemzés, mind a gyakorlati cselekvés, s azon belül az emberi kapcsolatok alakítása terén. S ha más a kiindulópont, más lesz a végeredmény is. Mivel e két állítás nem nagyon fér meg egymással, s tulajdonképpen nincs közöttük kompromisszum, választanunk kell közöttük. Bár látszólag „csak egy névről" és „csak egy kijelentésről" van szó, mint láttuk, döntésünk mégis számos ponton befolyásolja elemzéseinket és kapcsolatainkat: eszerint jutunk ilyen vagy olyan *következtetések*re, s ennek alapján *viszonyulunk* így vagy úgy embertársainkhoz. Ezért hát egy régi tánczenei fesztivál címét és egy ugyancsak régi, még az előző rendszerváltozás idejéből származó politikai plakát szlogenjét felidézve újra azt kell mondanunk magunknak: *Tessék választani!*

Szakirodalom

Ablonczy Bálint: *Az alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel*, Budapest: Elektromédia Kft. 2011.

Antal László: *A jelentés világa*, Budapest: Gondolat 1978.

Ágoston Mihály: Ki is a mi egyik szomszédunk? („Minek nevezzelek?") [az egykori Szerbia és Montenegró magyar nevéről], *Magyar Nyelvőr*[http://www.c3.hu ezen belül: /~nyelvor/period/1272/127204.pdf]

Back, Otto – Breu, Josef: Glossar zur kartographischen Namenkunde, *Österreichische Namenforschung* 17 (1989) [1991]. 105–114.

Back, Otto – Eichler Ernst – Hilty, Gerold – Löffler, Heinrich – Steger, Hugo – Zgusta, Ladislav (eds.:): *An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique / Ein internationales Handbuch zur Onomastik*, Berlin–New York: Walter de Gruyter 1996.

Back, Otto: Probleme um Staatennamen, *Germanistische Linguistik* (1996) 131–133. kötet: *Reader zur Namenkunde* (111.2. E. rész). 881–887.

Back, Otto: Staatsnahmen. Syntaktisch-semantische und übersetzerische Probleme, *Österreichische Namenforschung* (1974) 2. 5–16.

Back, Otto: Tipologie der Ländernamen: Staaten- Ländern- Landschaftsnamen, in Otto Back – Ernst Eichler – Gerold Hilty – Heinrich Löffler – Hugo Steger – Ladislav Zgusta (Hrsg.): *An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique / Ein internationales Handbuch zur Onomastik*. Berlin – New York: Walter de Gruyter 1996. 1348–1356.

Balázs Géza: *Névpolitikai küzdőtér* [http://mnytud.arts.unideb.hu [nevarchivum/konyvtar/altnev/tanulmanyok/balazs.doc]
Balázs Géza: Nyelvpolitika – nyelvvédelem. Eszmék, jogi törekvések, mozgalmak, szimbólumok, in Balázs Géza – Voigt Vilmos (szerk.): *Jeles jogok – jogos jelek*, Budapest: Szemiotikai Társaság 2000.
Bańczerowski Janusz – Bárdosi Vilmos: A „haza" fogalma a világ magyar nyelvi képében, *Magyar Nyelvőr* 128. (2004) 1. 1–10.
Barabás András – Kálmán C. György – Nádasdy Ádám: Van-e a magyarban tulajdonnév? *Nyelvtudományi Közlemények* 79 (1977) 135–155.
Bardsley, Daniel: „Czech Out the Proposed Name" *The Prague Post. The Czech Republic's English-language Newspaper* [Prága] 2013. október 16. [http://www.praguepost.cz/tempo/17285-czech-out-the-proposed-name.html]
Benkő Loránd: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*, Budapest: Akadémiai Kiadó 1998. 185.
Berger, Dieter: Morphologie und Wortbildung der Ländernamen, Otto Back – Ernst Eichler – Gerold Hilty – Heinrich Löffler – Hugo Steger – Ladislav Zgusta (Hrsg.): *An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique / Ein internationales Handbuch zur Onomastik*. Berlin, New York: Walter de Gruyter 1996. 1356–1360.
Bényei Ágnes: *Helynévképzés a magyarban*, Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó 2012.
Boros Zsuzsanna: *Vichy-Franciaország, 1940–1942. A francia állam születése és a „Nemzeti forradalom" első időszaka*, Budapest: Akadémiai Kiadó 1994.
Bozóki András: *Virtuális köztársaság*, Budapest: Gondolat 2012.
Bölcskei Andrea: Az Amerikai Egyesült Államok tagállamainak hivatalos és informális elnevezéseiről, a tagállamnevek magyar fordításáról. *Névtani Értesítő*, 2009. 31. 119–141. o.
Branch, Jordan: *The Cartographic State. Maps, Territory, and the Origins of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University , 2014. [Cambridge Studies in International Relation]
Bulgakov, Szergej: A tulajdonnév. (A név filozófiája), ford.: Bagi Ibolya, *Helikon* (1992) 3–4. 447–458.

Chronowski Nóra, Drinóczi Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*. Budapest: HVG-ORAC 2007.

Čižmárová, L. – Felix, J. – Horová, E. – Jeleček, L. – Krejčí, P. – Schnur, P.: To the Question of Verbal and Visual Presentation of the Czech State, *Czech Hospitality and Tourism Papers* (2007) 5 86–97.

Daly, Mary E.: The Irish Free State / Éire / Republic of Ireland / Ireland: „A Country by Any Other Name"? *Journal of British Studies*, (2007) 1. 72–90.

Derrida, Jacques: *Esszé a névről*, ford.: Boros János, Csordás Gábor, Orbán Jolán, Pécs: Jelenkor 2005.

Derrida, Jacques: *Mémoires Paul de Man számára*, ford.: Simon Vanda. Budapest: Jószöveg könyvek 1998.

Dutkó András: *Country Names in Hungarian language*. (Konferenciaanyag. Készült az East Central and South-East Europe Division [ECSEED] of the United Nations Group of Experts on Geographical Names [UNGEGN] huszadik ülésére; Zágráb, 2011. február 9–11.) [http://ungegn.dgu.hr ezen belül /ungegn20/06_HUN_Dutko%20Country%20names.pdf], 5.

Eco, Umberto: A *rózsa neve*, ford.: Barna Imre, Budapest: Európa 2007.

Eco, Umberto: Széljegyzetek a Rózsa nevéhez, in uő: *A rózsa neve*, Budapest: Európa 2004. 583–617.

Fábián Pál – Földi Ervin – Hőnyi Ede: A *földrajzi nevek helyesírása*, Budapest: Akadémiai 1998.

Faragó Imre: *Magyar földrajzinév-használat a magyar kartográfiában*, [http://mercator.elte.hu ezen belül: ~farago/Magyar%20foldrajzinev%20hasznalat%20magyar%20terkepeken.htm]

Faragó Imre: Névrajz in Faragó Imre (szerk.): *Kartográfia* (Budapest: k. n., é. n.) [http://mercator.elte.hu ezen belül: ~farago/kartografia%20tankonyv%20altalanos.html]

Farkas Ferenc (szerk.): *Tulajdonnév-használatunk. Névtudományi tanácskozás Jászberényben 1991. október 11–12.* Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem 1992.

Fejes László: Macedónia és Makedónia, *Nyelv és Tudomány* [http://www.nyest.hu ezen belül: /hirek/macedonia-es-makedonia], (2012. április 2).

Foucault, Michel: *A szavak és a dolgok. A társadalomtudományok archeológiája*. ford.: Romhányi Török Gábor, Budapest, Osiris 2000.

Földi Ervin – Takács József (szerk.): *Országnévjegyzék*. [A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Országos Földügyi és Térképészeti Hivatala keretében működő Földrajzinév-Bizottság megbízásából összeállította Takács József. Szerk.: Földi Ervin.] Budapest, Földrajzinév-Bizottság, 1971. (Különnyomat a *Helyesírási és tipográfiai tanácsadó* című műből, Budapest, Nyomdaipari Egyesülés, 1971, 45. o.) [A tételt lásd Takács J.-nél is.]

Földi Ervin: Az ENSZ földrajzinév-egységesítési tevékenysége, *Névtani értesítő* [Budapest] (1992) 14.

Földi Ervin: *Térképi névírás. A földrajzi nevek írása. Tájékoztató anyag a* Földrajzi nevek írása *című kollégiumhoz*, Budapest: kézirat 1998.

Frege, Gottlob: Jelentés és jelölet, in uő: *Logika, szemantika, matematika*, ford.: Máté András, Budapest: Gondolat 1980, 156–190. (Lásd még: uő: *Logikai vizsgálódások*, ford.: Máté András, Budapest: Osiris 2000.118–147.)

Gercsák Gábor: Az ország- és államnevekről, *Magyar Tudomány* (2012) 8. 944–949., [http://www.matud.iif.hu/2012/08/08.htm].

Gercsák Gábor: Magyar és angol országnevek a fordításban, *Fordítástudomány* (2008) 1. 71–78.

Gercsák Gábor: Térképi névírás, in Faragó I. et al.: *Térképészet és geoinformatika I.* szerk.: Klinghammer István, Budapest: ELTE Eötvös 2010. 207–262.

Gombocz Zoltán: *Jelentéstan és nyelvtörténet* [1926]. *Válogatott tanulmányok. Jelentéstan*, Budapest: Akadémiai 1997.

Grant, Frederic James: Naming the New States, *The North American Review* 148. (1889) 388. 389–391.

Hajdú Mihály: *Általános és magyar névtan*, Budapest: Osiris 2003.

Hajdú Mihály: *Magyar tulajdonnevek*, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 1994.

Hári Gyula: *Név és környezet viszonya a létesítménynevekben*, Budapest: Gondolat 2010.

Hegedűs Attila: Mi a tulajdonnév? *Névtani Értesítő* (1999) 19. 5–8.

Hellmann, Manfred W.: Das „kommunistische Kürzel BRD". Zur Geschichte des öffentlichen Umgangs mit den Bezeichnungen für die beiden deutschen Staaten, Irmhild Barz - Marianne Schröder (szerk.): *Nominationsforschung im Deutschen. Festschrift für Wolfgang Fleischer zum 75. Geburtstag*, Frankfurt am Main: Lang 1997. 93–107.

Hoffmann István: *Helynevek nyelvi elemzése*, Budapest: Tinta Könyvkiadó 1993, 2. kiadás 2007.

Hőnyi Ede, ifj.: Hogyan kerülnek a népi helymegjelölések és földrajzi nevek az államigazgatási térképekre? *Geodézia és kartográfia* (1970) 1. 17–19. és *Nyelvtudományi Értesítő*. (1970) 70. 349–352.

Inczefi Géza: *A földrajzi nevek összehasonlító tipológiai vizsgálata*, Nyíregyháza: Nyíregyházai Tanárképző Főiskola Tudományos kiadványai 1968.

Inczefi Géza: *Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata*, Budapest: Akadémiai 1970.

J. Soltész Katalin: *A tulajdonnév funkciója és jelentése*, Budapest: Akadémiai 1979.

Jakab András: *Az új alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, Budapest: HVG-ORAC 2011.

Jeleček, Leoš: Česko versus Czechy? On the Geographic Name of the Czech Republic [Paper presented at the 2nd Slovak-Czech-Polish Geographical Seminar, 1999], *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae* [Pozsony–Bratislava] *Geographica, Supplementum 2/I*. 2000. [2001] 279–285.

Karády Viktor: *Név és nemzet. Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon*, Budapest: Osiris 2002.

Kállay Géza: Nevek és névmások, *Liget* (2007) 11. 2–17.

Kálmán Béla: *A nevek világa*, Debrecen: Csokonai 1989, 4. kiadás 1996.

Kelemen János: „A rózsa neve" és Eco szemiotikája, *Világosság* (1989) 4. 282–289.

Kiefer Ferenc: *Jelentéselmélet*, Budapest: Corvina 2000.

Kiss Lajos András: A név hatalma, *Liget* (2007) 11. 18–25.

Kiss Lajos: Cuius regio, eius nomen? *Magyar Tudomány* (1992) 2. 129–135.

Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest: Akadémiai 1988.

Konfuciusz: *Beszélgetések és mondások*. Fordította, bevezette és jegyzetekkel ellátta: Tőkei Ferenc. [Terebess Ázsia E-Tár, http://www.tanit.hu content/konfuciusz-beszelgetesei-mondasai]. További magyar kiadás: *Őri Sándor: Konfuciusz bölcseletei – Lun jü.* Budapest, Golden Goose Kiadó, 2012. Angolul: *Analects of Confucius*, ford. és előszó: Simon Leys (Pierre Ryckmans). New York – London: W. W. Norton, 1997.

Krejčí, P.: *15 Years of Independent Czech State*. Brno: Masaryk University 2008.

Krejčí, Pavel – Jeleček, Leoš – Horová, Eva: „Where are you from?" – „I am from Czechia!" = *The Czech And Slovak History Newsletter* [Valdosta, Georgia, USA, Czechoslovak Studies Association] 31 (2008) 2, 7–10.

Lazarová, Daniela: Looking for a Name, *Radio Prague*, (2004) május 13. (ugyanitt: interjú Csehország nevéről a cseh geográfussal és publicistával, Vit Stepanekkel, és másokkal, angol nyelven) [http://www.radio.cz ezen belül: en/section/curraffrs/looking-for-a-name]

Lőrincze Lajos: Névtudomány és államigazgatás, *Nyelvtudományi Értesítő* 70 (1970) 325–337.

Lycan, William G.: Names, in Michael Devitt – Richard Hanley (szerk.)*The Blackwell Guide to the* Philosophy *of Language*. (Blackwell: 2006). 255–273.

Margócsy István: A nevek és a dolgok (Umberto Eco: A rózsa neve), *Nagyvilág* (1989) 2. 290–293.

Mártonffy Marcell: Temérdek név alatt. *Látó. Szépirodalmi folyóirat* (1995) 8. [http://lato.adatbank.transindex.ro/?cid=1855]

Marzahn, Barbara: *Der Deutschlandbegriff der DDR. Dargestellt vornehmlich an der Sprache des „Neuen Deutschland"*, Düsseldorf: Päadagogischer Verlag Schwann [Sprache der Gegenwart. Schriften des Instituts für deutsche Sprache. XLVIII.] 1979.

Medici, Barbara: Czech Republic or Czechia, the Dilemma of the Name, *Progetto Repubblica Ceca*, (2014. május 3.) [http://www.progetto.cz /repubblica-ceca-o-cechia-il-dilemma-del-nome/?lang=en]

Megyeri-Pálffi Zoltán: *Név és jog. A névviselés jogi szabályozásának fejlődése Magyarországon*, Budapest: Gondolat 2013.

Megyeri-Pálffi Zoltán: Név és jog. A névviselés szabályozásának fejlődése Magyarországon, *Állam- és Jogtudomány*. 55 (2014) 3. 95–98.

Mikanov Viktor: A Görögország és Macedónia közötti 1995-ös ideiglenes megállapodás eredményei és kudarcai, *Jog. Állam. Politika* (2014) 1. 109–125.

Navratyil Zoltán: Gondolatok névjogról, szólásszabadságról. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont; Médiatudományi Könyvek, 2015.

N. N.: „…ország, …ország, …ország… de miért?" *Nyelv és Tudomány* (2011) augusztus 26. http://www.nyest.hu.

Orbán Balázs András: A névviseléshez való jog. Az elméleti alapoktól a gyakorlati érvényesülésig, *Themis* (2011) 2. 87–120.[http://www.ajk.elte.hu /file/THEMIS_2011_dec.pdf]

Orosz István: A dolgok neve [Ignotus Pál: *Fogságban, 1949–1956* című kötetéről] = *Beszélő Online*. 5. évf. 39–41.

Országh László: Egy országnév geneziséről. Amerikai Egyesült Államok, *Magyar Nyelv* 70 (1974) 285–297.

Osváth Gábor: Névadás és politika összefüggései Koreában, in Hajdú M. (szerk.): *Köszöntő Fodor István 80. születésnapjára*, Budapest: ELTE és Magyar Nyelvtudományi Társaság 2000. 23–26.

Osváth Gábor: Ország- és népnevek problémái a kultúraközi kommunikációban, *Külkereskedelmi Főiskolai Füzetek* [BGK Külkereskedelmi Főiskolai Kar] 2. 55–69.[http://elib.kkf.hu/okt_publ/szf_12_06.pdf].

Paksy Máté: *Konstitucionalizmus archeológiája*, Budapest: Gondolat: Recta Ratio 2014.

Péli Péter: Új ország, új kommunikációs problémák, *Nyelv és Tudomány* (2011) június 28. [http://www.nyest.hu/hirek/uj-orszag-regi-kommunikacios-problemak]

Schanda Balázs: Constituent and Constitutional Entities, Csink Lóránt – Schanda Balázs – Varga Zs. András (eds) *The Basic Law of Hungary. A First Commentary*, Dublin, Clarus Press, 2012. [http://www.eui.eu/Documents/General/DebatingtheHungarianConstitution/TheBasicLawofHungary.pdf].

Schwarz, Oliver: Verhandlungen zwischen Griechenland und Mazedonien über die Beilegung der Namensfrage, *Südosteuropa Mitteilungen* 48 (2008) 3. 16–31.

Searle, John R.: Proper Names, *Mind* 57 (1958). 166–173.

Személyi Kálmán: *A névjog*, Budapest: Franklin 1915.

Takács József: *A földrajzi nevek helyes írásmódja*. H. n. [Budapest]: Magyar Királyi Állami Térképészeti Intézet 1929.

Takács József: A földrajzi nevek használatának új szabályai, *Földrajzi Közlemények*. Értekezések, I. 1940. Német nyelvű összegzés: Takács József: Umwälzung in geographischen Namen, *Földrajzi Közlemények* (1941) 2.

Takács József, Földi Ervin (szerk.): *Országnévjegyzék*. [A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Országos Földügyi és Térképészeti Hivatala keretében működő Földrajzinév-Bizottság megbízásából összeállította Takács József. Szerk.: Földi Ervin.] Budapest, Földrajzinév-Bizottság, 1971. (Különnyomat a *Helyesirási és tipográfiai tanácsadó* című műből, Budapest, Nyomdaipari Egyesülés, 1971, 45. o.) [Lásd a tételt még Földi E.-nél is.]

Tóth Szergej: A szovjet birodalmi nyelv, avagy a totalitarizmus grammatikája. = *AETAS. Történettudományi Folyóirat*. 6 (1991) 3. 5–39.

Tóth Szergej: A totalitarizmus logikája: birtokolni a toponimákat, in *Színes eszmék nem alszanak. Szépe György 70 éves*, 2. kötet, Pécs: Lingua Franca 2001. 276–284.

Tóth Szergej, Zánthó Róbert: *A hatalom logikája: birtokolni az utcaneveket. Megjegyzések a toponímák változtatásaihoz szegedi nézőpontból*, [http://www.jgypk.u-szeged.hu /tanszek/alknyelv/UTCAnevek.htm].

Tattay Szilárd: A rózsa neve: Ockham. Nominalizmus és természetjog Eco regényében, *Iustum Aequum Salutare* (2007) 2. 111–118.

Vajay Szabolcs: Dominae reginae milites. Árpád-házi Jolánta magyarjai Valencia visszavétele idején, in Balázs Éva – Fügedi Erik – Maksay Ferenc (szerk.): *Mályusz Elemér emlékkönyv. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*, Budapest: Akadémiai 1984. 395–414.

Varvaroussis, P.: Mazedonien als Brennpunkt der griechischen Balkan-Politik, *Aussenpolitik*. 46 (1995) 4. 358–364.

Várnai J. Szilvia: *Bárhogy nevezzük… A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*, Budapest: Tinta 2005. [Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányához XLII.]

Walther, Hans: *Namenkunde und geschichtliche Landeskunde. Ein einführender Überblick*. Lipcse: Leipziger Universitätsverlag 2004.

Znoj, M.: Die Tschechoslowakische Identität im Nationalstaat, R. Hettlage – P. Deger – S. Wagner (Hrsg.): *Kollektive Identität in Krisen*. Opladen: Westdeutscher Verlag 1997. 254–264.

Függelék

A. Képi adalékok az államnevek, az államformák, valamint a nyelv- és névpolitikai küzdelmek vizuális megjelenítéséhez

Plakát 1919-ből: az államforma meghatározásának kísérlete

Utcák átnevezése 2010/2011 folyamán

„Köztársaság" felülirat a Magyar Királyi Posta bélyegén (1919)

Tüntető a Sándor-palota előtt 2012-ben

Korona és király a Magyar Köztársaságot ünneplő postabélyegen

Sör és sült csirke knédlivel egy cseh postabélyegen

A magyar állam határát jelző tábla valahol egy erdőben

Vízi államhatár a Fekete-Körösön, a háttérben Ant temploma

Utcák és terek átnevezése 2010–2011

Egy tér átnevezője 2010–2011

Egy községnévtábla „Kurucinfó”-s meghackelése

Utcanévtábla „4K!”-s meghackelése (2014)

Pénzérme egy köztársaságban: francia egyfrankos (1914)

Pénzérme egy monarchiában: az angol kétfontos (2009)

Pénzérme egy „király nélküli királyságban”: a magyar ötpengős (1930)

Az országnév mint államnév használata 2010-ben

Felülnyomott emlékbélyeg, 2010, rövid- és hosszúalakos államnévvel

Vasútállomás a repülőtérnél (2007)

Közúti tájékoztató tábla Budapest környékén 2012 után

Tiltakozás a magyar állam átnevezése ellen az interneten (2012 körül)

Politikai demonstráció Budapesten (2014 őszén)

Lyukas marok Užupis Köztársaság címerében

Ökölbe szorított kéz – tüntetés az egyiptomi demokráciáért az „arab tavasz” idején

Politikai eklektika az interneten: Tiencsin (Tientsin) kínai város látképe az Osztrák–Magyar Monarchia 1915-ben tervezett közös ún. középcímerével (melyről a címerpajzsok alól hiányzik az Indivisibiliter ac Inseparabiliter felirat). Tiencsin város egy része az ún. bokszerlázadás leverése után (1901) került nyolc állam – közöttük az Osztrák–Magyar Monarchia – koncessziójába, ami pro forma 1917-ig létezett

1928 1938 1975

1995 2006 2012

Magyar útlevelek

A „Csehország” név elterjesztését célzó polgári kezdeményezés logója

Csehország országnevei különböző nyelveken

1997 előtti és utáni hongkongi útlevél (középen),
mellettük az angol és a kínai útlevelek

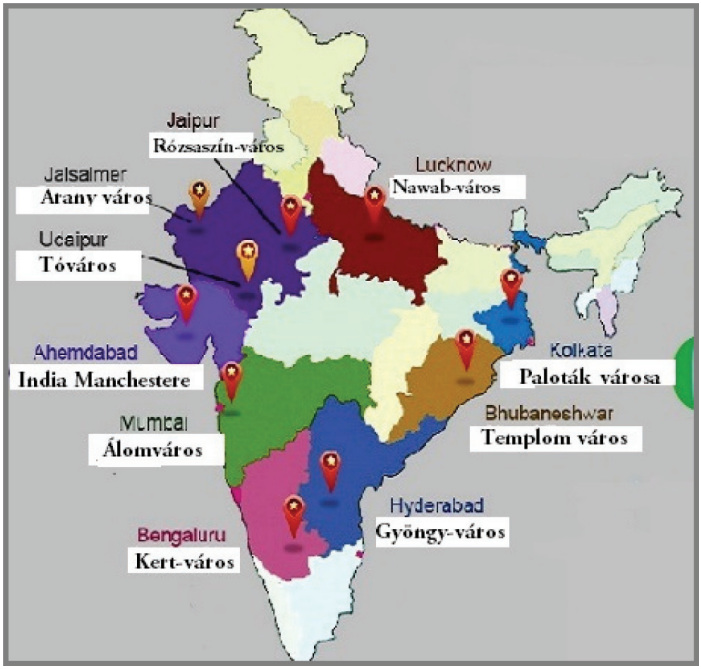

India nagyobb régióinak, egyes államainak és városainak becenevei.

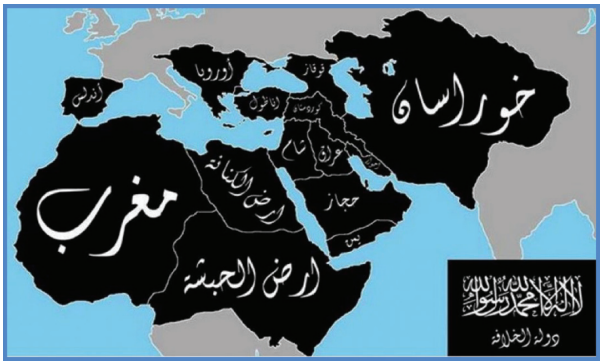

Játék a nevekkel: Az „Iszlám Kalifátus” proklamálása után, 2014 nyarán az ABC News hírügynökség által (egy ún. Twitter-es forrásra hivatkozva) közzétett, ország- és államneveket megjelölő térkép, amelyet állítólag a birodalmi igényeket megfogalmazó Iszlám Államnak nevezett terrorszervezet „tervezett közzétenni”, s ami – ugyancsak állítólag – a Twitteren széles körben terjedt. (Valós minősítése: hírlapi kacsa.)

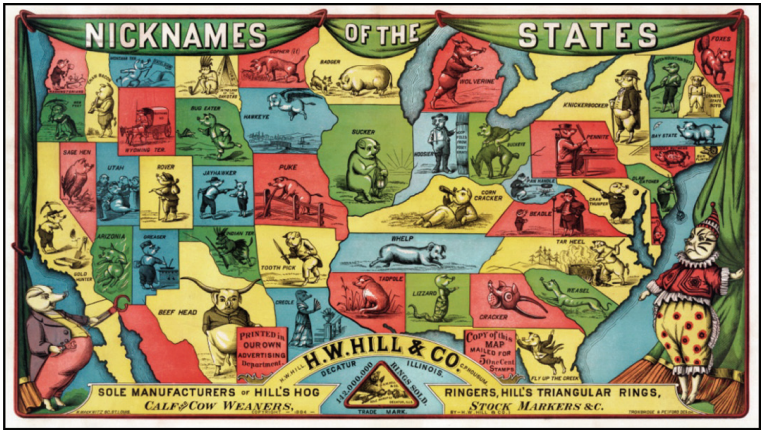

Az Amerikai Egyesült Államok tagállamainak becenevei állatábrázolásokkal, térképen megjelenítve (W. Mackwitz litográfiája; 1884).
(Az esetek nagy részében ezek a nevek később nem terjedtek el)

Játék a térképpel: Az egyes európai államok feltételezett neve, angol nyelven, ha azokat az ott legnagyobb számban élő bevándorlók származási országa szerint neveznék el.

Forrás: Jakub Marian honlapja (http://jakubmarian.com). Jakub Marian Berlinben élő cseh nyelvész, matematikus és művész. A kép 2013-as adatok alapján készült.

Az államhatárt jelző táblák cseréje 2011 végén

Forrás: © Fmh.hu – MTI-fotó
Közzétette:
www.hatalyonkivul.hu

Karikatúra a Le Monde-ban 2012. január 3-án

Tiltakozás a Károlyi-szobor eltávolítása miatt 2012 márciusában

Tüntetés egy „új magyar köztársaságért” 2012. november 16-án

Követelés a netadó elleni tüntetésen 2014 októberében

Forrás: Abcug.hu
Fotó: Hajdú D. András

Budapesti tüntetés 2014 őszén

Forrás: © Vs.hu
Fotó: Kozma Zsuzsi

Tüntetési színpad, szónokokkal, hátulról, 2015 februárjában

Forrás: Hír24
Fotó: Berecz Valter

Politikai álláspont 2011 előtt

Politikai álláspont 2011 után

B. Ország- és területnevek. A magyar Földrajzinév-bizottság államnévjegyzéke*

Ország- és területnevek

Országok (rövid országnevükkel, illetve hosszú v. teljes államnevükkel), továbbá mindazon területek nevei, amelyek a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) két- vagy hárombetűs ország-, illetve területkódjaival, valamint számkódjaival rendelkeznek. Egyes országok esetében a rövid név megegyezik a teljes államnévvel (p1. Románia), de több olyan ország is van, amelynek hivatalosan nincs rövid neve a teljes név itt formálisan egyúttal rövid is (pl. Kongói Demokratikus Köztársaság).

I. Független államok

A lista tartalmazza az ENSZ-nek és szakosított szervezeteinek tagállamait, illetve minden Magyarország által elismert független államot.

* Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Közigazgatási Államtitkárság, Földrajzinév-bizottság honlapja, [http://2010-2014.kormany.hu/download/9/1b/80000/Orsz%C3%A1g%20%C3%A9s%20ter%C3%BCletne vek%202012 -04-11.pdf.] Letöltve: 2015. január 31. A lista előtti szöveg a Földrajzinév-bizottság tájékoztatója. A letöltött fájl digitális azonosító adataiból következtethetően a lista 2012. április 11-én készült.

Afganisztán / Afganisztáni Iszlám Köztársaság AF AFG 004
Albánia / Albán Köztársaság AL ALB 008
Algéria / Algériai Demokratikus Népi Köztársaság DZ DZA 012
Andorra / Andorrai Fejedelemség AD AND 020
Angola / Angolai Köztársaság AO AGO 024
Antigua és Barbuda AG ATG 028
Argentina / Argentin Köztársaság AR ARG 032
Ausztrália AU AUS 036 / Ausztrál Államszövetség
Ausztria / Osztrák Köztársaság AT AUT 040
Azerbajdzsán / Azerbajdzsáni Köztársaság AZ AZE 031
Bahama-szigetek / Bahamai Közösség BS BHS 044
Bahrein / Bahreini Királyság BH BHR 048
Banglades / Bangladesi Népi Köztársaság BD BGD 050
Barbados BB BRB 052
Belgium / Belga Királyság BE BEL 056
Belize BZ BLZ 084
Benin / Benini Köztársaság BI BEN 204
Bhután / Bhutáni Királyság BT BTN 064
Bissau-Guinea / Bissau-guineai Köztársaság GW GNB 624
Bolivia / Boliviai Többnemzetiségű Állam BO BOL 068
Bosznia-Hercegovina BA BM 070
Botswana / Botswanai Köztársaság BW BWA 072
Brazília / Brazil Szövetségi Köztársaság BR BRA 076
Brunei / Brunei Darussalam Állam BN BRN 096
Bulgária / Bolgár Köztársaság BG BGR 100
Burkina Faso BF BFA 854
Burundi / Burundi Köztársaság BI BDI 108
Chile / Chilei Köztársaság CL CHL 152
Ciprus / Ciprusi Köztársaság CY CYP 196
Comore-szigetek / Comore-szigeteki Unió KM COM 174
Costa Rica / Costa Rica Köztársaság CR CRI 188
Csád / Csádi Köztársaság TD TCD 148
Csehország / Cseh Köztársaság CZ CZE 203
Dánia / Dán Királyság DK DNK 208
Dél-Afrika / Dél-afrikai Köztársaság ZA ZAF 710
Dél-Szudán / Dél-szudáni Köztársaság SS SSD 728
Dominikai Közösség DM DMA 212
Dominikai Köztársaság DO DOM 214
Dzsibuti / Dzsibuti Köztársaság DJ DR 262
Ecuador / Ecuadori Köztársaság EC ECU 218
Egyenlítői Guinea / Egyenlítői-guineai Köztársaság GQ GNQ 226

Egyesük Államok / Amerikai Egyesült Államok US USA 840
Egyesült Arab Emírségek AE ARE 784
Egyiptom / Egyiptomi Arab Köztársaság EG EGY 818
Elefántcsontpart / Elefántcsontparti Köztársaság CI CIV 384
Eritrea / Eritreai Állam ER ERI 232
Észtország / Észt Köztársaság EE EST 233
Etiópia / Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság ET ETH 231
Fehéroroszország /Fehérorosz Köztársaság BY BLR 112
Fidzsi / Fidzsi Köztársaság FJ FJI 242
Finnország / Finn Köztársaság FI FIN 246
Franciaország / Francia Köztársaság FR FRA 250
Fülöp-szigetek / Fülöp-szigeteki Köztársaság PH PHL 608
Gabon / Gaboni Köztársaság GA GAB 266
Gambia / Gambiai Köztársaság GM GMB 270
Ghána / Ghánai Köztársaság GH GHA 288
Görögország / Görög Köztársaság GR GRC 300
Grenada GD GRD 30R
Grúzia GE GEO 268
Guatemala / Guatemalai Köztársaság GT GTM 320
Guinea / Guineai Köztársaság GN GIN 324
Guyana / Guyanai Köztársaság GY GUY 328
Haiti / Haiti Köztársaság HT HTI 332
Hollandia / Holland Királyság NL NI.D 528
Honduras / Hondurasi Köztársaság HN HND 340
Horvátország / Horvát Köztársaság HR HRV 191
India / Indiai Köztársaság IN IND 356
Indonézia / Indonéz Köztársaság ID IDN 360
Irak / Iraki Köztársaság IQ IRQ 368
Irán / Iráni Iszlám Köztársaság IR IRN 364
Irország IE IRL 372
Izland / Izlandi Köztársaság IS ISL 352
Izrael / Izraeli Állam IL ISR 376
Jamaica JM JAM 388
Japán JP JPN 392
Jemen / Jemeni Köztársaság YE YEM 887
Jordánia / Jordán Hásimita Királyság JO JOR 400
Kambodzsa / Kambodzsai Királyság KH KHM 116
Kamerun / Kameruni Köztársaság CM CMR 120
Kanada CA CAN 124
Katar / Katari Állam QA QAT 634
Kazahsztán / Kazah Köztársaság KZ KAZ 398
Kelet-Timor / Kelet-timori Demokratikus Köztársaság TL TLS 626

Kenya / Kenyai Köztársaság KE KEN 404
Kína / Kínai Népköztársaság CN CHN 156
Katán / Kirgiz Köztársaság KG KGZ 417
Kiribati / Kiribati Köztársaság KI KIR 296
Kolumbia / Kolumbiai Köztársaság CO COL 170
Kongói Köztársaság CG COG 178
Kongói Demokratikus Köztársaság CD COD 180
Koreai Köztársaság KR KOR 410
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság KP PRK 408
Koszovó / Koszovói Köztársaság
Közép-afrikai Köztársaság CF CAF 140
Kuba / Kubai Köztársaság CU CUB 192
Kuvait / Kuvaiti Állam KW KWT 414
Laosz / Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság LA LAO 418
Lengyelország / Lengyel Köztársaság PL POL 616
Lesotho / Lesothói Királyság LS LSO 426
Lettország / Lett Köztársaság LV LVA 428
Libanon / Libanoni Köztársaság LB LBN 422
Libéria / Libériai Köztársaság LR LBR 430
Líbia LT LBY 434
Liechtenstein / Liechtensteini Fejedelemség LI LIE 438
Litvánia / Litván Köztársaság LT LTU 440
Luxemburg / Luxemburgi Nagyhercegség LU LUX 442
Macedónia / Macedón Köztársaság[1] MK MKD 807
Madagaszkár / Madagaszkári Köztársaság MG MDG 450
Magyarország HU HUN 348
Malajzia MY MYS 458
Malawi / Malawi Köztársaság MW MWI 454
Maldív-szigetek / Maldív Köztársaság MV MDV 462
Mali / Mali Köztársaság ML MLI 466,
Málta / Máltai Köztársaság MT MLT 470
Marokkó / Marokkói Királyság MA MAR 504
Marshall-szigetek / Marshall-szigeteki Köztársaság MH MHL 584
Mauritánia / Mauritániai Iszlám Köztársaság MR MRT 478
Mauritius / Mauritiusi Köztársaság MU MUS 480
Mexikó / Mexikói Egyesült Államok MX MEX 484
Mianmar / Mianmari Államszövetség MM MMR 104
Mikronézia / Mikronéziai Szövetségi Államok FM FSM 583

1. ENSZ és egyéb többoldalú kapcsolatokban a „Macedónia, volt jugoszláv köztársaság” magyarázattal kiegészített név is használható.

Moldova / Moldovai Köztársaság MD MDA 498
Monaco / Monacói Hercegség MC MCO 492
Mongólia MN MNG 496
Montenegró / Montenegrói Köztársaság ME MNE 499
Mozambik / Mozambiki Köztársaság MZ MOZ 508
Nagy Britannia, terjedőben: Egyesült Királyság / Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága GB GBR 820
Namíbia / Namíbiai Köztársaság NA NAM 516
Nauru / Nauru Köztársaság NR NRU 520
Németország / Német Szövetségi Köztársaság[2] DE DEU 276
Nepál / Nepáli Demokratikus Szövetségi Köztársaság NP NPL 524
Nicaragua / Nicaraguai Köztársaság NI MC 558
Niger / Nigeri Köztársaság NE NEK 562
Nigéria / Nigériai Szövetségi Köztársaság NG NGA 566
Norvégia / Norvég Királyság NO NOR
Olaszország / Olasz Köztársaság IT ITA 380
Omán / Ománi Szultánság OM OMN 512
Oroszország / Oroszországi Föderáció RU RUS 643
Örményország /Örmény Köztársaság AM ARM 051
Pakisztán / Pakisztáni Iszlám Köztársaság PK PAK 586
Palau / Palaui Köztársaság PW PLW 585
Panama / Panamai Köztársaság PA PAN 591
Pápua Új-Guinea PG PNG 598
Paraguay / Paraguayi Köztársaság PY PRY 600
Peru / Perui Köztársaság PE PER 604
Portugália / Portugál Köztársaság PT PRT 620
Románia / RO ROU 642
Ruanda / Ruandai Köztársaság RW RWA 646
Saint Kitts és Nevis KN KNA 659
Saint Lucia LC LCA 662
Saint Vincent és Grenadine-szigetek VC VCf 670
Salamon-szigetek SB SLB 090
Salvador / Salvadori Köztársaság SV SLV 222
San Marino / San Marino Köztársaság SM SMR 674
Sao Tomé és Principe / Sao Tomé és Principe Demokratikus Köztársaság ST STP 678
Seychelle-szigetek / Seytchelle Köztársaság SC SYC 690
Sierra Leone / Sierra Leone Köztársaság SL SLE 694
Spanyolország / Spanyol Királyság ES ESP 724
Sri Lanka / Sri Lanka Demokratikus Szocialista Köztársaság LK LKA 144

2. Nemzetközi kapcsolatokban a „Németországi Szövetségi Köztársaság” államnév is használható.

Suriname / Suriname Köztársaság SR SUR 740
Svájc / Svájci Államszövetség CH CHE 756
Svédország / Svéd Királyság SE SWE 752
Szamoa / Szamoai Független Állam WS WSM 882
Szaúd-Arábia / Szaúd-arábiai Királyság SA SAU 682
Szenegál / Szenegál Köztársaság SN SEN 686
Szerbia / Szerb Köztársaság RS SRB 688
Szingapúr / Szingapúri Köztársaság SG SGP 702
Szíria / Szíriai Arab Köztársaság SY SYR 760
Szlovákia / Szlovák Köztársaság SK SVK 703
Szlovénia / Szlovén Körtársaság SI SVN 705
Szomália / Szomália Köztársaság SO SOM 706
Szudán / Szudáni Köztársaság SD SDN 729
Szváziföld / Szváziföldi Királyság SZ SWZ 748
Tádzsikisztán / Tádzsik Köztársaság TJ TJK 762
Tanzánia / Tanzániai Egyesült Köztársaság TZ TZA 834
Thaiföld / Thaiföldi Királyság TH THA 764
Togo / Togói Köztársaság TG TGO 768
Tonga / Tongai Királyság TO TON 776
Törökország / Török Köztársaság TR TUR 792
Trinidad és Tobago / Trinidad és Tobago Köztársaság TT TTO 780
Tunézia / Tunéziai Köztársaság TN TUN 788
Tuvalu TV TUV 798
Türkmenisztán TM TKM 795
Uganda / Ugandai Köztársaság UG UGA 800
Uj-Zéland / MZ NZL 554
Ukrajna UA UKR 804
Uruguay / Uruguayi Keleti Köztársaság UY URY858
Üzbegisztán / Üzbég Köztársaság UZ UZB 860
Vanuatu / Vanuatui Köztársaság VU VUT 548
Vatikán / Vatikánvárosi Állam[3] VA VAT 336
Venezuela / Venezuelai Bolívari Köztársaság VE VEN 862
Vietnám / Vietnámi Szocialista Köztársaság VN VNM 704
Zambia / Zambiai Köztársaság ZM ZMB 894
Zimbabwe / Zimbabwei Köztársaság ZW ZWE 716
Zöld-foki-szigetek / Zöld-foki Köztársaság CV CPV 132

3. Nemzetközi kapcsolatokban, illetve bizonyos célokra a „Szentszék" elnevezés is használható.

C. Az államok neve angol, francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelven

Az ENSZ Földrajzinév-szakértői Csoportja (UNGEGN) és a Közgyűlési és Konferenciamenedzsment-osztály Dokumentációs Divíziójának Terminológiai Szekciója (UNTERM) által gondozott egyik államnévjegyzék *

1.	**Afghanistan** Afghanistan (l') [masc.] Afganistán (el) **Афганистан** 阿富汗 أفغانستان	**the Islamic Republic of Afghanistan** République islamique d'Afghanistan República Islámica del Afganistán (la) **Исламская Республика Афганистан** 阿富汗伊斯兰共和国 جمهورية أفغانستان الإسلامية
2.	**Albania** Albanie (l') [fém.] Albania **Албания** 阿尔巴尼亚 ألبانيا	**the Republic of Albania** la République d'Albanie la República de Albania **Республика Албания** 阿尔巴尼亚共和国 جمهورية ألبانيا
3.	**Algeria** Algérie (l') [fém.] Argelia **Алжир** 阿尔及利亚 الجزائر	**the People's Democratic Republic of Algeria** la République algérienne démocratique et populaire la República Argelina Democrática y Popular **Алжирская Народная Демократическая Республика** 阿尔及利亚民主人民共和国 الجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية
4.	**Andorra** Andorre (l') [fém.] Andorra **Андорра** 安道尔 أندورا	**the Principality of Andorra** la Principauté d'Andorre el Principado de Andorra **Княжество Андорра** 安道尔公国 إمارة أندورا

* Forrás: The United Nations Multilingual Terminology Database, [http://unterm.un.org /dgaacs/unterm.nsf/c2f5f1ea9d52ce7485256dc5006e5940/99ae7b94b7830bdc85257338005b7747?OpenDocument]. Letöltve: 2015. január 31. A letöltést megelőzően az adatbázis 2014 októberében frissült.

5.	**Angola** Angola (l') [masc.] Angola Ангола 安哥拉 أنغولا	**the Republic of Angola** la République d'Angola la República de Angola Республика Ангола 安哥拉共和国 جمهورية أنغولا
6.	**Antigua and Barbuda** Antigua-et-Barbuda [fém.] Antigua y Barbuda Антигуа и Барбуда 安提瓜和巴布达 أنتيغوا وبربودا	**Antigua and Barbuda** Antigua-et-Barbuda [fém.] Antigua y Barbuda Антигуа и Барбуда 安提瓜和巴布达 أنتيغوا وبربودا
7.	**Argentina** Argentine (l') [fém.] Argentina (la) Аргентина 阿根廷 الأرجنتين	**the Argentine Republic** la République argentine la República Argentina Аргентинская Республика 阿根廷共和国 جمهورية الأرجنتين
8.	**Armenia** Arménie (l') [fém.] Armenia Армения 亚美尼亚 أرمينيا	**the Republic of Armenia** la République d'Arménie la República de Armenia Республика Армения 亚美尼亚共和国 جمهورية أرمينيا
9.	**Australia** Australie (l') [fém.] Australia Австралия 澳大利亚 أستراليا	**Australia** l'Australie Australia Австралия 澳大利亚 أستراليا
10.	**Austria** Autriche (l') [fém.] Austria Австрия 奥地利 النمسا	**the Republic of Austria** la République d'Autriche la República de Austria Австрийская Республика 奥地利共和国 جمهورية النمسا
11.	**Azerbaijan** Azerbaïdjan (l') [masc.] Azerbaiyán Азербайджан 阿塞拜疆 أذربيجان	**the Republic of Azerbaijan** la République d'Azerbaïdjan la República de Azerbaiyán Азербайджанская Республика 阿塞拜疆共和国 جمهورية أذربيجان
12.	**Bahamas (the)** Bahamas (les) [fém.] Bahamas (las) Багамские Острова 巴哈马 جزر البهاما	**the Commonwealth of the Bahamas** le Commonwealth des Bahamas el Commonwealth de las Bahamas Содружество Багамских Островов 巴哈马国 كمنولث جزر البهاما

13.	**Bahrain** Bahreïn [masc.] Bahrein **Бахрейн** 巴林 البحرين	**the Kingdom of Bahrain** le Royaume de Bahreïn el Reino de Bahrein **Королевство Бахрейн** 巴林王国 مملكة البحرين
14.	**Bangladesh** Bangladesh (le) Bangladesh **Бангладеш** 孟加拉国 بنغلاديش	**the People's Republic of Bangladesh** la République populaire du Bangladesh la República Popular de Bangladesh **Народная Республика Бангладеш** 孟加拉人民共和国 جمهورية بنغلاديش الشعبية
15.	**Barbados** Barbade (la) Barbados **Барбадос** 巴巴多斯 بربادوس	**Barbados** la Barbade Barbados **Барбадос** 巴巴多斯 بربادوس
16.	**Belarus** Bélarus (le) Belarús **Беларусь** 白俄罗斯 بيلاروس	**the Republic of Belarus** la République du Bélarus la República de Belarús **Республика Беларусь** 白俄罗斯共和国 جمهورية بيلاروس
17.	**Belgium** Belgique (la) Bélgica **Бельгия** 比利时 بلجيكا	**the Kingdom of Belgium** le Royaume de Belgique el Reino de Bélgica **Королевство Бельгия** 比利时王国 مملكة بلجيكا
18.	**Belize** Belize (le) Belice **Белиз** 伯利兹 بليز	**Belize** le Belize Belice **Белиз** 伯利兹 بليز
19.	**Benin** Bénin (le) Benin **Бенин** 贝宁 بنن	**the Republic of Benin** la République du Bénin la República de Benin **Республика Бенин** 贝宁共和国 جمهورية بنن
20.	**Bhutan** Bhoutan (le) Bhután **Бутан** 不丹 بوتان	**the Kingdom of Bhutan** le Royaume du Bhoutan el Reino de Bhután **Королевство Бутан** 不丹王国 مملكة بوتان

21.	**Bolivia (Plurinational State of)** Bolivie (État plurinational de) (l') Bolivia (Estado Plurinacional de) Боливия (Многонациональное Государство) 玻利维亚（多民族国） بوليفيا (دولة - المتعددة القوميات)	**the Plurinational State of Bolivia** État plurinational de Bolivie Estado Plurinacional de Bolivia Многонациональное Государство Боливия 玻利维亚多民族国 دولة بوليفيا المتعددة القوميات
22.	**Bosnia and Herzegovina** Bosnie-Herzégovine (la) Bosnia y Herzegovina Босния и Герцеговина 波斯尼亚和黑塞哥维那 البوسنة والهرسك	**Bosnia and Herzegovina** la Bosnie-Herzégovine Bosnia y Herzegovina Босния и Герцеговина 波斯尼亚和黑塞哥维那 البوسنة والهرسك
23.	**Botswana** Botswana (le) Botswana Ботсвана 博茨瓦纳 بوتسوانا	**the Republic of Botswana** la République du Botswana la República de Botswana Республика Ботсвана 博茨瓦纳共和国 جمهورية بوتسوانا
24.	**Brazil** Brésil (le) Brasil (el) Бразилия 巴西 البرازيل	**the Federative Republic of Brazil** la République fédérative du Brésil la República Federativa del Brasil Федеративная Республика Бразилия 巴西联邦共和国 الجمهورية الاتحادية البرازيلية
25.	**Brunei Darussalam** Brunéi Darussalam (le) Brunei Darussalam Бруней-Даруссалам 文莱达鲁萨兰国 بروني دار السلام	**Brunei Darussalam** le Brunéi Darussalam Brunei Darussalam Бруней-Даруссалам 文莱达鲁萨兰国 بروني دار السلام
26.	**Bulgaria** Bulgarie (la) Bulgaria Болгария 保加利亚 بلغاريا	**the Republic of Bulgaria** la République de Bulgarie la República de Bulgaria Республика Болгария 保加利亚共和国 جمهورية بلغاريا
27.	**Burkina Faso** Burkina Faso (le) Burkina Faso Буркина-Фасо 布基纳法索 بوركينا فاسو	**Burkina Faso** le Burkina Faso Burkina Faso Буркина-Фасо 布基纳法索 بوركينا فاسو

28. **Burundi**
Burundi (le)
Burundi
Бурунди
布隆迪
بوروندي

the Republic of Burundi
la République du Burundi
la República de Burundi
Республика Бурунди
布隆迪共和国
جمهورية بوروندي

29. **Cabo Verde**
Cabo Verde (sans article)
Cabo Verde
Кабо-Верде
佛得角
كابو فيردي

the Republic of Cabo Verde
la République de Cabo Verde
la República de Cabo Verde
Республика Кабо-Верде
佛得角共和国
جمهورية كابو فيردي

30. **Cambodia**
Cambodge (le)
Camboya
Камбоджа
柬埔寨
كمبوديا

the Kingdom of Cambodia
le Royaume du Cambodge
el Reino de Camboya
Королевство Камбоджа
柬埔寨王国
مملكة كمبوديا

31. **Cameroon**
Cameroun (le)
Camerún (el)
Камерун
喀麦隆
الكاميرون

the Republic of Cameroon
la République du Cameroun
la República del Camerún
Республика Камерун
喀麦隆共和国
جمهورية الكاميرون

32. **Canada**
Canada (le)
Canadá (el)
Канада
加拿大
كندا

Canada
le Canada
el Canadá
Канада
加拿大
كندا

33. **Central African Republic (the)**
République centrafricaine (la)
República Centroafricana (la)
Центральноафриканская Республика
中非共和国
جمهورية أفريقيا الوسطى

the Central African Republic
la République centrafricaine
la República Centroafricana
Центральноафриканская Республика
中非共和国
جمهورية أفريقيا الوسطى

34. **Chad**
Tchad (le)
Chad (el)
Чад
乍得
تشاد

the Republic of Chad
la République du Tchad
la República del Chad
Республика Чад
乍得共和国
جمهورية تشاد

35.	**Chile** Chili (le) Chile **Чили** 智利 شيلي	**the Republic of Chile** la République du Chili la República de Chile **Республика Чили** 智利共和国 جمهورية شيلي
36.	**China** Chine (la) China **Китай** 中国 الصين	**the People's Republic of China** la République populaire de Chine la República Popular China **Китайская Народная Республика** 中华人民共和国 جمهورية الصين الشعبية
37.	**Colombia** Colombie (la) Colombia **Колумбия** 哥伦比亚 كولومبيا	**the Republic of Colombia** la République de Colombie la República de Colombia **Республика Колумбия** 哥伦比亚共和国 جمهورية كولومبيا
38.	**Comoros (the)** Comores (les) [fém.] Comoras (las) **Коморские Острова** 科摩罗 جزر القمر	**the Union of the Comoros** l'Union des Comores la Unión de las Comoras **Союз Коморских Островов** 科摩罗联盟 اتحاد جزر القمر
39.	**Congo (the)** Congo (le) Congo (el) **Конго** 刚果 الكونغو	**the Republic of the Congo** la République du Congo la República del Congo **Республика Конго** 刚果共和国 جمهورية الكونغو
40.	**Costa Rica** Costa Rica (le) Costa Rica **Коста-Рика** 哥斯达黎加 كوستاريكا	**the Republic of Costa Rica** la République du Costa Rica la República de Costa Rica **Республика Коста-Рика** 哥斯达黎加共和国 جمهورية كوستاريكا
41.	**Côte d'Ivoire** Côte d'Ivoire (la) Côte d'Ivoire **Кот-д'Ивуар** 科特迪瓦 كوت ديفوار	**the Republic of Côte d'Ivoire** la République de Côte d'Ivoire la República de Côte d'Ivoire **Республика Кот-д'Ивуар** 科特迪瓦共和国 جمهورية كوت ديفوار
42.	**Croatia** Croatie (la) Croacia **Хорватия** 克罗地亚 كرواتيا	**the Republic of Croatia** la République de Croatie la República de Croacia **Республика Хорватия** 克罗地亚共和国 جمهورية كرواتيا

43.	**Cuba** Cuba [fém.] Cuba Куба 古巴 كوبا	**the Republic of Cuba** la République de Cuba la República de Cuba Республика Куба 古巴共和国 جمهورية كوبا
44.	**Cyprus** Chypre [fém.] Chipre Кипр 塞浦路斯 قبرص	**the Republic of Cyprus** la République de Chypre la República de Chipre Республика Кипр 塞浦路斯共和国 جمهورية قبرص
45.	**Czech Republic (the)** République tchèque (la) República Checa (la) Чешская Республика 捷克共和国 الجمهورية التشيكية	**the Czech Republic** la République tchèque la República Checa Чешская Республика 捷克共和国 الجمهورية التشيكية
46.	**Democratic People's Republic of Korea (the)** République populaire démocratique de Corée (la) República Popular Democrática de Corea (la) Корейская Народно-Демократическая Республика 朝鲜民主主义人民共和国 جمهورية كوريا الشعبية الديمقراطية	**the Democratic People's Republic of Korea** la République populaire démocratique de Corée la República Popular Democrática de Corea Корейская Народно-Демократическая Республика 朝鲜民主主义人民共和国 جمهورية كوريا الشعبية الديمقراطية
47.	**Democratic Republic of the Congo (the)** République démocratique du Congo (la) República Democrática del Congo (la) Демократическая Республика Конго 刚果民主共和国 جمهورية الكونغو الديمقراطية	**the Democratic Republic of the Congo** la République démocratique du Congo la República Democrática del Congo Демократическая Республика Конго 刚果民主共和国 جمهورية الكونغو الديمقراطية
48.	**Denmark** Danemark (le) Dinamarca Дания 丹麦 الدانمرك	**the Kingdom of Denmark** le Royaume du Danemark el Reino de Dinamarca Королевство Дания 丹麦王国 مملكة الدانمرك
49.	**Djibouti** Djibouti [masc.] Djibouti Джибути 吉布提 جيبوتي	**the Republic of Djibouti** la République de Djibouti la República de Djibouti Республика Джибути 吉布提共和国 جمهورية جيبوتي

50.	**Dominica** Dominique (la) Dominica Доминика 多米尼克 دومينيكا	**the Commonwealth of Dominica** le Commonwealth de Dominique el Commonwealth de Dominica Содружество Доминики 多米尼克国 كمنولث دومينيكا
51.	**Dominican Republic (the)** République dominicaine (la) República Dominicana (la) Доминиканская Республика 多米尼加 الجمهورية الدومينيكية	**the Dominican Republic** la République dominicaine la República Dominicana Доминиканская Республика 多米尼加共和国 الجمهورية الدومينيكية
52.	**Ecuador** Équateur (l') [masc.] Ecuador (el) Эквадор 厄瓜多尔 إكوادور	**the Republic of Ecuador** la République de l'Équateur la República del Ecuador Республика Эквадор 厄瓜多尔共和国 جمهورية إكوادور
53.	**Egypt** Égypte (l') [fém.] Egipto Египет 埃及 مصر	**the Arab Republic of Egypt** la République arabe d'Égypte la República Árabe de Egipto Арабская Республика Египет 阿拉伯埃及共和国 جمهورية مصر العربية
54.	**El Salvador** El Salvador [masc.] El Salvador Сальвадор 萨尔瓦多 السلفادور	**the Republic of El Salvador** la République d'El Salvador la República de El Salvador Республика Эль-Сальвадор 萨尔瓦多共和国 جمهورية السلفادور
55.	**Equatorial Guinea** Guinée équatoriale (la) Guinea Ecuatorial Экваториальная Гвинея 赤道几内亚 غينيا الاستوائية	**the Republic of Equatorial Guinea** la République de Guinée équatoriale la República de Guinea Ecuatorial Республика Экваториальная Гвинея 赤道几内亚共和国 جمهورية غينيا الاستوائية
56.	**Eritrea** Érythrée (l') [fém.] Eritrea Эритрея 厄立特里亚 إريتريا	**the State of Eritrea** l'État d'Érythrée el Estado de Eritrea Государство Эритрея 厄立特里亚国 دولة إريتريا
57.	**Estonia** Estonie (l') [fém.] Estonia Эстония 爱沙尼亚 إستونيا	**the Republic of Estonia** la République d'Estonie la República de Estonia Эстонская Республика 爱沙尼亚共和国 جمهورية إستونيا

58.	**Ethiopia** Éthiopie (l') [fém.] Etiopía **Эфиопия** 埃塞俄比亚 إثيوبيا	**the Federal Democratic Republic of Ethiopia** la République fédérale démocratique d'Éthiopie la República Democrática Federal de Etiopía **Федеративная Демократическая Республика Эфиопия** 埃塞俄比亚联邦民主共和国 جمهورية إثيوبيا الديمقراطية الاتحادية
59.	**Fiji** Fidji (les) [fém.] Fiji **Фиджи** 斐济 فيجي	**the Republic of Fiji** la République des Fidji la República de Fiji **Республика Фиджи** 斐济共和国 جمهورية فيجي
60.	**Finland** Finlande (la) Finlandia **Финляндия** 芬兰 فنلندا	**the Republic of Finland** la République de Finlande la República de Finlandia **Финляндская Республика** 芬兰共和国 جمهورية فنلندا
61.	**France** France (la) Francia **Франция** 法国 فرنسا	**the French Republic** la République française la República Francesa **Французская Республика** 法兰西共和国 الجمهورية الفرنسية
62.	**Gabon** Gabon (le) Gabón (el) **Габон** 加蓬 غابون	**the Gabonese Republic** la République gabonaise la República Gabonesa **Габонская Республика** 加蓬共和国 جمهورية الغابون
63.	**Gambia (the)** Gambie (la) Gambia **Гамбия** 冈比亚 غامبيا	**the Republic of the Gambia** la République de Gambie la República de Gambia **Республика Гамбия** 冈比亚共和国 جمهورية غامبيا
64.	**Georgia** Géorgie (la) Georgia **Грузия** 格鲁吉亚 جورجيا	**Georgia** la Géorgie Georgia **Грузия** 格鲁吉亚 جورجيا
65.	**Germany** Allemagne (l') [fém.] Alemania **Германия** 德国 ألمانيا	**the Federal Republic of Germany** la République fédérale d'Allemagne la República Federal de Alemania **Федеративная Республика Германия** 德意志联邦共和国 جمهورية ألمانيا الاتحادية

66. **Ghana** — **the Republic of Ghana**
Ghana (le) — la République du Ghana
Ghana — la República de Ghana
Гана — **Республика Гана**
加纳 — 加纳共和国
غانا — جمهورية غانا

67. **Greece** — **the Hellenic Republic**
Grèce (la) — la République hellénique
Grecia — la República Helénica
Греция — **Греческая Республика**
希腊 — 希腊共和国
اليونان — الجمهورية الهيلينية

68. **Grenada** — **Grenada**
Grenade (la) — la Grenade
Granada — Granada
Гренада — **Гренада**
格林纳达 — 格林纳达
غرينادا — غرينادا

69. **Guatemala** — **the Republic of Guatemala**
Guatemala (le) — la République du Guatemala
Guatemala — la República de Guatemala
Гватемала — **Республика Гватемала**
危地马拉 — 危地马拉共和国
غواتيمالا — جمهورية غواتيمالا

70. **Guinea** — **the Republic of Guinea**
Guinée (la) — la République de Guinée
Guinea — la República de Guinea
Гвинея — **Гвинейская Республика**
几内亚 — 几内亚共和国
غينيا — جمهورية غينيا

71. **Guinea-Bissau** — **the Republic of Guinea-Bissau**
Guinée-Bissau (la) — la République de Guinée-Bissau
Guinea-Bissau — la República de Guinea-Bissau
Гвинея-Бисау — **Республика Гвинея-Бисау**
几内亚比绍 — 几内亚比绍共和国
غينيا - بيساو — جمهورية غينيا - بيساو

72. **Guyana** — **the Republic of Guyana**
Guyana (le) — la République du Guyana
Guyana — la República de Guyana
Гайана — **Республика Гайана**
圭亚那 — 圭亚那共和国
غيانا — جمهورية غيانا

73. **Haiti** — **the Republic of Haiti**
Haïti [masc.] — la République d'Haïti
Haití — la República de Haití
Гаити — **Республика Гаити**
海地 — 海地共和国
هايتي — جمهورية هايتي

74.	**Honduras** Honduras (le) Honduras Гондурас 洪都拉斯 هندوراس	**the Republic of Honduras** la République du Honduras la República de Honduras Республика Гондурас 洪都拉斯共和国 جمهورية هندوراس
75.	**Hungary** Hongrie (la) Hungría Венгрия 匈牙利 هنغاريا	**Hungary** la Hongrie Hungría Венгрия 匈牙利 هنغاريا
76.	**Iceland** Islande (l') [fém.] Islandia Исландия 冰岛 آيسلندا	**the Republic of Iceland** la République d'Islande la República de Islandia Республика Исландия 冰岛共和国 جمهورية آيسلندا
77.	**India** Inde (l') [fém.] India (la) Индия 印度 الهند	**the Republic of India** la République de l'Inde la República de la India Республика Индия 印度共和国 جمهورية الهند
78.	**Indonesia** Indonésie (l') [fém.] Indonesia Индонезия 印度尼西亚 إندونيسيا	**the Republic of Indonesia** la République d'Indonésie la República de Indonesia Республика Индонезия 印度尼西亚共和国 جمهورية إندونيسيا
79.	**Iran (Islamic Republic of)** Iran (République islamique d') Irán (República Islámica del) Иран (Исламская Республика) 伊朗（伊斯兰共和国） إيران (جمهورية - الإسلامية)	**the Islamic Republic of Iran** la République islamique d'Iran la República Islámica del Irán Исламская Республика Иран 伊朗伊斯兰共和国 جمهورية إيران الإسلامية
80.	**Iraq** Iraq (l') [masc.] Iraq (el) Ирак 伊拉克 العراق	**the Republic of Iraq** la République d'Iraq la República del Iraq Республика Ирак 伊拉克共和国 جمهورية العراق
81.	**Ireland** Irlande (l') [fém.] Irlanda Ирландия 爱尔兰 آيرلندا	**Ireland** l'Irlande Irlanda Ирландия 爱尔兰 آيرلندا

82. **Israel**
Israël [masc.]
Israel
Израиль
以色列
إسرائيل

the State of Israel
l'État d'Israël
el Estado de Israel
Государство Израиль
以色列国
دولة إسرائيل

83. **Italy**
Italie (l') [fém.]
Italia
Италия
意大利
إيطاليا

the Republic of Italy
la République italienne
la República Italiana
Итальянская Республика
意大利共和国
جمهورية إيطاليا

84. **Jamaica**
Jamaïque (la)
Jamaica
Ямайка
牙买加
جامايكا

Jamaica
la Jamaïque
Jamaica
Ямайка
牙买加
جامايكا

85. **Japan**
Japon (le)
Japón (el)
Япония
日本
اليابان

Japan
le Japon
el Japón
Япония
日本国
اليابان

86. **Jordan**
Jordanie (la)
Jordania
Иордания
约旦
الأردن

the Hashemite Kingdom of Jordan
le Royaume hachémite de Jordanie
el Reino Hachemita de Jordania
Иорданское Хашимитское Королевство
约旦哈希姆王国
المملكة الأردنية الهاشمية

87. **Kazakhstan**
Kazakhstan (le)
Kazajstán
Казахстан
哈萨克斯坦
كازاخستان

the Republic of Kazakhstan
la République du Kazakhstan
la República de Kazajstán
Республика Казахстан
哈萨克斯坦共和国
جمهورية كازاخستان

88. **Kenya**
Kenya (le)
Kenya
Кения
肯尼亚
كينيا

the Republic of Kenya
la République du Kenya
la República de Kenya
Республика Кения
肯尼亚共和国
جمهورية كينيا

89. **Kiribati**
Kiribati [fém.]
Kiribati
Кирибати
基里巴斯
كيريباس

the Republic of Kiribati
la République de Kiribati
la República de Kiribati
Республика Кирибати
基里巴斯共和国
جمهورية كيريباس

90.	**Kuwait** Koweït (le) Kuwait Кувейт 科威特 الكويت	**the State of Kuwait** l'État du Koweït el Estado de Kuwait Государство Кувейт 科威特国 دولة الكويت
91.	**Kyrgyzstan** Kirghizistan (le) Kirguistán Кыргызстан 吉尔吉斯斯坦 قيرغيزستان	**the Kyrgyz Republic** la République kirghize la República Kirguisa Кыргызская Республика 吉尔吉斯共和国 جمهورية قيرغيزستان
92.	**Lao People's Democratic Republic (the)** République démocratique populaire lao (la) República Democrática Popular Lao (la) Лаосская Народно-Демократическая Республика 老挝人民民主共和国 جمهورية لاو الديمقراطية الشعبية	**the Lao People's Democratic Republic** la République démocratique populaire lao la República Democrática Popular Lao Лаосская Народно-Демократическая Республика 老挝人民民主共和国 جمهورية لاو الديمقراطية الشعبية
93.	**Latvia** Lettonie (la) Letonia Латвия 拉脱维亚 لاتفيا	**the Republic of Latvia** la République de Lettonie la República de Letonia Латвийская Республика 拉脱维亚共和国 جمهورية لاتفيا
94.	**Lebanon** Liban (le) Líbano (el) Ливан 黎巴嫩 لبنان	**the Lebanese Republic** la République libanaise la República Libanesa Ливанская Республика 黎巴嫩共和国 الجمهورية اللبنانية
95.	**Lesotho** Lesotho (le) Lesotho Лесото 莱索托 ليسوتو	**the Kingdom of Lesotho** le Royaume du Lesotho el Reino de Lesotho Королевство Лесото 莱索托王国 مملكة ليسوتو
96.	**Liberia** Libéria (le) Liberia Либерия 利比里亚 ليبريا	**the Republic of Liberia** la République du Libéria la República de Liberia Республика Либерия 利比里亚共和国 جمهورية ليبريا

97.	**Libya** Libye (la) Libia **Ливия** 利比亚 ليبيا	**Libya** la Libye Libia **Ливия** 利比亚 ليبيا
98.	**Liechtenstein** Liechtenstein (le) Liechtenstein **Лихтенштейн** 列支敦士登 ليختنشتاين	**the Principality of Liechtenstein** la Principauté du Liechtenstein el Principado de Liechtenstein **Княжество Лихтенштейн** 列支敦士登公国 إمارة ليختنشتاين
99.	**Lithuania** Lituanie (la) Lituania **Литва** 立陶宛 ليتوانيا	**the Republic of Lithuania** la République de Lituanie la República de Lituania **Литовская Республика** 立陶宛共和国 جمهورية ليتوانيا
100.	**Luxembourg** Luxembourg (le) Luxemburgo **Люксембург** 卢森堡 لكسمبرغ	**the Grand Duchy of Luxembourg** le Grand-Duché de Luxembourg el Gran Ducado de Luxemburgo **Великое Герцогство Люксембург** 卢森堡大公国 دوقية لكسمبرغ الكبرى
101.	**Madagascar** Madagascar [fém.] Madagascar **Мадагаскар** 马达加斯加 مدغشقر	**the Republic of Madagascar** la République de Madagascar la República de Madagascar **Республика Мадагаскар** 马达加斯加共和国 جمهورية مدغشقر
102.	**Malawi** Malawi (le) Malawi **Малави** 马拉维 ملاوي	**the Republic of Malawi** la République du Malawi la República de Malawi **Республика Малави** 马拉维共和国 جمهورية ملاوي
103.	**Malaysia** Malaisie (la) Malasia **Малайзия** 马来西亚 ماليزيا	**Malaysia** la Malaisie Federación de Malasia **Малайзия** 马来西亚 ماليزيا
104.	**Maldives** Maldives (les) [fém.] Maldivas **Мальдивские Острова** 马尔代夫 ملديف	**the Republic of Maldives** la République des Maldives la República de Maldivas **Мальдивская Республика** 马尔代夫共和国 جمهورية ملديف

105.	**Mali** Mali (le) Malí **Мали** 马里 مالي	**the Republic of Mali** la République du Mali la República de Malí **Республика Мали** 马里共和国 جمهورية مالي
106.	**Malta** Malte [fém.] Malta **Мальта** 马耳他 مالطة	**the Republic of Malta** la République de Malte la República de Malta **Республика Мальта** 马耳他共和国 جمهورية مالطة
107.	**Marshall Islands (the)** Îles Marshall (les) Islas Marshall (las) **Маршалловы Острова** 马绍尔群岛 جزر مارشال	**the Republic of the Marshall Islands** la République des Îles Marshall la República de las Islas Marshall **Республика Маршалловы Острова** 马绍尔群岛共和国 جمهورية جزر مارشال
108.	**Mauritania** Mauritanie (la) Mauritania **Мавритания** 毛里塔尼亚 موريتانيا	**the Islamic Republic of Mauritania** la République islamique de Mauritanie la República Islámica de Mauritania **Исламская Республика Мавритания** 毛里塔尼亚伊斯兰共和国 الجمهورية الإسلامية الموريتانية
109.	**Mauritius** Maurice [fém.] Mauricio **Маврикий** 毛里求斯 موريشيوس	**the Republic of Mauritius** la République de Maurice la República de Mauricio **Республика Маврикий** 毛里求斯共和国 جمهورية موريشيوس
110.	**Mexico** Mexique (le) México **Мексика** 墨西哥 المكسيك	**the United Mexican States** les États-Unis du Mexique los Estados Unidos Mexicanos **Мексиканские Соединенные Штаты** 墨西哥合众国 الولايات المتحدة المكسيكية
111.	**Micronesia (Federated States of)** Micronésie (États fédérés de) Micronesia (Estados Federados de) **Микронезия (Федеративные Штаты)** 密克罗尼西亚（联邦） ميكرونيزيا (ولايات - الموحدة)	**the Federated States of Micronesia** les États fédérés de Micronésie los Estados Federados de Micronesia **Федеративные Штаты Микронезии** 密克罗尼西亚联邦 ولايات ميكرونيزيا الموحدة

112.	**Monaco**	**the Principality of Monaco**
	Monaco [masc.]	la Principauté de Monaco
	Mónaco	el Principado de Mónaco
	Монако	**Княжество Монако**
	摩纳哥	摩纳哥公国
	موناكو	إمارة موناكو
113.	**Mongolia**	**Mongolia**
	Mongolie (la)	la Mongolie
	Mongolia	Mongolia
	Монголия	**Монголия**
	蒙古	蒙古国
	منغوليا	منغوليا
114.	**Montenegro**	**Montenegro**
	Monténégro (le)	le Monténégro
	Montenegro	Montenegro
	Черногория	**Черногория**
	黑山	黑山
	الجبل الأسود	الجبل الأسود
115.	**Morocco**	**the Kingdom of Morocco**
	Maroc (le)	le Royaume du Maroc
	Marruecos	el Reino de Marruecos
	Марокко	**Королевство Марокко**
	摩洛哥	摩洛哥王国
	المغرب	المملكة المغربية
116.	**Mozambique**	**the Republic of Mozambique**
	Mozambique (le)	la République du Mozambique
	Mozambique	la República de Mozambique
	Мозамбик	**Республика Мозамбик**
	莫桑比克	莫桑比克共和国
	موزامبيق	جمهورية موزامبيق
117.	**Myanmar**	**the Republic of the Union of Myanmar**
	Myanmar (le)	la République de l'Union du Myanmar
	Myanmar	la República de la Unión de Myanmar
	Мьянма	**Республика Союз Мьянма**
	缅甸	缅甸联邦共和国
	ميانمار	جمهورية اتحاد ميانمار
118.	**Namibia**	**the Republic of Namibia**
	Namibie (la)	la République de Namibie
	Namibia	la República de Namibia
	Намибия	**Республика Намибия**
	纳米比亚	纳米比亚共和国
	ناميبيا	جمهورية ناميبيا
119.	**Nauru**	**the Republic of Nauru**
	Nauru [fém.]	la République de Nauru
	Nauru	la República de Nauru
	Науру	**Республика Науру**
	瑙鲁	瑙鲁共和国
	ناورو	جمهورية ناورو

120. **Nepal**
Népal (le)
Nepal
Непал
尼泊尔
نيبال

the Federal Democratic Republic of Nepal
la République fédérale démocratique du Népal
la República Democrática Federal de Nepal
Федеративная Демократическая Республика Непал
尼泊尔联邦民主共和国
جمهورية نيبال الديمقراطية الاتحادية

121. **Netherlands (the)**
Pays-Bas (les)
Países Bajos (los)
Нидерланды
荷兰
هولندا

the Kingdom of the Netherlands
le Royaume des Pays-Bas
el Reino de los Países Bajos
Королевство Нидерландов
荷兰王国
مملكة هولندا

122. **New Zealand**
Nouvelle-Zélande (la)
Nueva Zelandia
Новая Зеландия
新西兰
نيوزيلندا

New Zealand
la Nouvelle-Zélande
Nueva Zelandia
Новая Зеландия
新西兰
نيوزيلندا

123. **Nicaragua**
Nicaragua (le)
Nicaragua
Никарагуа
尼加拉瓜
نيكاراغوا

the Republic of Nicaragua
la République du Nicaragua
la República de Nicaragua
Республика Никарагуа
尼加拉瓜共和国
جمهورية نيكاراغوا

124. **Niger (the)**
Niger (le)
Níger (el)
Нигер
尼日尔
النيجر

the Republic of the Niger
la République du Niger
la República del Níger
Республика Нигер
尼日尔共和国
جمهورية النيجر

125. **Nigeria**
Nigéria (le)
Nigeria
Нигерия
尼日利亚
نيجيريا

the Federal Republic of Nigeria
la République fédérale du Nigéria
la República Federal de Nigeria
Федеративная Республика Нигерия
尼日利亚联邦共和国
جمهورية نيجيريا الاتحادية

126. **Norway**
Norvège (la)
Noruega
Норвегия
挪威
النرويج

the Kingdom of Norway
le Royaume de Norvège
el Reino de Noruega
Королевство Норвегия
挪威王国
مملكة النرويج

127. **Oman**
Oman [masc.]
Omán
Оман
阿曼
عمان

the Sultanate of Oman
le Sultanat d'Oman
la Sultanía de Omán
Султанат Оман
阿曼苏丹国
سلطنة عمان

128. **Pakistan**
Pakistan (le)
Pakistán (el)
Пакистан
巴基斯坦
باكستان

the Islamic Republic of Pakistan
la République islamique du Pakistan
la República Islámica del Pakistán
Исламская Республика Пакистан
巴基斯坦伊斯兰共和国
جمهورية باكستان الإسلامية

129. **Palau**
Palaos (les)
Palau
Палау
帕劳
بالاو

the Republic of Palau
la République des Palaos
la República de Palau
Республика Палау
帕劳共和国
جمهورية بالاو

130. **Panama**
Panama (le)
Panamá
Панама
巴拿马
بنما

the Republic of Panama
la République du Panama
la República de Panamá
Республика Панама
巴拿马共和国
جمهورية بنما

131. **Papua New Guinea**
Papouasie-Nouvelle-Guinée (la)
Papua Nueva Guinea
Папуа-Новая Гвинея
巴布亚新几内亚
بابوا غينيا الجديدة

Independent State of Papua New Guinea
l'État indépendant de Papouasie-Nouvelle-Guinée
Estado Independiente de Papua Nueva Guinea
Независимое государство Папуа-Новая Гвинея
巴布亚新几内亚独立国
دولة بابوا غينيا الجديدة المستقلة

132. **Paraguay**
Paraguay (le)
Paraguay (el)
Парагвай
巴拉圭
باراغواي

the Republic of Paraguay
la République du Paraguay
la República del Paraguay
Республика Парагвай
巴拉圭共和国
جمهورية باراغواي

133. **Peru**
Pérou (le)
Perú (el)
Перу
秘鲁
بيرو

the Republic of Peru
la République du Pérou
la República del Perú
Республика Перу
秘鲁共和国
جمهورية بيرو

134. **Philippines (the)**
Philippines (les) [fém.]
Filipinas
Филиппины
菲律宾
الفلبين

the Republic of the Philippines
la République des Philippines
la República de Filipinas
Республика Филиппины
菲律宾共和国
جمهورية الفلبين

135. **Poland**
Pologne (la)
Polonia
Польша
波兰
بولندا

the Republic of Poland
la République de Pologne
la República de Polonia
Республика Польша
波兰共和国
جمهورية بولندا

136.	**Portugal** Portugal (le) Portugal Португалия 葡萄牙 البرتغال	**the Portuguese Republic** la République portugaise la República Portuguesa Португальская Республика 葡萄牙共和国 جمهورية البرتغال
137.	**Qatar** Qatar (le) Qatar Катар 卡塔尔 قطر	**the State of Qatar** l'État du Qatar el Estado de Qatar Государство Катар 卡塔尔国 دولة قطر
138.	**Republic of Korea (the)** République de Corée (la) República de Corea (la) Республика Корея 大韩民国 جمهورية كوريا	**the Republic of Korea** la République de Corée la República de Corea Республика Корея 大韩民国 جمهورية كوريا
139.	**Republic of Moldova (the)** République de Moldova (la) la República de Moldova Республика Молдова 摩尔多瓦共和国 جمهورية مولدوفا	**the Republic of Moldova** la République de Moldova la República de Moldova Республика Молдова 摩尔多瓦共和国 جمهورية مولدوفا
140.	**Romania** Roumanie (la) Rumania Румыния 罗马尼亚 رومانيا	**Romania** la Roumanie Rumania Румыния 罗马尼亚 رومانيا
141.	**Russian Federation (the)** Fédération de Russie (la) Federación de Rusia (la) Российская Федерация 俄罗斯联邦 الاتحاد الروسي	**the Russian Federation** la Fédération de Russie la Federación de Rusia Российская Федерация 俄罗斯联邦 الاتحاد الروسي
142.	**Rwanda** Rwanda (le) Rwanda Руанда 卢旺达 رواندا	**the Republic of Rwanda** la République du Rwanda la República de Rwanda Республика Руанда 卢旺达共和国 جمهورية رواندا
143.	**Saint Kitts and Nevis** Saint-Kitts-et-Nevis [masc.] Saint Kitts y Nevis Сент-Китс и Невис 圣基茨和尼维斯 سانت كيتس ونيفس	**Saint Kitts and Nevis** Saint-Kitts-et-Nevis [masc.] Saint Kitts y Nevis Сент-Китс и Невис 圣基茨和尼维斯 سانت كيتس ونيفس

144. **Saint Lucia**
Sainte-Lucie [fém.]
Santa Lucía
Сент-Люсия
圣卢西亚
سانت لوسيا

Saint Lucia
Sainte-Lucie [fém.]
Santa Lucía
Сент-Люсия
圣卢西亚
سانت لوسيا

145. **Saint Vincent and the Grenadines**
Saint-Vincent-et-les Grenadines [fém.]
San Vicente y las Granadinas
Сент-Винсент и Гренадины
圣文森特和格林纳丁斯
سانت فنسنت وجزر غرينادين

Saint Vincent and the Grenadines
Saint-Vincent-et-les Grenadines [fém.]
San Vicente y las Granadinas
Сент-Винсент и Гренадины
圣文森特和格林纳丁斯
سانت فنسنت وجزر غرينادين

146. **Samoa**
Samoa (le)
Samoa
Самоа
萨摩亚
ساموا

the Independent State of Samoa
l'État indépendant du Samoa
el Estado Independiente de Samoa
Независимое Государство Самоа
萨摩亚独立国
دولة ساموا المستقلة

147. **San Marino**
Saint-Marin [masc.]
San Marino
Сан-Марино
圣马力诺
سان مارينو

the Republic of San Marino
la République de Saint-Marin
la República de San Marino
Республика Сан-Марино
圣马力诺共和国
جمهورية سان مارينو

148. **Sao Tome and Principe**
Sao Tomé-et-Principe [fém.]
Santo Tomé y Príncipe
Сан-Томе и Принсипи
圣多美和普林西比
سان تومي وبرينسيبي

the Democratic Republic of Sao Tome and Principe
la République démocratique de Sao Tomé-et-Principe
la República Democrática de Santo Tomé y Príncipe
Демократическая Республика Сан-Томе и Принсипи
圣多美和普林西比民主共和国
جمهورية سان تومي وبرينسيبي الديمقراطية

149. **Saudi Arabia**
Arabie saoudite (l') [fém.]
Arabia Saudita (la)
Саудовская Аравия
沙特阿拉伯
المملكة العربية السعودية

the Kingdom of Saudi Arabia
le Royaume d'Arabie saoudite
el Reino de la Arabia Saudita
Королевство Саудовская Аравия
沙特阿拉伯王国
المملكة العربية السعودية

150. **Senegal**
Sénégal (le)
Senegal (el)
Сенегал
塞内加尔
السنغال

the Republic of Senegal
la République du Sénégal
la República del Senegal
Республика Сенегал
塞内加尔共和国
جمهورية السنغال

151. **Serbia**
Serbie (la)
Serbia
Сербия
塞尔维亚
صربيا

the Republic of Serbia
la République de Serbie
la República de Serbia
Республика Сербия
塞尔维亚共和国
جمهورية صربيا

152. **Seychelles**
Seychelles (les) [fém.]
Seychelles
Сейшельские Острова
塞舌尔
سيشيل

the Republic of Seychelles
la République des Seychelles
la República de Seychelles
Республика Сейшельские Острова
塞舌尔共和国
جمهورية سيشيل

153. **Sierra Leone**
Sierra Leone (la)
Sierra Leona
Сьерра-Леоне
塞拉利昂
سيراليون

the Republic of Sierra Leone
la République de Sierra Leone
la República de Sierra Leona
Республика Сьерра-Леоне
塞拉利昂共和国
جمهورية سيراليون

154. **Singapore**
Singapour [fém.]
Singapur
Сингапур
新加坡
سنغافورة

the Republic of Singapore
la République de Singapour
la República de Singapur
Республика Сингапур
新加坡共和国
جمهورية سنغافورة

155. **Slovakia**
Slovaquie (la)
Eslovaquia
Словакия
斯洛伐克
سلوفاكيا

the Slovak Republic
la République slovaque
la República Eslovaca
Словацкая Республика
斯洛伐克共和国
الجمهورية السلوفاكية

156. **Slovenia**
Slovénie (la)
Eslovenia
Словения
斯洛文尼亚
سلوفينيا

the Republic of Slovenia
la République de Slovénie
la República de Eslovenia
Республика Словения
斯洛文尼亚共和国
جمهورية سلوفينيا

157. **Solomon Islands**
Îles Salomon (les)
Islas Salomón (las)
Соломоновы Острова
所罗门群岛
جزر سليمان

Solomon Islands
les Îles Salomon
las Islas Salomón
Соломоновы Острова
所罗门群岛
جزر سليمان

158. **Somalia**
Somalie (la)
Somalia
Сомали
索马里
الصومال

the Federal Republic of Somalia
la République fédérale de Somalie
la República Federal de Somalia
Федеративная Республика Сомали
索马里联邦共和国
جمهورية الصومال الاتحادية

159. **South Africa**
Afrique du Sud (l') [fém.]
Sudáfrica
Южная Африка
南非
جنوب أفريقيا

the Republic of South Africa
la République sud-africaine
la República de Sudáfrica
Южно-Африканская Республика
南非共和国
جمهورية جنوب أفريقيا

160.	**South Sudan**	**the Republic of South Sudan**
	Soudan du Sud (le)	la République du Soudan du Sud
	Sudán del Sur	la República de Sudán del Sur
	Южный Судан	Республика Южный Судан
	南苏丹	南苏丹共和国
	جنوب السودان	جمهورية جنوب السودان
161.	**Spain**	**the Kingdom of Spain**
	Espagne (l') [fém.]	le Royaume d'Espagne
	España	el Reino de España
	Испания	Королевство Испания
	西班牙	西班牙王国
	إسبانيا	مملكة إسبانيا
162.	**Sri Lanka**	**the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka**
	Sri Lanka [fém.]	la République socialiste démocratique de Sri Lanka
	Sri Lanka	la República Socialista Democrática de Sri Lanka
	Шри-Ланка	Демократическая Социалистическая Республика Шри-Ланка
	斯里兰卡	斯里兰卡民主社会主义共和国
	سري لانكا	جمهورية سري لانكا الاشتراكية الديمقراطية
163.	**Sudan (the)**	**the Republic of the Sudan**
	Soudan (le)	la République du Soudan
	Sudán (el)	la República del Sudán
	Судан	Республика Судан
	苏丹	苏丹共和国
	السودان	جمهورية السودان
164.	**Suriname**	**the Republic of Suriname**
	Suriname (le)	la République du Suriname
	Suriname	la República de Suriname
	Суринам	Республика Суринам
	苏里南	苏里南共和国
	سورينام	جمهورية سورينام
165.	**Swaziland**	**the Kingdom of Swaziland**
	Swaziland (le)	le Royaume du Swaziland
	Swazilandia	el Reino de Swazilandia
	Свазиленд	Королевство Свазиленд
	斯威士兰	斯威士兰王国
	سوازيلند	مملكة سوازيلند
166.	**Sweden**	**the Kingdom of Sweden**
	Suède (la)	le Royaume de Suède
	Suecia	el Reino de Suecia
	Швеция	Королевство Швеция
	瑞典	瑞典王国
	السويد	مملكة السويد

167.	**Switzerland** Suisse (la) Suiza **Швейцария** 瑞士 سويسرا	**the Swiss Confederation** la Confédération suisse la Confederación Suiza **Швейцарская Конфедерация** 瑞士联邦 الاتحاد السويسري
168.	**Syrian Arab Republic** République arabe syrienne (la) República Árabe Siria (la) **Сирийская Арабская Республика** 阿拉伯叙利亚共和国 الجمهورية العربية السورية	**the Syrian Arab Republic** la République arabe syrienne la República Árabe Siria **Сирийская Арабская Республика** 阿拉伯叙利亚共和国 الجمهورية العربية السورية
169.	**Tajikistan** Tadjikistan (le) Tayikistán **Таджикистан** 塔吉克斯坦 طاجيكستان	**the Republic of Tajikistan** la République du Tadjikistan la República de Tayikistán **Республика Таджикистан** 塔吉克斯坦共和国 جمهورية طاجيكستان
170.	**Thailand** Thaïlande (la) Tailandia **Таиланд** 泰国 تايلند	**the Kingdom of Thailand** le Royaume de Thaïlande el Reino de Tailandia **Королевство Таиланд** 泰王国 مملكة تايلند
171.	**the former Yugoslav Republic of Macedonia** ex-République yougoslave de Macédoine (l') [fém.] ex República Yugoslava de Macedonia **бывшая югославская Республика Македония** 前南斯拉夫的马其顿共和国 جمهورية مقدونيا اليوغوسلافية سابقاً	**the former Yugoslav Republic of Macedonia** l'ex-République yougoslave de Macédoine [fém.] ex República Yugoslava de Macedonia (la) **бывшая югославская Республика Македония** 前南斯拉夫的马其顿共和国 جمهورية مقدونيا اليوغوسلافية سابقاً
172.	**Timor-Leste** Timor-Leste (le) Timor-Leste **Тимор-Лешти** 东帝汶 تيمور - ليشتي	**the Democratic Republic of Timor-Leste** la République démocratique du Timor-Leste la República Democrática de Timor-Leste **Демократическая Республика Тимор-Лешти** 东帝汶民主共和国 جمهورية تيمور - ليشتي الديمقراطية
173.	**Togo** Togo (le) Togo (el) Toro 多哥 توغو	**the Togolese Republic** la République togolaise la República Togolesa **Тоголезская Республика** 多哥共和国 جمهورية توغو

174. **Tonga**
Tonga (les) [fém.]
Tonga
Тонга
汤加
تونغا

the Kingdom of Tonga
le Royaume des Tonga
el Reino de Tonga
Королевство Тонга
汤加王国
مملكة تونغا

175. **Trinidad and Tobago**
Trinité-et-Tobago (la)
Trinidad y Tabago
Тринидад и Тобаго
特立尼达和多巴哥
ترينيداد وتوباغو

the Republic of Trinidad and Tobago
la République de Trinité-et-Tobago
la República de Trinidad y Tabago
Республика Тринидад и Тобаго
特立尼达和多巴哥共和国
جمهورية ترينيداد وتوباغو

176. **Tunisia**
Tunisie (la)
Túnez
Тунис
突尼斯
تونس

the Republic of Tunisia
la République tunisienne
la República de Túnez
Тунисская Республика
突尼斯共和国
الجمهورية التونسية

177. **Turkey**
Turquie (la)
Turquía
Турция
土耳其
تركيا

the Republic of Turkey
la République turque
la República de Turquía
Турецкая Республика
土耳其共和国
جمهورية تركيا

178. **Turkmenistan**
Turkménistan (le)
Turkmenistán
Туркменистан
土库曼斯坦
تركمانستان

Turkmenistan
le Turkménistan
Turkmenistán
Туркменистан
土库曼斯坦
تركمانستان

179. **Tuvalu**
Tuvalu (les) [masc.]
Tuvalu
Тувалу
图瓦卢
توفالو

Tuvalu
Tuvalu (les) [masc.]
Tuvalu
Тувалу
图瓦卢
توفالو

180. **Uganda**
Ouganda (l') [masc.]
Uganda
Уганда
乌干达
أوغندا

the Republic of Uganda
la République de l'Ouganda
la República de Uganda
Республика Уганда
乌干达共和国
جمهورية أوغندا

181. **Ukraine**
Ukraine (l') [fém.]
Ucrania
Украина
乌克兰
أوكرانيا

Ukraine
l'Ukraine
Ucrania
Украина
乌克兰
أوكرانيا

182.	**United Arab Emirates (the)** Émirats arabes unis (les) Emiratos Árabes Unidos (los) Объединенные Арабские Эмираты 阿拉伯联合酋长国 الإمارات العربية المتحدة	**the United Arab Emirates** les Émirats arabes unis los Emiratos Árabes Unidos Объединенные Арабские Эмираты 阿拉伯联合酋长国 الإمارات العربية المتحدة
183.	**United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (the)** Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord (le) Reino Unido de Gran Bretaña e Irlanda del Norte (el) Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии 大不列颠及北爱尔兰联合王国 المملكة المتحدة لبريطانيا العظمى وآيرلندا الشمالية	**the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland** le Royaume-Uni de Grande- Bretagne et d'Irlande du Nord el Reino Unido de Gran Bretaña e Irlanda del Norte Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии 大不列颠及北爱尔兰联合王国 المملكة المتحدة لبريطانيا العظمى وآيرلندا الشمالية
184.	**United Republic of Tanzania (the)** République-Unie de Tanzanie (la) República Unida de Tanzanía (la) Объединенная Республика Танзания 坦桑尼亚联合共和国 جمهورية تنزانيا المتحدة	**the United Republic of Tanzania** la République-Unie de Tanzanie la República Unida de Tanzanía Объединенная Республика Танзания 坦桑尼亚联合共和国 جمهورية تنزانيا المتحدة
185.	**United States of America (the)** États-Unis d'Amérique (les) Estados Unidos de América (los) Соединенные Штаты Америки 美利坚合众国 الولايات المتحدة الأمريكية	**the United States of America** les États-Unis d'Amérique los Estados Unidos de América Соединенные Штаты Америки 美利坚合众国 الولايات المتحدة الأمريكية
186.	**Uruguay** Uruguay (l') [masc.] Uruguay (el) Уругвай 乌拉圭 أوروغواي	**the Eastern Republic of Uruguay** la République orientale de l'Uruguay la República Oriental del Uruguay Восточная Республика Уругвай 乌拉圭东岸共和国 جمهورية أوروغواي الشرقية
187.	**Uzbekistan** Ouzbékistan (l') [masc.] Uzbekistán Узбекистан 乌兹别克斯坦 أوزبكستان	**the Republic of Uzbekistan** la République d'Ouzbékistan la República de Uzbekistán Республика Узбекистан 乌兹别克斯坦共和国 جمهورية أوزبكستان
188.	**Vanuatu** Vanuatu (le) [masc.] Vanuatu Вануату 瓦努阿图 فانواتو	**the Republic of Vanuatu** la République de Vanuatu la República de Vanuatu Республика Вануату 瓦努阿图共和国 جمهورية فانواتو

189.	**Venezuela (Bolivarian Republic of)** Venezuela (République bolivarienne du) Venezuela (República Bolivariana de) Венесуэла (Боливарианская Республика) 委内瑞拉(玻利瓦尔共和国) فنزويلا	**the Bolivarian Republic of Venezuela** la République bolivarienne du Venezuela la República Bolivariana de Venezuela Боливарианская Республика Венесуэла 委内瑞拉玻利瓦尔共和国 جمهورية فنزويلا البوليفارية
190.	**Viet Nam** Viet Nam (le) Viet Nam Вьетнам 越南 فييت نام	**the Socialist Republic of Viet Nam** la République socialiste du Viet Nam la República Socialista de Viet Nam Социалистическая Республика Вьетнам 越南社会主义共和国 جمهورية فييت نام الاشتراكية
191.	**Yemen** Yémen (le) Yemen (el) Йемен 也门 اليمن	**the Republic of Yemen** la République du Yémen la República del Yemen Йеменская Республика 也门共和国 الجمهورية اليمنية
192.	**Zambia** Zambie (la) Zambia Замбия 赞比亚 زامبيا	**the Republic of Zambia** la République de Zambie la República de Zambia Республика Замбия 赞比亚共和国 جمهورية زامبيا
193.	**Zimbabwe** Zimbabwe (le) Zimbabwe Зимбабве 津巴布韦 زمبابوي	**the Republic of Zimbabwe** la République du Zimbabwe la República de Zimbabwe Республика Зимбабве 津巴布韦共和国 جمهورية زمبابوي
194.	**Holy See (the)** * Saint-Siège (le) * Santa Sede (la) * Святой Престол * 教廷 * الكرسي الرسولي *	**the Holy See** le Saint-Siège la Santa Sede Святой Престол 教廷 الكرسي الرسولي
195.	**State of Palestine** * État de Palestine * Estado de Palestina * Государство Палестина * 巴勒斯坦国 * دولة فلسطين *	**State of Palestine** État de Palestine Estado de Palestina Государство Палестина 巴勒斯坦国 دولة فلسطين

196.	**Cook Islands (the)** **	**the Cook Islands**
	Îles Cook (les) **	les Îles Cook
	Islas Cook (las) **	las Islas Cook
	Острова Кука **	Острова Кука
	库克群岛 **	库克群岛
	** جزر كوك	جزر كوك
197.	**Niue** **	**Niue**
	Nioué **	Nioué
	Niue **	Niue
	Ниуэ **	Ниуэ
	纽埃 **	纽埃
	** نيوي	نيوي

Jelölések az eredeti listán:

* Observer State [megfigyelő állam]

** Member of Specialized Agencies [a szakosított szervek tagja]

D. Az államok listája

Készült a magyar Földrajzinév-bizottság (FNB)[1] és az ENSZ szakértői bizottságainak (UNGEGN, UNTERM)[2] közleményeiben, állásfoglalásaiban, határozataiban és egyéb dokumentumaiban közölt adatok figyelembevételével*

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV**	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV***	ISO-kódok[3]		
1.	Afganisztán	Afganisztáni Iszlám Köztársaság	AF	AFG	004
2.	Albánia	Albán Köztársaság	AL	ALB	008
3.	Algéria	Algériai Demokratikus Népi Köztársaság	DZ	DZA	012
4.	*Amerikai Egyesült Államok*[4]	Amerikai Egyesült Államok	US	USA	840
5.	Andorra	Andorrai Fejedelemség	AD	AND	020
6.	Angola	Angolai Köztársaság	AO	AGO	024
7.	Antigua és Barbuda	*Antigua és Barbuda*	AG	ATG	028
8.	Argentína	Argentin Köztársaság	AR	ARG	032
9.	Ausztrália	Ausztráliai Állam[5]	AU	AUS	036

* Lezárva: 2015. május 1-jén. E lista az ún. önálló államokat tartalmazza; a szövetségi államok tagállamait nem. A listát összeállította: Takács Péter.

** Azokat az eseteket, amikor az országnév és a teljes vagy hosszú alakos államnév úgy egyezik meg, hogy a teljes vagy hosszú államnév országnévként jelenik meg, az *első* oszlopban *kurzív* betűkkel jelöltem.

*** Azokat az eseteket, amikor az országnév és a teljes vagy hosszú alakos államnév úgy egyezik meg, hogy az országnév teljes vagy alkotmányos államnévként jelenik vagy jelenhet meg, a *második* oszlopban *kurzív* betűkkel jelöltem.

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
10.	Ausztria	Osztrák Köztársaság	AT	AUT	040
11.	Azerbajdzsán	Azerbajdzsáni Köztársaság	AZ	AZE	031
12.	Bahama-szigetek	Bahamai Közösség[6]	BS	BHS	044
13.	Bahrein	Bahreini Királyság	BH	BHR	048
14.	Banglades	Bangladesi Népi Köztársaság	BD	BGD	050
15.	Barbados	*Barbados*	BB	BRB	052
16.	Belgium	Belga Királyság	BE	BEL	056
17.	Belize	*Belize*	BZ	BLZ	084
18.	Benin	Benini Köztársaság[7]	BJ	BEN	204
19.	Bhután	Bhutáni Királyság	BT	BTN	064
20.	Bissau-Guinea	Bissau-guineai Köztársaság	GW	GNB	624
21.	Bolívia	Bolíviai Többnemzeti[8] Állam	BO	BOL	068
22.	Bosznia-Hercegovina[9]	*Bosznia-Hercegovina*	BA	BIH	070
23.	Botswana	Botswanai Köztársaság	BW	BWA	072
24.	Brazília	Brazil Szövetségi Köztársaság	BR	BRA	076
25.	Brunei	Brunei Darussalam[10] Állam	BN	BRN	096
26.	Bulgária	Bolgár Köztársaság	BG	BGR	100
27.	Burkina Faso[11]	*Burkina Faso*	BF	BFA	854
28.	Burundi	Burundi Köztársaság	BI	BDI	108
29.	Chile	Chilei Köztársaság	CL	CHL	152
30.	Ciprus	Ciprusi Köztársaság	CY	CYP	196
31.	Comore-szigetek	Comore-szigeteki Unió	KM	COM	174
32.	Costa Rica	Costa Rica Köztársaság	CR	CRI	188
33.	Csád	Csádi Köztársaság	TD	TCD	148
34.	Csehország[12]	Cseh Köztársaság	CZ	CZE	203
35.	Dánia	Dán Királyság	DK	DNK	208
36.	Dél-Afrika[13]	Dél-afrikai Köztársaság	ZA	ZAF	710

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
37.	Dél-Szudán[14]	Dél-szudáni Köztársaság[15]	SS	SSD	728
38.	Dominika[16]	Dominikai Közösség	DM	DMA	212
39.	Dominikai Köztársaság	Dominikai Köztársaság[17]	DO	DOM	214
40.	Dzsibuti	Dzsibuti Köztársaság	DJ	DJI	262
41.	Ecuador	Ecuadori Köztársaság	EC	ECU	218
42.	Egyenlítői-Guinea	Egyenlítői-guineai Köztársaság	GQ	GNQ	226
43.	*Egyesült Arab Emírségek*	Egyesült Arab Emírségek[18]	AE	ARE	784
44.	Egyiptom	Egyiptomi Arab Köztársaság	EG	EGY	818
45.	Elefántcsontpart	Elefántcsontparti Köztársaság[19]	CI	CIV	384
46.	Eritrea	Eritreai Állam	ER	ERI	232
47.	Észtország	Észt Köztársaság	EE	EST	233
48.	Etiópia	Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság	ET	ETH	231
49.	Fehéroroszország	Fehérorosz Köztársaság	BY	BLR	112
50.	Fidzsi-szigetek	Fidzsi-szigeteki Köztársaság[20]	FJ	FJI	242
51.	Finnország	Finn Köztársaság[21]	FI	FIN	246
52.	Franciaország	Francia Köztársaság	FR	FRA	250
53.	Fülöp-szigetek	Fülöp-szigeteki Köztársaság	PH	PHL	608
54.	Gabon	Gaboni Köztársaság	GA	GAB	266
55.	Gambia	Gambiai Köztársaság	GM	GMB	270
56.	Ghána	Ghánai Köztársaság	GH	GHA	288
57.	Görögország	Görög Köztársaság	GR	GRC	300
58.	Grenada	*Grenada*	GD	GRD	308
59.	Grúzia	*Grúzia*	GE	GEO	268
60.	Guatemala	Guatemalai Köztársaság	GT	GTM	320
61.	Guinea	Guineai Köztársaság	GN	GIN	324

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
62.	Guyana	Guyanai Köztársaság	GY	GUY	328
63.	Haiti	Haiti Köztársaság	HT	HTI	332
64.	Hollandia	Holland Királyság	NL	NLD	528
65.	Honduras	Hondurasi Köztársaság	HN	HND	340
66.	Horvátország	Horvát Köztársaság	HR	HRV	191
67.	India	Indiai Köztársaság	IN	IND	356
68.	Indonézia	Indonéz Köztársaság	ID	IDN	360
69.	Irak	Iraki Köztársaság	IQ	IRQ	368
70.	Irán	Iráni Iszlám Köztársaság	IR	IRN	364
71.	Írország	– [22]	IE	IRL	372
72.	Izland	Izlandi Köztársaság	IS	ISL	352
73.	Izrael	Izraeli Állam[23]	IL	ISR	376
74.	Jamaica	*Jamaica*	JM	JAM	388
75.	Japán	*Japán*	JP	JPN	392
76.	Jemen	Jemeni Köztársaság[24]	YE	YEM	887
77.	Jordánia	Jordán Hásimita[25] Királyság	JO	JOR	400
78.	Kambodzsa	Kambodzsai Királyság	KH	KHM	116
79.	Kamerun	Kameruni Köztársaság	CM	CMR	120
80.	Kanada	*Kanada*	CA	CAN	124
81.	Katar	Katari Állam	QA	QAT	634
82.	Kazahsztán[26]	Kazah Köztársaság	KZ	KAZ	398
83.	Kelet-Timor	Kelet-timori Demokratikus Köztársaság	TL	TLS	626
84.	Kenya	Kenyai Köztársaság	KE	KEN	404
85.	Kína	Kínai Népköztársaság	CN	CHN	156
86.	Kirgizisztán	Kirgiz Köztársaság	KG	KGZ	417
87.	Kiribati	Kiribati Köztársaság	KI	KIR	296
88.	Kolumbia	Kolumbiai Köztársaság	CO	COL	170
89.	–	Kongói Köztársaság	CG	COG	178
90.	–	Kongói Demokratikus Köztársaság[27]	CD	COD	180

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
91.	–	Koreai Köztársaság	KR	KOR	410
92.	–	Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	KP	PRK	408
93.	Koszovó[28]	Koszovói Köztársaság	–	–	–
94.	Közép-afrikai Köztársaság	Közép-afrikai Köztársaság	CF	CAF	140
95.	Kuba	Kubai Köztársaság	CU	CUB	192
96.	Kuvait	Kuvaiti Állam	KW	KWT	414
97.	Laosz	Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság	LA	LAO	418
98.	Lengyelország	Lengyel Köztársaság	PL	POL	616
99.	Lesotho	Lesothói Királyság	LS	LSO	426
100.	Lettország	Lett Köztársaság	LV	LVA	428
101.	Libanon	Libanoni Köztársaság	LB	LBN	422
102.	Libéria	Libériai Köztársaság	LR	LBR	430
103.	Líbia	Líbiai Állam[29]	LY	LBY	434
104.	Liechtenstein	Liechtensteini Fejedelemség	LI	LIE	438
105.	Litvánia	Litván Köztársaság	LT	LTU	440
106.	Luxemburg	Luxemburgi Nagyhercegség	LU	LUX	442
107.	Macedónia	Macedón Köztársaság[30]	MK	MKD	807
108.	Madagaszkár	Madagaszkári Köztársaság	MG	MDG	450
109.	Magyarország	*Magyarország*	HU	HUN	348
110.	Malajzia	*Malajzia*	MY	MYS	458
111.	Malawi	Malawi Köztársaság	MW	MWI	454
112.	Maldív-szigetek	Maldív Köztársaság	MV	MDV	462
113.	Mali	Mali Köztársaság	ML	MLI	466
114.	Málta	Máltai Köztársaság	MT	MLT	470
115.	Marokkó	Marokkói Királyság	MA	MAR	504
116.	Marshall-szigetek	Marshall-szigeteki Köztársaság	MH	MHL	584
117.	Mauritánia	Mauritániai Iszlám Köztársaság	MR	MRT	478

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
118.	Mauritius	Mauritiusi Köztársaság	MU	MUS	480
119.	Mexikó	Mexikói Egyesült Államok	MX	MEX	484
120.	Mianmar	Mianmari Unió Köztársasága[31]	MM	MMR	104
121.	Mikronézia	Mikronéziai Szövetségi Államok	FM	FSM	583
122.	Moldova	Moldovai Köztársaság	MD	MDA	498
123.	Monaco	Monacói Hercegség	MC	MCO	49
124.	Mongólia	*Mongólia*	MN	MNG	496
125.	Montenegró	*Montenegró*[32]	ME	MNE	499
126.	Mozambik	Mozambiki Köztársaság	MZ	MOZ	508
127.	Nagy-Britannia[33]	Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága	GB	GBR	826
128.	Namíbia	Namíbiai Köztársaság	NA	NAM	516
129.	Nauru	Naurui Köztársaság	NR	NRU	520
130.	Németország	Németországi Szövetségi Köztársaság[34]	DE	DEU	276
131.	Nepál	Nepáli Demokratikus Szövetségi Köztársaság	NP	NPL	524
132.	Nicaragua	Nicaraguai Köztársaság	NI	NIC	558
133.	Niger	Nigeri Köztársaság	NE	NER	562
134.	Nigéria	Nigériai Szövetségi Köztársaság	NG	NGA	566
135.	Norvégia	Norvég Királyság	NO	NOR	578
136.	Olaszország	Olasz Köztársaság	IT	ITA	380
137.	Omán	Ománi Szultánság	OM	OMN	512
138.	Oroszország	Oroszországi Föderáció	RU	RUS	643
139.	Örményország	Örmény Köztársaság	AM	ARM	051
140.	Pakisztán	Pakisztáni Iszlám Köztársaság	PK	PAK	586
141.	Palau	Palaui Köztársaság	PW	PLW	585
142.	Panama	Panamai Köztársaság	PA	PAN	591

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
143.	Pápua Új-Guinea	Pápua Új-Guinea Független Állam	PG	PNG	598
144.	Paraguay	Paraguayi Köztársaság	PY	PRY	600
145.	Peru	Perui Köztársaság	PE	PER	604
146.	Portugália	Portugál Köztársaság	PT	PRT	620
147.	Románia	*Románia*	RO	ROU	642
148.	Ruanda	Ruandai Köztársaság	RW	RWA	646
149.	Saint Kitts és Nevis	*Saint Kitts és Nevis*	KN	KNA	659
150.	Saint Lucia	*Saint Lucia*	LC	LCA	662
151.	Saint Vincent és Grenadine-szigetek	*Saint Vincent és Grenadine-szigetek*	VC	VCT	670
152.	Salamon-szigetek	*Salamon-szigetek*	SB	SLB	090
153.	Salvador[35]	Salvadori Köztársaság	SV	SLV	222
154.	San Marino	San Marino Köztársaság	SM	SMR	674
155.	São Tomé és Príncipe	São Tomé és Príncipe Demokratikus Köztársaság	ST	STP	678
156.	Seychelle-szigetek	Seychelle Köztársaság	SC	SYC	690
157.	Sierra Leone	Sierra Leone Köztársaság	SL	SLE	694
158.	Spanyolország	Spanyol Királyság	ES	ESP	724
159.	Srí Lanka[36]	Srí Lanka-i Demokratikus Szocialista Köztársaság	LK	LKA	144
160.	Suriname	Suriname Köztársaság	SR	SUR	740
161.	Svájc	Svájci Államszövetség[37]	CH	CHE	756
162.	Svédország	Svéd Királyság	SE	SWE	752
163.	Szamoa	Szamoai Független Állam	WS	WSM	882
164.	Szaúd-Arábia	Szaúd-arábiai Királyság	SA	SAU	682
165.	Szenegál	Szenegáli Köztársaság	SN	SEN	686
166.	Szerbia	Szerbiai Köztársaság[38]	RS	SRB	688
167.	Szingapúr	Szingapúri Köztársaság	SG	SGP	702

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
168.	Szíria	Szíriai Arab Köztársaság	SY	SYR	760
169.	Szlovákia	Szlovák Köztársaság	SK	SVK	703
170.	Szlovénia	Szlovén Köztársaság	SI	SVN	705
171.	Szomália	Szomáli Köztársaság	SO	SOM	706
172.	Szudán	Szudáni Köztársaság	SD	SDN	729
173.	Szváziföld	Szváziföldi Királyság	SZ	SWZ	748
174.	Tádzsikisztán	Tádzsik Köztársaság	TJ	TJK	762
175.	Tanzánia	Tanzániai Egyesült[39] Köztársaság	TZ	TZA	834
176.	Thaiföld	Thaiföldi Királyság	TH	THA	764
177.	Togo	Togói Köztársaság	TG	TGO	768
178.	Tonga	Tongai Királyság	TO	TON	776
179.	Törökország	Török Köztársaság	TR	TUR	792
180.	Trinidad és Tobago	Trinidad és Tobago Köztársaság	TT	TTO	780
181.	Tunézia	Tunéziai Köztársaság	TN	TUN	788
182.	Tuvalu	*Tuvalu*	TV	TUV	798
183.	Türkmenisztán	*Türkmenisztán*	TM	TKM	795
184.	Uganda	Ugandai Köztársaság	UG	UGA	800
185.	Új-Zéland	*Új-Zéland*	NZ	NZL	554
186.	Ukrajna	*Ukrajna*	UA	UKR	804
187.	Uruguay	Uruguayi Keleti[40] Köztársaság	UY	URY	858
188.	Üzbegisztán	Üzbég Köztársaság	UZ	UZB	860
189.	Vanuatu	Vanuatui Köztársaság	VU	VUT	548
190.	Vatikán[41]	Vatikánvárosi Állam	VA	VAT	336
191.	Venezuela	Venezuelai Bolívari[42] Köztársaság	VE	VEN	862
192.	Vietnam[43]	Vietnami Szocialista Köztársaság	VN	VNM	704
193.	Zambia	Zambiai Köztársaság	ZM	ZMB	894
194.	Zimbabwe	Zimbabwei Köztársaság	ZW	WE	716
195.	Zöld-foki-szigetek	Zöld-foki Köztársaság	CV	CPV	132

Államtöredékek és töredékállamok*

A. Államtöredékek[44]		ISO-kódok		
Észak-Ciprus	Észak-ciprusi Török Köztársaság[45]	–	–	–
Hongkong	Hongkong, a Kínai Népköztársaság Különleges Igazgatású Régiója[46]	–	–	–
Makaó	Makaó, a Kínai Népköztársaság Különleges Igazgatású Régiója[47]	–	–	–
(Palesztina)[48]	Palesztin Autonóm Hatóság[49]	PS	PSE	275
Tajvan[50]	Kínai Köztársaság	TW	TWN	158
B. További vitatott státuszú hatalmi képződmények és területek: államtöredék-szerű entitások (töredékállamok)[51]		ISO-kódok		
Abházia,[52] 1992/2008 óta		–	–	–
Dél-Oszétia (Dél-oszét Köztársaság),[53] 1990/2008 óta		–	–	–
Donyecki/Harkovi/Luhanszki Népköztársaságok[54] 2014/15 óta		–	–	–
Hegyi-Karabah,[55] 1992/1996 óta		–	–	–
Nyugat-Szahara (Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság)[56]		EH	ESH	732
Puntföld,[57] 1998 óta		–	–	–
Szomáliföld,[58] 1991 óta		–	–	–
Transznyisztria (Dnyeszter Menti Köztársaság),[59] 1990/1992/2000 óta		–	–	–
C. Speciális töredékállam[60]		ISO-kódok		
Iszlám Állam,[61] 2013/2014 óta				

* Lezárva: 2015. május 1-jén. A csoportosításhoz használt kategóriák és az egyes jelenségek azokba való besorolása a szerző elméleti álláspontját tükrözik. A listát összeállította: Takács Péter.

D. Egykori államtöredékek: létrehozni kívánt, de létre nem jött; részben létrejött, de más államhoz csatlakozott vagy csatolt, illetőleg valamikor létező, de megszűnt államok[62]	ISO-kódok		
Csecsenföld,[63] 1993 és 2001 között	–	–	–
boszniai Szerb Köztársaság,[64] 1992 és1995 között	–	–	–
krajinai Szerb Köztársaság,[65] 1991 és 1995 között	–	–	–
Krím (Krími Köztársaság),[66] 2014-ben	–	–	–
Tibet,[67] 1913 és 1959 között	–	–	–

Projektállamok[68]

A. Történetiek
Máltai Lovagrend[69]
Gaudiopolis Köztársaság,[70] 1945–1950
Paraguayi „Jezsuita Állam”,[71] 1608–1767
B. Kísérletiek
Christiania Szabadváros,[72] 1971, 1989
Hutt River-i Fejedelemség,[73] 1970
Liberland Szabad Köztársaság,[74] 2015
Minerva Köztársaság,[75] 1972
Rózsa-szigeti Köztársaság,[76] 1968
Sealand Hercegség,[77] 1967
Seborga Hercegség,[78] 1963, 1995
Užupis Köztársaság,[79] 2002
Westarctica Nagyhercegség,[80] 2001

Jegyzetek *Az államok listájához*

1 A *Földrajzinév-bizottság* a magyar kormány földművelésügyi miniszterének tanácsadó szerve önálló hatáskörökkel. Feladat- és hatáskörét a (többször módosított) 71/1989. (VII. 4.) MT-rendelet, majd az (ugyancsak többször módosított) 303/2007. (XI. 4.) kormányrendelet állapította meg. A tanácsadás és véleményezés mellett a bizottság egyik feladata a külföldi *földrajzi nevek* (például *országnev*ek) magyar megfelelőjének megállapítása. A bizottság jogállásával, hatáskörével és tevékenységével kapcsolatban lásd a főszöveget. A legutóbbi *Ország- és területnevek* című listát a *B. melléklet* közli.

2 Az UNGEGN az ENSZ földrajzi nevekkel foglalkozó szakértői csoportja *(United Nations Group of Experts on Geographical Names)*, mely egyeztetésekkel, konferenciák szervezésével stb. segíti a földrajzi nevek s így részben az országnevek megállapítását. Az UNTERM az ENSZ Közgyűlési és Konferenciamenedzsment-osztály *(Department for General Assembly and Conference Management)* Dokumentációs Divíziójának *(Documentation Division)* Terminológiai Szekciója: *United Nations Terminology Team of the Terminology and Reference Section*. E szekció többnyelvű adatbázisokat tesz közzé az államok egyes nyelvek között megfeleltetett nevének listáival. A listát alkalmasint az „ENSZ országnévjegyzékének" is nevezik. Ez az elnevezés nem a legszerencsésebb, mert az ENSZ-nek nincs „hivatalos" ország- vagy államnévjegyzéke. Észrevételeim a szakértői csoportnak az internetről 2014. december 1-jén letöltött listáira vonatkoznak. E listák letölthetők a következő internetcímekről: http://unterm.un.org [átirányítva ide: untermportal.un.org], http://unstats.un.org, valamint http://www.dgacm.org/index.htm.

3 Az ISO-kódok a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet *(International Organization for Standardization, ISO)* által az egyes országokhoz, illetőleg államokhoz rendelt két- és hárombetűs, valamint az ENSZ Statisztikai Részlege által meghatározott három számjegyből álló kódok. Ezek az adott ország, illetőleg állam azonosítását szolgálják a különböző nyilvántartási és kommunikációs rendszerekben. A betűkódok az országnévhez tartoznak, a numerikus kódok pedig annak területéhez (ezért ez utóbbi kódszám a határok változásakor módosulhat). A kódrendszer leírását az ISO 3166-1 szabvány tartalmazza. Az egyes országok telefontávhívási kódjai, internetes *tdl*-névrövidítései (ún. domainnév-kiterjesztései), rendszámtáblái stb. e kódoktól függetlenek.

4 Az *Amerikai Egyesült Államok* ún. országneve a legtöbb listán és nyilvántartásban megegyezik hosszú alakos államnevével. Ez alól a

magyar államnévjegyzék kivétel; a Földrajzinév-bizottság által kiadott lista ugyanis országnévként az *Egyesült Államok* nevet adja meg, „Amerikai" nélkül. Ezzel szemben az *UNGEGN*-hez és az *UNTERM*-hez kötődő, hasonló célokat szolgáló angol francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelvű jegyzékek szerint az országnév és a teljes államnév között a különbség pusztán egy névelő. Az állam neve így *angolul* United States of America (the) – the United States of America, *franciául* États-Unis d'Amérique (les) – les États-Unis d'Amérique, *spanyolul* Estados Unidos de América (los) – los Estados Unidos de América, *oroszul* Соединенные Штаты Америки – Соединенные Штаты Америки, *kínaiul* 美利坚合众国 – 美利坚合众国, *arabul* الولايات المتحدة الأمريكية – المتحدة الأمريكية الولايات. Ebben a listában ezt a nyelvi gyakorlatot követtem, megjegyezve, hogy az *Egyesült Államok* országnév használata mind a magyar, mind más nyelvekben igen gyakori.

5 A magyar nyelvben ebben a formájában ritkán használják; az *állam [commonwealth]* inkább csak annak jelölésére szolgál, hogy az *Ausztrália* szó ez esetben nem a kontinenst jelöli. Eredeti angol neve: *Commonwealth of Australia*. A magyar államnévjegyzék szerint: *Ausztrál Államszövetség*. A *commonwealth* szót azonban nem szerencsés *államszövetség*nek fordítani, mert az „államszövetség" szó a magyar nyelvben immár több mint száz éve az államkapcsolatok egyik – a „szövetségi államtól" különböző – formáját jelenti, s Ausztrália történetesen szövetségi állam.

6 Angolul: *Commonwealth of The Bahamas.*

7 A XVII–XX. század között *Dahomey Királyság*, majd francia gyarmat (s mint ilyen, Francia Nyugat-Afrika része), 1960-tól független állam. Neve 1975-ig *Dahomei* (franciául már akkor is *République de Bénin*), 1975 és 1990 között – az akkor létező politikai rendszernek megfelelően – *Benini Népköztársaság*, majd a politikai és közjogi rendszer változását követően, 1991-től *Benini Köztársaság*.

8 Spanyolul: *Estado Plurinacional de Bolivia*. A magyar államnévjegyzék szerint a *plurinacional* magyar megfelelője a *többnemzetiségű*, s az állam neve *Bolíviai Többnemzetiségű Állam*. (A *nemzetiség* szó a régi magyar politikai nyelv része, melynek jelentése lényegesen különbözött a *nemzet* szó jelentésétől. Száz-százhúsz éve a *nemzetiség* még olyan népcsoportra utalt, amely a beszélő szerint – a *nemzet*tel szemben – nem rendelkezett „államalkotó képességgel". Ilyen körülmények között anakronizmusnak tűnik egy állam nevében pont ezt alkalmazni.)

9 Bosnyákul, horvátul és szerbül: *Bosna i Hercegovina*, cirill betűs írással: Босна и Херцеговина. A név szó szerinti fordítása *Bosznia és Hercegovina* lenne. Angolul, franciául, spanyolul és oroszul: Bosnia and Herzegovina, Bosnie-Herzégovine (la), Bosnia y Herzegovina, Босния и

Герцеговина. Amint látható, a kötőszó nélküli (kötőjeles) magyar név a francia változatot követi.

10 A maláj Dar es Salaam (دارالسلام) jelentése: „ahol a béke lakozik”. Brunei hosszú alakos neve gyakran a következő: بندر سري بڬاوان دارالسلام, vagyis *Negara Brunei Darussalam*, angolul: *Nation of Brunei, the Abode of Peace*, magyarul: *Brunei népe, ahol a béke lakozik*. Hagyományos módon Bruneit az államformája alapján is meg lehet nevezni: *Brunei Szultanátus*.

11 A név jelentése: „becsületes emberek országa”. Korábban: Felső-Volta.

12 Az idegen nyelvű államnévjegyzékek többségében az országnév a *Cseh Köztársaság* megfelelő alakja: *csehül* Česká republika, *angolul* Czech Republic (the), *franciául* République tchèque (la), *spanyolul* República Checa (la), *oroszul* Чешская Республика – Чешская Республика. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

13 A Földrajzinév-bizottság egyik 1998-as állásfoglalása (31/332) alapján az országnév *Dél-Afrika* (s nem Dél-afrikai Köztársaság – szemben a Közép-afrikai Köztársasággal, amelynek országneve nem „Közép-Afrika”, hanem *Közép-afrikai Köztársaság*). 1961-ben lett független állam; 1910 és 1961 között (1926-tól a Brit Nemzetközösség tagjaként) brit dominiumként neve *Dél-afrikai Unió* volt.

14 Mivel Szudánt gazdasági, kulturális, vallási stb. szempontból nem tekintik egységes országnak, sőt a különböző konfliktusok miatt a szudáni állam újabban egyenesen a szétesés szélére sodródott, az égtáj-megnevezéssel kiegészített országnév *(Dél-Szudán)* – Kongóval és Koreával ellentétben – kellő módon jelezni képes az ország önálló és egységes voltát.

15 Szudán déli tartományaiból 2010/11 folyamán létrejött állam. Függetlenné válásáról népszavazás döntött; az ENSZ Közgyűlése 2011-ben 193. tagállamaként vette fel tagjainak sorába.

16 1978 óta független szigetállam a karib-tengeri Kis-Antillákon; korábban Nagy-Britannia gyarmata volt. Hosszú alakos neve angolul: *Commonwealth of Dominica*. A magyar államnévjegyzék szerint mindkét neve *Dominikai Közösség*, az UNGEGN-hez és az UNTERM-hez kötődő, hasonló célokat szolgáló jegyzékek szerint rövid és hosszú alakos neve különbözik. Országneve angolul *Dominica*, franciául *la Dominique*, oroszul Доминика, kínaiul多米尼克, arabul دومينيكا stb., hosszú alakos neve pedig angolul, franciául, oroszul, kínaiul és arabul: *the Commonwealth of Dominica*, *le Commonwealth de Dominique*, Содружество Доминики, 多米尼克国 és كمنولث دومينيكا.

17 1844 óta független állam a karib-tengeri Nagy-Antillákhoz tartozó *Hispaniola* sziget keleti részén, Haiti szomszédságában; korábban Spa-

nyolország, majd Franciaország, később újra Spanyolország gyarmata volt. Neve spanyolul: *República Dominicana*.

18 A szakirodalomban gyakran *Egyesült Arab Emirátusok* névvel.

19 Az állam hivatalos személyei 1986-tól az Elefántcsontpartot is érintő nemzetközi kommunikációban csak a francia nyelvű névváltozatokat *(Côte d'Ivoire – la République de Côte d'Ivoire)* fogadják el. Ezért a teljes angol, spanyol, orosz stb. államnév őrzi a francia *Côte d'Ivoire* (Elefántcsontpart) kifejezést: *the Republic of* Côte d'Ivoire, *la República* de Côte d'Ivoire, Республика Кот-д'Ивуар. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

20 A magyar államnévjegyzékben „Fidzsi" és „Fidzsi Köztársaság" néven szerepel, lásd azonban a Földrajzinév-bizottság 2003-as, 45/425. sz. állásfoglalását.

21 Finnül *Suomen Tasavalta*, ami szó szerint azt jelenti (bár ez a fordítás nem felelne meg a magyar nyelvhelyességi szabályoknak), hogy *Finnország Köztársasága*.

22 Az ír államforma köztársaság, de azt az ír alkotmány (1937) nem nevezi meg köztársaságként; a név meghatározását egy külön törvényre bízza. Ez a törvény (*The Republic of Ireland Act*, 1948) ezt a jövőre vonatkozóan teszi meg. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

23 A magyar nyelv szabályai alapján a teljes államnévben akkor is a minőségjelzős, többnyire *-i* képzős szerkezet tekintendő helyesnek (vö. Bényei Ágnes: *A helynévképzés a magyarban*. Debrecen: Egyetemi, 74-84.), ha más nyelveken az „állam" szó birtokos vagy egyéb szerkezettel kapcsolódik az országnévhez. A magyar helyesírás szabályai szerint tehát Izrael teljes államneve szabályosan: *Izraeli Állam*, Izrael ugyanakkor – esetleg az angol *State of Israel* mintát vagy más hasonló nyelvi szerkezetet követve – magyar nyelven következetesen *Izrael Állam*ként nevezi meg önmagát (lásd például budapesti nagykövetségének honlapját).

24 Korábban (1947-től) *Jemeni Arab Köztársaság*, mely 1990-ben egyesült az 1970-ig Dél-jemeni Népköztársaságnak nevezett *Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság*gal.

25 A királyi családra utaló kifejezés. *Hásimita* az, aki a Hashim ibn 'Abd al-Manaf (464–497) leszármazottja, mint például Mohamed próféta (aki az ő unokája volt). Aki ma hásimita, az tehát végső soron Mohamed próféta családjából származik.

26 A modern állam – a sztyeppei népek letelepedése után, a XVI. századra kialakult kazah kánságok létrejöttét itt nem részletezve – eredetét 1920-ig, nevét 1925-ig vezeti vissza. A régebbi magyar nyelvben az állam neve *Kazakisztán*, illetve ebből magyarosítva *Kazakföld* volt. Az utóbbi években egyes csoportok nyelvében a régi szóhasználat újjáéledt, részben úgy, hogy a Szovjetunió részét képező egykori „autonóm köztár-

saságot" *Kazakföld*nek vagy *Kazakisztán*nak, az 1991-ben önállóvá vált közép-ázsiai államot *Kazahsztán*nak mondják.

27 Az ún. *Kongói Szabad Állam*ból 1908-ban kialakított egykori belga gyarmat *(Belga Kongó)* 1960-ban önálló lett, majd kettévált; vö. *Kongó-Léopoldville* és *Kongó-Kinshasa*. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget. A Kongói Demokratikus Köztársaságot 1971 és 1997 között *Zaire Köztársaságnak* nevezték.

28 Az ún. koszovói háború (1999) során és később elkövetett etnikai tisztogatásokat követően Szerbia *Koszovó és Metóhia Autonóm Tartomány*a területének egy részén az ott élő albán többség által függetlennek kikiáltott *de facto* állam. Területébe a szerb enklávék nem tartoznak bele. Függetlenségi nyilatkozatának (2008) jogi státuszát és általában önálló államiságát vitatják, főleg azon az alapon, hogy függetlenné válása sérti az ENSZ BT azon 1999. évi határozatát (1244), amely elismerte az akkori jugoszláv állam, a későbbi Szerbia területi egységét. A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye (2010) szerint a Függetlenségi nyilatkozat ténye önmagában nem sértette a nemzetközi jogot, mert azt a kikiáltók „mint magánszemélyek" tették, s nem mint a koszovói parlament, így a nemzetközi jog előírásai őket nem kötötték. Koszovó önálló államként való létezését az elmúlt években 109 állam ismerte el, közöttük Magyarország és az EU 21 másik tagállama is. Nem ismerte el ugyanakkor – egyebek mellett – Szerbia, Románia, Szlovákia, Spanyolország, Ciprus, Görögország és Oroszország. Az Európai Unió Koszovó önálló államiságát „tudomásul vette", de nem ismerte el önálló államként, miként az ENSZ sem, mely Koszovót ENSZ-irányítás alatt álló területnek tekinti Szerbia területén.

29 Korábban *Líbiai Arab Szocialista Népi Dzsamahirija* (1977–2011), az „arab tavasz" részeként kibontakozó polgárháború (2012–2013) nyomán *Líbia*, amely 2013-ban, az új alkotmány jövőbeli elfogadásáig *Líbiai Állam*ra változott.

30 Az 1991-ben létrejött állam alkotmányos neve *Macedón Köztársaság*, országneve *Macedónia*. Mivel ez csaknem azonos egy észak-görögországi tartomány nevével *(Makedónia)*, Görögország – attól tartva, hogy az új állam igényt tart majd az észak-görögországi tartomány területére is – kifogásolta az új állam elnevezését, és számos módon megpróbálta megakadályozni e név használatát. 1993-tól az ENSZ szerveinek kezdeményezésére a nemzetközi kapcsolatokban egy kompromisszumosnak mondható név vált megszokottá: *Macedónia, volt Jugoszláv Köztársaság*, angolul: *the former Yugoslav Republic of Macedonia*, rövidítve: *FYROM*. Az angol nyelvű nemzetközi kommunikációban használják a *FYRO Macedonia* nevet is. Macedónia és Görögország 1995-ben (ideiglenesnek szánt, ám újjal azóta sem felváltott) államközi szerződést kötött, melyben

érintik az államnév használatának egyes kérdéseit is. Görögország jelenleg is ragaszkodik e szerződés fenntartásához. A magyar államnévjegyzék megjegyzése: „Az ENSZ-ben és az egyéb többoldalú kapcsolatokban a »Macedónia, volt jugoszláv köztársaság« magyarázattal kiegészített név is használható." Lásd még a főszöveget és az ahhoz kapcsolódó jegyzetet.

31 Angolul: *the Republic of the Union of Myanmar*, franciául: *la République de l'Union du Myanmar*. A magyar államnévjegyzék szerint (a név vitatható fordításával) *Mianmari Államszövetség*. Az 1949-ben függetlenné vált, majd 1961 óta katonai junta által vezetett állam nevét a junta változtatta meg 1989-ben. Korábbi neve *Burma* volt. Mivel a névváltoztatás óta – bár 2008-ban alkotmányt fogadtak el, 2010-ben pedig *pro forma* általános választásokat tartottak – nem ült össze demokratikusan választott parlament, mely jóváhagyhatta volna a változást, az ellenzék, valamint a nemzetközi kapcsolatokban néhány más állam (Nagy-Britannia, Kanada, olykor az Amerikai Egyesült Államok is) politikai okokból továbbra is a *Burma* nevet használja.

32 A magyar államnévjegyzék szerint: *Montenegrói Köztársaság*. Az *UNGEGN*-hez és az *UNTERM*-hez kötődő, hasonló célokat szolgáló angol, francia, spanyol stb. nyelvű jegyzékek szerint *Montenegró* esetén az országnév és a teljes államnév megegyezik, s az utóbbi egyik változatban sem tartalmazza az államformára történő utalást. Az országnév egyébként a montenegrói *Crna Gora* (cirill betűs írással: Црна Гора) olasz közvetítésű újlatin fordítása, jelentése *fekete hegy*, illetőleg a *fekete hegy országa*. Lásd még a főszöveget.

33 Rövid államnévként terjedőben van az *Egyesült Királyság* megnevezés. A köznapi nyelvben az országra gyakran utalnak, pontatlanul, az *Anglia* szóval is; a régi magyar nyelvben alkalmasint *Angolország*nak nevezték. A Földrajzinév-bizottság 69/643. (2009. XII. 14.) FNB-határozata: a bizottság „az országnévjegyzék Nagy-Britanniával kapcsolatos bejegyzését nem változtatja meg; az ország rövid magyar neve továbbra is *Nagy-Britannia*, vagy ezzel egyenrangú, terjedőben levő változatként *Egyesült Királyság*, teljes hivatalos neve *Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága*."

34 Korábban hagyományosan Német Szövetségi Köztársaság. A magyar államnévjegyzék még ma is a hagyományos nevet adja meg, de megjegyzi: „Nemzetközi kapcsolatokban a *Németországi Szövetségi Köztársaság* államnév is használható." Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

35 A névelő a legtöbb nyelvnél a név részét képezi, ezért Salvador neve spanyolul névelővel használatos: *El Salvador* (jelentése: *a Megváltó*). Erre tekintettel a nemzetközi kommunikációban a magyar állami szervek olykor az *El Salvador Köztársaság* (spanyolul: *la República de El Salvador*, angolul: *the Republic of El Salvador*) nevet használják; a Föld-

rajzinév-bizottság 17/227. sz. (1994) állásfoglalása szerint ugyanakkor „a magyar térképeken nem indokolt a *Salvador* helyett az *El Salvador* névalak használata”.

36 Önállóvá válása (1948) után 1972-ig neve: *Ceylon*.

37 Németül, franciául, olaszul és rétorománul: *Schweizerische Eidgenossenschaft*, *la Confédération suisse*, *Confederazione Svizzera*, *Confederaziun svizra*. Nevével ellentétben Svájc valójában nem konföderáció (államszövetség), hanem föderáció (szövetségi állam). Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

38 A magyar államnévjegyzékben „Szerb Köztársaság”. Szerbia hosszú alakos neve ugyanakkor – például az állam képviselői szerint – *Szerbia Köztársaság* (szerbül cirill betűs írással: Република Србија, latin betűs átírásban: *Republika Srbija*). A Szerbiában élő magyarok a „Szerb Köztársaság” elnevezést használják. A „Szerbia Köztársaság” névalak használatának oka feltehetően a boszniai *Szerb Köztársaság*tól (szerbül, cirill betűs írással: Република Српска, latin betűs átírásban: *Republika Srpska*, bosnyák nyelven és horvátul *Republika Srpska*) való megkülönböztethetőség.

39 Az állam *Tanganyika* és *Zanzibár* egyesülésével jött létre 1964-ben. A nevet – mely még *Niassá*ra, vagyis *Nyaszaföld*re utal (amely már 1964 előtt egyesült Tanganyikával) – három ország nevéből alakították ki: Tan + Za + Nia.

40 A *keleti* jelző arra utal, hogy az ország fővárosának, Montevideónak az elődje az Uruguay folyótól *keletre* eső területek közigazgatási központjaként kijelölt spanyol katonai erődítmény volt.

41 Nemzetközi kapcsolatokban, illetve bizonyos kontextusokban az állam neve *Szentszék*, melynek egyes egységeit (például nunciatúráját, azaz követségét) a diplomáciai kapcsolatokban *apostoli*, esetleg *pápai* jelzővel minősítik.

42 A név Simón Bolívarra (1783–1830), a dél-amerikai függetlenségi mozgalom vezetőjére, később Venezuela elnökére, majd diktátorára utal.

43 A magyar helyesírási szabályok szerint *Vietnam* és *Vietnami Szocialista Köztársaság*, a magyar államnévjegyzék szerint *Vietnám* és *Vietnámi Szocialista Köztársaság*.

44 Az államtöredék az „állam” és a „nem-állam” közötti átmeneti zónában elhelyezkedő közhatalmi és jogi képződmény. A fogalmat Jellinek vezette be; lásd Georg Jellinek: *Allgemeine Staatslehre*. Berlin, Verlag von O. Häring, 1900, [2]1905, [3]1914. Berlin, Julius Springer, [3a]1920. (az 1914. évi kiadásban) 647–660.; a hazai szakirodalomban: Takács Péter: *Államtan*. [2. kötet] *Az állam általános sajátosságai*. *Négy fejezet az állam általános elmélete köréből*. Budapest, BCE KTK, 2011. Újranyom-

va: Budapest, NKE KTK, 2013. 8–11. Az államtöredékek körébe – az egyes államok speciális jogállású „külső tartományai", gyarmatai vagy függő területei stb. mellett – néhány államszerű entitást úgy is be lehet sorolni, mint amelyek *már* vagy *még* nem államok, másként fogalmazva: *születőben*, esetleg *megszűnőben* lévő államok. (Az itt következő listákban ezeket megpróbáltam különválasztani.) Az ún. külső tartományok közül ez a lista csak azokat tartalmazza, amelyek az egyik államtól ideiglenesen átkerültek egy másikhoz (például „bérelt városok" voltak), ami egy viszonylag jól belátható, de történelmi jelentőségű időszakban státuszukra vagy működési rendjükre is kihatott, és ezzel kapcsolatos sajátosságaik (például önálló parlament, jogrendszer, saját pénz stb.) egy ideig a jövőben is fennmarad. E lista nem tartalmazza a még ma is létező néhány gyarmatot.

45 Ciprus szigetének kb. egyharmadán 1983 óta létező államtöredék. Számos fontos történelmi konfliktus után az 1970-es években Törökország (miután a ciprusi görög katonatisztek egy csoportja államcsínyt kísérelt meg Ciprus Görögországgal való egyesítése végett) megszállta a sziget északi részét. Itt a ciprusi törökök önálló közigazgatást alakítottak ki, majd 1983-ban Rauf Denktaş elnökletével önálló államot kiáltottak ki. Ezt csak Törökország ismeri el. A ciprusi lakosság körében 2004-ben népszavazásra bocsátották a sziget újraegyesítésének kérdését, ezen azonban a többség az egyesítés ellen szavazott. Így a sziget *Ciprus Köztársaság* néven, de csak a görög részében – s abban bízva, hogy később ez a másik részre is kiterjed – csatlakozott az Európai Unióhoz 2004-ben.

46 Kínaiul: 中華人民共和國香港特別行政區, angolul: *Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China*. Hongkong az újkorban hosszú ideig angol gyarmat, pro forma „bérelt város" volt, az egykor Kínától hosszú távra bérelt vagy koncesszióba vett városok (Makaó, Kiao-chau, Port Arthur, Tiencsin) egyike. Hivatalosan egy 1842-es szerződés alapján került a Brit Birodalomhoz, amely 1898-ban 99 évre bérbe vette. Ebben az időszakban saját parlamentje, (az angolok által kinevezett) kormányzója, önálló pénze, sajátos jogrendszere stb., tehát csaknem államszerű léte volt. Lakói speciális angol útlevéllel rendelkeztek. Amikor a bérleti szerződés lejárt, a kínaiak azt nem hosszabbították meg. A Kínai Népköztársaság 1997-ben „visszavette" a várost, de megtartotta sajátos jogállását mind a kapitalista gazdasági-társadalmi berendezkedést, mind a politikai autonómiát illetően. Nevével ellentétben Hongkong nem egyszerűen „speciális közigazgatási régió", hanem *autonóm terület* saját parlamenttel, (a kínaiak által kinevezett) kormányzóval, önálló bíróságokkal és a kínaitól független jogrendszerrel, saját pénzzel, határrendészettel, a lakók speciális kínai útlevelével, és így tovább. Kína ígérete alapján ez az „egy ország – két rendszer" koncepció alapján ki-

alakított különleges helyzet 50 évig marad fenn. Ebből e sorok írásakor 32 még hátravan.

47 Kínaiul: 中華人民共和國澳門特別行政區, portugálul: *Macau, Região Administrativa Especial de Macau da República Popular da China*. Makaó az újkorban hosszú ideig portugál gyarmat volt, amit egy 1888-as kínai–portugál egyezmény is megerősített. Az 1949-ben létrejött Kínai Népköztársaság nem tett kísérletet visszafoglalására, de az 1970-es évektől – Hongkonggal együtt – elvileg Kína részének tekintette a várost. Portugália ezt az igényt 1974-ben elismerte, és felajánlotta „visszaadását", amit azonban Kína közvetlenül elhárított. 1976-ban a portugál parlament törvényben rendezte státuszát – eszerint Makaó „portugál irányítás alatt álló kínai terület" volt –, és autonómiát biztosított az ott élő népességnek. A két állam közötti diplomáciai kapcsolat kialakítása idején (1979) Portugália és Kína megegyezett, hogy Makaó „visszatéréséről" tárgyalásokat folytatnak majd. Ezek 1987-re fejeződtek be, s a megállapodás úgy szólt, hogy Makaó az évezred vége előtt kínai fennhatóság alá kerül. A tényleges visszatérésre 1999. december 20-án került sor. Kína ez esetben is vállalta, hogy 50 évig fenntartja a kapitalista gazdasági-társadalmi berendezkedést és a „városállam" nagyfokú autonómiáját. Ennek keretében – az „egy ország – két rendszer" elgondolás alapján – Makaó saját parlamenttel, kormánnyal és független bírósággal rendelkezik, saját pénze van, önálló vámterületnek számít stb. Tehát nevével ellentétben Makaó nem egyszerűen „speciális közigazgatási régió", hanem *autonóm terület*.

48 Ez a terület és „ország" – ti. *Palesztina* mint a Palesztin Autonóm Hatóság területe – nem azonos a történelmi értelemben vett *Palesztin*ával. A történeti Palesztina a Földközi-tenger és a Jordán folyó közötti régió; alkalmasint *Szentföld*ként, *Kánaán*ként és *Jeruzsálem*ként is ismerik. Területe és határai folyamatosan változtak, olykor idesoroltak egyes dél-levantei területeket is. Az ókori Palesztina a mai Izrael, Jordánia, Szíria és Libanon egyes részeit foglalta magában. A XX. század folyamán területét az 1920-as ún. francia–angol határegyezmény és az 1922-es transzjordán memorandum határozta meg; ezen alapult ún. mandátumos korszaka a két világháború között. E területen jött létre Izrael Állam 1948-ban. A mai „Palesztina", mint a Palesztin Autonóm Hatóság által kontrollált terület, Izrael állam területén jött létre. Két része van: Ciszjordánia és a Gázai övezet.

49 Alkalmasint *Palesztin Nemzeti Hatóság*. A magyar Földrajzinévbizottság szerint *Palesztin Autonóm Területek*, mert a *Palesztin Nemzeti Hatóság* „földrajzi névként" a bizottság szerint nem alkalmazható (lásd a 2003-as, 45/436. sz. állásfoglalást). Ezzel szemben államtani szempontból a *Palesztin Autonóm Hatóság* tűnik a legmegfelelőbb elnevezésnek.

A hatóság elnökének egy 2013-as rendelete szerint megnevezése – miután az ENSZ Közgyűlése 2012 végén a Palesztin Autonóm Hatóság státuszát a világszervezetben a „nem tag megfigyelő állam" szintjére emelte – 2013-tól *Palesztin Állam*. Eszerint a palesztin hatóságok által kiadott hivatalos iratokon, valamint a címeren és zászlón ennek az elnevezésnek kell(ene) szerepelni. A palesztin hatóságok ugyanakkor ezt a gyakorlatot csak a Palesztinát elismerő államokkal való kommunikációban érvényesítik; az Izraellel és más, Palesztinát „el nem ismerő" államokkal való kommunikációban nem. A Palesztin Autonóm Hatóság elismerése sok szempontból vitatott kérdés; mintegy 130 állam létesített vele diplomáciai kapcsolatot, amit a hatóság képviselői államként való elismerésként értékelnek, maguk az államok azonban nem mindig és nem feltétlenül. Magyarországon a Palesztinai Felszabadítási Szervezet 1975-ben „irodát" létesített, amelyet 1982-ben diplomáciai rangra emeltek. 1988-ban a Magyar Népköztársaság elismerte a palesztin állam „kikiáltását". Hasonlóan jártak el a volt ún. szovjet blokk országai is. Az Európai Unió régi tagállamai körül legutóbb Svédország ismerte el egyértelműen a palesztin államot 2014-ben. A helyzet bonyolultságát jelzi, hogy az államok gyakran alkalmaznak „fél-" vagy „háromnegyed-megoldásokat". Az ír parlament alsóháza például egy nem kötelező erejű határozatában, ugyancsak 2014 decemberében felhívta az ír kormányt „a Palesztin Állam hivatalos elismerésére az ENSZ-határozat szerinti 1967-es határok között, Kelet-Jeruzsálem fővárossal, pozitívan hozzájárulva ezzel az izraeli–palesztin konfliktusban letárgyalt ún. két-állam megoldás *(two-state solution)* biztosításához". Nem sokkal korábban hasonlóan járt el a francia parlament felsőháza is.

50 Az ENSZ- és egyéb többoldalú kapcsolatokban gyakran a *Tajvan*, *Kína tartománya* magyarázattal kiegészített névvel szerepel. Ennek indoka, hogy a Kínai Népköztársaság Tajvant saját tartományának tekinti. Szigetként korábbi ismert neve *Formosa*. A XX. század első felében használta a *Kína*, annak második felében – a Kínai Népköztársaságtól való megkülönböztetése végett – a *Nemzeti* (vagy *Nacionalista*) *Kína* és a *Szabad Kína* neveket is. A „Tajvan" „országnév" egy kicsit pontatlan, mert a Kínai Köztársaság területe valójában több szigetre terjed ki, így Tajvanra, a Penghu-, a Csinmen- és a Macu-szigetekre.

51 Az „államtöredék-szerű entitások" csak hozzávetőlegesen különböztethetők meg az államtöredékektől. E képződményeket, remélve, hogy ez nyelvileg nem megterhelő, *töredékállamok*nak nevezem. A hagyományos államtöredékektől való különválasztásukat két szempont indokolja. Az egyik az, hogy az államtöredékek a töredékállamoknál nagyobb mértékben megfelelnek az államiság *szokásos* kritériumainak, melyeket például az ún. montevideói egyezmény, más nemzetközi meg-

állapodás vagy valamilyen tudományosan megalapozott elmélet rögzít. Bár a kritériumoknak való megfelelés nagyobb mértékű, ez az államtöredékek esetén sem teljes. A másik, hogy az előbbiek státuszával kapcsolatos *nemzetközi viták* az utóbbiak esetében zajló vitáknál szerényebbek, kevésbé intenzívek vagy szűkebb körűek, miközben a „vitatott státusz" természetesen az államtöredékeket is jellemzi. A töredékállamok intenzívebb vitatottságának oka nyilvánvalóan az, hogy az erőszakkal összefüggő hatalmi elemeknek (a közjogi-szervezeti kérdéseknél) jóval nagyobb szerepük van létezésükben.

52 Vitatott jogállású hatalmi képződmény és terület a Kaukázusban, a Nyugat-Kaukázus déli oldalán, a Fekete-tenger északkeleti partján. A földrajzi értelemben vett Európa része. A területen élő népesség feletti hatalom 1992-től önálló államnak tekinti önmagát. Fővárosa az ókori görögök által létesített kikötő (Dioszkúriasz) helyén kiépült, a szovjet korszakban üdülőhelyként használt Szohumi. Abházia önálló államiságát hat állam ismerte el, más államok Grúzia részének tekintik, mint annak *Abház Autonóm Köztársaság* nevű tartományát. Az Oroszország és Grúzia közötti kiújult konfliktus idején (2008) az abház parlament újólag kinyilvánította függetlenségét. Ekkor ismerte el Oroszország, mellyel megállapodást kötött, többek között arról, hogy katonai támaszpontot létesíthet területén. A Krími Köztársaság 2014-es kikiáltása és Oroszország általi annektálása után Abházia vezetői is felvetették, hogy Oroszországhoz csatlakoznak, erre azonban e sorok írásáig (2015. január 31.) nem került sor.

53 Vitatott jogállású hatalmi képződmény és terület a Kaukázusban; a földrajzi értelemben vett Európa része. Lakosságát egy szarmata törzstől való származására tekintettel a magyarországi jászság rokonának tartják. Az oszétok által lakott területek a XIX. században lettek – Grúziával együtt – Oroszország részei, s az itt élő népek feletti hatalmat különböző (Dél- és Észak-Oszétia vonatkozásában azonban eltérő) formákban a Szovjetunió is megtartotta, nemritkán, így például 1918/20-ban leverve az oszét lázadásokat. Dél-Oszétia a Szovjetunió felbomlási folyamata során, 1991-ben szakadt el Grúziától, majd a grúz–orosz konfliktus kiújulása idején, 2008-ban újólag kikiáltotta függetlenségét. (Észak-Oszétia mint *Észak-oszét Köztársaság* vagy *Alánia* jelenleg Oroszország része.) Dél-Oszétia mint állam létezését egyetlen más állam, nevezetesen Oroszország ismerte el, más államok Grúzia részének tekintik.

54 Ukrajna politikai válsága idején, 2013/14-ben, a többnyire orosz nemzetiségű népesség által lakott kelet-ukrajnai területeken szeparatista mozgalmak erősödtek fel; egyes feltételezések szerint oroszországi támogatással. Ezek több önálló „államot" is kikiáltottak 2014 tavaszán. – Egyikük a Don mellékfolyójáról elnevezett, eredetileg kb. 1 milliós

(közvetlen vonzáskörzetével együtt 2 milliós) lakossággal rendelkező Donyeck (ukránul Donec, korábban Juzovka, ukránul Juzivka, 1943–1961 között Sztalino, ukránul Sztaline) városban 2014. április 7-én létrehozott *Donyecki Népköztársaság* (Донецкая народная республика). Ez lényegében szakadár katonai erők alkalmi uralma, melyek ellenállnak az ukrán központi kormány előírásainak, és ellátnak egyes, többnyire a fegyveres konfliktusok következményeinek rendezésével összefüggő igazgatási feladatokat. – Egy második az Ukrajna második legnépesebb városának számító (mintegy másfél milliós, vonzáskörzetével együtt 2,5 milliós) kelet-ukrajnai Harkovban és az ún. Harkivi területen kikiáltott *Harkovi Népköztársaság* (Харьковська народная республика). – Egy harmadik a mintegy félmillió (környezetével együtt 1 millió) lakosú, ugyancsak Kelet-Ukrajnában található Luhanszk [Luganszk] városában – de az ún. *Luhanszki terület* (korábbi neve szerint *Vorosilovgradi terület*) déli részére kihatóan – kikiáltott *Luhanszki Népköztársaság* (Луганська народная республика). – E katonai igazgatás alatt álló, sokak szerint oroszországi forrásokból finanszírozott fegyveres erők által védett „államok" egyike-másika az 1917/18-as idők tanácsköztársaságaira – a Donyecki Népköztársaság például az 1918-as Donyeck–Krivoj Rog Tanácsköztársaságra – vezetik vissza eredetüket. Ezt jelzik szimbolikájukban, például zászlóikon és az azokon elhelyezett címereken is (melyekben mindhárom „állam" esetén megtalálható az orosz birodalmi sas). – Ezeket az államokat a nemzetközi közösség tagjai nem ismerték el; egyes szakmai vélemények szerint létük a *de facto* államiság szintjét sem érte el.

55 Vitatott jogállású hatalmi képződmény és örmények által lakott terület a Kaukázusban; a földrajzi értelemben vett Európa része. Területe részben megegyezik Azerbajdzsán *Hegyi-Karabah Autonóm Terület*ének területével. Egyetlen állam sem ismerte el, Azerbajdzsán részének tekintik.

56 Korábbi neve *Spanyol Szahara*. Nyugat-Szahara területének nagyobb részét a spanyol csapatok 1975-ös kivonása után, 1976-ban (maradékát pedig 1979-ben) Marokkó megszállta, és azóta is megszállás alatt tartja. Egy kis részét ugyanebben az időben keleti szomszédja, Mauritánia szállta meg. A két szomszéd 1979-ben szerződésileg megállapodott a terület felosztásáról; Mauritánia azonban katonailag nem tudta érvényesíteni szándékait. A marokkói megszállás után fennmaradt kis területet egy ideig a spanyolok elleni harcban edződött (1973-ban létrejött) gerillacsoport, a *Polisario Front* kontrollálta, mely a korábbi kormányt száműzöttnek minősítette, és kikiáltotta a *Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság*ot (’الصحراوية العربية الديمقراطية الجمهورية, *Al-Jumhūrīyâ al-Arabīyâ as-Ṣaḥrāwīyâ ad-Dīmuqrātīyâ*’). Ennek önálló létezését töb-

ben megkérdőjelezik. A fegyveres harcok 1991 óta szünetelnek ugyan, Nyugat-Szahara azonban két részre oszlik: nyugati részét Marokkó ellenőrzi, az ennél jóval kisebb, keleti határainál lévő sávot pedig az ENSZ különleges katonai kontingense. A két területet sok helyütt a megszállók által létrehozott fal (tkp. mesterségesen emelt földgát, *berm*) választja el. A lakosság jelentős része menekülttáborokban él. Egyes listákban – attól függően, hogy Marokkó általi bekebelezését miként ítélik meg – Nyugat-Szahara úgy szerepel, mint *Nyugat-szaharai Monarchia*. A Nemzetközi Bíróság *(International Court of Justice)* egy 1976-os döntése szerint Marokkó nem támaszthat jogos igényt a területre. A terület státuszát egy régóta halogatott – a tervek szerint az ENSZ Nyugat-szaharai Különleges Kontingense, a MINURSO által megszervezendő – népszavazással tervezik eldönteni, erre azonban évek óta nem kerül sor.

57 Szomália északi régiója, ahol egy törzsi alapon szervezett csoport 1998-ban kinyilvánította függetlenségét. Területi vitákat folytat Szomáliföldde l. Sosem próbálta elismertetni magát más államokkal; az ott élők arra törekszenek, hogy Puntföld egy szövetségi felépítésű Szomália autonóm része legyen.

58 Az 1960-ban létrejött Szomáliából 1991-ben kiszakadt terület Afrika szarván, a Vörös-tenger partjainál, melyet Etiópia, Dzsibuti és Szomália határol. Egy állam sem ismerte el; az államok Szomália részének tekintik.

59 Más elnevezésekkel: *Transzniszt ria*, *Dnyeszteren Túli Terület*, *Dnyeszter-mellék*, *Dnyeszteren Túli Köztársaság*, *Dnyeszter Menti Köztársaság*, *Dnyeszter Menti Moldáv Köztársaság*. A Dnyeszter folyótól keletre eső sávban a Szovjetunió felbomlása során önállósodó Moldovától elszakadt hatalmi képződmény és terület. Önállóságáról népszavazás keretében döntöttek (1990), egy rövid háborút követően Moldávia békét kötött vele (1992), később alkotmányt fogadott el (2000). Egyetlen állam sem ismerte el; az államok Moldova részének tekintik.

60 Az átmeneti jellegű vagy más okból nem teljes közhatalmi-jogi képződmények listáján egy államot, nevezetesen az „Iszlám Államot" – annak speciális jellege miatt – önálló csoportba soroltam be. Önálló csoportként való különvételét az indokolja, hogy az „Iszlám Állam" terrorisztikus eszközöket alkalmaz, sőt egyenesen terrorszervezet. A terror és az államiság egymás diametrális ellentétei. Ahogy az erőszakból nem születhet jog – szokták mondani –, úgy a terrorcselekményekből sem születhet állam. Lehetséges azonban, hogy egyes esetek nem sorolhatók be e főszabály alá. Erre tekintettel ezt az államot a szakirodalomban gyakran *shell state*-nek, szó szerint *váz*államnak, *héj*államnak, a gyakori magyar fordítás szerint *pszeudoállam*nak (ál-államnak), esetleg *protoállam*nak (előállamnak) nevezik. E kifejezésekkel azt a jelenséget próbál-

juk megközelíteni és azonosítani, hogy egy fegyveres szervezet *hatalmi* értelemben államszerűen működik (területet kontrollál, adókat hajt be, szociális intézményeket működtet, stb.), de ezt egyfelől a nyers erő és erőszak alapján, annak az államok esetében megszokott mértékét messze meghaladóan, másfelől azt *nem jogszerűen* alkalmazva teszi, harmadsorban pedig szinte semmilyen nemzetközi elismertséggel nem rendelkezik. A *shell state* kifejezés hasonlít a hatalomgyakorlás tényére fókuszáló *de facto állam* (angolul: *de facto state*) nemzetközi jogi fogalmához, de tartalmatlanabb annál, amennyiben ez utóbbi csak a nemzetközi jogi elismerést nélkülözi. A töredékállamokhoz történt besorolásával ugyanakkor azt is érzékeltetni szeretném, hogy az „Iszlám Állam" jelenleg (2015 májusában) olyan *terrorszervezet*, amely állammá kíván válni, s – s mint a következő jegyzetben részletesebben kifejtem – a legalább *töredékes állami létezéshez* szükséges feltételek közül többet teljesített.

61 Önmaga által „államként" meghatározott és sok területen – így a mindennapi kommunikációban, médiában, politikai publicisztikában – mások által is „államnak" nevezett terrorszervezet. A szervezet 2003 és 2006 között *Iraki* (illetőleg *Mezopotámiai*) *al-Káidá*nak (2003), *Mezopotámiai Dzsihád*nak (*Organization of Jihad's Base in Mesopotamia; Tanzim Qaidat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn*, *TQJBR*, 2003-2006), majd *Mudzsáhedin Shúra Tanács*nak (2006) nevezte önmagát. Az „állam" nevet 2006-tól használja: eleinte „Iraki Iszlám Állam"-nak, angolul *Islamic State of* (vagy: „in") *Iraq*-nak (rövidítve *ISI*) nevezte önmagát. 2013-ban felvette az „Iraki és Szíriai Iszlám Állam" – angolul *Islamic State of* (vagy: „in") *Iraq and Syria;* rövidítve *ISIS* – nevet. Más nevei közvetlenül 2014 előtt: „Iraki és Levantei Iszlám Állam", angolul *Islamic State of* (vagy: „in") *Iraq and the Levant*, rövidítve *ISIL*, valamint az ún. „nagy Szíriára" tekintettel *Islamic State of* (vagy: „in") *Iraq and ash-Sham.* 2014. június 30. óta kalifátus; többek szerint csak ezt követően használható rá (a jelzők nélküli) „Iszlám Állam", angolul *Islamic State*, rövidítve *IS*, arabul: الدولـــة الإســـلامية, *ad-Dawlah al-'Islāmiyyah* név. Elsősorban Észak-Irakban és Északkelet-Szíriában tevékenykedik, ahol az elmúlt években jelentős területek felett szerzett hatalmat, de alkalmi terrorakciókat hajt végre más, elsősorban muzulmánok által lakott országokban is. Vezetője, Abu Bakr al-Bagdadi, aki a kalifátus kikiáltásával terrorszervezetét egy történelmi hagyomány részeként értelmezte, és egyértelművé tette, hogy jövőbeli céljai is az államiság egy bizonyos formájához kötődnek. (A *kalifa* a muzulmán világban a legfőbb vallási és világi vezető, akire a hívők úgy tekintenek, mint Mohamed próféta utódjára. A *kalifátus* mint államforma a VII–VIII. században alakult ki, és a X. század közepéig virágzott, majd lehanyatlott. A címet az Ommajad-, majd az Abbaszida-dinasztiák tagjai, később az egyiptomi szultánok viselték;

661–750 és 750–1258 között, illetőleg 1261-től. Az Oszmán Birodalom szultánjai 1517-től – egyéb címeik mellett – kalifák is voltak; ezt Kemal Atatürk javaslatára a török nemzetgyűlés 1924-ben eltörölte. Al-Bagdadi 2014-es proklamációja azt sugallta, hogy állama 90 év múltán egy csaknem másfél évezredes hagyományt éleszt újjá. Sok muszlim számára ez egy *utópia megvalósulásá*nak tűnik, még ha e kalifátus nem felel is meg mindenben a muzulmán jog követelményeinek, miszerint a kalifának – egyebek mellett – a legnagyobb muszlim közösséget kell irányítania, és birtokolnia kell a két szent várost, Mekkát és Medinát.) – Elnevezése ellenére az „Iszlám Állam" *állam* mivolta vitatható. Egyesek vitatják *iszlám* jellegét is. – Az állami jelleg vitathatóságának alapja, hogy a terrorszervezetek meg kívánják ugyan határozni a politikai döntéseket, de ritkán törekednek önálló és állandó területi főhatalom kialakítására, s még ritkábban sikeresek ezen a területen. (Az ugyan előfordul, hogy egy terrorszervezet politikai pártként bejut a parlamentbe, mint például Libanonban a Hezbollah 2009-ben, de az államalapítás és a terrorizmus két külön dolog. E tekintetben az elmúlt fél évszázadban egyetlen sikeres kísérlet zajlott, s az is csak napjainkban jutott el a célegyenesig: az 1964-ben létrehozott Palesztin Felszabadítási Szervezeté.) Az „Iszlám Állam" vezetőinek államalapító törekvése ezért nem ellentmondásmentes. Az ellentmondás a *terrorista* – s ebben az értelemben a *jog* és *emberiesség* eszméivel mit sem törődő – *módszerek* alkalmazása és az *állammá válás szándéka* között feszül. Sokan kétlik, hogy az „Iszlám Államban" alkalmazott módszerekkel államot lehetne alapítani – e módszerek ugyanis (így a legyőzött ellenfél válogatás nélküli kegyetlen legyilkolása, barbár tömegmészárlások, nyilvános lefejezések, testcsonkítások, keresztre feszítések, eleven emberek tűzhalálba vetése, a foglyokkal való önkényeskedések, és így tovább) nemcsak az ún. nyugati értékrend szempontjából meghökkentőek és elfogadhatatlanok, hanem a humanizmus és a felvilágosodás eszméivel érintkezésbe került bármilyen kultúra értékrendje szempontjából is. Ezért az „Iszlám Állam" – jelenlegi formájában és működési módját tekintve – semmilyen értelemben nem számíthat nemzetközi elismerésre. (Az államelismerés nem feltétele az államiságnak. Ám az nehezen elképzelhető, hogy egy állam hosszú távon anélkül is létezhet, hogy legalább bizonyos körben elismernék.) – Területszerző törekvéseit illetően az „Iszlám Állam" az elmúlt két-három évben meglehetősen eredményesen járt el, hiszen két állam – Irak és Szíria – területén is jelentős területek felett szerzett befolyást, s azokat (a 2015-ben eddig elveszített egyetlen város, Tikrit kivételével) folyamatosan kontrollálja. Területre a stratégiailag fontos utak és objektumok – például a moszuli gát, különböző erőművek, kőolaj-finomítók – és a jelentős városok elfoglalásával tett szert, amivel megszerezte az ezek által körbe-

zárt területet is. E sorok írásakor a következő nagyobb városok tartoznak hozzá: Moszul (az egykori Ninive), Falludzsa, Kirkuk (Hamurápi idejében: Arrapkha), Ramádi, Bayji, Rakka (amit a görögök még Nikéforionként ismertek), Kobané, Deir ez-Zor, Tell Abyad, el-Majádín, és így tovább. Kiterjedése jelenleg kb. akkora, mint Nagy-Britanniáé. A terület egy része ugyan sivatag, ám ezekben és más elfoglalt városokban, valamint az azokat övező falvakban az összességében több- (egyes adatok szerint mintegy 8) milliós népesség jelentős részét uralma alá hajtotta. Igaz, csak azon az áron, hogy a lakosság egy másik, nem jelentéktelen részét legyilkolta vagy elüldözte. Ahol hatalmat szerez az emberek felett, ott bevezeti a *saríát*, a vallásos muszlimok számára kötelező, jogi és erkölcsi elemeket vegyítő, a mindennapi életre és az életformára vonatkozóan is isteni előírásokat tartalmazó normarendszert. Pontosabban annak a saját hittudósai által adott – szélsőséges elemeket is tartalmazó, az emberi életet és az ahhoz kötődő alapvető értékeket nem tisztelő – értelmezését. 2015 elején tervbe vette, hogy az általa uralt népesség számára személyi igazolvány jellegű okiratot ad ki, vagyis regisztrálja a lakosságot. Az újonnan meghódított városok és falvak lakóira adót vet ki, amelyet különböző eszközökkel be is hajt. A megszerzett területen kitermelt kőolajat – feltehetőleg a törökországi feketekereskedelmen keresztül – eladja a nyugati világnak. Ebből jelentős (egyes híradások szerint egyenesen horribilis) bevételre tesz szert, amelyből katonai tevékenységét finanszírozza. Katonai erejéről a Nyugat csak részleges információkkal rendelkezik. Harcoló alakulatainak a létszáma 30 és 50 ezer fő között van. Hadserege a polgári lakossággal elvegyülve él. Számos „bevándorlót" fogad a világ különböző, többnyire muszlim országaiból, s mintegy 2-3 ezer főre teszik azoknak a fiatal harcosoknak a számát, akik Nyugat-Európából és Észak-Amerikából érkeztek a területére. (Ők többnyire másod- vagy harmadgenerációs muszlim bevándorló családokban nőttek fel.) Képviselői mind technikai, mind lélektani értelemben jól értenek a nyugati tömegmédiához; terrorcselekményeiket – kiemelve az európaiakat elrettentő kegyetlenséget – gyakran filmre veszik, és az interneten terjesztik (olykor még arra is figyelve, hogy a megfélemlítő jelenetek a mobiltelefonos applikációkon is láthatók legyenek). Az elfoglalt országrészekben a szervezet – miután véres brutalitással eléri a lakosság engedelmességét – szociális szerepet vállal fel: helyreállítja a villanyszolgáltatást, gondoskodik a járványok megelőzéséről, sőt még kórházakról is, szegénykonyhákat állíttat fel, megjavíttatja az utakat és erőműveket, stb. Ezzel nemritkán megszerzi a megmaradt lakosság támogatását. Bár nemzetközileg nem ismerik el, a muzulmán világban széles körű „nemzetközi" kapcsolatai vannak, amennyiben kisebb szervezeti egységek folyamatosan leválnak róla, és a Közel-Keleten, Észak-Afrikában, kismértékben Közép-Ázsia déli részén

szétszóródva különböző merényleteket hajtanak végre. – Felszámolására 2015 tavaszán nemzetközi katonai koalíció született. Ennek keretében néhány közel-keleti állam és egyéb fegyveres szervezet szárazföldi csapatai, illetőleg az amerikai légierő lépéseket tesz visszaszorítására. E koalíció várható sikerei ma még nem ítélhetők meg. – Sokan vitatják az „Iszlám Állam" valóban *iszlám* jellegét és a név által sugallt kizárólagosságát is. Az iszlám hit és egyház jelenleg a Föld 59 államában játszik jelentős szerepet. Négy „iszlám köztársaság" (Afganisztán, Irán, Mauritánia, Pakisztán) és egy „hásimita királyság" (Jordánia) mellett több olyan állam is létezik, amelyben az iszlám államvallás (Irán, Jemen, Omán, Szaúd-Arábia), illetőleg fő, vagy ahogy nálunk mondjuk: többségi vallás (a Közel-Kelet és Észak-Afrika csaknem minden további állama ilyen). Az „Iszlám Állam" tevékenységét nem egyszerűen az iszlám hit dominanciája, hanem – a terrorista jellegen túl, vallási értelemben – a szalafizmus, az iszlamizmus és a dzsihádizmus jellemzi. Az *iszlamizmus* az iszlám radikális formája a vallási fundamentalizmus politikai érvényesítésének értelmében. Szembesülve az iszlám civilizációnak a modern világrenden belüli esetleges gyengeségével, sok iszlám hittudós és politikus azzal válaszol a Nyugat kihívására, hogy a vallás ősi eredeti formáját keresi, és abban találja meg a hit védelmének eszközét. Részben átfedésben van ezzel a *szalafizmus*, amely a vallási gyökerekhez való szigorú visszatérést és az eredeti tanok szó szerinti betartását jelenti. (Európai fogalommal élve ez valamiféle puritanizmus.) Az arab világban mintegy száz-kétszáz éve megjelent európai befolyás visszaszorításaként alakult ki, eredetileg védekező jellegű hit- és gondolatrendszerként, mára azonban lényegében aktív, sőt harcos Nyugat-ellenességgé vált. Kiegészítése a dzsihádizmus. A *dzsihád* az Isten ügyéért folytatott folyamatos s elkötelezett „küzdelem", ami egyfelől a testi és lelki csábításoknak való ellenállást, másfelől az iszlám *hit fegyveres védelmé*t jelenti. Ez utóbbi vonatkozásban a terrorszervezetek is zászlajukra tűzik, sőt az utóbbi időkben elsősorban azokat tekintik céljuknak, s nem fegyveres *védelmet*, hanem *támadást* értenek rajta. Ezért a dzsihádot számos nyugati „szent háborúként" értelmezi. A „Nyugat ellen folytatott harc" értelmében először az al-Káida terrorszervezet alapítója, Oszáma bin Láden hirdetett dzsihádot az Amerikai Egyesült Államok ellen. Végül, az „Iszlám Állam" – az iszlám vallás esetében szokatlan módon – *intoleráns* más vallásokkal, elsősorban a keresztényekkel és a síitákkal szemben. A politikailag támogatott hagyományos iszlám hit uralma esetén a más vallásúak – az ún. fejadó megfizetése esetén – közismert módon szabadon gyakorolhatják a vallásukat. Az „Iszlám Állam" ezzel szemben rendszerint megfizethetetlenül magas fejadót vet ki a más hitűekre, és azt mondja: vagy fizetnek, vagy áttérnek az iszlámra, vagy halál vár rájuk. – Azt, hogy egy

terrorszervezet néhány év alatt ilyen mértékű hatalomra tett szert, a szakirodalomban több tényezőnek tulajdonítják. Az elemzések általános jelleggel arra mutatnak rá, hogy a Nyugat és a muzulmán világ konfliktusának az utóbbi másfél évtizedben szerves része lett a *terrorizmus*, mely az Egyesült Államokból és Európából részben kiszorulva Közép-Ázsiában, majd onnan is kiszorítva a Közel-Keleten talál működéséhez teret. (Az „Iszlám Állam" szervezetileg a korábban Afganisztánban, majd Pakisztánban tevékenykedő al-Káidából nőtt ki, bár a szervezeti kötődést sokan nem tartják túl jelentősnek, s az mára egyébként is jelentéktelenné vált.) Egy másik ok, hogy a Közel-Kelet államszerkezete, mely fő vonalaiban az I. világháború idején és után alakult ki (az egykori mezopotámiai területen lényegében az angol és francia érdekek nyomán), korábban sem állt minden tekintetben összhangban az ott élő népek etnikai jellegével és vallási tradícióival, így a létező államok pusztán üres kereteket jelentettek számukra. Ezek nagyhatalmak általi katonai „megbontása" végzetes következményekkel járt: a terrorizmus olyan területeken ütötte fel a fejét leghatékonyabban, ahol a Nyugat katonai erővel *széttört* valamilyen diktatórikus állami rendszert. Mivel katonai győzelme után nem tudta stabilizálni az ottani társadalmakat az azokban elfogadott elvek szerint, káoszt hagyott maga után. A 2003-as iraki háború során például felbomlott Szaddám Huszein állama, mely a diktatúrákra jellemző módszerekkel ugyan, de féken tartotta a szunnita-síita és az arab–kurd ellentéteket. A megszállt Irakban az amerikaiak és angolok által bevezetett „demokratikus" és a nyugati multikulturalizmus elemeit hasznosító „föderalista" rendszer idegen volt az ott élő népesség számára, ezért az új rend instabil maradt, és nem tudta megakadályozni a polgárháborút (mely néhány elemében vallásháború is volt). Végül az arab tavasz folyományaként kitört szíriai polgárháború ugyancsak meggyengítette és védtelenné tette a szír államot. Mindezek következtében a szóban forgó területen egy sajátos töredékállam jött létre, mely terrorista múltja és jellege ellenére állammá kíván válni.

62 A lista csak példálózó jellegű felsorolást tartalmazhat, hiszen minden létrehozni próbált, de létre nem jött, valamint „egykor létező, de megszűnt" államot lehetetlen volna itt felsorolni. A példák vagy azokra az esetekre utalnak, amikor kísérletet tettek egy állam létesítésére, s az „intézményesülés" bizonyos jelei, annak nyomai vagy következményei a sikertelenség ellenére még ma is láthatók; vagy azokra az államokra, amelyek egykor léteztek, de megszüntették őket, ám megszűnésük – ha e folyamat egyáltalán véget ért – sokáig tartott, s annak során az adott entitás államtöredék-szerűen létezett, vagy nyomaiban létezik még ma is. Végül ide soroltam azokat az eseteket is, amikor egy államot létre kívánnak hozni, de az már a kezdeti lépések során egy másik, erősebb államhoz

csatlakozott, vagy ahhoz csatolták, államtöredék vagy töredékállam-szerű léte tehát tiszavirág-életű, mert egy okkupációt lepleznek vele.

63 Csecsenföld 1993 és 2001 között sajátos, részben önálló hatalmi képződmény volt a Kaukázus északi oldalán, a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között. Jelenleg *formálisan* Oroszország tagköztársasága és a 2010-ben létrehozott ún. *Észak-kaukázusi Szövetségi Körzet* része. – Területét Oroszország a XIX. században vonta befolyása alá, részben katonai műveletekkel, részben betelepítésekkel. 1922-ben a Szovjetunió autonóm területe lett, 1934-ben – Ingusfölddel összevonva – autonóm köztársaság státuszt kapott. A Szovjetunió felbomlásakor (1992/93) – miután az 1992-es etnikai zavargások miatt kivonták az orosz csapatokat a területről, majd Oroszország jóváhagyta az Ingus Autonóm Köztársaság megalakulását, és ezzel megszűnt a csecsen–ingus államközösség – a csecsenek kikiáltották függetlenségüket, *Icskéria Csecsen Köztársaság* néven, Groznij fővárossal. Ezt az államot egyetlen más állam sem ismerte el. 1994-ben Oroszország fegyveres erőket küldött a területre, erre a csecsenek gerillaharcokkal, később az orosz városokban végrehajtott terrortámadásokkal reagáltak. Az ún. az *első* csecsen háború (1994–1996) azzal végződött, hogy az orosz katonák 1997-ben elhagyták Csecsenföldet. A *második* csecsen háború (1999–2000) átterjedt Dagesztánra is, s általában az orosz hadsereg és a kaukázusi, többnyire azonban csecsen szeparatisták között folyt. 2001 után Oroszország a nemzetközi terrorizmus elleni harc eszközeivel lépett fel a gyakran valóban terrorisztikus eszközeket alkalmazó csecsen szeparatisták ellen, valamint jelentős gazdasági beruházásokat eszközölt csecsen városokban. Ennek révén visszaszerezte és jelenleg is őrzi politikai befolyását az országban, ami abban áll, hogy oroszbarát elnököket és kormányokat juttat hatalomra. – Az egyik ilyen, egyébként kazahsztáni születésű elnök 2006-ban felvetette, hogy az állam nevét – népszavazás és Oroszországi Szövetségi Duma jóváhagyása után – változtassák *Nohcsiijn*ra, illetőleg *Nohcsiijni Köztársaság*ra. Ez nem lett volna nagy változás, mert az ország neve csak oroszul és az ezt alapul vevő egyéb nyelveken *Csecsen Köztársaság* (Чече́нская Респу́блика), az ott élő nép nyelvén, vagyis csecsenül már most is *Nohcsiijn*, illetőleg *Nohcsiijni Köztársaság*. – Csecsenföld státuszának bizonyos fokú rendezetlenségére utal még ma is, hogy az oroszbarát kormányok vezetőit gyakran erőszakos eszközökkel távolítják el, valamint hogy csecsen csoportok terrorcselekményeket követnek el Oroszország más területein.

64 Az egykori Jugoszlávia területén szétszóródva élő szerbeknek a szocialista állam felbomlása során létrehozni kívánt egyik állama. A bosnyákok, horvátok és szerbek által lakott Bosznia-Hercegovinában 1992-ben kiáltották ki a *Szerb Köztársaság*ot (szerbül, cirill betűs írás-

sal: Република Српска, horvátul, bosnyákul és latin betűsen írva szerbül *Republika Srpska*), később ismertté vált néven Boszniai Szerb Köztársaságot. Ez továbbra is Jugoszlávia maradék – ekkor már Szlovénia és Horvátország nélküli – részéhez kívánt tartozni, míg Bosznia-Hercegovina másik két nemzetiségének ettől eltérő törekvései voltak: a bosnyákok önálló államot szerettek volna, a horvátok pedig Horvátországhoz akartak csatlakozni. A véres boszniai háború (1992–1995) során e szerb köztársaság folyamatosan vereséget szenvedett, és békekötésre kényszerült. A háborút lezáró, az amerikai Daytonban megkötött békeszerződésben a több részre szakadt Bosznia-Hercegovinát újraegyesítették. Ebben az új államban (melyek egységét mindmáig az ENSZ boszniai főmegbízott biztosítja) végül is két önálló parlamenttel rendelkező nemzeti entitást hoztak létre, a „boszniai Szerb Köztársaság" jogalanyiságát azonban nem ismerték el.

65 Az egykori Jugoszlávia területén szétszóródva élő szerbek a szocialista állam felbomlása során több új államot is létre kívántak hozni. Ennek keretében a Horvátország területén fekvő 14 000 km^2-es Krajinában (a szó jelentése: határőrvidék) 1991-ben az ott élő szerbek, akik ezen a területen többségben voltak, önálló államszerű képződményt hoztak létre. Ez – Szerbia támogatásával – gyakorlatilag az új horvát államtól függetlenül működött. Az új képződményt *SAO Krajiná*nak (*Srpska Autonomna Oblast Krajin*, vagyis Krajina Szerb Autonóm Körzetnek) nevezték, a nemzetközi jogban egy ideig *de facto* államként utaltak rá. Az 1990-es évek elején sokan azt feltételezték, hogy ez az új szerb „állam" is az anyaországhoz, Szerbiához akar majd csatlakozni. A horvátok – hogy ne veszítsék el a területet – a *Vihar* nevű hadműveletben katonai erővel néhány hét alatt felszámolták a megalapítani tervezett államot, és lényegében elüldözték a területről a szerbeket.

66 Az újkori történelem folyamán a *Krím* félsziget szinte mindig speciális jogállású, részben autonóm, ám a nagyhatalmak szeszélye miatt hányatott sorsú terület volt a Fekete- és az Azovi-tenger között. Területe (26 100 km²) a XX. században a Szovjetunió része volt: egy ideig *pro forma* autonóm köztársaságként, majd – Nyikita Hruscsov 1954-es döntése nyomán – az ukrán tagköztársaság részeként. Az önálló Ukrajna létrejöttekor annak része lett autonóm köztársaságként (1993–2014). Kb. 2 milliós lakosságának többsége – miután mintegy hét évtizede a szovjet vezetés deportálta a krími tatárokat, s orosz és ukrán nemzetiségű lakosságot telepített be – kétharmad részben orosz. Ukrajna politikai válsága idején (feltételezések szerint oroszországi támogatással) a Krímben is szeparatista politikai mozgalmak erősödtek meg, aminek eredményeként 2014. március 11-én kikiáltották a Krími Köztársaságot. Ez – egy 2014. március 16-án tartott (sokak által vitatott jogszerűségű, s ezért érvényte-

lennek tekintett) népszavazásra hivatkozva – Ukrajnától elszakadt, majd pedig – egy Oroszországgal március 18-án megkötött, jogszerűségében ugyancsak vitatott megállapodás alapján – valamilyen formában Oroszországhoz kívánt csatlakozni. A csatlakozási megállapodást az orosz duma 2014. március 20-án jóváhagyta, módosítva ennek érdekében az Oroszországi Föderáció alkotmányát is. A nemzetközi közösség a csatlakozást annektálásnak tekinti, s az erről szóló megállapodás érvényességét nem ismeri el.

67 Tibet sajátos kulturális és politikai egység az ún. Tibeti-fennsíkon, a Himalája legmagasabb hegycsúcsaitól északkeletre. Pontos területi határai vitatottak. – A Tibeti-fennsíkon hagyományosan különböző királyságok léteztek, amelyek a XVIII. századig a mongol kánok, aztán (1724-től) a kínai császárok „védnöksége" alá tartoztak. Az államot a kínai protektorátus alatt egy tibeti kormány irányította a terület fővárosának tartott Lhászából, a császárt pedig – (1793-tól) kínai helyőrségek támogatása mellett – helytartó *(ambán)* képviselte. A Kínai Császárság meggyengülése idején, a XIX. század végén e befolyás jelentősen enyhült. 1904-ben Anglia – a feltételezett orosz befolyás megakadályozása érdekében – csapatokat küldött Tibetbe, ami ellen a dalai láma Kínától kért segítséget. Az 1906-os angol–kínai egyezmény szerint Kína felségjoggal rendelkezett a terület felett, ezt azonban a kínai forradalom kitörése (1911) után a tibetiek érvénytelennek tekintették. Megragadva a kínai események által jelentett alkalmat, 1912-ben a tibetiek kiűzték a kínai csapatokat, s a Csing-dinasztia bukása (1912) után a dalai láma – a tibetiek hagyományos vallási és politikai vezetője – kinyilvánította az ország függetlenségét (1913). Ezt a nemzetközi közösség tagjai akkor hivatalosan nem ismerték el; tényleges befolyást a XX. század első felében az angolok és az amerikaiak gyakoroltak. A Kínai Népköztársaság nem sokkal megalakulása után katonailag megszállta (1950) és 1965-től az ún. *Tibeti autonóm tartomány* keretében kormányozza. A dalai láma 1959-ben Indiába menekült, s az észak-indiai Dharamszalában letelepedve kíséretével és munkatársaival emigráns kormányt hozott létre *Központi Tibeti Adminisztráció* névvel. Ez azóta is Tibet törvényes kormányának tekinti magát. Tevékenysége – az indiai kormány hozzájárulásával és az emigráns vagy száműzött kormányok szokásos tevékenységén túlmutató módon – kiterjed iskolák és kórházak működtetésére és fejlesztési programok szervezésére is. – Tibetben időről időre zavargásokkal, sőt kisebb lázadásokkal együtt járó függetlenségi mozgalmak ütik fel a fejüket, újabban a vallásszabadság követelésével összefonódva. Ezeket a szerzetesek által vezetett mozgalmakat a kínai hadsereg vagy a rendőrség brutális eszközökkel vérbe fojtja. Az első ilyenre 1959-ben került sor, az utolsóra 2008-ban. A demokratikus államok politikai közvéleményét sok

esetben megosztja az a kérdés, hogy támogassák-e a tibeti függetlenségi mozgalmakat, s ha igen, akkor a függetlenség „visszaállításának" vagy „megteremtésének" érvét használva-e. Az előbbi szerint Tibet függetlenségét *ténylegesen* megkérdőjelezte ugyan az 1950-es kínai megszállás, de *jogilag* ez érvénytelen. Bár a világban számos Tibettel szimpatizáló és önállóságát támogató közösség, szervezet és csoport létezik, a demokratikus államok közvéleményében Tibetet többnyire mégsem tekintik önálló államnak, s az iménti érvet nem fogadják el.

68 A *projektállam* kifejezés azokra a játékosan komoly vagy komolytalan, de valamilyen szempontból szellemes kísérletekre utal, amelyek keretében államokat vagy legalábbis államszerű képződményeket kívántak létrehozni, és ennek valamilyen elméleti tanulsága lett vagy lehet. – E kísérletekre, illetőleg végeredményükre a magyarban nincs megfelelő terminus. Néha nálunk is a *mikroállam* kifejezést használják, amely az angol *micronation* és a német *Mikronation* fordítása, illetőleg a francia *micro-état* tükörfordítása. (Az angol *microstate* szó magyar megfelelője a *miniállam*, melynek – a többi államéhoz képest – rendkívül kicsi a területe vagy a népessége; például Vatikán, San Marino, Monaco, Liechtenstein stb. Ezek megnevezésekor alkalmilag az angolban is használják a *ministate* szót.) A projektállam jelenségére az angolban ismerik még a *model country* (modellország), az *imaginary country* (elképzelt ország) és a *fictional country* (fiktív állam), a németben pedig a *Phantasiestaat* (fantáziaállam) és a *Scheinstaat* (látszatállam, színlelt állam) kifejezéseket is. – A projektállamoknak már szakirodalmuk is van, mely tudományos szempontból – a tárgyhoz igazodva – nem mindig kellően komoly. Lásd John Ryan – George Dunford – Simon Sellars: *Micronations. The Lonely Planet Guide to Home-Made Nations.* Oakland (Ca) – London, Lonely Planet, 2006; Erwin S. Strauss: *How to Start Your Own Country*. Boulder (Colorado), Paladin Press, 1999; Fabrice O'Driscoll: *Ils ne siègent pas à l'ONU. Revue de quelques micro-états, micro-nations et autres entités éphémères.* Toulon, Presses du Midi, 2000. – Ez a lista a szakirodalomban tárgyalt 40–50 és az alkalmasint megemlített további 100–150 projektállamból csak néhányat tartalmaz – szándékom szerint a legjellegzetesebbeket. A projektállamok listái megtalálhatók az interneten. Angolul (elsősorban az angolszász világban született projektek felsorolásával): http://en.wikipedia.org [azon belül: /wiki/List_of_micronations], németül (az európai kísérletekre is hangsúlyt helyezve): http://de.wikipedia.org [azon belül: /wiki/Liste_der_Mikronationen]. Itt jegyzem meg, hogy az internet s különösen a Wikipédia komoly ösztönző hatást gyakorolt projektállamok létrehozására. Újabban az „államalapítás" egyik legfontosabb eszköze a Facebook. – A projektállamokból ma már olyan sok létezik, hogy a lehető legkülönbözőbb módon csoportosítha-

tók. *(1)* Megjelenésük szerint megkülönböztethetünk például *territoriális* (a földfelszín valamely részén is megjelenő) és *virtuális* (rendszerint csak az interneten létező) projekteket. Nyilvánvaló, hogy az utóbbiak semmilyen értelemben nem lehetnek államok. *(2)* Céljuk szerint különbséget tehetünk *valóságos* új állam megalapításával próbálkozó, *kísérleti*, *történelmi* anomáliákat orvosolni kívánó és *szórakoztatás* céljából létrejött vállalkozások között. Bár egyik-másik vállalkozás megismerése valóban szórakoztató, tudjuk, hogy szórakozásból vagy szórakoztatásból még sosem alapítottak valódi államot. Végül *(3)* jellegük szerint megkülönböztethetjük az *alternatív* politikai renddel *kísérletező*, a gazdasági, társadalmi vagy politikai *szimuláció* keretében létrehozott, az egyéni *kreativitást* kifejező, a turistacsalogató, *marketing-* vagy általában a gazdasági célokat szolgáló projektállamokat. – A projektállamok kitalálói, fenntartói és szervezői 2003-ban tartották az első „csúcstalálkozójukat" Helsinkiben. Alkalmilag azóta is többször összejöttek szűkebb vagy tágabb körben; legutóbb 2015. április 11-én tartották *MicroCon 2015* című konferenciájukat a Los Angeleshez tartozó Anaheimben.

69 A Jeruzsálemi Szent János Lovagrend utóda, melynek tagjait különböző elnevezésekkel illetik (például *jánoslovagok*, *johanniták*, rodoszi lovagok, *keresztesek stb.*). *Eredetileg* a szentföldi zarándokok ellátására és a betegek ápolására 1050 körül Jeruzsálemben alakult lovagi szervezet, amelyet egy pápai bulla 1113-tól „pápai jogú rendnek" minősített. Az ilyen rendben a szerzetesek harcosok is lettek, a lovagok pedig szerzetesi fogadalmat tettek. A szerzetes-lovagok sajátos, az idők folyamán az állandóság és a változás elemeit felmutató fegyelmezett szervezetet alakítottak ki. Élükön nagymester áll(t), akinek a tevékenységét egy tanács segítette és segíti ma is. A nagymester egy időben Málta hercege, „a Szent Római Birodalom hercege" és „a római szent egyház bíborosa" stb. volt. A lovagrend tagjai villás végű keresztet, ún. máltai keresztet viseltek fekete köpenyükön. A rend az évszázadok alatt jelentős vagyonra tett szert, amelyből a különböző országokban már a középkorban kórházakat (ispotályokat) hozott létre és tartott fenn. A török terjeszkedés miatt székhelyüket előbb Akkóba, majd Ciprusra, Rodoszra, végül pedig Málta szigetére tették, hajóhadat tartottak fenn, saját pénzt verettek, és diplomáciai kapcsolatot alakítottak ki az európai uralkodókkal. A reformáció idején a lényegében katolikus lovagrendnek *(máltai lovagrend)* létrejött egy protestánssá lett ága *(johannita rend)*. – A török veszély elmúltával fontosságuk csökkent, a szekularizáció folyamán vagyonuk egy részét elveszítették, a rend belső fegyelme meglazult. A XIX. században nemzeti szervezeti egységei alakultak ki; melyek később szociális feladatokat láttak el; Magyarországon például – ahol a Máltai Lovagrend különböző intenzitással a XII. századtól jelen volt – az 1989-ben létrejött *Magyar*

Máltai Szeretetszolgálat jótékonysági hálózata révén. – A rendnek a középkorban mintegy háromezer, jelenleg világszerte tízezer tagja van; az 1990-ben megalakult magyarországi tagozata kb. 160 taggal rendelkezik. Mai státuszát egy 1953-as és egy 1961-es pápai döntés rendezi. A rend – ma szokásos elnevezése szerint: *Jeruzsálemi Szent János Szuverén Máltai Lovagrend* – független nemzetközi jogalanynak s ebben a minőségében államnak tekinti magát. Ezt az igényét arra alapozza, hogy „diplomáciai kapcsolatokat" tart fenn számos országgal (jelenleg 104-gyel) és több nemzetközi szervezettel (az ENSZ-szel, annak egyes szakosított szervezeteivel és az Európa Tanáccsal), valamint saját útlevelet bocsát ki. E „diplomáciai kapcsolatok" ugyanakkor csupán a nemzetközi szervezeteknél létesített „megfigyelői státuszt" jelentenek, illetőleg az „állami udvariasság" olyan megnyilvánulásai, amelyek a szervezet humanitárius küldetésének teljesülését biztosítják, az útlevelet pedig sok állam nem fogadja el a személyeket azonosító és bizonyos tevékenységre feljogosító dokumentumnak. A Máltai Lovagrend államisága vitatható.

70 Más néven: *Örömváros* vagy *Gyermekköztársaság*, melyet Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész (1909–1974) alapított 1945-ben. Sztéhlo már 1945 előtt is a háború áldozatává vált gyermekek megmentésével foglalkozott (az általa megszervezett 32 gyerekotthonban 1600 gyermeket és felnőttet mentett meg), 1945 szeptemberében pedig az otthonokban maradt és oda újonnan bekerült 800 gyermek számára – a Weiss Manfréd által felajánlott területen – létrehozta a *Pax* gyermekotthont. Ebben a gyermekek autonóm módon alakították ki saját rendjüket (például eldöntötték, hogy kik rendelkezzenek szavazati joggal), és minden lényeges kérdésben saját maguk határoztak. Alkotmányt és törvényeket alkottak maguknak, saját ügyeikben bíráskodtak, „miniszterelnököt" és „minisztereket" választottak. Saját pénzt vezettek be, sőt „állami vicclapot" is alapítottak. A gyerekek szakmát tanulhattak, és – bár ez nem volt kötelező – dolgoztak a közösségért. Gaudiopolist csak a Nemzetközi Vöröskereszt támogatta, a magyar állam és az egyházak nem. 1950-ben államosították. Sztehlo Gábor tevékenysége ihlette a *Valahol Európában* című filmet (rendezte: Radványi Géza, 1947), és az ő életéről készült a *Gaudiopolis* című tévéfilm (rendezte: Szántó Erika, 1989).

71 A dél-amerikai indiánok között hittérítést végző spanyol jezsuita szerzetesek által alapított közösségek, illetőleg azok hálózata. A közösségek legtöbbje a XVII. század derekán jött létre, és a XVIII. század elején élték virágkorukat. Az addig nomád életmódot folytató guaraní indiánokat a jezsuiták letelepítették, rendszeres munkára fogták, és termelői közösségekbe, ún. redukciókba szervezték. Egyes források 5-6, mások 30 ilyen redukcióról *(Reducciones Jesuíticas)* számolnak be; ezek többsége Paraguay, néhányuk a mai Argentína és Brazília területére esett. E kö-

zösségekben – melyek a királyi privilégium alapján „kis államok" voltak az államban – a jezsuiták szigorú fegyelmet alakítottak ki, de azok vezetőit az indiánok maguk választották. Jogaikat és kötelességeiket sajátos, keresztény szellemű törvénykönyv szabályozta. A fontosabb javak – így a földek és a házak – a közösség tulajdonában voltak, a fogyasztási javakat a végzett munka arányában osztották el. E közösségek sokáig megakadályozták, hogy az indiánok a portugálok rabszolgaságába essenek. A redukciók azzal szűntek meg, hogy a spanyol király – az Európában lábra kapott jezsuita-ellenesség részeként – 1767-ben kitiltotta a jezsuitákat minden spanyol fennhatóság alatt álló területről. Ekkor szerepüket átvették ugyan a ferencesek, de nem tudták összefogni és irányítani a közösségeket. A XVIII. második felében az indiánok mintegy 90%-a, kb. százezer fő elmenekült a telepekről, és azok elnéptelenedtek.

72 Christiania Szabadváros *(Fristaden Christiania)* Koppenhága egyik negyedében „kikiáltott" autonóm közösség, kb. 850 fővel, melyet a dán hatóságok kommunának tekintenek. A legalapvetőbb viszonyait szabályozó 1989. évi ún. Christiania-törvény állandó konfliktusokhoz vezet a közösség és a dán állam között, s a negyedet az ott lakók alkalmasint „lezárják". A konfliktusok fő oka, hogy a közösség tolerálja bizonyos kábítószerek kereskedelmi forgalmát, míg Dánia nem.

73 Egy nyugat-ausztráliai farmon a gabonatermelést maximáló kvóták elleni tiltakozásként 1970-ben alapított „állam". Az alapító „fejedelem", Leonard George Casley szerint 18 000 polgára van, bár amikor megkérdezik tőle, hogy hol van ennyi ember a farmon, azt a választ kapják, hogy „éppen külföldön" élnek. Létét Ausztrália kormánya – az államiság számos jelének felmutatása („útlevél" kibocsátása, pénznyomtatás stb.) ellenére – turistacsalogató marketing-fogásnak tekinti.

74 Egy cseh politológus-közgazdász, Vít Jedlička 2015. április 13-án bejelentette, hogy Szerbia és Horvátország határán, a magyar–szerb határtól mintegy 20 km-re, ahol egy 7 km2-es terület hovatartozása bizonytalan, köztársaságot alapított. (A területi bizonytalanság oka, hogy a két állam közötti határvonalat a Duna sodorvonala vagy a környező falvak határaira kiterjedő, évtizedekkel ezelőtti földmérések szerint kell-e kijelölni.) A folyóparti homokos, bozótos-erdős területen az alapításkor egyetlen romos épület található. Liberlandnak van alkotmánytervezete, címere és zászlaja; hivatalos nyelve a cseh és az angol. Természetesen van honlapja (itt bárki igényelhet állampolgárságot) és Facebook-oldala is. Jelszava az „élni és élni hagyni". A proklamáció szerint az állam nem kívánja felesleges szabályokkal megkeseríteni polgárai életét, s az adókat, ha lesznek, majd önkéntesen lehet fizetni. Az államalapítók játékosságának őszinteségét illetően sokakban már e sorok írásáig (2015. április 20.) is gyanút keltett, hogy az „új állam" törekvéseit a liberális pártok szokásos

programpontjait kiemelve, de azokat itt-ott szélsőjobboldali politikai törekvésekkel vegyítve határozták meg. Ebből néhány külső szemlélő arra következtetett, hogy az „államalapítás" valójában csak egy médiahack volt, amelynek valódi célja a liberális internethasználók megtévesztése, zavarkeltés és esetleg az adománygyűjtés. Ezt a gyanút erősíti, hogy Vít Jedlička a cseh szélsőjobboldal jellegzetes alakja és az egyik szélsőséges párt aktivistája, miközben Liberland imázsa első ránézésre jellegzetesen liberális. Ha a gyanú véglegesen beigazolódik, akkor Kelet-Európában most is valami olyasmi történt, ami évtizedek, sőt évszázadok óta elég gyakori itt: az emberek egyik csoportja visszaél mások bizalmával, és becsapja őket. Az újdonság csak az, hogy erre projektállamok alapításakor is sor kerülhet.

75 A Csendes-óceán Fidzsi-szigetek és Tonga közé eső részén található *Minerva Reefs* nevű korallszigeten kikiáltott köztársaság. A projekt egy valódi, de rövid életű, jellegét illetően libertariánus államalapítási kísérlet volt, mely a szomszédos államok gyanakvása és ellenséges magatartása miatt megbukott. Bukását a természeti tényezők államokra gyakorolt hatása megerősítette és véglegessé tette. A kezdeményező egy Las Vegas-i ingatlanügyletek révén meggazdagodott, litván származású amerikai milliomos és politikai aktivista, Michael Oliver volt. Oliver egyik cége 1971-ben kotrási munkát végzett a körzetben, s ennek során észrevette, hogy a *Minerva Reefs* mesterséges szigetté alakítható, s ez esetben ott – mint „uratlan területen" – állam alapítható. (E korallszigeteket egyébként 1820 táján térképezték fel, s egy Ausztráliából útjára indult, majd zátonyra futott bálnavadászhajó, a Minerva után nevezték el. A környéken a nehéz hajózási viszonyok miatt később is elsüllyedt több hajó. A XX. század második felétől a környékbeli zátonyos kis szigeteket jacht-kikötőként használják.) – A csupán jacht-kikötőnek használható kis szigetből Oliver úgy alakított ki államalapításra alkalmas uratlan területet, hogy több tonna homokot hozatott Ausztráliából, és azokat a szigetre szórta. Ezzel a tengerből éppen kiemelkedő szárazföld tengerszint feletti magasságát megemelte, és a szigetek területét megnövelte. A munkák elvégzésére egy önálló céget hozott létre, melynek vezetője korábbi munkatársa és barátja, Morris C. „Bud" Davis volt. Amikor képesek voltak arra, hogy egy kis építményt emeljenek a homokra, a projekten dolgozó 20-30 ember függetlenségi nyilatkozatot adott ki, s bejelentette *Minerva Köztársaság* megalapítását (1972). Az épületre kitűzték zászlajukat, értesítették létezésükről a környékbeli államokat, önálló pénzt adtak ki, és megválasztották az ideiglenes köztársasági elnöküket. A hasonló projektektől elérő módon ez nem a vállalkozás kezdeményezője és finanszírozója, hanem Morris C. Davis lett. Azt tervezték, hogy tovább bővítik az új állam területét, s turistákat és bevándorlókat is fogadnak. Az új állam-

ban a libertariánus eszmék szerinti sajátos rendet terveztek bevezetni: úgy gondolták, hogy nem vetnek ki adókat, s ennek fejében nem nyújtanak jóléti szolgáltatásokat sem, nem lesznek illetékek, de szubvenciók, dotációk és ártámogatások sem, s általában az állam semmilyen módon nem avatkozik be a gazdasági folyamatokba. Gazdasági elképzeléseket – a halászat, a turizmus, a könnyűipar és a kereskedelem fejlesztése terén – persze megfogalmaztak. A nemzetközi közösség általában hűvösen fogadta a proklamációt, a környező államok pedig kifejezett gyanakvással szemlélték az eseményeket. Hat környékbeli állam (Ausztrália, Új-Zéland, Tonga, Fidzsi, Nauru, Szamoa) részvételével nemzetközi konferenciát hívtak össze. Ezen Tonga bejelentette a sziget feletti ellenőrzésre vonatkozó igényét, és egy proklamációt adott ki: a Minerva Reefs nevű korallsziget – hangsúlyozta a proklamáció – régóta a tongai nép javát szolgálja azzal, hogy lehetővé teszi számukra a halászatot. A Tongai Királyságnak – állították – joga van a terület feletti ellenőrzésre. Néhány nappal ezután Tonga „expedíciót" küldött a szigetre, és lehúzva az ott kitűzött zászlót, erőszakkal távozásra kényszerítette az államalapítókat. Mivel a befektetés nem térült meg, a cég csődbe ment, és Oliver felmondott Davisnek. Tíz évvel később, 1982-ben, Davis mint elnök egy kisebb csoporttal visszatért a helyszínre, a tongai fegyveres erők azonban három hét után elüldözték őket. Egy további évtized múltán az egykori államalapítók közül valaki még egy kísérletet tett a projekt befejezésére, de a szigetre érve meg kellett állapítania, hogy „a tenger többé-kevésbé visszanyerte magának a szigetet", azaz elhordta az Ausztráliából odaszállított homokot, s így a Minerva Köztársaság újjáélesztésére nincs remény. – A történethez hozzátartozik, hogy a korallsziget miatt 2005-ben konfliktusba került a Fidzsi-szigeteki Köztársaság és a Tongai Királyság. Ennek hátterében az állt, hogy időközben megváltozott a tengerjog: 1994-ben hatályba lépett az ENSZ 1982-ben elfogadott tengerjogi egyezménye *(United Nations Convention on the Law of the Sea; UNCLOS)*. Ez elismerte az államok azon jogát, hogy kizárólagos gazdasági övezeteiket *(exclusive economic zone, EEZ)* kiterjesszék a szárazföldi partvonaluktól számított 200 tengeri mérföldre. 2005-ben a Fidzsi-szigeteki Köztársaság erre tekintettel bejelentette a Nemzetközi Tengerfenék-hatóságnak: nem ismeri el a Tongai Királyság azon igényét, hogy kizárólagos gazdasági övezetének tekintse a Minerva korallszigetet és környékét. Tonga ugyancsak bejelentést tett: vitatta Minerva Köztársaság ugyanilyen igényét, melyet 2005-ben ugyancsak bejelentett valaki a szóban forgó hatóságnál. Az ezt követő években Tonga világítótornyot helyezett el a korallszigetet bejáratánál, amelyet a Fidzsi-szigetek hajóin érkező személyek 2010-ben lerombol tak. Ugyanez történt 2011-ben is. Ekkor megjelentek a környéken a Tongai Királyi Haditengerészet hadihajói, amelyek láttán

a Fidzsi-szigetek hajói visszavonultak. A viták békés rendezése keretében 2014-ben Tonga javaslatot tett a Fidzsi-szigeteki Köztársaságnak, hogy a szigetet cseréljék el a Lau szigetcsoportra. A javaslat hátterében az állt, hogy sok tongai, ideértve a trónörököst is, Lauról származik. A javaslat elfogadásáról vagy el nem fogadásáról e sorok írásáig (2014. december 30.) nem adtak hírt.

76 Giorgio Rosa olasz építész által 1968-ban létrehozott, 400 négyzetméter kiterjedésű, eredetileg turistacélpontnak szánt tengeri építmény az Adriai-tengeren, kb. 10 kilométerre Riminitől. Rosa nem sokkal az építmény megnyitása után kikiáltotta saját köztársaságát, s ott bélyeget és önálló pénzt nyomtatott. Az állam hivatalos nyelve az eszperantó lett; neve eszperantóul: *Respubliko de la Insulo de la Rozoj*, olaszul: *Repubblica dell'Isola delle Rose*. A köztársasági elnök természetesen maga Rosa lett. Az olasz hatóságok először szimbolikusan kifejezték, hogy ellenőrzésük alatt tartják az objektumot (odaküldtek négy csendőrt és néhány pénzügyőrt, hogy „nézzenek körbe"), mire az alapító „szuverenitása megsértése és a katonai megszállás által okozott károkra" hivatkozva nyilvánosan tiltakozott. Végül is az olasz állam, attól tartva, hogy a projektet adóelkerülésre kívánják felhasználni, a haditengerészettel felrobbantatta az objektumot. Az alapító ekkor „száműzetésbe" vonult, és azóta is „államfőnek" tekinti magát.

77 Az egykori kalózrádiós, Paddy Roy Bates által 1967-ben alapított hercegség *(Principality of Sealand)* az Északi-tengeren, Nagy-Britannia keleti partjaitól mintegy 10 kilométerre. Az „állam" egy elhagyott, a II. világháború idején katonai célokat szolgáló tornyon jött létre, az akkori nemzetközi jogi szabályok szerint „nemzetközinek" számító vizeken. Területe 207 m2, lakossága eleinte 10 fő, később kb. száz, de „állampolgárságot" távol élők számára is kiad. 1974 óta van alkotmánya is. Részletesebb leírását és elméleti elemzését a hazai szakirodalomban lásd Takács Péter: *Államtan*. [2. kötet.] *Az állam általános sajátosságai. Négy fejezet az állam általános elmélete köréből*. Budapest, BCE KTK, 2011. Újranyomva: Budapest, NKE KTK, 2013. 260. 1–2. o.

78 Seborga észak-itáliai város, közel a francia határhoz, a Földközi-tenger partjától néhány kilométerre. Mintegy hétszáz éven át, 1729-ig önálló hercegség volt. Egy vezető helyi kertész, Giorgio Carbone – valamiféle lokálpatriotizmus jegyében – az 1960-as évektől kezdődően az ősi függetlenség helyreállítását szorgalmazta. 1995-ben aztán a város 308 polgára népszavazással alkotmányt fogadott el, és kimondta a Seborga Hercegség *(Principato di Seborga, Principauté de Seborga)* függetlenségét Olaszországtól. A kertészt a városlakók már 1963-ban „államfőjüknek" választották, s Carbone haláláig (2009) Seborga hercege maradt. Az olasz állam nem ismeri el Seborga függetlenségét, azt továbbra is

Olaszország részének tekinti, érvényesíti a városban az olasz jogot, valamint biztosítja a szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatásokat. A város polgárai minderre tekintettel rendszeresen befizetik adójukat az olasz állami költségvetésbe, és részt vesznek az olasz közügyek intézésében; például az általános képviselő-választásokon. Az Olasz Köztársaság és a Seborga Hercegség viszonya tehát – ahogy a diplomácia nyelvén mondják – szívélyesnek mondható.

79 Litvánia területén, Vilnius egyik korábban elhanyagolt, művészek lakta bohémnegyedében kikiáltott „állam". 120 állampolgára és 12 fős hadserege van. Egyik specialitása, hogy négy hivatalos lobogót határozott meg saját magának, mert így minden évszakban másikat lehet kitűzni a megfelelő helyekre. Az új köztársaság első komoly vállalkozása az volt, hogy – legyőzve a litván bürokrácia ellenállását – köztéri mellszobrot állított a legendás amerikai rockzenésznek, Frank Zappának (1940–1993). Igaz ugyan, hogy Zappa sosem járt Litvániában, sőt dalaiban sem énekelt róla; ám az ott lakók nagyon szerették a zenéjét, és a szoborállítás része volt közösségépítésüknek. Ez volt Frank Zappa első szobra. A polgári öntudat később odáig ment, hogy Užupis szobrot ajándékozott Zappa szülővárosának, Baltimore-nak, feltehetőleg azért, hogy bebizonyítsa: a kelet-európaiak is tudnak új dolgokat mutatni a világnak.

80 Az ún. Antarktisz-egyezmény (1959) mögöttes technikai helymeghatározásának állítólagos tévedése vagy pontatlansága miatt az Antarktisz egy kis területét *(Western Antarctica)* az egyik egyezményt aláíró államhoz sem csatolták hozzá. Ezt az amerikai Travis McHenry észrevette, s itt – mint „uratlan területen" – 2001-ben „államot" kiáltott ki, melynek államformáját nagyhercegségként határozta meg. Hogy ne okozzon meglepetéseket, nagyhercegként önmagát jelölte meg. Az államalapításról levélben értesítette a nemzetközi közösség tagjait; azok azonban *Westarctica* kikiáltásáról nem vettek tudomást. A nagyhercegségnek egyébként a sarki hidegek miatt nincs az egész év folyamán az állam területén élő állandó lakossága.

E. Mutatók

Államok és országok mutatója

E mutató csak a szövegben (a főszövegben és a jegyzetekben) említett államok nevét tartalmazza; a *B.*, *C.* és *D.* függelékek listáiban szereplő neveket nem ismétli meg. A szövegben különböző változatokkal szereplő államnevekre (például Fehéroroszország, Belorusszia, Belarusz stb.) és a föderatív vagy más módon összetett államok tagállamaira a mutató lehetőség szerint egy helyen utal. Ahol lehetséges, vagy az egyértelműbb, a mutató az országnevekkel vagy más rövid államnévvel utal az államokra, s a hosszú államneveket nem ismétli.

A
Abesszínia 44
Abházia *(töredékállam)* 201
Afganisztán 55, 207, 208
Amerikai Egyesült Államok
Antarktisz 84, 219
Antigua 69
Ausztrália 33–34, 61, 69, 118, 192, 215–217
Ausztria 56, 69

B
Bahama-szigetek 88, 192
Bajorország 71
Baranyai (Baranya-bajai) Szerb-Magyar Köztársaság *(töredékállam)* 72
Bászutóföld 56, 57
Becsuánföld 56, 57
Bissau-Guinea 69
Bolívia 63–64,192
Bosznia-Hercegovina 61–62, 87, 192, 209–210
Botswana 56–57
Brunei 25, 26, 193
Bulgária 73
Burkina Faso 34–44, 57
Burma 30, 44, 197
Burundi 44

C
Ceylon 44, 197
Ciprus 195, 198, 213
Christiania *(projektállam)* 215
Comore-szigeteki Unió 60,120
Connecticut 92, 113
Csehország 16, 64–69, 119, 130, 193
Morvaország (Morava) 65–67
Szilézia (Slezsko) 65–67
Csecsenföld *(egykori töredékállam)* 68, 209

D
Dánia 56, 215
Dél-Oszétia *(töredékállam)* 201
Dél-Rhodesia 44
Délnyugat-Afrika 44
Dél-szudáni Köztársaság 19
Dnyeszter Menti Köztársaság (Transznyisztria) *(töredékállam)* 72, 203
Donyecki Népköztársaság *(töredékállam)* 202
Dominikai Közösség 22, 61, 193
Dominikai Köztársaság 16, 22

E, É
Ecuador 56
Egyenlítői-Guinea 69
Egyesült Arab Államok 72
Egyesült Arab Köztársaság 72
Egyesült Arab Emírségek 16
Egyesült Királyság (Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága) 22, 30, 56, 72–73, 193, 196, 206, 211, 218
Anglia 73, 87, 196, 211
Skócia 56, 73
Wales 73
Egyiptom 56, 72
Elefántcsontpart 36, 52, 194
Erdélyi Fejedelemség 56, 73–74
Etiópia 44, 203
Észak-Rhodesia 44
Észak-Ciprus *(államtöredék)*

F
Fehéroroszország 56–57, 220
Belarusz, Belorusszia 56–57
Felső-Volta 34, 44, 57, 193
Fidzsi-szigetek 86, 194, 216–218
Finnország 56, 194
Suomi 56, 194
Franciaország 22, 37, 48, 56, 118, 126

G
Gambia 69, 88
Görögország 41–42, 131, 195–196, 198
Grúzia (Georgia) 54, 69, 130, 201, 202
Guinea 69

H
Habsburg Monarchia 93
Harkovi Népköztársaság *(töredékállam)* 202
Hegyi-Karabah *(töredékállam)* 202
Hongkong *(államtöredék)* 198, 199
Horvátország 56,210,215
Szlavónia (Tótország) 35, 69
Hutt River *(projektállam)*

I, Í
Idaho *(állam)* 113
Irak 44, 69, 79, 204–205, 208
Irán 44, 69, 207
Iszlám Állam (*terrorista töredékállam*) 79, 143, 203–208
Izraeli Állam 60, 78–80, 115, 118, 194, 199–200
Írország 17–18, 45, 196

J
Japán 16, 111, 118
Jemen 72, 194, 207
Jugoszláv Királyság 72
Jugoszlávia 40, 72–73, 87, 209–210

K
Kanada 30, 196
Kazahsztán 54–55, 57, 195
Kelet-Timor 53–54
Közép-afrikai Köztársaság 16, 59, 193
Kína 16, 198–200, 211
Kirgizisztán 55, 57
Kongó 18–20, 44, 59, 148, 193, 195
Belga Kongó 20–21, 195
Kongó-Brazzaville 20
Kongó-Kinshasa (Kinshasa-Kongó) 20–195
Kongói Demokratikus Köztársaság 18, 59, 148, 195
Kongói Köztársaság 18
Zaire 21, 195
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság , Észak-Korea 18, 19, 21
Koreai Köztársaság, Dél-Korea 17–19, 21
Koszovó 83, 195
Krími Köztársaság *(egykori államtöredék)* 201, 210
Kurdisztán (ország) 71
Kuvaiti Állam 60

L
Lajtabánság *(töredékállam)* 72–73
Lajta Menti Köztársaság 72
Latvia 69
Lengyel Köztársaság 107
Lengyelország 56, 61, 71, 107
Lesotho 56, 57
Liberland *(projektállam)* 215–216
Libéria 69
Líbia 32, 69, 195
Litvánia 219
Luhanszki Népköztársaság *(töredékállam)* 202

M
Macedónia, Makedónia 40, 41, 127, 195
Magyarország 10, 14, 16, 26–29, 38–39, 42–43, 45–50, 52, 54, 56, 61–63, 74–79, 83–85, 93–94, 98–103, 105–106, 108, 120–121, 123, 129, 131, 148,195, 200, 213
Makaó *(államtöredék)* 198–199
Malajzia 16, 56, 120
Malawi 69
Mali 69
Málta 213–214
Marokkó 56, 202–203
Marshall-szigetek 36
Massachusetts *(állam)* 113
Mexikó 60
Mezopotámia 44, 204, 208
Mianmar 33, 44, 196
Minerva *(projektállam)* 216–217
Moldávia (Moldova) 56–57, 204
Montana *(állam)* 113
Montenegró 26, 61, 63, 73, 86, 87, 125, 152, 196
Crna Gora 26, 196
Murai Köztársaság *(töredékállam)*72

N
Namíbia 44
Németország 18–20, 31, 37, 56, 59, 120, 196
NDK, NSZK 18–20, 31 196
Kelet-Németország, Nyugat-Németország 19
Német Kelet-Afrika 44

Német-római Birodalom 66
New York *(állam)* 16, 97, 113, 125, 126, 130
Niger 69
Nigéria 69
Nyugat-Szahara *(töredékállam)* 202, 203

O, Ö
Olaszország 37, 56, 78, 218–219
Oregon *(állam)* 113
Osztrák Császárság 93
Osztrák–Magyar Monarchia 27, 93, 140
Örményország 103, 202

P
Pakisztán 55, 207, 208
Palesztin Autonóm Hatóság (Terület) (Palesztina) 79, 80, 84, 85, 199–200
Pápua Új-Guinea 69
Paraguayi „Jezsuita Állam" *(egykori projektállam)* 214–215
Perzsia 44
Portugália 35, 52, 56, 199
Puntföld *(töredékállam)* 203

R
Rodosz 213
Románia 56, 59, 61–62, 121, 148, 195
Rózsa-sziget *(projektállam)* 218
Ruanda 44

S
Salvador 52, 196–197
Sealand *(projektállam)* 218
Seborga *(projektállam)* 218–219
Sierra Leone 26
Skótország 56
Spanyolország 22, 46, 78, 194, 195
Srí Lanka 44
Stájerország 71
Svájc 33, 60, 120, 197
Svédország 36, 78, 200

Sz
Szamoai Független Állam 61
Szászország 71
Szerbia 46, 56, 61, 69, 72–73, 78, 87, 125, 195, 197, 210, 215
Szerb–Horvát–Szlovén Királyság 72
Szerbia és Montenegró Államközösség 73, 87, 125
Sziám 44
Szíria 72,79,199, 204, 205, 208
Szomáliföld *(töredékállam)* 203
Szlovákia 35, 56, 69, 195
Szlovénia 56, 69, 210

T
Tádzsikisztán 55
Tajvan *(államtöredék)* 44, 84, 201
Tanganyika 44, 197
Tanzánia 44
Thaiföld 44
Tibet *(egykori államtöredék)* 211, 212
Türkmenisztán 17, 55

U, Ü
Ukrajna 31, 56, 61, 87, 88, 121, 201–202, 210–211
Uruguay 30, 197
Užupis *(projektállam)* 139, 219
Üzbegisztán 55

V
Varsói Hercegség 72
Vatikánvárosi Állam 83–84, 197, 212
Vendvidéki Köztársaság *(töredékállam)* 72–73
Venezuela 30, 31, 198
Vietnam 56, 197

W
Washington *(állam)* 113
Westarctica *(projektállam)* 219
Wyoming *(állam)* 92, 113

Z
Zambia 44, 69, 88
Zanzibár 44, 197
Zimbabwe 44, 69
Zöld-foki-szigetek 52

Névmutató

A, Á
Abélard, Pierre 115
Ablonczy Bálint 49–51, 63, 125
al-Bagdadi, Abu Bakr 204, 205
Antal László 125
Arendt, Hannah 111
Atatürk, Kemal 205
Ágoston Mihály 87, 125

B
Back, Otto 125, 126
Badó Attila 46
Balázs András 89, 131
Balázs Éva 27, 132
Balázs Géza 38, 126
Balzac, Honoré de 111
Bańczerowski, Janusz 99, 126
Barabás András 126
Bardsley, Daniel 69, 126
Barthes, Roland 111
Barczafalvi Szabó Dávid 71
Barz, Irmhild 32, 129
Bates, Paddy Roy 218
Bálint István János 72
Bárdosi Vilmos 99, 126
Benkő Loránd 126
Bényei Ágnes 127, 194
Berger, Dieter 126
Biard, Joël 116
bin Láden, Oszáma 207
Bokorné Szegő Hanna 21
Boros János 45, 127
Boros Zsuzsanna 48,127
Bozóki András 126
Branch, Jordan 126
Braun Róbert 111
Breu, Josef 125
Bródy János 42
Bulgakov, Szergej 126

C
Carbone, Giorgio 218
Castanyer, Laura Borràs 110
Casley, Leonard George 215
Chopin, Frédéric 71,97
Chronowski Nóra 18, 46, 61, 101, 127,
Cserne Péter 21
Csink Lóránt 29, 63, 131
Csoma Mózes 19
Csordás Gábor 45, 127

D
D. Tóth, Balázs 18, 46
Daly, Mary E. 18, 127
de Gaulle, Charles 97
Demjén Ferenc 91
Derrida, Jacques 45, 111, 127
Devitt, Michael 130
Drinóczi Tímea 12, 18, 46, 61, 101, 105, 127
Dronke, Peter 115
Dupéré, René 42
Dutkó András 127

E, É
Eco, Umberto 9–10, 111, 115, 122, 127, 129–130, 132
Eichler, Ernst 125, 126
Egresi Katalin 12
Endre, II. 26
Élő Anita 98

F
Fábián Pál 23, 127
Fábri Péter 42
Faragó Imre 38, 55, 57, 127
Farkas Ferenc 23, 127
Fejes László 40, 97, 127
Földi Ervin 23, 127, 128, 132
Foucault, Michel 128
Frege, Gottlob 16, 116, 117, 128
Fröhlich Johanna 63
Fügedi Erik 27, 132

G, Gy
Ganczer Mónika 12
Garai Borbála 12
Garbai Sándor 27
Gács Rezső 90
Geoghegan, Tom 88
Gercsák Gábor 12, 16, 23, 77, 128
Geszti Péter 42
Gombocz Zoltán 128
Göncz Árpád 42
Grant, Frederic James 113, 128
Gulyás Gergely 50, 51

H
Hajdú Mihály 22, 128
Hanley, Richard 130
Havel, Václav 67
Hári Gyula 128
Háy János 112
Hegedűs Attila 128
Hegel, Friedrich Georg 37
Hellmann, Manfred 31, 129
Hilty, Gerold 125, 126
Hirohito, császár 118
Hoffmann István 23, 129
Horváth Dóra 46
Horváth Judit 116
Hőnyi Ede 23, 127, 129

I, J
Imre Magda 27
Inczefi Géza 129
J. Soltész Katalin 23, 25, 30, 38, 129
Jakab András 21, 29, 101, 129
Jakobszon, Roman Oszipovics 25
János Pál, II., pápa 39, 97
Jefferson, Thomas 21, 22
Jedlička, Vít 215, 216
Jeleček, Leoš 69, 127, 129, 130
Jézus 115
Jobim, Antőnio Carlos Nilza Brasileiro de Almeida 97

K
Kafka, Franz 111
Karády Viktor 129
Kardos Gábor 12

Kállay Géza 117, 129
Kálmán Béla 129
Kálmán C. György 98, 126
Kecskés Gábor 12
Kelemen János 111, 129
Kemény István 112
Kennedy, Fitzgerald 97
Kiefer Ferenc 129
Kiss Lajos 129, 130, 135
Kiss Lajos András 45, 114, 129
Kocsis Miklós 101
Kolozsi Béla 48
Konfuciusz 15, 130
Krejčí, Pavel 69, 127, 130
Kukorelli István 51, 52

L
Laakso, Johanna 98
Lazarová, Daniela 65, 130
Leys, Simon 15, 130
Linz, Juan José 123
Löffler, Heinrich 125, 126
Lőrincze Lajos 130
Lycan, William G. 130

M
Maksay Ferenc 27, 132
Mann, Thomas 111
Marcuse, Herbert 31
Margócsy István 130
Markstein József 90
Marzahn, Barbara 19, 130
Mályusz Elemér 27, 74, 132
Márkus György 37
Mártonffy Marcell 130
Máté András 16, 128
McHenry, Travis 219
Medici, Barbara 69, 130
Megyeri-Pálffi Zoltán 131
Mezey Barna 18
Mikanov Viktor 42, 131
Molnár Attila Károly 48
Munro, John C. 97

N
Navracsics Tibor 42
Nazarbajev, Nurszultán 55
Nádasdy Ádám 126
Nicolaisen, W. F. H. 110

O, Ő
Ockham, William 115, 132
Oláh Ibolya 42
Orbán Balázs András 89, 131
Orbán Jolán 45, 127
Orbán Viktor 49, 50
Orosz István 110, 131
Országh László 22, 36, 131
Orwell, George 94, 95
Osváth Gábor 19, 35, 131
Őri Sándor 15, 130

P
Paksy Máté 2, 12, 48, 119, 131
Pánczél Hegedűs János 48
Pearson, Lester Bowles 97
Péli Péter 53,131
Pétain, Henri Philippe 47, 48, 119
Péter, Szent [Kéfás] 115
Platón 116
Plótinosz 45
Presser Gábor 42
Prónay Pál 72
Pruzsinszky Sándor 12

R
Radványi Géza 214
Rajky Csaba 12
Rácz Lajos 12
Rixer Ádám 12
Róka Jolán 25

Romhányi Török Gábor 128
Rosa, Giorgio 218
Roscellinus (Roscelin of Compiègne) 115
Rozsnyai Ervin 37

S
Salkie, Raphael 95
Scotus, Duns John 115
Schanda Balázs 29, 50, 131
Schröder, Marianne 31, 129
Schwarz, Oliver 131
Searle, John R. 131
Shakespeare, William 112
Simon Vanda 111, 127
Steger, Hugo 125, 126
Štefánik, Milan Rastislav 97
Sulyok Dezső 51
Sulyok Gábor 12

Sz
Szabó Árpád 116
Szabó Miklós 12
Szaddám, Huszein Abd el-Madzsíd et-Tikríti 208
Szájer József 49, 50, 125
Szántó Erika 214
Személyi Kálmán 89, 132
Szente Zoltán 18, 62, 105
Szépe György 31, 132
Szigeti Péter 12
Szilágyi Ákos 123
Sztéhlo Gábor 214
Sztevanovity, Dusán 42
Szűts Emil 72
Szűcs László 27

T
Tacitus, Publius Cornelius 66
Takács Péter 1, 3, 4, 12, 31, 60, 70, 123, 181, 189, 197, 218
Tamás András 12
Tattay Szilárd 2,115,132
Titl, Julij 72
Tótfalusi István 70
Tóth Gábor Attila 100
Tóth Szergej 21, 39, 132
Tőkei Ferenc 15, 130
Trócsányi László 46, 67
Tull, Denis M. 44

U
Ugróczky Mária 89

V, W
Vajay Szabolcs 27,132
Varga Zs. András 29, 131
Várnai András 15
Várnai J. Szilvia 23, 132
Vekerdi József 74
Venizélosz, Elefthériosz 97
Voigt Vilmos 126
Walther, Hans 133
Weiss Manfréd 214
Wilhelm, Georg 37

Z
Zámbó Imre 91
Zeman, Miloš 67
Zgusta, Ladislav 125, 126

TAKÁCS PÉTER
további könyvei

› Szerzői ‹

Államtan. Két fejezet az állam általános elmélete köréből. A modern állam és elmélete, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem 2011. 164 o. Újranyomva: Budapest: NKE KTK 2012. 163 o.

Államtan. Négy fejezet az állam általános elmélete köréből. Az állam általános sajátosságai, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem 2011. 263 o. Újranyomva: Budapest: NKE KTK 2013. 260 o.

John Austin és a klasszikus analitikus iskola jogelmélete, Budapest: ELTE ÁJK 2010. 84 o. [*Sisyphus. Állam- és jogbölcseleti előadások, Bibliotheca Iuridica. Publ. Cathedrarum* 41.]

A jogállamiság jogelmélete [társszerzőségben Szigeti Péterrel] Budapest: Napvilág 1. kiad. 1998. 294 o.; 2. jav. kiad.2004. 340. o.

Nehéz jogi esetek. Jogelmélet és jogászi érvelés, Budapest: Napvilág 2000. 400 o.

Állam- és jogbölcselet. Kezdetektől a felvilágosodásig [társszerzőségben Hörcher Ferenccel és Péteri Zoltánnal] Budapest: PPKE Jogbölcseleti Intézet 1997. Újranyomva: 1999, 2000, 2001. 167 o. [*Bibliotheca Cathedrae philosophiae iuris et rerum politicarum… Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae*. V. *Fasciculi* 3.]

Eszmék és elméletek az államról a XIX–XX. században, Budapest: PPKE Jogbölcseleti Intézet 1997. Újranyomva: 1999, 2000, 2001. 167. o.; 1997. Újranyomva: 1999, 2000. 148. o. [*Bibliotheca Cathedrae philosophiae iuris et rerum politicarum… Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae*. V. *Fasciculi* 1.]

› Szerkesztett ‹

Az állam szuverenitása. Eszmény és/vagy valóság. Interdiszciplináris megközelítések, Budapest: Gondolat 2015. 562. o. [*Juris Dictio*]

Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből, Budapest: Szent István Társulat 2003. XVI + 962 o. [*Bibliotheca Iuridica. Publicationes Cathedrarum* 15.; Jogfilozófiák]

A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990 –2005. Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. 1–2 [társszerkesztőként Jakab Andrással] Budapest: Gondolat & ELTE ÁJK 2007. 1. kötet: 710 o., 2. kötet: 1187. o. [*Bibliotheca Iuridica. Acta Congressuum* 15.]

The Transformation of Hungarian Legal Order 1985–2005. Transition to the Rule of Law and Accession to the European Union [társszerkesztőként Jakab Andrással és Allan F. Tathammel] The Netherlands: Kluwer Law International, 2007. 659 o.

A JOGÁSZKÉPZÉS MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE. *Ünnepi tanulmányok, konferencia-előadások, kerekasztal-beszélgetések*, Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar 2003. 458 o.

SOMLÓ BÓDOG: JOGBÖLCSÉSZET. A Juristische Grundlehre *kivonata*, Miskolc: Bíbor 1995. 159 o. [*Prudentia Juris* 1.]

JOGURALOM ÉS JOGÁLLAM. *Antológia a* Rechtsstaat *és a* Rule of Law *irodalmának köréből*, Budapest: ELTE ÁJK 1995. 331 o. [Tempus „Összehasonlító jogi kultúrák"; Jogfilozófiák]

ÁLLAMELMÉLET. *1–2.* [1. kötet: Az államelmélet, az állambölcselet és a politikai filozófia történetének vázlata.] Miskolc: ME Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet 1994, átdolg.: 1997. Újranyomva: 1998, 2000, 2002. 199. [205.] o. – [2. kötet: *Előadások az államelmélet és az állambölcselet köréből*.] Miskolc: Bíbor, 1997. Újranyomva: 1998, 2000, 2002, 2003. 341 o.

› FORDÍTOTT ‹

H. L. A. HART: A JOG FOGALMA, Budapest: Osiris 1995. 375 o. [*Osiris Könyvek*: Jog, Jogfilozófiák]

DAVID HUME ÖSSZES ESSZÉJE. *1–2*, Budapest: Atlantisz 1992–1994. 1. kötet: 298 o., 2. kötet: 439 o. [*Mesteriskola*]

› *recta ratio* ‹

Szerk.: Paksy Máté – Tattay Szilárd

A sorozatban megjelent művek

Cserne Péter: KÖZGAZDASÁGTAN ÉS JOGFILOZÓFIA. *Rendszertelen áttekintés a jog gazdasági elemzésének elméleti és módszertani alapjairól*, Budapest: Gondolat 2015. 384 o.

Deli Gergely: SALUS REI PUBLICAE. *A helyes döntés kritériuma a római magánjogban*, Budapest: Gondolat 2014. 226 o.

Horváth Péter: PÁRTOK ÉS KOALÍCIÓK. *Kormányalakítás és koalíciós pártösszetétel Magyarországon, 1990-2014*, Budapest: Gondolat 2014. 298 o.

Könczöl Miklós: DIKOLOGIA. *Arisztotelészi rétorika és a jogászi érvelés*, Budapest: Gondolat 2015. 200 o. [› *recta ratio in nuce* ‹]

Könczöl Miklós: PLATÓN A JOGI RÉTORIKÁRÓL. *Három tanulmány*, Budapest: Gondolat 2015. 120 o. [› *recta ratio in nuce* ‹]

Paksy Máté: A KONSTITUCIONALIZMUS ARCHEOLÓGIÁJA. *Történetek és elméletek az összehasonlító alkotmánytan köréből*, Budapest: Gondolat 2014. 303 o.

Tattay Szilárd: ÉSZ, SZABADSÁG, AKARAT. *Természetjog és természetes jogok a későskolasztikus gondolkodásban*, Budapest: Gondolat 2015 258. o.